GOETHE

TEATRU II

3

EDITURA UNIVERS

Creațiile datorită cărora Goethe continuă să trăiască în conștiința popoarelor ca poet al umanității prin excelență, creații fără de care opera sa nu poate fi concepută, căci tendința de ansamblu a vieții sale ar apărea alta, sînt Ifigenia în Taurida, Torquato Tasso...

FRIEDRICH GUNDOLF

GOETHE

GOETHE

OPERE
3

TEATRU II

Pescărița • Ifigenia în Taurida • Egmont •
Torquato Tasso • Marele Cophta • Pandora

Studiu introductiv, note și comentarii
de JEAN LIVESCU

București, 1986
EDITURA UNIVERS

DRAMATURGIA CLASICĂ A LUI GOETHE

ÎN UNA din convorbirile sale cu Eckermann Goethe rememorează momente din experienţa sa de director şi regizor al teatrului din Weimar. N-a căutat, spune el între altele, efecte exterioare, „decoruri pompoase sau costumaţie strălucită", ci a urmărit să pună în scenă „piese bune". „Pentru mine era admisibil orice gen, de la tragedie pînă la farsă. Dar, pentru a fi acceptată, o piesă trebuia să aibă o anumită semnificaţie. Trebuia să fie robustă, plină de vitalitate, limpezime şi graţie, în orice caz, să se bizuie pe un temei consistent şi să aibă un anumit miez. Exclus era de la început tot ce îmi apărea maladiv, firav, plîngăreţ şi sentimental, precum şi tot ce era fioros, groaznic sau ce leza bunele moravuri; mi-ar fi fost teamă că altminteri ar putea să corupă gustul artiştilor şi al publicului" (22 martie 1825).

„Miezul" semnificativ şi consistent solicitat de Goethe pieselor pe care le reprezenta caracterizează, cum e şi firesc, propriile sale creaţii. Îl putem de aceea considera drept unul din elementele de continuitate dintre dramele sale de tinereţe şi cele din perioada următoare, de clasicism. Mai mult chiar, este evident faptul că ultimele reiau adesea aspecte ale unui anumit ciclu tematic, relativ restrîns: dimensiunea social-istorică din *Götz* se regăseşte în *Egmont*, lumea mitologică din *Prometeu* şi *Proserpina* reapare în *Pandora* şi în *Ifigenia*, implicaţiile creaţiei artistice şi destinul creatorului sînt reluate în *Torquato Tasso*, chiar Clavigo este înrudit caracterologic cu Contele, figura centrală din *Marele Cophta*. În dramele clasice intervine însă o evoluţie de adîncă semnificaţie în ce priveşte viziunea asupra problematicii umane şi asupra raportului dintre individ şi societate. Dacă în tinereţe Goethe era preocupat de personalităţi excepţionale sau de situaţii interumane de limită, în opoziţie cu formele de convieţuire sau cu normele morale dominante, în dramele clasice el caută figuri reprezentative, exemplare, modele susceptibile de-a fi purtătoare ale marilor valori spirituale ale crezului său umanist, care, singure, în concepţia sa, corespund demnităţii omului, ca fiinţă eliberată de constrîngerile instinctualităţii şi responsabilă faţă de sine şi de colectivitatea în care trăieşte.

Creaţia dramatică a lui Goethe din perioada de clasicism se concentrează, din punct de vedere al receptării, spre finele deceniului

al optulea, în timpul călătoriei în Italia și în anii imediat următori, cînd sînt redactate definitiv și apar principalele sale drame. Dar nici din acest punct de vedere, cronologic, nu se poate vorbi de o ruptură față de activitatea dramatică din tinerețe. Pentru că odată cu maturitatea perioadele de gestație și de elaborare sînt mult mai îndelungate determinate — spre deosebire de spontaneitatea creativă din tinerețe — de meditația prelungită asupra motivării interioare a acțiunii eroilor dramelor sale, ca și de căutarea asiduă a unei cît mai adecvate forme poetice pentru un anumit conținut de idei. *Egmont* și *Tasso* preocupă pe scriitor timp de aproape două decenii, *Ifigenia* trece, pînă la versiunea definitivă, prin cîteva faze succesive de redactare, mai întîi în proză, ulterior în versuri. Dacă și asemenea date vădesc continuitatea preocupărilor dramaturgului Goethe, ele probează în același timp că faza de clasicism a gîndirii și creației sale nu a apărut odată cu călătoria în Italia, cum se afirmă uneori, ci este un proces evolutiv în care se clarifică și se modelează gîndirea sa „clasică", drept răspuns la anumite imperative ale epocii. Această devenire a unei noi concepții despre lume, viață și societate trebuie pusă mai degrabă în legătură cu mișcarea de idei progresiste a secolului luminilor. Maturizată, această ideologie a putut constitui în Franța baza teoretică pentru proclamarea emancipării politice a omului în revoluția burgheză din 1789. Acest act istoric este salutat cu entuziasm de cei mai eminenți reprezentanți ai intelectualității germane, Goethe, Schiller, Wieland, Klopstock, Herder, ce vedeau în emanciparea omului o victorie a propriilor lor idei umaniste. Dar, concomitent, absența în Germania a unei clase burgheze puternice, în stare să-și impună voința de putere politică, le determină mult mai puțină înțelegere pentru cursul real al evenimentelor revoluționare din țara vecină. Excesele sîngeroase ale revoluției le confirmă mai degrabă convingerea statuată de concepția lor că oamenii, ca mase, nu sînt pregătiți să realizeze libertatea politică. Ca și Schiller, Goethe consideră de aceea drept necesar ca libertatea politică să fie precedată de cea spirituală printr-o acțiune de cultivare la oameni a marilor valori estetice și etice. Implementarea ideilor umaniste și formarea unor noi comportamente interumane revine în felul acesta creațiilor artistice, celor dramatice în special, pentru care instituția teatrală capătă menirea de a oferi cadrul de concretizare a acțiunii educative și de comunicare directă cu publicul.

Funcția și finalitatea civică ale acestei concepții umaniste a clasicismului german sînt, evident, generoase, dar tot atît de evident este și caracterul ei utopic, relevat chiar de unii contemporani. Unul din publiciștii vremii avea dreptate să afirme că a pune libertatea spirituală înaintea celei sociale, reale, înseamnă același lucru cu a

crede că nimeni n-ar trebui să meargă înainte de a fi învățat să danseze sau să îndrăznească să intre în apă înainte de a putea înota.

Spre deosebire de proza clasică a lui Goethe, ancorată în realități germane contemporane scriitorului, edificiul literar și artistic al dramaturgiei sale se întemeiază pe căutarea în istoria reală sau fictivă a unor destine umane care să prefigureze trăsăturile nobile ale umanității, înalte valori spirituale ca frumosul, binele, adevărul, libertatea. La Goethe premisele teoretice care fundamentează creația sa dramatică sînt mai puțin declarate; ceea ce urmărește el este înțelegerea motivării profunde, obiective, a modului de comportament și de acțiune. Parafrazînd o cunoscută apreciere a lui Schiller cu privire la *Egmont*, se poate afirma pentru întreaga dramaturgie clasică a lui Goethe că interesul manifest al pieselor sale nu este construirea unor acțiuni dramatice a căror intensitate și dinamism să frapeze imaginația spectatorului, ci ilustrarea, în cadrul unor structuri lineare de scene succesive, a trăsăturilor de caracter și a proceselor spirituale care dezvăluie esența intimă a persoanei umane.

Într-o dedicație tîrzie (1827) pe un exemplar din *Ifigenia* Goethe își sintetizează crezul său umanist prin următoarele cuvinte: „Umanitatea pură izbăvește / Tot ce-i slăbiciune omenească“ *(Alle menschlichen Gebrechen / Sühnet reine Menschlichkeit)*. Aceste cuvinte sînt relevante pentru credința poetului în capacitatea omului de-a învinge răul, de-a se ridica deasupra conjuncturalului și de a-și afirma, față de sine și de semeni, esența morală ca ființă rațională. Spre deosebire de viziunea tragică a lui Schiller, la care eroii trec în neființă cînd au atins stadiul suprem de puritate spirituală, Goethe crede în victoria valorilor etice, a frumosului și, prin acesta, a adevărului, mai mult chiar, el este încredințat că forța de acțiune a acestor valori poate contribui la progresul general uman. În structura operelor sale dramatice deznodămîntul final nu este de aceea „închis“, ca la Schiller, ci rămîne „deschis“, duce la noi perspective, stimulînd imaginația cu noi întrebări privind destinul viitor al eroilor. Cum va duce mai departe Ferdinand modelul de existență preluat de la Egmont? Ce trăsături va dezvolta arta lui Tasso după catastrofa trăită ca om la curtea din Ferrara? Ce efect are asupra lui Thoas marea lecție privind forța de convingere a adevărului primită de la Ifigenia?

În mod necesar viziunea clasică a lui Goethe, ca a întregului clasicism german, rămîne una individualist-tipizantă și idealistă, ea scoate eroul din contextul istoric și social-politic real, care este regîndit pentru a demonstra o idee dominantă dată inițial. Acest lucru se vădește nu numai în idealizarea antichității grecești din *Ifigenia* ca o epocă de armonie, lipsită de contradicții și de tensiuni, dar și din abstragerea din condițiile timpului a elementelor ce profilează figura

lui Tasso sau aceea a lui Egmont. Evidentă este această tendință chiar și într-o piesă cu caracter documentar ca *Marele Cophta*, în care circumstanțe istorice din însăși contemporaneitatea lui Goethe sînt remodelate pentru a corespunde intențiilor artistice gîndite de scriitor. Nici *Pandora* nu face excepție de la o asemenea problematică, deși, prin caracterul ei vizionar, piesa depășește tipologia clasicizantă, anunțînd simbolismul epocii tîrzii a poetului: figurile dramatice, ca de altfel și situațiile, își pierd orice semnificație și identitate individuală, încifrînd stadii ale drumului în istorie al umanității.

Înaltul mesaj umanist încorporat în dramele clasice ale lui Goethe a impus acestuia elaborarea unei forme artistice corespunzătoare; se cunosc de altfel eforturile întreprinse în acest sens de poet pentru refacerea repetată a unor texte dramatice. Pentru Goethe elaborarea formei este, cum spune el, „cea mai înaltă și singura operație pe care, ca și natura, o realizează arta“, astfel că stilizarea devine menirea propriu-zisă a scriitorului; ea presupune identificarea formulărilor care să exprime esența lucrurilor în mod adecvat, cu cea mai mare obiectivitate, detașat de subiectivitatea poetului. Stilul clasic se vrea clar, elevat, desfășurînd larg problemele și argumentîndu-le patetic, proclamînd cu autoritate, sub formă sentențioasă, idei generale. Modele goetheene de drame clasice rămîn *Ifigenia* și *Tasso*, în care este evidentă căutarea armoniei dintre fond și formă, după exemplul tragediei antice cu cele trei unități aristotelice. Forma riguros versificată implică măsură, moderație, echilibru, impune ponderarea exprimării stărilor afective, îndeamnă la expunere rațională și la claritatea ideilor într-o limbă literară normată, care evită redarea incidentală, explozivă, a emoției individuale. Idealitatea și simplitatea caracteristice idealului artistic al clasicismului își găsește forma cea mai potrivită de exprimare în pentametrul iambic care, față de alexandrin, celălalt vers de clasică tradiție în dramă, cu contrapunctările retorice impuse de cenzura mediană a versului, permite cuprinderea analitică a dezbaterii și ampla ei frazare melodică sub semnul armoniei și frumosului. Momentele de tensiune care tulbură seninătatea acestei desfășurări lineare sînt exprimate fie prin accelerarea formală a replicilor (stihomitia), fie prin intercalarea altor forme de versificație, mai dinamice sau mai lirice. Mai tîrziu, în *Pandora*, Goethe va experimenta ca vers dramatic de bază trimetrul iambic, reluat apoi în a doua parte din *Faust*.

Încoronarea întregii activități de dramaturg a lui Goethe o va constitui, prin excepționala ei multilateralitate și complexitate, tragedia *Faust*. Începută în tinerețe și continuată pe parcursul a șase decenii, această operă de mare amplitudine sintetizează experiența de viață și gîndirea marelui poet.

JEAN LIVESCU

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Volumul cuprinde cele mai semnificative texte dramatice ale lui Goethe din perioada de după 1775, cu excepţia tragediei *Faust*, care va face obiectul unui alt volum. N-au fost incluse unele *Singspiel*-uri şi numeroase proiecte dramatice, schiţate sau transmise numai fragmentar; asupra lor se fac referiri în prefeţele la piesele traduse. Pe lîngă dramele considerate, pe criterii diferite, drept clasice *(Ifigenia în Taurida, Torquato Tasso, Egmont)* volumul cuprinde unele piese, care, dacă nu le stau alături ca semnificaţie estetică, sînt documente literare caracteristice pentru orizontul de cuprindere al preocupărilor poetului şi pentru modalităţile de interpretare artistică a realităţilor social-politice şi culturale ale timpului. Piesele din această categorie apar pentru prima dată în traducere românească.

Textele pieselor traduse au fost confruntate cu cele originale, iar corecturile, acolo unde au fost necesare, au fost introduse în traducere, fără altă trimitere. Pentru control şi în vederea identificării textului original, am folosit ca bază ediţia completă a operelor lui Goethe cunoscută sub numele de *Weimarer Ausgabe* (Ediţia de la Weimar).

Goethes Werke. Herausgegeben im Auftrage der Grossherzogin Sophie von Sachsen [Patru serii: I, vol. 1—55, *Opere;* II, vol. 1—13, *Scrieri de ştiinţele naturii;* III, vol. 1—16, *Jurnale intime;* IV, vol. 1—50, *Scrisori*], Weimar 1887—1919 (citată în continuare *WA* cu indicarea seriei, volumului şi paginii).

Pe lîngă *WA*, au mai fost consultate, pentru unele precizări privind textul, notele şi comentariile, următoarele ediţii critice selective din operele lui Goethe (în paranteză se indică siglele sub care aceste ediţii sînt citate în continuare):

Goethes Werke. Festausgabe herausgegeben von Robert Petsch, 18 volume, Leipzig 1926 *(FA);*

Goethes Werke. Herausgegeben von Erich Trunz, 14 volume, Hamburg 1949 şi urm. *(HA).*

Pentru fiecare piesă se indică, informativ, un cadru bibliografic privind cele mai recente studii consultate, fără a se intra, de cele mai multe ori, în discutarea punctelor de vedere, adesea divergente, ale autorilor. Întrucît interpretarea din prefeţe apelează în principal la texte ale lui Goethe însuşi, indicăm aici şi datele bibliografice ale

unora din operele mai des citate în aparatul critic, urmînd ca la locul potrivit să apară trimiterile numai rezumativ:

Goethe, *Din viața mea. Poezie și adevăr.* Traducere și studiu introductiv de Tudor Vianu, 2 volume, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1955 (Clasicii literaturii universale) (citată în continuare Goethe, *Poezie și adevăr);*

Goethe, *Opere I. Poezia.* Studiu introductiv, note și comentarii de Jean Livescu, București, Univers, 1984 (citată în continuare Goethe, *Opere I. Poezia);*

Goethe, *Briefe an Frau von Stein (Scrisori către Doamna von Stein).* Vorwort von Wilhelm von Scholz, 2 volume, Berlin ș.a. (1935) (citată în continuare Goethe, *Briefe an Frau von Stein);*

Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale.* În românește de Lazăr Iliescu. Prezentare de Al. Dima, București, Editura pentru literatura universală, 1965 (citată în continuare Eckermann, *Convorbiri).*

J.L.

PESCĂRIȚA

Singspiel

În românește de GRETE TARTLER

DENUMIREA de *Singspiel** pentru creațiile sale dramatic-muzicale apare curent la Goethe abia mai tîrziu, cu ocazia publicării lor, în versiune revizuită, în edițiile din 1787, respectiv 1815. Termenul, acceptat aproape unanim în literatura de specialitate, definește destul de aproximativ conținutul acestui gen hibrid, intermediar între comedie și operetă, în care textul literar face concesii de formă și de fond în favoarea compoziției muzicale, uneori chiar posibilităților vocale reale ale interpreților, actori de profesie sau diletanți. În amintirile sale și în corespondență, vorbind de propriile creații de acest fel sau de cele ale altora, Goethe folosește și alte denumiri: operetă, operă comică, opera buffa, chiar operă. Prin natura sa, *Singspiel*-ul este înrudit cu toate aceste genuri, cu diferența că, în acea vreme, nu avea pretenție la un profesionalism muzical pentru compoziție și pentru interpretarea de scenă; în centrele mici, mai ales, actorii și compozitorii erau de cele mai multe ori amatori, diletanți. În unele cazuri, Goethe și-a intitulat piesele mai întîi „Schauspiel mit Gesang“ (piesă cu cîntece); pentru altele, cum ar fi *Lila*, folosește denumirea „Feenspiel“ (feerie). „Piesa cu cîntece“ exprimă caracterul literar-muzical al genului (uneori intervine și dansul), bazat pe o intrigă simplă, puțin șarjată, cu nuanțe sentimental-duioase, mai degrabă un pretext pentru o acțiune cu teme și motive din lumea oamenilor simpli sau, în orice caz, a unor personaje cu afecte și ținută de viață neproblematice, totul ducînd la un deznodămînt fericit. Comună pentru *Singspiel*-uri poate fi considerată o anumită nostalgie după viața rustică, idilică, fără conflicte mai adînci, de ordin personal sau social.

Singspiel-ul întrunește elemente din opereta franceză (în *Poezie și adevăr*, cartea a III-a, Goethe vorbește de un spectacol prezentat de o trupă franceză la Frankfurt cu piesa *Le devin du village* a lui

---

* **Bibliografie**: Hans Albert Koch: *Das deutsche Singspiel*, Stuttgart 1979; idem: *Die Singspiele*. În Walter Hinderer (ed.), *Goethes Dramen. Neue Interpretationen*, Stuttgart 1980, pp. 42—64; Renate Schusky: *Das deutsche Singspiel im 18. Jahrhundert. Quellen und Zeugnisse zu Ästhetik und Rezeption*. Bonn 1981; Wolfgang Huschte: *Musik im klassischen und nachklassischen Weimar. 1756—1861*. Weimar 1982 (în special pp. 11—62).

Rousseau), din antractele italiene la spectacolele dramatice (intermezzi) și din drama baladescă engleză (ca celebra *Beggar's Opera* a lui John Gay, tradusă și imitată deseori pe scenele germane). Un autor cunoscut și apreciat de Goethe a fost Christian F. Weisse (1726—1804), de profesie colector de impozite în Leipzig, scriitor fertil și abil imitator. În timpul cît se afla la studii în Leipzig, între 1765 și 1768, Goethe asistă la unele spectacole și, dacă-și exprimă rezerve privind dramele lui Weisse, laudă caracterul distractiv și antrenant al *Singspiel*-urilor acestuia. Moda lor se dovedește corespunzătoare gustului publicului în deceniile șapte și opt ale secolului al XVIII-lea și atrage, ca libretiști, numeroși scriitori ai vremii, printre care și pe Wieland care scrie și un articol teoretic despre *Singspiel*.

Se poate presupune că, sub impresia succesului de public al unor asemenea lucrări, Goethe se gîndea încă de pe atunci la unele încercări proprii în acest domeniu. Astfel în 1773, începe elaborarea *Singspiel*-ului *Erwin și Elmira* (în versuri), pe care îl va termina abia în 1775 și care va fi reprezentat pe numeroase scene, cu muzica lui Johann André. Vor urma — pentru a cita numai lucrările terminate — *Claudina de Villa Bella* (1776, în versuri, muzica de Johann Fr. Reichardt), *Lila* (1777, în proză, cu lieduri intercalate, muzica de Siegmund von Seckendorff), *Jery și Bätely* (1779, în proză ritmică, muzica de S. von Seckendorff, iar o altă compoziție, datorată muzicianului Philipp Chr. Kayser, a fost redescoperită recent, în 1985), *Pescărița* (1781/2), *Glumă, viclenie și răzbunare* (1784, a cărei muzică, datînd abia din 1802, este semnată de E.T.A. Hoffmann). În primele trei dintre *Singspiel*-ur cercetătorii relevă în unele pasaje reflectări ale experienței de viață a lui Goethe, privind mai ales legăturile sale cu Lili Schönemann și Charlotte von Stein. Mai caracteristic ni se pare faptul că în ele poetul intercalează unele texte poetice de autentică valoare, care ulterior vor fi incluse printre poeziile sale lirice.[1]

Dacă în celelalte *Singspiel*-uri Goethe propune acțiuni în unele medii nobiliare sau exotice, *Pescărița*[2] (pentru care muzica a fost, compusă de actrița Corona Schröter) ne duce în cadrul natural al unei lunci, lîngă un rîu și printre oameni simpli. Așa cum în *Faust I*, Gretchen își alină neliniștea cîntînd *Regele din Thule*, și aici, eroina Dortchen, surprinsă în așteptarea tatălui și logodnicului plecați la

---

[1] Vezi, de exemplu, în Goethe, *Opere I. Poezia*, *op. cit.*, textele *Vioreaua* (p. 46, trad. N. Argintescu-Amza), *Odată un obraznic fant* (48, trad. A. Covaci), *Lașa gîndire* (p. 95, trad. A. Covaci).

[2] Textul originar în *WA* I, vol. 12, pp. 86—115 (ed. Alex. von Weilen). Alte ediții critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch).

pescuit, „cîntă trebăluind“ o altă baladă a lui Goethe, *Erlkönig*[3]. În continuare acțiunea este simplă, liniară și se rezumă la trei momente: farsa pe care o pune la cale Dortchen pentru a-i speria pe cei doi bărbați, intervenția vecinilor pentru a o căuta — ceea ce prilejuiește scenic o iluminație cu facle — și nazurile pe care le face fata cînd e vorba să se fixeze data căsătoriei cu Niklas. Față de acest cadru restrîns nu se poate nega o anumită dinamică a acțiunii datorată desfășurării rapide a faptelor relatate.

Un aspect relevant este folosirea în textul libretului a unor cîntece populare de proveniență diferită (daneză, engleză, lituaniană, vendă), pe care Goethe le preia, modificîndu-le forma, din florilegiul de *Poezii populare* publicat de Herder în 1778/1779[4]. Este prima dovadă a puternicei influențe exercitate asupra dezvoltării literare de acest act storic prin care a fost pus în valoare tezaurul de creație populară al popoarelor, în același timp un omagiu pe care Goethe îl adresează lui Herder; într-o dedicație adresată soției lui Herder, Goethe scrie despre piesa sa: „Ce-a luat el de la popor, dau înapoi / Poporului.“

Pescărița a fost reprezentată întîia oară la 22 iulie 1782, în aer liber, pe malul Ilmei și publicată, în acest scop, într-un tiraj restrîns, apoi, în același an, într-un periodic al vremii; a fost inclusă în ediția din 1805 a operelor lui Goethe și, prin aceasta, în ediția definitivă. Dacă prima reprezentare a corespuns așteptărilor lui Goethe, un alt spectacol, două luni mai tîrziu, l-a dezamăgit. Într-o scrisoare către Charlotte von Stein Goethe scrie: „S-a jucat *Pescărița*... Pînă la urmă piesa s-a terminat ca și cînd cineva ar ochi într-un cerb, ar greși ținta și din întîmplare ar nimeri într-un iepure.“[5]

---

[3] Germ. *Erlkönig*, titlul dat de Goethe pentru balada daneză publicată de Herder, este o contaminare etimologică între dan. *eller* (silfide, iele) și germ. *Erle* (arin). Corespondentul „riga din ulmi“ propus de traducătoare apropie fantasticul personaj de „arinii înalți de pe malul rîului“ din indicația scenică.

[4] Pag. 1: *Cine în noapte și vînt călărește;* p. 9: *O, mamă, sfatul bun aș vrea;* p. 17: *Un cavaler prin ținut rătăcea;* p. 19: *Astfel i-am spus și mamei mele;* p. 21: *Cine să fie mireasa?* trimit respectiv la următoarele texte de cîntece populare adunate de Herder (cf. Herder, *Stimmen der Völker in Liedern*. Hrsg. und Nachwort von Christel Käschel. Leipzig 1968): *Erlkönigstöchter. Dänisch. Herr Oluf reitet spät und weit* (p. 255), *Der Wassermann. Dänisch. O Mutter, guten Rat mir leiht* (p. 254), *Die drei Fragen. Ein Strassenlied. Englisch. Es war ein Ritter, er reist durch Land* (p. 49), *Brautlied. Litauisch. Ich hab's gesaget schon meiner Mutter* (p. 225), *Die lustige Hochzeit. Ein wendisches Spottlied. Wer soll Braut sein* (p. 53), la care ultima strofă e adăugată de Goethe.

[5] Goethe, *Briefe an Frau von Stein*, *op. cit.*, vol. 1, p. 438 (18 septembrie 1782).

PESCĂRIȚA

PERSONAJELE

DORTCHEN
TATĂL EI
NIKLAS, logodnicul ei
VECINI

Cadrul imaginat e în mijlocul naturii, la Tiefurt pe Ilm.

Sub arinii înalți de pe malul rîului, colibe de pescari, risipite. În jurul unui mic foc sînt așezate oale, plase, unelte de pescuit.

DORTCHEN *cîntă trebăluind:*
Cine-n noapte și vînt călărește, tîrziu?
E însuși tatăl cu al său fiu.
Băiatu-și ține în brațe, blînd,
Îl strînge la piept, căldura-i dînd.

„Copile, de ce obrazu-ți ferești?"
„Cum, tată, pe riga din ulmi nu-l zărești?
Pe-al ulmilor rigă, cu trenă, coroană?"
„Copile, e numai de ceață-o bulboană."

„Copile iubit, cu mine să vii!
Ce jocuri frumoase-ți voi dezvălui;
Ce flori pestrițe, pe țărmuri crescînd;
Mama mea îți păstrează de aur vestmînt."

„O, tată, o, tată, n-auzi, pe șoptite,
Ce riga din ulmi în taină-mi promite?"
„Rămîi liniștit, cuminte, fecior:
Doar vînt e-n uscatul frunziș, foșnitor."

„Vrei, dulce prunc, cu mine să vii?
Copilele mele frumos te-or griji,
Copilele mele-n noptatecul cor
Cînta-vor, dansa-vor, te-adoarmă ușor."

„O, tată, o, tată, nu vezi cum răsar
Copilele rigăi din sumbrul hotar?"
„Copile, copilul meu, văd și le știu:
Bătrînele sălcii sclipesc cenușiu."

„Te plac, mă stîrnește suavul tău trup;
De nu vrei să vii, eu cu sila te rup."

„O, tată, o, tată, de-acum, ce cumplit!
Riga din ulmi m-a-nhățat, m-a lovit!“

I-e tatălui groază, călărește ca vîntul,
Își strînge în brațe copilul, gemîndul;
Cu greu trece porțile casei deschise —
În brațele sale copilul murise.

Am ajuns, de nerăbdare, să-mi cînt aproape toate cîntecele încă o dată — și mi-e teamă că o să fie nevoie să le cînt și a treia oară! Iar ei tot nu vin, nu vin, și rămîn ca de obicei atît de mult în larg, că nu mai pot să rabd; și s-ar fi cuvenit să se întoarcă astăzi la vreme. Cartofii s-au răsfiert, fiertura s-a prins, mi-e foame, dar amîn mereu să mănînc, tot sperînd să vină și ei, că trebuie să vină. Degeaba-ți bați gura cu bărbații ăștia, n-ai cum să-i îndrepți. I-am amenințat, am cîrtit, am făcut mutre, am prăpădit mîncarea și cînd toate astea n-au fost de nici un folos, i-am implorat; dar ei, tot cum îi taie capul. Cel mai tare mă necăjește Niklas, că face pe grozavul — cică m-ar iubi, că mă citește după ochi — dar pînă la urmă se poartă de parcă i-aș fi și ajuns nevastă. Și încă de-ar fi meritată truda, tot ar fi bine. De-ar veni și ei o dată de la pescuit încărcați, să se clatine barca, nu alta, să ai ce duce la piață; ne-ar mai rămîne și nouă ceva, n-am mai avea parte numai de mîncare și băutură atît de proastă, că abia o scoatem la capăt. Ei, dimpotrivă! Cu cît prind mai puțin, cu atît mai tîrziu vin acasă. Nu demult, într-o seară, m-am uitat de pe deal la ei cum pescuiesc și-mi venea să strig de nerăbdare. În loc să vîslească cu sete, se lăsau pur și simplu în voia bărcii, fumîndu-și pipa în liniște! Așa — ba trece unul pe cărarea de lîngă mal, ba intră altul în apă să-și spele calul, nu se mai termină cu binețele și vorbăria! Ba pornesc cu barca încolo, ba încoace, și marele necaz e că și cîrciuma se află lîngă apă. Precis că iar au coborît și se distrează pe-acolo, iar cînd ajung acasă tot le mai e sete. Mi se face de-a dreptul lehamite! De-a dreptul lehamite!

Bărbaților doar roabe
Ne-a fost sortit să fim.
Lăsăm să poruncească

Voința lor urmînd-o:
Și încă bine-ar fi de-ar
Fi recunoscători.

În suflet dacă însă
Nemulțumirea-ți crește,
Îi spui numai: Tăcere!
Taci, biată inimioară!

De hachițele lor nu
Mai vreau să știu de-acuma;
Nu le mai rabd orice; fac
Doar după capul meu!

Numai de-aș putea face ceva care să-i scoată din fire. Dacă mă supăr, sînt prietenoși, dacă împing pur și simplu blidele, ei tot mănîncă liniștiți mai departe. Dacă mă retrag într-un colț, trăncănesc între ei. Se tot spune că femeilor le place să pălăvrăgească, dar și cînd încep bărbații, nu mai termină cu taclalele. Ia să mă întind în pat și să las focul să se stingă, să vedem cine le mai pune ceva înainte. Ei și, la ce mi-ar folosi? M-ar lăsa acolo. Mai bine ar face scandal și m-ar certa, fiindcă nimic nu e mai îngrozitor la bărbați decît nepăsarea! Sînt așa de supărată, de-a dreptul furioasă, că nici nu mai știu ce să fac. Mai că mi-aș veni singură de hac, că pînă la urmă tot o să mă smintesc din pricina lor. Dacă o mai duc așa, mă arunc în valuri! Să vadă ei unde mai găsesc o Dortchen care să le pună totul la punct, să le rabde orice, să nu plece de-acasă nici un pas și să aibă grijă de toate. Să fiu moartă, ar vedea ei ce-am însemnat pentru ei și s-ar mustra că au fost nerecunoscători, dar ar fi prea tîrziu și nu le-ar mai folosi nici lor, nici mie. *Începe să plîngă.* O să-și smulgă ei părul din cap, strigînd și văitîndu-se că n-au venit mai devreme acasă. Dar nu sînt eu oare proastă să mă necăjesc din atîta lucru? Din pricina unora care, venind acasă, se poartă de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Aș putea și eu să-i pedepsesc fiindcă mă îngrijorează de pomană; cînd îmi închipui că li s-a întîmplat vreo nenorocire, ei de fapt trag cîte o dușcă de rachiu. ...Da, asta am să fac! O să arate totul ca și cum aș fi căzut în valuri. O cofă s-o ascund, cealaltă

o pun pe scîndură și pălărioara o atîrn în tufiș: să creadă toți că am căzut în apă. Să vezi ce-o să mai rîd la urmă de ei! *Din depărtare se aude un cîntec.* Îi și aud în depărtare. *Pregătește totul, așază găleata, atîrnă pălărioara în tufiș.* Totul arată foarte firesc! Las' că vedeți voi. *Se ascunde.*

TATĂL și NIKLAS *în depărtare în barcă:*

Cînd pescaru-a-ntins năvodul
Peștii-n el să cadă,
În tăcere, cu nădejde
De bogată pradă,
Deseori i-o goală plasă;
Supărat se-ntoarce-acasă.

Dar a doua zi cînd pleacă
Iar, micuța barcă
De prinsoarea cea bogată
Se scufundă parcă;
Astfel azi cu plină plasă
Bucuroși venim acasă.

DORTCHEN *se arată din nou:* Aproape că mi-e frică! Mai bine aș lăsa-o baltă. S-o las? Să nu? Sînt prea aproape, n-am încotro.

NIKLAS *sărind din barcă:* Oprește! Să leg barca.

TATĂL: Asta zic și eu captură!

NIKLAS: Cea mai bună pe anul ăsta.

TATĂL: Și pe neașteptate! La nimic nu mă gîndeam mai puțin. Acuma, repede! Să ajungă pînă mîine dimineață toată în lăzi.

NIKLAS: Nici n-o să încapă toată.

TATĂL: O parte o lăsăm în butoaie. Numai că în timpul nopții le mai trebuie apă proaspătă.

NIKLAS: Am eu grijă de asta.

TATĂL: Dă încoace, să duc și eu.

NIKLAS: Mergi dumneata sus și odihnește-te, spune-i și lui Dortchen vestea și vezi cum stăm cu masa. Sînt sigur că o să ne întîmpine voioasă că ne-am întors acasă cu plinul.

TATĂL: Dar singur n-o să isprăvești.

NIKLAS: Ba da, imediat! Ia uite ce repede lucrez.

TATĂL *urcînd:* Totuși e o mare deosebire dacă încărcătura e mare sau mică. Merge? O scoți la capăt?

NIKLAS: Grozav!

TATĂL: Dortchen! Unde te-ai vîrît, Dortchen! *O caută peste tot.* Pe unde o fi hălăduind?

Se uită în oală.

Aici fierbe de parcă n-ar exista apă pe aproape; se arde cu siguranță. Niklas, isprăvește mai iute. Dortchen nu-i și mîncarea noastră se înalță la ceruri în chip de fum!

NIKLAS: O fi la Suse. Strig-o!

TATĂL: Las' că vine ea. Înfulecăm noi totul, că ea și așa își mănîncă porția înainte. N-are răbdare. Pentru o logodnică are o poftă de mîncare de te sperie nu alta. Ei, să fim veseli! O înghițitură de rachiu, că merităm!

Și pe rîuri și pe țărmuri
Un pescar e tot voios.
Și pe rîuri și pe țărmuri
E norocul de pescar
E norocul de pescar ba sus, ba jos.

Ca să-ndure foame, sete,
Pleacă încă pe-nnoptat
Și cu multe griji și trudă
Dobîndește ce-a-mbucat.
Apa chiar de ne apucă
Vîntul iarăşi ne usucă,
Mai departe viețuim cum ni s-a dat.

NIKLAS *care, urcînd, a cîntat și el ultimele versuri:* N-ar fi rău nici așa dacă mai bine nu se poate.

TATĂL: Mai bine! Ia gustă cartofii.

NIKLAS: E sigur că la oraș lumea o duce mai bine. *Se uită în jur.* Nu-i pe nicăieri? Dortchen! Draga mea! Cum nu e acasă? Să se fi ascuns? De obicei e nerăbdătoare, ne așteaptă și n-o iei ușor de lîngă plită.

TATĂL: Așază-te aici!

NIKLAS: Se poate mînca și în picioare.

TATĂL: Ai fost cam gînditor azi.

NIKLAS: Mărturisesc că îmi tot bat capul cum ar putea să ajungă un fecior de țăran, la oraș, domn de vază.

TATĂL: Într-adevăr, asta se molipsește.

NIKLAS: Dacă o iau pe Dortchen, nu crezi și dumneata că s-ar cuveni să-mi caut o slujbă în tîrg?

TATĂL: Păi ce e pe-acolo de pescuit?

NIKLAS: Destule! Însă cu altfel de năvoade.
TATĂL: Ce altceva știi însă ca să poți pleca?
NIKLAS: Pot să învăț orice.
TATĂL: Frumos început!
NIKLAS: N-am ce pierde.
TATĂL: Halal zestre! Și grozavă recomandare: o nevastă frumoasă.
NIKLAS: Nu, tată! Despre asta n-aș vrea să glumesc.
TATĂL: Lasă că le înveți tu pe toate.
NIKLAS: În primul rînd, să arunc momeala.
TATĂL: Nu se aruncă așa ușor.
NIKLAS: Dar pe unde-o fi Dortchen?
TATĂL: Las-o încolo, zi-i înainte.
NIKLAS: Dar despre ce?
TATĂL: Pălăvrăgește ceva.
NIKLAS: Ce?
TATĂL: Orice.
NIKLAS: Dar nu-mi vine nimic în cap.
TATĂL: Spune și tu o minciună.
NIKLAS: Livrelele alea frumoase mi-au sărit de mult în ochi. Cred că o duc grozav – masă, băutură bună, și mai pun și deoparte pentru bătrînețe.
TATĂL: Văd că ai intrat de-a binelea la idei. Și între timp eu ce să mă fac?
NIKLAS: Te descurci dumneata.
TATĂL: Cum?
NIKLAS: Și după aceea te muți la noi.
TATĂL: Nu fi prost! Nu vă las să plecați – și gata.
NIKLAS: O aud venind!
TATĂL: Vezi-ți de mîncare și stai cuminte.
NIKLAS: Nu, nu era nimic.
TATĂL: Nu întîrzie ea prea mult. Și mai ales acum, cu atît mai puțin.
NIKLAS: Lasă-mă s-o caut.
TATĂL: Nu-mi place să rămîn singur.
NIKLAS: S-o strig măcar!
TATĂL: Ci stai liniștit! Cîntă mai bine un cîntecel, să ne treacă vremea; apoi o să dormim nelegănați. Mai fumez o pipă și ajunge pe azi.
NIKLAS: Dacă ar fi ea aici, aș cînta și două.
TATĂL: Păi cîntă-le pe amîndouă. Nu fi copil!
NIKLAS: Ce-ai vrea să auzi?
TATĂL: Mi-e totuna.

NIKLAS: Povestea despre Duhul Apelor.
TATĂL: Cum a furat el fata din biserică?
NIKLAS: Întocmai.
TATĂL: O fi adevărat?
NIKLAS: Ferească Sfîntul! E doar un basm.
TATĂL: Adică spui că ar fi cu totul și cu totul minciună.
NIKLAS: Se înțelege.
TATĂL: Dar am auzit uneori și întîmplări neobișnuite, și deseori i se petrec omului lucruri de neînțeles. Pe tine nu te-a atins niciodată un duh?
NIKLAS: Ba da, dar ziua.
TATĂL: Nu-mi place să vorbesc despre asta.
NIKLAS: Sînt doar închipuiri. *Începe să cînte.*
TATĂL: Parcă a trosnit ceva în spate.
NIKLAS: Aș, nimic, era apa.
TATĂL: Atunci cîntă înainte. Deși-s bătrîn, totuși uneori mă-nfior.
NIKLAS: Ascultă și dumneata, e mai degrabă de rîs decît de-nfiorare.

„O, mamă, sfatu-ți bun aș vrea:
Cum poate fi chipeșa fată a mea?"
Din valul cel clar ea un cal i-a-nchegat
Cu șaua și frîu din nisipul curat.
Și-n strai de voinic, călare porni
Așa spre biserica Sfintei Marii.
Și calul la ușă-și legă de zăvor.
Bisericii dîndu-i ocol de trei ori.
Al Apelor Duh în lăcaș a intrat;
Poporul s-a strîns împrejuru-i, mirat.
Și preotul tocmai slujea la altar:
„Ce alb cavaler se arată, preaclar?"
Frumoasa copilă-n de sine zîmbea:
„De-ar fi cavalerul din pricina mea!"
Iar el, peste-un scaun sau două săltînd:
„Copilă, credință să-mi dai și cuvînt".
Apoi peste trei, peste patru sări:
„Vrei, chipeșă fată, cu mine să vii?"
Copila-i întinde mîna zorit:
„Credința i-a ta, te urmez negreșit".
Afară-au trecut cu întregul alai
Dansînd fără teamă și veseli pe plai.

Și pînă la țărm duși de-ai drumului pas
Cei doi, mînă-n mînă, doar ei au rămas.
„Stai, chipeșă fată, dă-mi calul încoa'!
Corabia cea mai suavă-ți voi da".
Și-ndată ce albul nisip l-au atins
Corăbii mulțime pe țărm au descins.
Și-apoi cînd spre larg se întoarseră-ndat',
Cu chipeșa fată s-au scufundat.
Mult timp după-aceea pe țărm se-auzi
Cum chipeșa fată striga prin stihii.
De-aceea, fecioarelor, vă dau bun sfat:
Cu-al Apelor Duh nu dansați niciodat'.

TATĂL: Vesel dans! Frumoasă invitație!
NIKLAS: N-ai auzit cumva un țipăt?
TATĂL: Închipuiri! Cînd nu mă tem, nici nu aud nimic; tu mai ai cîntecul în minte.
NIKLAS: Ba chiar țipăt a fost. În timp ce cîntam am simțit ca o lovitură în inimă și aș fi putut să jur că a strigat cineva.
TATĂL: Iar începi? Caraghiosule!
NIKLAS: N-o să-ți dau nici dumitale pace pînă n-o găsim.
TATĂL: Doar nu-i copil mic să cadă în apă.
NIKLAS: Duhul Apelor ăsta nu-mi place deloc.
TATĂL: Nu cumva ți se năzare și vreo ondină?
NIKLAS: Nu, dar am o presimțire.
TATĂL: Visezi!
NIKLAS: Precis că se întîmplă o nenorocire! O nenorocire!
TATĂL: Hai, du-te! Caut-o repede, că m-ai speriat și pe mine! O s-o caut și eu.
NIKLAS: Dortchen! Dortchen!
TATĂL: Nu așa temător. Dortchen!
NIKLAS: Draga mea Dortchen!
TATĂL: Vino-ți în fire, nu fi caraghios.
NIKLAS: Draga mea! Draga mea Dortchen!
TATĂL: Du-te pînă la Suse, eu am s-o caut sus, la cumătrul.
NIKLAS: Ar fi ajuns precis pînă acum.
TATĂL: Nu se poate.
NIKLAS: Tată, simt că-mi ies din fire.
TATĂL: Păi pleacă odată. Caut-o, că pînă la urmă o s-o găsești în pat!
NIKLAS: Nu se poate, nu!
TATĂL: A vrut să ia mai întîi apă, uite o cofă.

NIKLAS: Dar unde e cealaltă? N-o văd.
TATĂL: Cine știe!
NIKLAS: Tată, ah, tată!
TATĂL: Ce e?
NIKLAS: Am să mor!
TATĂL: Ce s-a întîmplat?
NIKLAS: S-a înecat! Uite-i pălărioara atîrnată. În timp ce voia să ia apă, a căzut. Tată!
TATĂL: Să vedem! Să vedem! Nenorocirea nenorocirilor!

Iute! Salvați-o!
S-a înecat!
În rîu, din negrijă
S-a scufundat!
Dar, doamne sfinte,
Ce stai de stei?

NIKLAS:

Spaima-mi îngheață
Oasele toate.
Stau ca de piatră.
Am să cad, poate.
Nu pot pricepe
Cu mine ce-i.

TATĂL:

Dorm toți vecinii;-i
Scol în clipită.
Sus! Ascultați
Vestea cumplită!

CORUL *întîi unul cîte unul, apoi toți laolaltă:*

Cine-i? În noapte
Cine ne cheamă?

TATĂL:

Iute! Salvați-o!
S-a înecat!
În rîu, din negrijă,
S-a scufundat!
Dar, doamne sfinte,
Ce stați așa?

TOȚI *cînd pe rînd, cînd împreună:*

Haideți toți repede!
Căngile! Poate e-n
Alge-ncurcată.
Faceți lumină,
Aprindeți facle,
Focuri deodată![1]
Repede, toți în bărci!
Aduceți toți prăjini

S-o căutăm!
Trebuie s-o găsim!
Pe rîu în jos vîsliți,
Cu ochii-n patru fiți!

DORTCHEN *iese din tufiș:*
Farsa mi-a reușit
Chiar foarte bine!
Dar ce mai spaimă-au tras
Toți pentru mine!
Pe cei dragi în zadar
I-am speriat cumplit.
Mi-e milă de sărmani!
Mai bine să grăbesc
Să spun și să le strig:
„Iată aicea sînt!
Trăiesc și n-am murit!
Și pentru voi trăiesc."

Iese.

TATĂL *care urcă dinspre apă:*
Nu glasu-i a sunat?
Doamne, de-ar fi scăpat!
Departe sau colea?
Aproape îmi părea!

DORTCHEN *întorcîndu-se:*
Da, bine-ai auzit!
Tîrziu m-am mai ivit!
Tată, nu m-ai pierdut.
Ci iartă ce-am făcut!

TATĂL Cum, nu te-ai înecat?
Ba porți chiar uscat strai?

DORTCHEN: Nu, n-am alunecat
În rîu, precum credeai.

TATĂL: Ura, să fim voioși!
Ea-i printre noi de-acum.
Nu, n-o mai căutați!
Nu vă mai speriați!
Veniți aici,
Cu mine cu toți voioși să fiți!
Dar unde naiba, spune, te-ai vîrît?

DORTCHEN: O, iartă-mi spaima și-acest vis urît!
Am vrut doar puțin
Să simțiți și voi chin,

Să vă fac în necaz
Speriindu-vă azi —
Dar v-am prea îngrozit
Dacă-atît timp de-acasă
Cu toții-ați lipsit!

Da, tată, trebuie să mă ierți, fiindcă de fapt n-am vrut să iasă lucrurile așa de rău. Dumneata știi de cîte ori v-am rugat din tot sufletul să nu mă lăsați să aștept, să veniți din vreme la masă. Crezi că nu mi-e niciodată urît, că nu mă plictisesc stînd singură pînă noaptea tîrziu, în timp ce dumneata ești plecat și-mi mai ții și logodnicul de nu se poate întoarce la mine pe cît de iute ar vrea? Nu-mi lua deci în nume de rău farsa asta și fii iarăși bun față de mine.

TATĂL: Cum? Răutate!
Tu, copil neisprăvit!
Atîta să ne necăjești!
Ne-ai speriat cumplit!
Să te salveze, Niklas
Aleargă disperat!
Vecinii-n toiul nopții,
Prieteni, sar din pat
Și strigă și se plîng,
Stau la-ndcieli, se strîng;
Să-mi spui, ce îndrăzneală
Nebună te-a mînat?

DORTCHEN: Stai așa!
Nu striga!
Prea mă mustri tare!

TATĂL: Cît aș vrea
Să-ți pot da
Plata, pe spinare!

DORTCHEN: Te rog să mă crezi că-mi pare rău
Și nu puțin.

TATĂL: Știu numai eu cît mi-e de greu
Mînia să-mi țin.

NIKLAS *apare împreună cu ceilalți:* Cerule, trăiește! E aici! Dortchen, unde ai fost pînă acum?

DORTCHEN: Niklas, iubitul meu!

TATĂL: Ai noroc c-au apărut ei.

NIKLAS: Spune-mi! Lasă-mă să te sărut.
TATĂL: Să n-o văd înaintea ochilor! Nu merită bucuria asta.
NIKLAS: Nu-mi pot veni în fire.
DORTCHEN: Linişteşte-l pe tata.
NIKLAS: Tată, nu te mai frămînta, doar nu s-a prăpădit.
TATĂL: Ce! Parcă de asta e vorba! Ar merita să-i scot obrăznicia pe nas!
NIKLAS: Ce să însemne asta?
TATĂL: Cum, nu înţelegi?
NIKLAS: N-am auzit nimic!
DORTCHEN: Iartă-mă dinainte!
NIKLAS: Nu pricep nimic.
TATĂL: Ne-a dus de nas.
DORTCHEN: M-aţi speriat de atîtea ori; acuma ştiţi şi voi ce înseamnă asta.
NIKLAS: Dar cum a ajuns pălărioara ta în tufiş?
DORTCHEN: Eu am agăţat-o acolo.
NIKLAS: Răutate! Nu aşa se glumeşte, cînd ştii doar ce mult ţinem la tine.
DORTCHEN: N-a fost ceva plănuit. M-am lăsat pur şi simplu dusă de furie. De cîte ori să-mi mai cer iertare!
NIKLAS: Fie, dar cu o singură condiţie.
DORTCHEN: Care?
NIKLAS: Să iei lucrurile în serios. Iar peştii cei mai frumoşi pe care i-am prins astăzi să-i punem mîine pe masa de nuntă.
DORTCHEN: Lasă-mă!
TATĂL: Prea bine! Din partea mea, n-o să capeţi nici un oscior din ei şi poţi să-ţi ţii încuviinţarea pentru tine cît pofteşti!
DORTCHEN: N-ar fi o pedeapsă atît de mare.
TATĂL: Să ştii că îţi iau vorba de bună; n-o să mă mai zăpăceşti tu de cap de-acu'.
NIKLAS: Tată, lasă-ne să hotărîm noi. Mi-ai dat consimţămîntul şi dintr-o glumă doar n-o să...
TATĂL: Doar nici cu trăncăneala voastră n-o să uităm că vecinilor li se cuvin pe drept cuvînt mulţumiri şi o duşcă bună înainte de culcare, dacă tot i-am trezit degeaba. Ia uite cum stau toţi laolaltă şi se miră că nu ne dă prin cap nimic.
NIKLAS: Ai dreptate. Dortchen, adă sticla! S-au zbuciumat toţi destul din pricina ta. Nu glumea nimeni străduin-

du-se să te găsească şi să te scape. Abia acum mi-am dat seama cît le eşti tuturor de dragă.

DORTCHEN *aduce o sticlă şi un pahar, pe care îl umple şi îl întinde bătrînului.*

TATĂL: Prieteni, mii de mulţumiri! Sănătate şi noapte bună! Noroc în toate! Să trecem paharul, în sănătatea mirilor, din mînă în mînă.

TOŢI *beau:* Prosit! Trăiască!

TATĂL: Fata despre care mi-ai cîntat ieri şi-a dobîndit bărbatul prin isteţime, tu, printr-o şmecherie. Văd că încercaţi toate căile pînă vă reuşeşte una!

DORTCHEN: Ce să spun! Parcă şi merită.

TATĂL: Un cavaler prin ţinut rătăcea
Să-şi caute-o soaţă pe voia sa.
Ajunse la casa unei vădane:
În uşă stăteau trei frumoase codane.
Mult timp le privi: pe care i-e dragă
Inima sa nu ştia să aleagă.

NIKLAS: Cine-mi răspunde la trei întrebări
Să mi-o urc drept soţie alături în scări?

DORTCHEN: Hai pune-ne, pune-ne trei întrebări
Să-ţi afli soţia, s-o iei sus în scări!

NIKLAS: Ce-i oare mai lung decît drumul, încă?
Şi ce-i mai adînc decît marea-adîncă?
Şi ce, decît cornul, mai tare-a vuit?
Şi ce-i, decît spinul, mai ascuţit?
Şi ce, decît iarba, mai verde sub cer e?
Şi ce e mai aprig decît o muiere?

TATĂL: Întîia şi-a doua la fel s-au codit;
A treia, frumoasa, pe dată-a grăit:

DORTCHEN: Iubirea-i ca drumul mai lungă, încă,
Şi-i mai adînc iadul ca marea adîncă,
Un tunet, cît cornul, mai tare-a vuit;
Şi foamea-i mai spin decît spinu-ascuţit.
Otrava mai verde ca iarba sub cer e
Şi dracu-i mai aprig decît o muiere.

TATĂL: Abia la-ntrebări răspunse aşa,
Voios cavaleru-o alese pe ea.
Întîia şi-a doua pe gînduri, de zor —
Dar astfel pierdut-au un bun peţitor.

TOŢI: Deci, fetelor, fiţi pregătite de-ajuns
Să daţi, cui peţeşte, doritul răspuns!

TATĂL *către vecini:* Desigur ați vrea să mergeți din nou la culcare? Coborîți totuși numai puțin pînă la țărm să vedeți ce pești grozavi am prins astăzi. Trebuie să le mai duc puțină apă proaspătă, fiindcă una din lăzile mele de pește s-a sfărîmat și în cealaltă nu încap toți.

Iese împreună cu vecinii.

NIKLAS: De ce ești atît de tăcută?
DORTCHEN: Lasă-mă în pace!
NIKLAS: Nu te bucuri că vei fi a mea?
DORTCHEN: Halal bucurie!
NIKLAS: Îți sînt nesuferit?
DORTCHEN: Cine zice asta?
NIKLAS: Altminteri nu păreai să mă disprețuiești?
DORTCHEN: Cum aș face asta?
NIKLAS: Nu-ți plac?
DORTCHEN: Te-am respins eu vreodată?
NIKLAS: Nu te înțeleg.
DORTCHEN: Devii obositor.
NIKLAS: Să plec?
DORTCHEN: Dacă poftești.
NIKLAS: Ciudat fel de a te purta cu un logodnic!
DORTCHEN: Chiar de mîine! Încă de mîine!
NIKLAS: Și de ce nu, dacă mă iubești?
DORTCHEN: Ah!
NIKLAS: Ce-i cu tine? Nu te pot vedea atît de tristă, nu sînt obișnuit cu tine astfel; spune, lămurește-mă!
DORTCHEN: La ce bun? Du-te mai bine jos și ajută-i bătrînului să isprăvească mai repede, altfel își face de lucru pe-acolo o veșnicie!
NIKLAS: Dar mă iubești?
DORTCHEN: Sigur că da. Du-te!
NIKLAS: Și totuși ești atît de abătută?
DORTCHEN: Nu mă mai chinui! Îți sînt logodnică, mîine o să-ți fiu soție, uite o sărutare, dar lasă-mă singură!
Îl sărută și el iese.

DORTCHEN: Deci lucrul pe care atîta l-am dorit și de care atîta m-am temut o să se întîmple, trebuie să se întîmple.

Astfel i-am spus și mamei mele, i-am spus
De cum jumătatea verii s-a dus:
O, mamă iubită, de-acum altă fată
Să știe să toarcă, să țeasă, îți cată.

Destul ți-am tot tors bumbăcelul cel alb,
Destul ți-am țesut inul moale și dalb,
Destul am frecat mese lucii, curate,
De mîna-mi ocolul destul măturat e.
Destul ascultat-am al mamei drag glas,
Acuma de soacră s-ascult mi-a rămas.
Destul iarba luncii am tot greblat
Și grebla cea albă destul am purtat.
O, tu coroniță din ierburi de munte,
Mult timp n-o să-mi fii tu verde pe frunte!
O, voi, funde verzi de mătase, ușoare,
N-o să-mi sclipiți de acuma sub soare!
Și tu, aurie cosiță, nicicînd
De-acum n-o să fluturi liberă-n vînt!
La mama, cu părul ascuns în bonete
Voi merge și nu cu flori prinse în plete.
Iar tu, din dantelă bonetă brodată,
Destule furtuni va fi dat să te zbată!
Iar voi, ac și ață în multe culori,
Sub lună sclipi-veți destul pînă-n zori!
O, voi, funde verzi de mătase: veți sta
În lacră — doar lacrimi de-acum voi purta!
Și voi, aurite inele, inele!
Vor zace-n cutie — rugină pe ele.

TATĂL *urcînd de pe țărm:* Așa-i că sînt ditamai peștii?
NIKLAS: De-acum, noapte bună.
TATĂL: Noapte bună pentru toată lumea! Spuneți-i și miresei! Noapte bună fecioarei Dortchen! Că mîine pe vremea asta...
DORTCHEN: Scutiți-mă cu glumele voastre! M-am săturat de toată trăncăneala asta, și dacă mîine continuați tot așa, n-are decît să fie bufnița mireasă!

Cîntec de încheiere

Cine să fie mireasă?
Bufnița fie mireasă!
Dar bufnița spuse pe şleau
Celor doi ce-ntrebau:
„Eu sînt atît de urîtă, încît
Nu pot să fiu eu mireasă,
Nu pot să fiu eu mireasă!“

Dar mirele cine să fie?
Pitulicul mire să fie!
Dar pitulicul, pe șleau
Le-a spus celor doi ce-ntrebau:
„Eu sînt atîta de mic
Încît nu pot mire să fiu,
Nu pot mire să fiu!“

Dar la altar cin' să ducă
Mireasa? Cioara s-o ducă!
Dar cioara le spuse pe șleau
Celor doi ce-ntrebau:
„Eu sînt atîta de neagră
Că nu pot să duc la altar
Mireasa, n-o duc la altar!“

Dar cine va fi bucătar?
Lupul va fi bucătar!
Dar lupul spuse pe șleau
Celor doi ce-ntrebau:
„Eu sînt prea hoțoman,
Nu pot să fiu bucătar,
Nu pot să fiu bucătar!“

Dar cine să fie paharnic?
Un iepure fie paharnic!
Acesta însă pe șleau
Le-a spus celor doi ce-ntrebau:
„Eu sînt prea iute-n mișcări
Și nu pot paharnic să fiu!
Nu pot paharnic să fiu!“

Dar cine va fi cîntăreț?
Barza va fi cîntăreț!
Dar barza le spuse pe șleau
Celor doi ce-ntrebau:
„Eu prea mare am ciocul, prea mare
Și nu pot să fiu cîntăreț!
Nu pot să fiu cîntăreț!“

Pe cine să punem drept masă?
Vulpea s-o punem drept masă!
Dar vulpea le spuse pe şleau
Celor doi ce-ntrebau:
„N-aveţi decît să cătaţi
Altă masă, eu nu vreau să fiu, ci să stau
La masă şi eu vreau să stau!“

Şi darul la miri ce să fie?
Aplauze darul să fie!
Veniţi să ne înclinăm
Spre cei ce-au privit cum jucăm!
Ce numai pe sfert merităm
Să ne daţi, voi cei harnici, din plin!
Să ne daţi, voi cei darnici, din plin'

1 În versiunea din 1815 a textului Goethe adaugă aici următoarea notă de subsol, care ne sugerează imaginea unui spectacol de sunet și lumină: „Pe acest moment era calculat efectul întregii piese. Fără să-și dea seama, spectatorii stăteau în așa fel încît aveau în față întregul curs șerpuitor al rîului. În acest moment apăreau făcliile mișcîndu-se în apropiere. După chemări repetate, ele începeau să se vadă și în depărtare. Apoi, de pe ridicături de pămînt se înălțau limbi de foc, care, prin joc de lumini și umbre, dădeau claritate obiectelor aflate în apropiere, pe cînd locurile mai îndepărtate zăceau în plin întuneric. Rar s-a văzut un efect mai frumos. El a continuat, schimbîndu-se mereu, pînă la terminarea piesei, cînd întregul tablou s-a mai luminat o dată puternic."

IFIGENIA ÎN TAURIDA

Dramă în cinci acte

În românește de AL. PHILIPPIDE

PRIMA versiune a dramei *Ifigenia în Taurida**, concepută în proză, a fost elaborată de Goethe în 1779, într-un interval scurt de timp, de aproape două luni, pe cînd poetul, în calitatea sa de preşedinte al consiliului militar, se deplasa prin ducatul de Sachsen-Weimar pentru a efectua recrutări de soldaţi. Condiţiile nefavorabile pentru concentrare la o muncă de creaţie şi discrepanţa dintre cruda realitate întîlnită prin localităţi şi înaltele ţeluri ale dramei sînt evocate în scrisorile din acea vreme adresate Charlottei von Stein. Din localitatea Apolda îi scrie: „E un blestem, regele din Taurida trebuie să vorbească de parcă n-ar flămînzi nici un ciorăpar din Apolda."[1] Piesa era destinată să marcheze festiv aniversarea zilei de naştere a ducesei şi a fost reprezentată la 6 aprilie a aceluiaşi an de un grup de amatori, cu concursul actriţei Corona Schröter, Goethe însuşi preluînd rolul lui Oreste. În *Jurnalul intim* din aceeaşi zi Goethe notează: „S-a jucat *Ifigenia*. Are un efect foarte pozitiv, mai ales asupra oamenilor curaţi." Mai rezervată este o altă remarcă, două zile mai tîrziu: „Repercusiuni ale piesei... E nedrept să te îndoieşti de capacitatea oamenilor de a simţi şi cunoaşte; sînt capabili de multe. Numai în acţiunile lor nu poţi spera."[2]

De la început Goethe n-a fost mulţumit de forma în proză a dramei şi pentru acest motiv a refuzat propunerea ca ea să fie repre-

---

* **Bibliografie**: Arthur Henkel: *Goethes Iphigenie auf Tauris*. În Benno von Wiese (ed.), *Das deutsche Drama vom Barock bis zur Gegenwart. Interpretationen*, Düsseldorf 1958, vol. 1, pp. 169—192; H.-G. Werner: *Antinomien der Humanitäts-Konzeption in Goethes „Iphigenie"*. În „Weimarer Beiträge" 14 (1968), 2, pp. 381—393; Joachim Angst/ Fritz Hackert (ed.): *Erläuterungen und Dokumente. J.W. Goethe, Iphigenie auf Tauris*, Stuttgart 1969; Wolfdietrich Rasch: *Goethes Iphigenie auf Tauris als Drama der Autonomie*, München 1979; Erika Fischer-Lichte: *Probleme der Rezeption klassischer Werke. Am Beispiel von Goethes Iphigenie*. În Karl Otto Conrady (ed.), *Deutsche Literatur zur Zeit der Klassik*, Stuttgart 1977, pp. 114—140; Fritz Hackert: *Iphigenie auf Tauris*. În Walter Hinderer (ed.), *Goethes Dramen. Neue Interpretationen*, Stuttgart 1980, pp. 144—168.

[1] Goethe, *Briefe an Frau von Stein*, *op. cit.*, vol. 1, p. 142 (6 martie 1779).

[2] Apud *WA* III, vol. 1, p. 113.

zentată în alte orașe, așa cum i se solicita. În anii următori au urmat redactări succesive, concretizate în trei versiuni în care poetul încearcă forme de versificație[3]. Ultima versiune, cea definitivă, aparține primului an de ședere în Italia (1786) și folosește în principal (în afara pasajelor lirice) versul iambic de cinci accente, pentru care marele model în literatura dramatică îl oferea Shakespeare și care, în Germania, fusese introdus pentru prima dată de Lessing în drama *Nathan cel înțelept*. În această formă *Ifigenia în Taurida* a fost publicată în *Scrieri*, volumul III, în 1787 și, apoi, în edițiile ulterioare[4], fără modificări de fond. Prima reprezentare a piesei în forma ei definitivă a avut loc pe scena de la Weimar în 1802, într-o prelucrare scenică realizată, la solicitarea lui Goethe, de Schiller.

Subiectul mitologic al dramei, des tratat în tragedia greacă, de la Eschil la Sofocle și — mai ales — la Euripide, reluat, în epoca modernă, de Racine și, în operă, de Gluck, aduce pe scenă soarta Ifigeniei, fiica Clitemnestrei și a lui Agamemnon, din neamul atrizilor, urmași ai titanului Tantal. Pentru comportarea lui trufașă, acesta fusese azvîrlit de zeii olimpici în infern, cu blestemul, moștenit din generație în generație, ca toți descendenții să se nimicească reciproc prin crimă, minciună și viclenie. Însăși Ifigenia fusese menită de tatăl ei să fie sacrificată pentru a cîștiga bunăvoința zeilor în expediția grecilor asupra Troiei. Ea a fost însă salvată și dusă în Taurida, țara sciților, de zeița Diana, pentru a servi ca preoteasă în templul acesteia, al cărui ritual cerea jertfa de sînge a tuturor străinilor care atingeau țărmul țării. Vinovat de matricid și urmărit pentru aceasta de furii, Oreste vine în Taurida, la porunca oracolului de la Delphi al lui Apollo, să fure, împreună cu prietenul său Pilade, statuia Dianei. Ifigenia își recunoaște fratele, izbutește să-i înșele pe sciți, să fure statuia și să plece, cu sprijinul zeiței, înapoi în patrie.

---

[3] Reunite sinoptic de Jakob Baechthold în volumul *Goethes Iphigenie auf Tauris in vierfacher Gestalt*. Freiburg i.B./Tübingen 1883.

[4] Textul originar în *WA* I, vol. 10, pp. 1—95 (ed. B. Leitzmann). Alte ediții critice consultate: *FA* 7 (ed. R. Petsch), *HA* 5 (ed. J. Kunz).

Traduceri în limba română: *Ifigenia in Taurida. Dramă în cinci acte de Goete*. Traducțiune de Ilariu Pusicariu, București 1862 (în proză, alfabet de tranziție, cu o scurtă prefață); *Ifigenia în Taurida. Dramă în versuri iambice*, în românește de Virgil Tempeanu, Arad 1925 (la „Personaje" traducătorul indică și... vîrsta personajelor: Ifigenia, 32 ani; Thoas, 52 etc.!). Textul din prezentul volum, după traducerea lui Al. Philippide apărută în Goethe, *Teatru...*, București, Editura pentru literatură universală, 1964 [Clasicii literaturii universale], pp. 185—285.

Față de succesiunea neîntreruptă de crime ale atrizilor, piesa lui Goethe aduce o interpretare cu totul nouă, corespunzătoare crezului umanist al poetului și încrederii sale optimiste în valențele etice și estetice ale ființei umane. Departe de a-l lăsa pe om pradă voinței despotice a zeilor și forțelor oarbe și necruțătoare ale destinului, ca în tragedia greacă, Goethe îi preamărește dreptul de a uza de rațiune, de a alege, prin liberă voință, în cadrul unui proces de opțiuni, între bine și rău. Eroii dramei lui Goethe au trecut prin școala secolului luminilor, dau dovadă de maturitate spirituală și responsabilitate etică pentru faptele pe care le săvîrșesc. În acest fel Goethe aruncă o lumină cu totul nouă asupra legendei mitologice a atrizilor. Dacă, începînd cu Racine și pînă la dramaturgia ulterioară (inclusiv libretele la operele lui Gluck), autorii au încercat să modifice unele din trăsăturile șocante din fabula antică (mai ales pentru a înlătura motivul barbar al sacrificiului uman), Goethe răstoarnă, printr-o nouă viziune, întregul ei edificiu, interiorizînd conflictele și propunînd interpretări proprii pentru întreaga acțiune.[5] Prin aceasta drama capătă caracterul de modernitate pe care l-au recunoscut încă contemporanii, în primul rînd Schiller. În eseul său *Poezia naivă și cea sentimentală* (1796), Schiller făcea distincția între poezia de tip antic, în care poetul exprimă o relație neproblematică dintre el și natură și cea de tip modern, în care poetul, cu ochii spiritului, caută o natură de care simte că s-a îndepărtat și evocă nostalgic evenimente eroice ale unui timp definitiv încheiat. Deși pentru prima categorie Schiller găsea la Goethe trăsături esențiale, el nu le atribuie și *Ifigeniei*. Ne-o spune însuși Goethe într-o convorbire cu Eckermann: „[Schiller] mi-a dovedit că eu însumi, fără să vreau, sînt un romantic și că *Ifigenia* mea, prin amploarea sentimentului ei, nu e nici pe departe atît de clasică și în stil antic pe cît s-ar crede."[6] În adevăr, eroina dramei, Ifigenia, apare de la primele cuvinte ca o „sentimentală", o romantică, prin însăși situația ei de exilată, ruptă de mediul ei natural, de familia și poporul ei, dorind cu toată ființa să poată reveni în patrie: „Vai, marea mă desparte de toți cei / Care-mi sînt dragi, și zile-ntregi pe țărm / Cu sufletul în depărtare caut / Meleagurile Greciei iubite" (I, 1). Prin puritatea și noblețea ei sufletească Ifigenia a schimbat vechi și inumane obiceiuri din Taurida, între ele și ritualul sacrificiului uman, aducînd poporului de aici belșug și binecuvîntare (I, 2: „Balsam împrăștii peste mii de oameni / ...tu ești izvorul / Etern al noii sale fericiri... /

---

[5] Cf. Hans Robert Jauss: *Die Partialität der rezeptions-ästhetischen Methode. Nachwort zu Racine's und Goethes Iphigenie.* În Rainer Warning (ed.), *Rezeptionsästhetik*, München 1975, pp. 380—400.

[6] Eckermann: *Convorbiri*, *op. cit.*, p. 391 (21 martie 1830).

Tu dai străinului pierdut puterea / De-a nu muri și de-a se-ntoarce-acasă.") Suferințele prin care a trecut n-au doborît-o, cuvintele ei au remarcabile accente de femeie emancipată, ea se simte ca o ființă umană autonomă, care-și găsește în sine scopul existenței. Are curajul de-a fi liberă, de-a gîndi cu mintea proprie, de-a nu accepta situația de inferioritate față de bărbat impusă de o căsătorie nedorită (V, 3: „Eu liberă am fost / Din naștere, ca și bărbații liberi.") Spre deosebire de bărbații oricînd dornici de-a folosi forța armelor, Ifigenia glorifică pacea, evocînd emoționant destinul jalnic al femeii părăsite de luptătorul plecat în războaie (V, 5).

Criza sufletească a Ifigeniei intervine atunci cînd Thoas, îndîrjit de refuzul ei de a accepta căsătoria, amenință cu reintroducerea sacrificiului uman, primele victime urmînd a fi doi greci prinși pe insulă, în care ea va recunoaște pe fratele său Oreste și pe tovarășul său, Pilade. În momentul cînd, la îndemnul acestuia din urmă, acceptă să folosească minciuna și viclenia pentru a-l înșela pe Thoas și a fura statuia zeiței, Ifigenia își pierde conștiința autonomiei, începe să pună la îndoială bunătatea zeilor care o salvaseră, se simte din nou ca aparținînd neamului nelegiuit al atrizilor, își reamintește de blestem și intonează acel sumbru „cîntec al parcelor" (IV, 5). Dar și aici elementele dominante aparțin unei noi umanități. Zeii, arată spusele Ifigeniei, nu au o existență reală, transumană, imaginea lor este senină sau tulbure, pentru că ea este produsul imaginației omului, care și-o făurește după propria-i stare de spirit.[7] „Zei din Olimp", exclamă Ifigenia, „scăpați-mă, salvați / În inima mea chipul vostru însuși!" IV, 5).

Ifigenia își salvează identitatea și-și recapătă puritatea prin hotărîrea de a nu folosi mijloacele reprobabile ale înșelăciunii și minciunii (IV, 1: „Rău lucru e minciuna! / Ea inima nu ți-o despovărează!") și de a se încrede în valoarea persuasivă a marilor idei etice și în umanitatea semenilor săi, mărturisind lui Thoas complotul urzit pentru răpirea statuii Dianei.

Acestei apologii a adevărului proclamate de Goethe i s-a obiectat caracterul ei utopic, prea adesea dezmințit de realitate. Angajată în context social și asociată cu idealul de libertate, lupta pentru adevăr a dus în istorie mai degrabă la martiraj decît la victorie. Dar nu ne putem împiedica să nu recunoaștem în ideile lui Goethe noblețea unei gîndiri încrezătoare în forța de acțiune a marilor idei morale. Vom reîntîlni peste scurtă vreme același patos al adevărului la Kant, care, dezvoltîndu-și elementele din *Critica rațiunii practice*, va publica în

[7] Cf. și imnurile *Divinul* (trad. I. Pillat) și *Hotarele omului* (trad. M. Banuș) în Goethe, *Opere I*, *Poezia*, pp. 98 și urm.

1798 eseul *Despre un așa-zis drept de-a minți din iubire de oameni (Über ein vermeintes Recht, aus Menschenliebe zu lügen)* în care minciuna este considerată drept o crimă pe care omul o îndreaptă împotriva propriei sale ființe.

Modernitatea dramei lui Goethe se vădește și din interpretarea pe care o dă figurii lui Oreste. Și în cazul acestuia se poate vorbi de o apologie a adevărului. Ajuns în fața Ifigeniei, pe care n-o recunoaște încă drept sora lui, Oreste refuză să accepte disimularea inițiată de Pilade pentru a o induce în eroare pe preoteasă. Oreste mărturisește adevărul asupra persoanei sale (III, 1: „Între noi / Să fie numai adevăr!") într-un moment cînd, urmărit de remușcări pentru matricidul comis, își așteaptă moartea. Față de tradiția personificării scenice a furiilor ca răzbunătoare ale crimei (Schiller însuși îl consilia pe Goethe: „Fără furii, Oreste nu poate exista"[8]), Goethe transpune chinurile remușcării în sufletul eroului. Oreste obține disculparea, absoluția și vindecarea apropiindu-se de puritatea surorii sale. Trezit dintr-un somn purificator și el, are viziunea împăcării din infern a atrizilor, în rîndurile cărora este acum acceptat și el: „Cînd erau pe pămînt, în familia noastră / Domnea omorul, dar iat-acum / Că neamul cel vechi al lui Tantal / Trăiește în pace și-n bucurie / De partea cealaltă-a nopții" (III, 2). Pentru gînditorul modern, adept al rațiunii, era inacceptabilă explicarea crimelor din legenda atrizilor printr-o vină ereditară, foarte apropiată ca semnificație cu păcatul originar al speciei umane din doctrina creștină, atît de combătută de ideologii luminilor. Însăși pedepsirea lui Tantal de către zeii olimpieni apare „prea aspră", pentru că, argumentează Ifigenia, „Mișelnic n-a fost Tantal, nici viclean, / Dar ca să fie slujitor era / Prea mare și semeț, iar ca să fie / Tovarășul lui Zevs fulgerătorul, / Era numai un om, și-atît" (I, 3)[9]. Chiar Thoas se îndoiește, în întrebarea pusă în acest context Ifigeniei, că nelegiuirile ftantalizilor ar putea fi numai urmarea urii zeilor, și nu a propriilor iri și înclinații.

Interpretarea modernă de către Goethe a mitului antic, mai ales prin interiorizarea conflictelor, a necesitat o restructurare a desfășurării acțiunii, ceea ce a dus la unele incongruențe în logica evenimentelor. Dacă disculparea lui Oreste se înfăptuiește prin propriile forțe ale eroului, motivul furiilor devine inutil. Pe de altă parte, dacă oracolul, așa cum se va vedea mai jos, i-a cerut s-o readucă în patrie

---

[8] Schiller—Goethe, *Corespondență*, Traducere de Lucia Popescu, Prefață de Sevilla Răducanu, București, Univers 1976 [Corespondențe. Memorii. Jurnale], p. 222 (22 ianuarie 1802).

[9] Goethe îl preamărește pe Tantal ca și pe ceilalți titani, cum ar fi Ixion și Sisif, toți pedepsiți de zei pentru revolta lor împotriva ordinii divine. V. Goethe, *Poezie și adevăr*, *op. cit.*, vol. 2, p. 202—203.

pe Ifigenia, întreaga acțiune privind complotul pentru sustragerea statuii Dianei, singura de altfel care introduce în piesă un oarecare dinamism, își pierde funcționalitatea pe care o avea în legendă și în dramaturgia anterioară. Autorul se bazează însă pe faptul că spectatorul, mînat de interesul pentru personaje, nu are timp să-și pună probleme de logică; acestea apar numai la analiza critică a textului.

Goethe îmbogățește conținutul tematic al dramei și prin noua interpretare pe care Oreste o dă poruncii oracolului de la Delphi și care, de fapt, aduce rezolvarea finală a conflictului: nu pe sora lui Apollo, adică statuia Dianei, i s-a cerut s-o readucă în patrie, ci pe propria-i soră, pe Ifigenia. Diana poate astfel să rămînă în Taurida, pentru că și acolo domnește umanitatea. Thoas și poporul acestuia nu mai sînt concepuți, ca în tradiția elenistă, drept barbari, care pot fi disprețuiți și înșelați, ci ca oameni, compatibili și egali cu grecii; ca și aceștia, ei își pot controla pornirile pasionale și acceptă evidența convingătoare a faptelor și argumentelor. Legat prin promisiunea făcută (I, 3), dar și convins de pledoaria pentru comprehensiune umană a Ifigeniei, regele nu poate decît să-și dea asentimentul pentru plecarea, în pace și prietenie, a Ifigeniei, a lui Oreste și a însoțitorilor acestora.

Prin *Ifigenia* Goethe aduce un înalt omagiu feminității care, prin însăși sensibilitatea ei, păstrează și cultivă valorile morale și estetice. Acestea sînt virtuți pe care rațiunea analitică a secolului luminilor le identifică în dreptul natural al omului, pentru a deduce apoi consecințe de ordin social și politic.

IFIGENIA ÎN TAURIDA

PERSONAJELE

IFIGENIA
THOAS, regele taurizilor
ORESTE
PILADE
ARKAS

Scena reprezintă un crîng în fața templului Dianei

ACTUL ÎNTÎI

SCENA ÎNTÎI

IFIGENIA: Așterneți-vă umbra-n preajma mea,
Stufoase coame-ale dumbrăvii sfinte,
Vechi sanctuar de pace al zeiței,
Pe unde mă sfiesc și-acum să umblu,
Parc-aș veni aici întîia oară;
Fiindcă sufletu-mi nu poate-n veci
Cu-aceste locuri să se-obișnuiască.
Mă ține-aici de ani de zile-ascunsă
Porunca unei mari voinți de sus,
La care mă supun, deși mă simt
Și-acum la fel ca-n prima zi, străină.
Vai! marea mă departe de toți cei
Care-mi sînt dragi, și zile-ntregi pe tărm
Cu sufletul în depărtare caut
Meleagurile Greciei iubite,
Dar la oftatul meu adînc răspunde
Cu voce-năbușită numai valul.
E vai și-amar de-acela care duce
Departe de părinți, surori și frați
O viață singuratecă! Mîhnirea
Nu-i dă răgaz să fie fericit.
Roind întruna, gîndurile-i zboară
În depărtări, la casa părintească,
Acolo unde soarele pe vremuri
I-a dezvelit întîia oară cerul
Și unde între el și cei de-o seamă
Cu el, jucîndu-se-n copilărie,

S-au înnodat duioase legături.
Nu vreau să-nfrunt pe zei, dar spun că starea
Femeilor e vrednică de milă.
Bărbatu-i domn și-acasă și-n război,
Iar cînd e prin străini, tot bine-i merge;
A lui e stăpînirea și izbînda,
Și-o moarte glorioasă îl așteaptă.
În schimb, cît de îngustă-i fericirea
Femeii! Să asculte de-un soț aspru
E datoria ei, și mîngîierea.
Dar și mai greu e-atunci cînd soarta rea
O smulge și-o azvîrle-n lumea largă.
Așa s-a întîmplat cu mine. Thoas,
Un om de-altminteri bun, mă ține-aici
Într-o sclavie demnă și sfințită.
O, ce rușine mi-i să-ți spui, zeiță,
Că eu cu greu și-n silă te slujesc
Pe tine, care m-ai scăpat de moarte!
Ar trebui ca viața mea să-ți fie
Pe veci de bunăvoie hărăzită,
Mi-am pus mereu speranțele în tine,
Și mi le pun și-acum, mereu, Diana,
Tu, care-odinioară m-ai luat
Pe mine, biata fiică oropsită
A regelui cel mare și m-ai dus
Cu bratul tău domol și sfînt departe,
Da, fiică a lui Zevs, dac-ai făcut
Pe vrednicul bărbat să se-nspăimînte
Cerîndu-i fiica, dacă pe-Agamemnon,
Cel care e cu zeii deopotrivă
Și care-a vrut drept jertfă să-ți aducă
Copilul cel mai drag, l-ai însoțit
Cînd s-a întors acasă glorios
De la cetatea Troiei dărîmată
Și i-ai păstrat soția și feciorul
Și pe Electra — scumpele-i comori —
O, du-mă și pe mine la ai mei,
Și-așa cum de la moarte m-ai scăpat,
Mă scapă și de viața de aici,
O viață care-i moarte-a doua oară!

SCENA A DOUA

Ifigenia, Arkas

ARKAS: Trimis de rege vin la preoteasa
Dianei și-i aduc din partea lui
Urări de bine. Astăzi este ziua
Cînd țara Tauridei mulțumește
Zeiței sale că i-a hărăzit
Din nou izbînzi atît de minunate.
Vin să te-anunț că regele sosește
Și că oștirea se îndreaptă-ncoace.

IFIGENIA: Sîntem cu toții gata să-l primim
Cu mare cinste, și zeița noastră
Așteaptă cu prielnică privire
Din mîinile lui Thoas binevenita jertfă.

ARKAS: O, bine-ar fi dac-aș putea să văd
Că și privirea celei ce slujește
Zeiței noastre, că privirea ta,
Fecioară sfîntă, e mai luminoasă,
Mai veselă, semn bun pentru noi toți!
Dar și acum o tainică tristețe
Adîncul sufletului ți-l ascunde;
Zadarnic așteptăm de-atîta vreme
Un călduros cuvînt din gura ta.
De cînd te știu aici pe-aceste locuri,
Așa ți-a fost necontenit privirea,
Și-n fața ei mă înfior mereu;
Și sufletul ți-e parcă ferecat
În fundul pieptului cu lanțuri grele.

IFIGENIA: Deci chiar așa cum trebuie să fie
O izgonită și o părăsită.

ARKAS: Cum? Ți se pare, oare, că aici
Ești părăsită și ești izgonită?

IFIGENIA: Poți fi la tine-acasă-n țări străine?

ARKAS: Dar țara ta acuma ți-e străină.

IFIGENIA: Tocmai de-aceea inima-mi rănită
Nu se mai poate-n veci tămădui.
Abia ieșită din copilărie,
Cînd sufletul mi se-alipea mai strîns
De tata și de mama, de frați și de surori,
Cînd noile vlăstare se-nălțau
Voioase în văzduh, un crunt blestem

S-a năpustit asupră-mi și m-a smuls
De lîng-ai mei și-a rupt cu pumn de fier
Frumoasa legătură dintre noi,
Și duse-au fost de-a pururi voioșia
Și traiul dulce al copilăriei.
Scăpată de la moarte, sînt acum
Doar umbra mea, și bucuria vieții
În mine nu mai poate să-nflorească.

ARKAS: Nefericită vrei să te socoți;
Eu spun că ești și nemulțumitoare.

IFIGENIA: Vă mulțumesc mereu.

ARKAS: Dar mulțumirea
De care dai dovadă nu-i curată,
Nu-i mulțumirea care răsplătește
Cu prisosință fapta bună, nu e
Privirea veselă ce dovedește
Acelui care te-a primit că duci
O viață liniștită și că stai
Cu dragă inimă în preajma lui.
Pe vremuri, cînd o soartă-a cărei taine
Neînțelese au rămas te-aduse
Pe treptele acestui templu, Thoas
Te-a-ntîmpinat cu dragoste și cinste,
Ca pe-o trimisă-n dar de către zei,
Și țărmu-acesta te-a primit voios,
Prietenește, el, ce-ntotdeauna
A fost atît de groaznic cu străinii,
Fiindcă pîn' la tine nici un om
Nu atingea pămîntul țării noastre
Fără să cadă jertfă sîngeroasă
Pe treptele altarului Dianei,
Așa cum cere-un obicei străvechi.

IFIGENIA: Nu numai să respiri în libertate
Înseamnă să trăiești. Ce viață-i asta
Pe care nevoită sînt s-o duc
Aici, în preajma sfîntului lăcaș,
În jale-adîncă, asemeni unei umbre
Care-și păzește propria ei groapă?
Pot eu să spun că viața asta este
Voioasă și în sine împăcată,
O viață ce se scurge în visări

Zadarnice și care nu-i decît
O pregătire pentru-acele vremuri
Cețoase-n care ceata celor morți
Pe malul Lethei[1] umblă în neștire?
O viață nefolositoare este
O moarte timpurie. Și destinul
Femeilor eu îl îndur mai mult
Decît oricare alta-n lumea asta.

ARKAS: Îți iert mîndria asta ce te face
Să nu te-mpaci cu tine însăți. Totuși
Îmi pare rău, fiindcă ea-ți răpește
În orice clipă bucuria vieții.
Cum? Oare n-ai făcut aici nimic
De la sosirea-ți? Cine-a-nseninat
Posomorîta regelui simțire?
Acel străvechi și groaznic obicei
Ce poruncea ca viața fiecărui
Străin care venea pe-aici să fie
Jertfită pe altarele Dianei.
Cine-a făcut cu vorbe-adînci și blînde
Să fie an de an tot mai uitat?
Cine-a scăpat pe-atîția bieți captivi
De la o moarte crudă, trimițîndu-i
În țara lor? Și iată că Diana
În loc să se arate supărată
Că nu mai are jertfe sîngeroase,
Ți-a ascultat duioasa rugăciune.
Izbînda-n zbor voios nu ocrotește
Oștirea noastră, cîteodată chiar
Ieșindu-ne cu grabă înainte?
Și nu ne bucurăm de-un trai mai bun
De cînd slăvitul nostru rege, care
Atîta vreme cu înțelepciune
Și vitejie ne-a condus, acum
În preajma ta zîmbește cu blîndețe,
Făcîndu-ne și nouă-ndatorirea
Supunerii tăcute mai ușoară?
Spui că n-aduci nici un folos, cînd tu
Balsam împrăștii peste mii de oameni,
Cînd pentru-acest popor, spre care-un zeu
Te-a îndemnat să vii, tu ești izvorul
Etern al noii sale fericiri,
Cînd pe ursuzul țărm ucigător

Tu dai străinului pierdut putința
De-a nu muri și de-a se-ntoarce-acasă?

IFIGENIA: Puținul care-a fost înfăptuit
Dispare repede, și ochii văd
Doar ceea ce mai este de făcut.

ARKAS: Socoți că-i demn de laudă acela
Ce nu cunoaște prețul faptei sale?

IFIGENIA: Acel ce-și cîntărește fapta este
Demn de mustrare.

ARKAS: Cel ce din trufie
Socoate că-i puțin tot ce-a făcut
E tot atît de vrednic de mustrare
Ca și acel ce din deșertăciune
Socoate-o faptă mică drept măreață.
Ascultă-mă și crede pe un om
Ce-ți poartă o statornică credință:
Cînd regele vorbește azi cu tine,
Să-i înlesnești să-ți spună ce gîndește.

IFIGENIA: Aceste vorbe binevoitoare
Din partea ta mă înspăimîntă. Află
Că eu de multe ori și anevoie
Am ocolit pețitoria lui.

ARKAS: Vezi, fii cu chibzuială-n tot ce faci;
Gîndește-te că-i spre folosul tău,
De-atunci de cînd feciorul i-a murit,
Se-ntîmplă rar ca regele s-arate
Încredere vreunuia de-ai lui,
Și chiar încrederea ce i-o arată
Aceluia e doar pe jumătate.
El vede cu ochi răi pe orice fiu
De nobil, bănuind în fiecare
Din ei un pretendent la tron. Se teme
Că va îmbătrîni-n singurătate;
I-e frică poate chiar și de-o răscoală
Și poate și de-o moarte timpurie.
Un scit nu pune nici un preț pe vorbe,
Și Thoas mai puțin chiar decît toți.
Obișnuit cum e să dea porunci
Și să ajungă repede la fapte,
El nu cunoaște arta care știe
S-aducă vorba pe departe și,
Treptat, cu-o iscusită-ncetineală,

S-o mlădieze dup-un scop ascuns.
Nu-l mai îngreuia cu-o-mpotrivire
Şi cu-o neînţelegere voită
Întîmpină-i dorinţa.

IFIGENIA: Să grăbesc
Ce mă ameninţă? Să fac eu asta?

ARKAS: Ameninţare e că-ţi cere mîna?

IFIGENIA: E chiar cea mai cumplită dintre toate.

ARKAS: Primeşte-i cu încredere iubirea.

IFIGENIA: Numai atunci cînd are să mă scape
De spaima care sufletul mi-apasă.

ARKAS: De ce nu-i spui din care neam te tragi?

IFIGENIA: Fiindcă-o preoteasă a zeiţei
Datoare este să-şi păstreze taina.

ARKAS: N-ar trebui să ai faţă de rege
Vreo taină. Deşi el nu ţi-a cerut-o,
În marele său suflet simte-adînc
Că te fereşti de el cu multă grijă.

IFIGENIA: Nutreşte supărare împotrivă-mi?

ARKAS: Aproape mi-ar veni să cred că da.
De tine nu vorbeşte, cum de-altminteri
Nici despre altceva nu prea vorbeşte.
Dar din vrun rar cuvînt rostit în treacăt
Am înţeles că-n sufletu-i dorinţa
De-a te avea s-a înrădăcinat.
O, nu-l lăsa prea mult cu sine însuşi,
Lui însuşi pradă, să nu crească-n pieptu-i
Necazul împotriva ta, să n-ai
Prilej apoi să-ţi pară rău că sfatul
Pe care ţi l-am dat nu l-ai urmat!

IFIGENIA: Cum? Are, oare, regele de gînd
Să-ncerce-o faptă ce nu poate trece
Prin mintea unui om cinstit şi drept,
Care-şi păzeşte faima lui cea bună
Şi căruia respectul celor sfinte
Îi înfrînează inima? Ar vrea
De la altar, din templu, să mă smulgă
Şi cu de-a sila-n patu-i să mă ducă?
În ajutor chema-voi pe toţi zeii
Şi pe Diana cea dintîi, zeiţa
Înverşunată care, negreşit,
Va ocroti pe preoteasa ei,
Fecioară ca şi ea!

ARKAS: Fii fără grijă!
Nu-mpinge-un sînge proaspăt și năvalnic
Pe rege către-o faptă de om tînăr.
Mă tem că va lua o hotărîre
Mai aspră și pe care-o va aduce
Cu hotărîre la îndeplinire,
Căci are-un suflet neînduplecat.
De-aceea, iată, eu te rog să ai
Față de el măcar recunoștință
Și-ncredere, dacă nu poți mai mult.

IFIGENIA: Mai știi ceva? O, spune-mi!

ARKAS: Vei afla
Din gura lui. Îl văd venind încoace.
Știu că-l stimezi, și inima ta însăși
Statornic te îndeamnă să-l întîmpini
Cu-ncredere și cu prietenie.
Pe-un om mărinimos o vorbă bună
Rostită de-o femeie-l poate duce
Departe.

(**Arcas** *iese*)

IFIGENIA *singură*:
Nu prea văd cum aș putea
Să fac ce-mi spune credinciosul Arkas.
Oricum, voi împlini cu bucurie
Îndatorirea de-a plăti pe rege
Cu vorbe bune pentru fapta-i bună.
Și îmi urez să spun plăcute lucruri,
Fără să mint, acestui om puternic.

SCENA A TREIA

Ifigenia, Thoas

IFIGENIA: Zeița să te binecuvînteze
Cu răsplătiri regești! Să-ți hărăzească
Izbîndă, glorie și bogăție
Și propășire pentru toți ai tăi,
Și tot ce tu dorești în chip cucernic
Să se-mplinească-n așa fel încît
Tu, care știi ce-nseamnă marea grijă
De a domni peste mulțimi de oameni,

Să poți gusta mai bine decît toți
O fericire trainică și-aleasă!

THOAS: Aș fi prea mulțumit dacă poporul
M-ar lăuda. De tot ce-am cucerit
Se bucur' însă alții chiar mai mult
Decît mă bucur eu. Nu poate fi
Om fericit cu-adevărat decît
Cel care, fie rege, fie slugă,
E mulțumit cu-ai lui, la el acasă.
Tu ai împărtășit durerea mea
Adîncă-atunci cînd paloșul dușman
A smuls de lîngă mine pe feciorul
Meu cel din urmă, cel mai bun din toți.
Atîta vreme cît a fost stăpînă
Pe gîndurile mele răzbunarea,
Nici n-am văzut că mi-e pustie casa.
Acuma însă cînd pe fiul meu
L-am răzbunat zdrobind împărăția
Dușmanului și mă înapoiez
Acasă mulțumit, nu pot găsi
Aici nimic de care să mă bucur.
Supunerea voioasă ce pe vremuri
Mă-ntîmpina în orișice privire
E-ntunecată-acum de-o supărare
Și-o grijă-adîncă, deși nerostită.
Toți se întreabă care-i viitorul
Și se supun în silă unui rege
Fără urmași. Și iată-mă acuma
Venind aici, în templu-acesta unde
De-atîtea ori venit-am să mă rog
Să izbîndesc, și tot de-atîtea ori
Să mulțumesc c-am izbîndit. O veche
Dorință port în piept, pe care tu
O știi, de care tu nu ești străină.
Nădăjduiesc, spre fericirea mea
Și a poporului, că în curînd
Te voi aduce-n casa mea, soție.

IFIGENIA: Prea mult voiești să dărui, rege, unei
Necunoscute. Rușinată stă
În fața ta sărmana izgonită
Care n-a vrut să afle pe-acest țărm
Decît doar adăpostul și-ocrotirea
Pe care i le-ai dat cu prisosință.

THOAS: Că tu mereu ți-ascunzi față de mine
Precum și față de supușii mei
Obîrșia, e-o faptă despre care
Orice popor din lume-ar socoti
Că nu e nici frumoasă și nici dreaptă.
Pămîntul țării noastre pe străini
Îi înspăimîntă. Legea și nevoia
Ordonă asta. De la tine însă,
Care te bucuri de preasfîntul drept
Ce ți-l acordă pietatea noastră
Și care-ai fost aicea de noi toți
Primită foarte bine și-ți petreci
Acuma printre noi domoale zile,
Nădăjduim încrederea deplină
Pe care are dreptul s-o aștepte
O gazdă de la oaspetele său.

IFIGENIA: O! rege, dacă pîn-acum n-am spus
Din care neam mă trag și cine sînt
Părinții mei, eu n-am făcut aceasta
Fiindcă n-am încredere în tine,
Ci numai pentru că n-am îndrăznit,
Căci dacă-ai fi știut pe cine ai
În față, ce făptură blestemată
Hrănești și-adăpostești, vai mie! poate
Că groaza inima ți-ar fi cuprins-o,
Și-atunci, în loc să-mi spui c-ai vrea să șed
Pe tron cu tine, m-ai fi alungat
De timpuriu din țara ta; și poate
Că înainte de-a ajunge clipa
Cînd rătăcirea mea s-ar fi sfîrșit
Și m-aș fi-ntors cu bucurie-acasă,
M-ai fi zvîrlit în crunta deznădejde
Ce stă la pîndă și oricînd e gata
Să ia, cu mîna ei nesimțitoare
Și-atît de-ngrozitor de rece, viața
Oricărui om gonit din casa lui.

THOAS: Orice-ar voi cu tine zeii și
Orice-ar avea de gînd cu neamul tău,
Știu doar atît: de cînd ești printre noi
Și capeți îngrijirea cuvenită
Unui pios și vrednic musafir,
Am fost și sînt întruna hărăzit
Cu binefaceri care vin din cer;

Așa că-mi este foarte greu să cred
Că ocrotesc în tine-o vinovată.

IFIGENIA: Răsplata ți-o dă fapta ta cea bună,
Nu musafirul tău.

THOAS: O faptă bună
Pe care-o faci unui nemernic nu e
Aducătoare de răsplăți. Sfîrșește
Cu-mpotrivirea și tăcerea ta!
Nu-ți cere asta un bărbat nedrept.
Zeița mi te-a dat în pază.
Așa cum ea te-a prețuit, la fel
Te-am prețuit și eu. Porunca ei
Îmi va fi lege ca și pîn-acum,
Și dacă speri că poți să te întorci
Acasă, eu nimic n-am să-ți mai cer;
Dar dacă drumul ți-i pe veci închis
Și neamul tău e izgonit, sau dacă
S-a stins în urma unei mari năpaste,
Atunci tu ești a mea, urmînd nu una,
Ci chiar mai multe legi. Vorbește deci
Deschis! Știi doar că-mi țin cuvîntul.

IFIGENIA: Din vechea ei strînsoare se desprinde
Cu anevoie limba, ca-n sfîrșit
Să scoată la iveală-o taină care
Zăcea de multă vreme nerostită.
O dată-ncredințată, taina asta
Va părăsi pe veci ascunzătoarea
Ei sigură din fundul inimii;
Și-așa cum zeii au să hotărască,
Va face bine sau va face rău.
Și-acuma află! Eu mă trag din Tantal.

THOAS: Rostești cu nepăsare-o vorbă mare.
Spui că strămoșul tău e-acel bărbat
Pe care toată lumea-l pomenește
Ca pe un om proteguit de zei.
Să fie, oare, acel Tantal care
A stat cu Zevs la masă și la sfat
Și ale cărui vorbe erau pline
De o cunoaștere adîncă-a vieții
Și desfătau cu tîlcul lor pe zei
Ca vorbele rostite de-un oracol?

IFIGENIA: Chiar el. Dar zeii n-ar mai trebui
Să aibă legături cu muritorii,
De parcă-ar fi asemenea cu dînşii.
E prea bicisnic neamul omenesc
Ca să se urce, fără s-ameţească
La o-nălţime neobişnuită.
Mişelnic n-a fost Tantal, nici viclean,
Dar ca să fie slujitor era
Prea mare şi semeţ, iar ca să fie
Tovarăşul lui Zevs Fulgerătorul,
Era numai un om, şi-atît. De-aceea
Şi crima lui a fost tot omenească;
Dar judecata zeilor a fost
Prea aspră; şi poeţii spun acum
Că necredinţa şi trufia lui
L-au prăbuşit năprasnic de la masa
Lui Zevs în negrul şi străvechiul Tartar.
Vai! şi de-atunci tot neamul lui îndură
Cumplita ură-a zeilor.

THOAS: O îndură
Din pricina strămoşului, sau, poate
Din vina lor?

IFIGENIA: Bine'nţeles, urmaşii
Titanului au moştenit şi vlaga
Năvalnică, şi semeţia lui;
Dar Zevs le strînse fruntea într-un cerc
De fier şi-ascunse de privirea lor
Întunecată şi şovăitoare
Măsura, cuminţenia, răbdarea
Şi darul hotărîrii înţelepte:
Orice dorinţă-a lor se prefăcea
Într-o sălbatecă pornire, care,
Necunoscînd oprelişti, izbucnea
Năprasnică şi cutremurătoare.
Şi asta a-nceput cu Pelops, fiul
Lui Tantal. Înşelînd şi omorînd,
A cucerit-o pe Hippodamia,
Frumoasa fiică a lui Enomaos,
Luînd-o de soţie. Ea i-a dat
Doi fii, Tieste şi Atreu. Dar Pelops
De la soţia lui dintîi avea
Un fiu pe care îl iubea. Cei doi
Vedeau cu ciudă dragostea aceasta.

Unindu-se cu ură împotriva
Acestui frate, ei cuteaz-o faptă
Cumplită și-l ucid. Dar Pelops crede
Că ucigașa e Hippodamia.
Turbat, îi cere fiul înapoi,
Și ea de deznădejde se omoară.

THOAS: De ce-ai tăcut? Urmează! Să nu-ți pară
Rău de încrederea ce mi-o arăți.
Vorbește mai departe!

IFIGENIA: Bine este
De-acela care își aduce-aminte
Cu bucurie de strămoșii lui
Și povestește ce isprăvi, ce fapte
Mărețe au făcut, și-i fericit
Că-n el se-ncheie-un strălucit șirag.
Un neam nu naște chiar de la-nceput
Un semizeu ilustru sau un monstru.
Abia după un șir de răi și buni
Ivește-se vlăstarul care-aduce
Pe lume pacostea sau bucuria.
După ce Pelops a murit, Tieste
Și cu Atreu domniră împreună.
Dar multă vreme n-au putut să țină
Încrederea și-unirea dintre dînșii.
Tieste-a necinstit-o pe soția
Fratelui său. Atreu, drept răzbunare,
L-a alungat din țară. Dar vicleanul
Tieste, fapte rele plănuind,
De mai demult furase pe-un fecior
Al lui Atreu și îl crescuse, dîndu-l
Drept fiul lui. Cu-ncetul el strecoară
În sufletul acestuia mînia
Și ura răzbunării și-l trimite
În țară să ucidă pe Atreu,
Băiatul neștiind că tatăl lui
E-Atreu și socotind că-i este unchi.
Dar planurile tînărului sînt
Descoperite. Groaznic pedepsește
Atreu pe solul ucigaș, crezînd
Că-i fiul fratelui său. Află,
Dar prea tîrziu, pe cine-a osîndit
Și cine-n fața lui muri în chinuri.
Rîvnind atunci să-și stingă-n piept văpaia

Cumplită-a răzbunării, plăinuește
O crudă faptă nemaipomenită.
El se preface că s-a împăcat
Și cheamă-n țară pe Tiest cu cei
Doi fii ai lui. Ia pe băieți și-n taină
Îi taie în bucăți și dă la masă
Părintelui lor groaznica mîncare.
Iar cînd Tiest s-a săturat mîncînd
Din carnea lor, cuprins e de mîhnire,
Întreabă de copii și i se pare
C-aude pașii lor și glasul lor
În dosul ușii, dar Atreu i-aruncă
Rînjind picioarele și țestele
Copiilor măcelăriți. O, rege,
Tu îți întorci acum cu groază fața.
Așa și-a-ntors și soarele atunci
Strălucitorul chip, smuncindu-și carul
Și din făgașul lui etern scoțîndu-l.
Aceștia sînt strămoșii preotesei.
Și mai sînt multe groaznice destine
De amintit ale acestui neam,
Dar noaptea cu arípile ei grele
Le-ascunde și nu lasă să se vadă
Decît crîmpeie-ntr-un amurg lugubru.

THOAS: Ascunde-le la rîndu-ți în tăcere!
Destul cu-atîtea grozăvii! Și spune
Prin ce minune tu ai răsărit
Din neamu-acesta crîncen și sălbatec.

IFIGENIA: Feciorul cel mai mare-al lui Atreu
Fu Agamemnon. El e tatăl meu;
Și trebuie să spun că am văzut
În el, din frageda-mi copilărie,
Modelul unui om desăvîrșit.
Vlăstarul cel dintîi al căsniciei
Cu Clitemnestra am fost eu; apoi
Veni Electra. Regele domnea
În pace. Printre cei ieșiți din Tantal
Dorita liniște-n sfîrșit sosise.
Dar mai lipsea ceva ca fericirea
Părinților s-ajungă-a fi deplină,
Lipsea un fiu. Dar cînd dorința tocmai
Li se-mplinise și vedeau acum
Pe-Oreste cum crește-ntre cele două

Surori, o nouă grea nenorocire
Se năpusti asupra casei lor,
Care părea ferită de năpastă.
Ați auzit desigur de războiul
Pe care l-a stîrnit răpirea celei
Mai chipeșe femei[2] din lumea-ntreagă,
Și care-a strîns sub zidurile Troiei
Pe domnitorii Greciei cu toată
Oștirea lor. De vor fi cucerit
Sau nu orașul, și de vor fi ajuns
Să se răzbune, nu știu. Tatăl meu
Era în fruntea oștilor. Stăteau
Acum în Aulis așteptînd zadarnic
Un vînt prielnic, pentru că Diana
Se supărase pe conducătorul
Aheilor și îi ținea în loc
În ciuda grabei lor, cerînd prin gura
Lui Calchas[3] să i se jertfească fiica
Lui Agamemnon cea mai mare. Deci
Ei m-au atras în tabără cu mama,
Apoi m-au dus cu sila la altar
Și-au hărăzit zeiței capul meu.
Au împăcat-o astfel pe zeiță:
Ea nu voia sîngele meu; de-aceea
M-a-nvăluit îndată într-un nor
Și m-a scăpat. Abia aici în templu
M-am regăsit, trezindu-mă din moarte,
Și cea care vorbește-aici cu tine
E Ifigenia, nepoata lui
Atreu și fiica lui Agamemnon,
Și-acuma proprietate a zeiței.

THOAS: Pe fiica regelui n-o cred mai mult
Decît pe fata cea necunoscută,
Și nici nu-i dau mai multă precădere.
Rostesc din nou ce ți-am mai spus o dată:
Să vii cu mine, să mă însoțești
Și să împarți cu mine tot ce am.

IFIGENIA: Cum pot să fac, o, rege, pasu-acesta?
Numai zeița care m-a salvat
Cred eu că are dreptul să dispună
De viața mea, ce-i este consacrată.
Doar ea mi-a dat aici un adăpost!

Și, poate, vrea să mă întoarne-acasă
Spre bucuria tatălui meu, care
A fost destul de aspru pedepsit
Crezînd că-s moartă. Poate că-s aproape
De clipa dulce-a-ntoarcerii acasă;
Și eu, nesocotind voința ei,
Să mă înlănțui singură aici?
M-am și rugat de dînsa ca să-mi dea
Un semn, să știu dacă rămîn sau plec.

THOAS: Un semn e faptul că mai ești aici.
Nu încerca să născocești de teamă
Asemenea pricini de amînare.
Cînd cineva acoperă cu vorbe
Prea multe un refuz, cel care-ascultă
Pricepe numai doar o vorbă: nu.

IFIGENIA: Eu nu spun vorbe care vor să-nșele.
Tot ce-i în fundul sufletului meu
Ți-am arătat. Nu simți tu singur, oare,
Cu cîtă-nfrigurare-aștept eu clipa
În care să fiu iarăși împreună
Cu tata, mama, fratele și sora?
Să văd cum în străvechea sală unde
Tristețea-n șoaptă numele-mi rostește
Deodată năvălește bucuria
Și ca în cinstea unei nou-născute
Din stîlp în stîlp ghirlănzi de flori întinde!
O! dac-ai vrea să mă trimiți acolo
Cu o corabie! Mi-ai da și mie
Și neamurilor mele-o viață nouă!

THOAS: Atunci, să pleci! Nu asculta de glasul
Înțelepciunii și de-un sfat cuminte!
Fă ce te-ndeamnă inima și fii
Femeie pîn' la capăt și te lasă
Pornirii care fără frîu te poartă
Încoace și încolo, în neștire!
Cînd inima îi arde de dorință,
Pe o femeie n-o mai poate ține
Nimic, nici chiar o legătură sfîntă,
Departe de mișelul care-o smulse
Cu dulci momeli din brațele fidele
Cu care-un tată sau un soț încearcă
Zadarnic s-o oprească. Dacă-n pieptu-i
Nu se aprinde focul pasiunii,

Degeaba mai încearcă elocvența
Cu limba ei de aur să convingă
Cu vorbe fără-nconjur și adînci.

IFIGENIA: O! rege, amintește-ți de cuvîntul
Pe care ți l-ai dat, mărinimos!
Așa vrei tu la-ncrederea pe care
Ți-am arătat-o să-mi răspunzi? Păreai
Că vrei s-asculți tot ce-aș avea să-ți spun.

THOAS: Dar nu ce nu putusem prevedea
Și, totuși, trebuia să mă aștept:
Știam doar că vorbesc cu o femeie!

IFIGENIA: Nu ponegri, o, rege, firea noastră
Nenorocită. Armele cu care
Se luptă o femeie nu-s, e drept,
Strălucitoare cum sînt ale voastre,
Dar nu-s nici josnice. Și să mă crezi
Că eu acum te-ntrec cu mult prin faptul
Că știu mai bine decît știi tu singur
Ce poate să te facă fericit.
Ai spus, necunoscîndu-mă și fără
Să te cunoști destul pe tine însuți,
Că o mai strînsă legătură între
Noi amîndoi ne-ar face fericiți.
Cu-ncredere și cu bunăvoință
Tu stărui să primesc. Eu mulțumesc
Din suflet zeilor c-au fost atît
De buni cu mine și mi-au dat tăria
Să nu mă-nduplec la o legătură
Pe care ei n-au încuviințat-o.

THOAS: Inima ta vorbește-așa, nu zeii.

IFIGENIA: Dar ei vorbesc cu noi numai așa:
Prin mijlocirea inimilor noastre.

THOAS: N-am, oare, dreptul să-i aud și eu?

IFIGENIA: Acoperă furtuna glasul dulce.

THOAS: Și numai preoteasa îl aude?

IFIGENIA: Un rege să-l asculte e dator
Mai mult decît oricine.

THOAS: Slujba ta
Și dreptul moștenit pe care-l ai
De-a sta cu Zevs la masă și la sfat
Te-apropie de zei mai mult decît
Un băștinaș al unei țări barbare.

IFIGENIA: Așa deci trebuie să ispășesc
Încrederea pe care tu mi-ai smuls-o.

THOAS: Sînt om, și-atît. Și cred că e mai bine
Să isprăvim aceasta. Eu rămîn
La ceea ce-am vorbit. Fii preoteasa
Zeiței care te-a ales. Dar eu
Dianei îi voi cere-acum iertare
Că de mai multă vreme am lipsit-o
De jertfele aici obișnuite.
Și asta pe nedrept, dar, totodată,
Mustrîndu-mă-n ascuns pe mine însumi.
Din vechi a fost aici un obicei:
Nici un străin nu se apropia
Nevătămat de țărmul țării noastre;
Cum debarca, era trimis la moarte.
Și numai tu, cu o prietenie
Față de mine-n care deslușeam
Cu-adîncă bucurie cînd iubirea
Duioasă-a unei fiice, cînd tăcuta
Și tăinuita înclinare-a unei
Logodnice, m-ai prins ca-n niște lanțuri
Vrăjite, astfel c-am uitat de toate
Îndatoririle ce le aveam.
Mi-ai adormit simțirea-n așa fel,
Încît n-am mai putut deloc s-aud
Cum murmura nemulțumit poporul.
Acuma însă glasul lui se umflă.
Toți spun că fiul meu s-a prăpădit
De timpuriu din vina mea. De-aceea
Eu nu mai vreau de dragul tău să-nfrunt
Mulțimea care-ntruna cere jertfe.

IFIGENIA: Nu pentru mine am dorit aceasta.
Cel care își închipuie că zeii
Vor sînge nu-i cunoaște. El doar pune
Pe seama lor dorința lui de sînge.
Zeița, oare, nu m-a scos chiar ea
Din mîna preotului jertfitor?
Ea n-a vrut moartea mea, a vrut mai bine
Să mă păstreze, ca s-o pot sluji.

THOAS: Nu sîntem noi chemați să tălmăcim
Și să-ndrumăm un sacru obicei
Cu mintea noastră lesne schimbătoare
Și după strîmta noastră judecată.

Fă-ți datoria, am s-o fac pe-a mea.
Am prins chiar adineaori doi străini
Ascunși pe după stînci, pe țărm,
Și care n-au venit, fără-ndoială,
S-aducă țării mele vreun folos.
Cu-aceștia să începem iar să dăm
Zeiței jertfele pe care ea
De multă vreme nu le-a mai avut.
Ți-i voi trimite-aici. Știi ce-ai să faci.

SCENA A PATRA

IFIGENIA *singură:* Tu ai nouri, milostivă zeiță,
Cu care-nvălui pe cei asupriți
Fără de vină, și, smulgîndu-i
Din brațele de fier ale soartei,
Tu poți să-i duci peste mări, departe,
Și peste-ntinderi nemărginite
Acolo unde socoți că-i bine.
Ești înțeleaptă, prevezi viitorul;
Pentru tine trecutul nu piere;
Privirea ta se lasă domoală
Peste slujitorii tăi, așa
Cum lumina ta, care dă viață
Nopților, plutește peste pămînt.
Ferește de sînge mîinile mele.
Sîngele care curge n-aduce
Niciodată noroc și liniște;
Și chipul celui ce-a fost omorît
Din întîmplare stă la pîndă și
Umple de groază ceasurile rele
Ale ucigașului trist c-a ucis
Împotriva voinței lui.
Căci Nemuritorilor dragi le sînt
Oamenii buni răspîndiți pretutindeni.
Ei bucuroși amînă sfîrșitul
Vieții fugare a muritorilor
Și le îngăduie cu bunăvoință
Să stea cîtăva vreme cu dînșii
Și să se bucure împreună cu ei
De priveliștea cerului veșnic
În care își au locuința.

ACTUL AL DOILEA

SCENA ÎNTÎI

Oreste, Pilade

ORESTE: Pe drumul morții noi umblăm acum.
Cu fiecare pas pe care-l fac
Simt tot mai multă liniște în suflet.
Cînd pe Apollo l-am rugat s-alunge
Din preajmă-mi duhurile răzbunării,
El parcă mi-a făgăduit cu vorbe
Zeiești și dătătoare de speranță
Că voi găsi scăpare și-ajutor
În templul mult-iubitei lui surori[4]
Care domnește peste Taurida.
Și-acum făgăduiala se-mplinește.
Necazul meu se va sfîrși odată
Cu viața mea. Cît de ușor îmi vine,
Acum cînd inima un zeu îmi strînge
Și-mi amorțește mintea, să renunț
Să mă mai bucur de lumina zilei!
Și dacă pe nepoții lui Atreu
I-a osîndit o soartă blestemată
Să nu-și cîștige-o moarte glorioasă
În luptă, dacă trebuie, la fel
Cu tatăl meu și cu strămoșii mei,
Să cad sacrificat în chip nemernic,
Atunci așa să fie! E mai bine
Să mor aici lîngă altar decît
Să pier în vreun ungher ascuns, în care
Vreo rudă ucigașă își întinde
În taină mrejele. O, zeități
De sub pămînt, mai dați-mi doar o clipă

De linişte, voi, care urmăriţi
Ca nişte cîini întărîtaţi şiroiul
De sînge nesecat ce izvorăşte
Din paşii mei şi îmi înseamnă drumul.
Lăsaţi-mă! Am să cobor curînd
La voi, acolo jos. Lumina zilei
Nu trebuie să vadă faţa voastră,
Şi verdele pămîntului covor
Nu se cuvine-a fi loc de-ntîlnire
Pentru năluci. Vă caut eu în Hades[5].
Acolo ne va strînge-aceeaşi soartă,
Unindu-ne într-o eternă noapte.
Îmi pare numai rău că te tîrăsc
De timpuriu în patria tristeţii,
Pilade, tu, tovarăş fără vină
Al vinei mele, care-mpărtăşeşti
Exilul meu! Şi singura mea teamă
E c-ai putea să mori; că vei trăi
E ultima şi singura-mi speranţă.

PILADE: Oreste, eu nu sînt ca tine gata
Să mă cobor la umbre, sub pămînt.
Pe căile-ncîlcite care parcă
Ar duce către beznă, mă gîndesc
Cum am putea s-ajungem iar la viaţă.
Nu mă gîndesc la moarte. Tot mă uit
Să văd dacă vreun zeu nu pregăteşte
Pe undeva o cale de scăpare.
Te temi sau nu te temi de dînsa, moartea
Tot vine-odată, şi n-o poţi opri.
Dar chiar în clipa-n care preoteasa
Zeiţei, la altar, va-ntinde mîna
Să ne reteze capul şi să-nceapă
Jertfirea noastră, eu mă voi gîndi
Mereu cum să scăpăm şi tu şi eu.
Ridică-ţi sufletul din întristare.
Tu, dacă te-ndoieşti, mai mult grăbeşti
Primejdia. Apollo doar şi-a dat
Cuvîntul şi-a făgăduit că-n templul
Surorii lui afla-vei mîngîiere
Şi ajutor şi-ntoarcere acasă.
Şi vorbele pe care le spun zeii
Nu sînt cu două înţelesuri cum
Înclină-a crede omul necăjit.

ORESTE: Din frageda-mi copilărie mama
A aruncat un văl de întuneric
Asupra vieții mele. Semănam
La chip cu tata, și privirea mea
Era ca o mustrare ce lovea
În ea și în iubitul ei. Adesea
Cînd o vedeam pe sora mea Electra
Șezînd în sala cu unghere-adînci,
Tăcută, lîngă foc, veneam la dînsa,
Mă ghemuiam în poala ei mîhnit
Și mă uitam cu ochii mari la ea
Cum plînge-amarnic. Apoi începea
Să-mi spună-atîtea lucruri despre tata.
Cum aș fi vrut să-l văd, să fiu cu el
La Troia sau să-l știu întors acasă!
Și a venit și ziua cînd...

PILADE: O, lasă
Pe seama duhurilor infernale
Acele clipe grele! E mai bine
Să ne-amintim de vremuri fericite,
Și amintirea asta să ne dea
O vlagă nouă și-un îndemn la fapte
De vitejie. Zeii au nevoie
De oameni vrednici care să-i slujească
Pe-acest pămînt. Ei te-au ales, avînd
Încredere în tine, și de-aceea
Nu te-au lăsat să mergi cu tatăl tău
Atunci cînd, supărat, s-a coborît
La Orcus[6].

ORESTE: O! mai bine m-agățam
De haina lui și mă duceam cu dînsul!

PILADE: Salvîndu-te, ei mi-au făcut un bine.
Nici nu-mi închipui ce-aș fi fost cînd tu
N-ai mai fi fost. De mic copil trăit-am
De dragul tău, și tot de dragul tău
Vreau să trăiesc și-acuma.

ORESTE: Nu-mi aduce
Aminte de acele vremuri bune
Cînd m-am adăpostit la tine-acasă,
Cînd tatăl tău, om înțelept și vrednic,
Cu-atîta bunătate m-a-ngrijit
Pe mine, biet vlăstar aproape mort,

Şi cînd tu, vesel şi plăcut tovarăş,
Asemeni unui fluture ce zboară
Cu-arípi pestriţe împrejurul unei
Întunecate flori, în orice clipă
Zburdai în preajma mea şi mă-ndemnai
Spre-o viaţă nouă şi îmi strecurai
Domol în suflet voioşia ta,
Făcîndu-mă să-mi uit nenorocirea
Şi-alăturea de tine să trăiesc
Din plin entuziasmul tinereţii.

PILADE: Abia din ziua-n care mi-ai fost drag
Am început să ştiu ce-i viaţa.

ORESTE: Spune
Că ai ştiut de-atunci ce e durerea,
Şi-ar fi adevărat. Acesta-i lucrul
Cel mai îngrozitor din viaţa mea:
Ca un ciumat gonit de pretutindeni,
În mine port durerea şi port moartea,
Şi e destul ca să mă-nfăţişez
În locul cel mai sănătos din lume
Şi-ndată pe-orice chip din preajma mea
Oricît ar fi de-nfloritor, se-arată
Apropierea unei morţi încete.

PILADE: De-ar fi cum spui, şi răsuflarea ta
Ar omorî pe cei din jurul tău,
Eu aş fi trebuit să mor de mult;
Şi, totuşi, vezi, trăiesc şi-s plin mereu
De bucurie şi curaj. Iubirea
Şi bucuria sînt aripi ce înalţă
Spre fapte mari pe oameni.

ORESTE: Fapte mari?
A fost o vreme cînd mi se părea
Că-i foarte lesne să le săvîrşim,
Cînd fugăream prin munţi şi văi vînatul
Şi cînd speram că vom putea cîndva,
Voinici şi ageri ca străbunii noştri,
Să urmărim cu paloşul şi ghioaga
Tîlhari şi monştri. Iar atunci cînd, seara,
La malul mării ne opream trudiţi
Şi, sprijinindu-ne unul pe altul,
Ne odihneam privind cum la picioare
Val după val venea şi-n faţa noastră,
Ni se părea că lumea-i fără margini,

Ne pomeneam punînd pe paloş mîna,
Și mari isprăvi şi fapte viitoare
Ne răsăreau în minte cum răsar
Pe cerul nopţii stele fără număr.

PILADE: Nemărginită-i opera pe care
Ne-ndeamnă inima s-o-ndeplinim.
Am vrea ca fiecare faptă-a noastră
Să fie-n clipa cînd o săvîrșim
Așa de mare cum are s-ajungă
Atunci cînd după ani şi ani poeții
Îi vor spori mereu însemnătatea
Și o vor răspîndi în lumea-ntreagă
De-a lungul a mai multe generații.
Frumos mai sună faptele mărețe
Ale strămoşilor atunci cînd, tineri,
Şedem la umbră dulce de amurg
Și le sorbim cum lunecă din harfă.
Ce facem e la fel cu ce-am făcut:
Crîmpeie săvîrşite greu, cu trudă!
Și alergăm după ceva ce fuge
De noi mereu, și nu băgăm de seamă
Pe care drum umblăm şi nu vedem
În cale urmele ce le-au lăsat
Strămoșii noştri cît au fost în viață.
Fugim mereu ca să le-ajungem umbra
Ce-asemeni zeilor plutește-n zare
Pe creştete de munţi, în nori de aur.
Nu prețuiesc deloc pe omul care
Se crede de pe-acuma ridicat
În slăvi, așa cum poate că odată
O să-l ridice lumea-n viitor.
Tu, însă, tinere, să mulțumești
Din suflet zeilor că de pe-acum
Au săvîrşit atît de multe lucruri
Cu ajutorul tău.

ORESTE: Cînd zeii dau
Prilej cuiva să săvîrşească
Cu bucurie-un lucru de ispravă,
Și el fereşte pe ai lui de-un rău
Sau ţara şi-o măreşte și-o-ntăreşte,
Sau pe un vechi duşman îl nimiceşte,
Atunci el poate să le mulțumească,
Fiindcă ei i-au dat cea mai adîncă

Şi mai de seamă bucurie-a vieţii!
Pe mine însă m-au ales să fiu
Un ucigaş şi să omor pe mama,
Pe care, totuşi, eu o veneram,
Şi astfel, răzbunînd o faptă rea
Cu altă faptă rea, m-au nimicit.
Ei au ţintit, să ştii, în mine neamul
Lui Tantal, şi eu, ultimul vlăstar,
Nu sînt sortit să mor nevinovat
Şi nici cu cinste.

PILADE: Zeii niciodată
Nu pedepsesc amarnic fapta rea
A unui tată în feciorul lui.
Un om, cum o fi el, sau rău, sau bun,
Îşi ia cu el răsplata faptei sale.
Noi moştenim de la părinţii noştri
Nu nenorocul, ci norocul lor.

ORESTE: Ce ne aduce în aceste locuri
Nu-mi vine-a crede că e chiar norocul.

PILADE: Voinţa zeilor, fără-ndoială.

ORESTE: Atunci, voinţa lor ne nimiceşte.

PILADE: Fă ce ţi-au poruncit să faci şi-aşteaptă.
Şi dacă vei aduce lui Apollo
Pe sora lui şi, datorită ţie,
Vor fi la Delphi împreună iarăşi
Slăviţi de un popor cu suflet mare,
Ei îţi vor răsplăti această faptă
Şi te vor scoate de sub stăpînirea
Eriniilor.[70] Şi chiar de pe-acum,
Aşa cum vezi, în crîngu-acesta sfînt
Nici una nu-ndrăzneşte să se-arate.

ORESTE: Da; tot e bine, voi muri în pace.

PILADE: Ba eu cred altceva. Şi n-am făcut
Neiscusit o legătură între
Ce-a fost şi ce va fi şi-am chibzuit
La tîlcu-ascuns al lucrurilor. Poate
Că zeii s-au gîndit demult să facă
Această faptă vrednică. Diana
Ar vrea din răsputeri să părăsească
Acest ţinut sălbatec şi barbar
În care se fac jertfe omeneşti;
Iar noi am fost aleşi să săvîrşim
Această faptă; ea ni-i hărăzită.

De-aceea chiar am și ajuns acum,
În chip ciudat siliți de-mprejurări
Aici, în poarta templului Dianei.

ORESTE: Cu-o rară iscusință știi să-mbini
Dorința ta cu ceea ce vor zeii.

PILADE: Înțelepciunea omenească n-are
Nici o putere dacă nu ascultă
De glasurile care vin de sus.
Un zeu îndeamnă pe un om destoinic
Care-a făcut fărădelegi cumplite
Să-ndeplinească-un lucru greu ce pare
Cu neputință. Dar eroul duce
La bun sfîrșit isprava rînduită
Și, ispășindu-și vina, el slujește
Și zeilor, și lumii, și ajunge
La mare cinste.

ORESTE: Dacă sînt ursit
Să mai trăiesc și să mai duc vreo faptă
La bun sfîrșit, atunci s-alunge-un zeu
Din ochii mei această ceață care
Mă face să mă poticnesc pe drumul
Alunecos de sîngele matern
Și care mă tîrăște către morți;
Să sece-acel șuvoi care țîșnește
Asupra mea din rana mamei, și,
Mereu, pe veșnicie, mă pătează!

PILADE: Așteaptă-n liniște, și vei scăpa.
Te chinuiești tu singur și tu însuți
Îndeplinești față de tine fapta
Pe care Furiile[8] sînt chemate
Să-ndeplinească. Lasă-mă o clipă
Să mă gîndesc. Stai liniștit! Și dacă
Va fi nevoie să ne însoțim
Puterile, te voi chema și vom
Porni-mpreună către-ndeplinire
Cu-o îndrăzneală bine chibzuită.

ORESTE: Parcă-l aud pe Odiseu.[9]

PILADE: Nu rîde!
Ne-alegem fiecare un erou
Pe urma căruia-ncercăm și noi
Să ne urcăm pe drumul spre Olimp.
Și drept să-ți spun, eu cred că șiretlicul

Și prevederea nu-njosesc pe omul
Ce vrea să săvîrșeasc-o faptă mare.

ORESTE: Eu prețuiesc pe cel viteaz și drept.

PILADE: De-aceea nici n-am vrut să-ți cer un sfat.
Am și făcut ceva. Am izbutit
Să aflu de la păzitorii noștri
Destul de multe. Știu că o femeie
Străină și frumoasă ca o zeie
Înlănțuie acea cumplită lege
Și-aduce zeilor în dar un suflet
Curat, miresme dulci și rugăciuni.
Toți laudă mărinimia ei.
Cred oamenii de-aici că ea se trage
Din neamul Amazoanelor[10], și spun
C-ar fi fugit de-acolo ca să scape
De o năpastă ce-o amenința.

ORESTE: Se pare că puterea-i luminoasă
S-a isprăvit acum, cînd a sosit
Un ucigaș pe care un blestem
Ca-ntunecimea unei nopți adînci
Îl urmărește fără încetare
Și îl învăluie. Pioasa sete
De sînge a dezlănțuit din nou
Străvechiul obicei, spre răul nostru.
Sălbăticia regelui dorește
Pieirea noastră. De mînia lui
Nu poate o femeie să ne scape.

PILADE: Norocul nostru că e o femeie!
Căci un bărbat, oricît de bun ar fi,
Se-obișnuiește cu cruzimea și
Sfîrșește prin a-și face chiar o lege
Din ce nu-i place; și obișnuința
Îl înăsprește de nu-l mai cunoști.
Femeia însă își păstrează-ntruna
Un sentiment de care-a fost cuprinsă.
Te poți pe dînsa bizui mai mult,
La bine tot atît cît și la rău.
Dar iat-o! Vine. Lasă-mă cu ea.
La început nu-i spun fără înconjur
Cine sîntem și care-i soarta noastră.
Acuma, du-te. Nu vorbi cu dînsa
Pînă nu stai de vorbă-ntîi cu mine.

SCENĂ A DOUA

Ifigenia, Pilade

IFIGENIA: Străine, spune cine ești și care
E țara ta. După înfățișare
Și port, nu-mi vine-a crede că ești scit,
Ci mai degrabă grec.

Îi scoate lanțurile

Primejdioasă
E libertatea ce ți-o dau acum.
Dea zeii să scăpați de soarta grea
Ce vă amenință!

PILADE: O, dulce grai!
Ce farmec are limba ce-ai vorbit-o
De mic copil cînd o auzi rostită
Departe, prin străini! Sărman captiv,
Văd iar în fața mea albaștrii munți
Ai portului în care m-am născut!
O! fie-ți bucuria mea dovadă
Că sînt, ca tine, grec. Cînd te-ai ivit
În fața mea, o clipă am uitat
Cîtă nevoie am de tine. Gîndul
Mi s-a-nălțat uimit spre strălucirea
Făpturii tale. Dacă vreo poruncă
Cumplită nu-ți pecetluiește gura,
O, spune-mi din ce neam al țării noastre
Te tragi tu, care semeni cu-o zeiță.

IFIGENIA: Cu tine-acum vorbește preoteasa
Pe care și-a ales-o, consacrînd-o,
Zeița însăși. E destul să știi
Atîta. Spune-acuma cine ești
Și ce destin funest v-aduce-aici
Pe tine și pe cel ce te-nsoțește.

PILADE: Eu lesne pot să-ți povestesc ce grea
Năpastă pas cu pas ne urmărește.
Ce bine-ar fi să poți și tu, divino,
La fel de lesne să ne hărăzești
Privirile voioase-ale speranței!
Sîntem din Creta, fii ai lui Adrast.
Eu sînt mezinul, Cefalus pe nume,
Iar el, Laódamas, e cel mai mare.

Am mai avut un frate, mijlociul.
Era o fire aprigă și aspră.
De mic copil ne turbura, la joacă,
Orice-nțelegere și veselie.
Cît timp viteazul nostru tată-a fost
Dus în război sub zidurile Troiei,
Acasă noi am ascultat de mama,
Dar după ce s-a-ntors cu pradă multă
Și-n scurtă vreme a murit,
A izbucnit o ceartă între frați,
De la domnie, de la moștenire.
Eu am ținut cu fratele mai mare,
Care-l ucise pe cel mijlociu.
Din pricina acestui crunt omor,
Eriniile-acum îl urmăresc,
Îl fugăresc și nu-i mai dau răgaz.
Apollo însă ne-a trimis aici,
În țara asta aspră, și ne-a spus
Că ajutor noi vom găsi în templul
Surorii lui. Sîntem, cum vezi, captivi
Și-aduși la tine ca să fim jertfiți.
Acum știi tot.

IFIGENIA: Cum? Troia a căzut?
O, spune-mi, e într-adevăr așa?

PILADE: E dărîmată. O! nu-ntîrzia,
Fă tot ce poți pentru scăparea noastră!
Grăbește ajutorul ce ne-a fost
Făgăduit de-un zeu! Fii milostivă
Cu fratele meu! Spune-i un cuvînt
Prietenesc și binevoitor;
Și cruță-l cînd vorbești cu el. Te rog!
Durerea, bucuria, amintirea
Pun stăpînire repede pe dînsul
Și-l turbură adînc. O nebunie
Și-o-nfrigurare îi cuprinde mintea,
Și sufletul lui liber și frumos
Ajunge pradă Furiilor crunte.

IFIGENIA: Oricît de mare-ar fi nenorocirea
Ce te lovește, eu te rog din suflet
S-o lași deoparte pînă îmi răspunzi
Amănunțit la ce te-am întrebat.

PILADE: Cetatea care zeci de ani în șir
A înfruntat oștirea-ntregii Grecii
Acum e prăbușită la pămînt,
Și niciodată nu se mai ridică!
Noi însă ne-amintim de-acel ținut
Barbar fiindc-am îngropat acolo
Pe mulți de-ai noștri, dintre cei mai buni.
Ahile zace-acolo-nmormîntat,
Alături de frumosul lui prieten.

IFIGENIA: V-ați prăbușit în pulbere și voi,
Eroi ce semănați la chip cu zeii!

PILADE: Nici Palamede și nici Aias, fiul
Lui Talamon, n-au să-și mai vadă țara.

IFIGENIA: De tata nu vorbește; nu mi-a spus
Că-i printre cei căzuți. Da! el trăiește.
Nădăjduiește, inimă!

PILADE: Și totuși,
Sînt fericiți cei mulți care-au murit
De dulce-amara moarte ce le-a dat-o
Dușmanul! Căci un zeu plin de mînie
Și dușmănos a pregătit acelor
Ce s-au întors un dureros sfîrșit,
Nu o primire cu triumf și slavă.
Cum? Glasul oamenilor n-a ajuns
Pînă la voi? Doar a umplut pămîntul
Cu vestea faptelor îngrozitoare
Ce-au fost în vreme-aceea săvîrșite!
Deci tu nu știi ce jale fără seamăn
A copleșit palatul din Micena,
Prin ale cărui săli adînci, acum,
Se-aud numai suspine? Clitemnestra,
Cu ajutorul lui Egist, în ziua
Cînd soțul ei s-a-napoiat acasă,
I-a aruncat în cap o plasă deasă
Și, amețindu-l astfel, l-a ucis.
O! tu-i cunoști pe toți din acest neam
Regesc și îi iubești. Văd asta bine.
În van încearcă inima-ți să-nvingă
Cumplita și neașteptata veste.
Ești fiica unui bun prieten? Ești
Născută în Micena, nu departe
De dînșii? Spune-mi. Nu te supăra

Pe mine că ți-am spus eu cel dintîi
Această grozăvie.

IFIGENIA: Povestește
Cum s-a-ntîmplat îngrozitoarea faptă.

PILADE: În ziua chiar a-ntoarcerii acasă,
Cînd Agamemnon a ieșit din baie
Înviorat și a cerut soției
Să-i dea veșmîntul, ea, nelegiuita,
I-a aruncat pe umeri și pe creștet
O pînză-n zeci de falduri revărsată
Cu dibăcie, și în timp ce el
Se tot zbătea și încerca să scape
Ca dintr-o plasă și nu izbutea,
Egist nemernicul l-a omorît.
Și-așa s-a dus cu fruntea-nvăluită
În țara umbrelor un mare rege.

IFIGENIA: Și ce răsplată-a căpătat mișelul?

PILADE: Domnia și-o femeie, care de-altfel
Erau de multă vreme ale lui.

IFIGENIA: O poftă ticăloasă deci a-mpins-o
Să săvîrșească o nelegiuire?

PILADE: Da, și dorința ce-o avea de mult
Să se răzbune pe bărbatul ei.

IFIGENIA: Dar în ce fel anume o jignise?

PILADE: Cu-o faptă rea, care-ar putea să fie
O-ndreptățire pentru dînsa, dacă
O crimă s-ar putea îndreptăți.
El a ademenit-o-n Aulida,
Unde-o zeiță tot stîrnea furtuni
Ca să nu-i lase pe ahei să plece.
Aduse-acolo și pe fiica lui
Mai mare, Ifigenia, și-aceasta
A fost jertfită sîngeros pe-altarul
Dianei, pentru binele Eladei.
Se zice că din pricina aceasta
Regina Clitemnestra ar fi prins
O ură-atît de mare și de-adîncă,
Încît s-a-nduplecat să fie-a lui
Egist, care-o cerea de multă vreme,
Și chiar cu mîna ei a-nvăluit
Pe Agamemnon în funesta plasă.

IFIGENIA *acoperindu-şi fața:*

Destul acum. Ai să mă vezi din nou.

PILADE *singur:*

Adînc mişcată pare de destinul
Lui Agamemnon. Oricine-ar fi ea,
Un lucru-i sigur, că l-a cunoscut
De-aproape şi, ea însăşi dintr-un neam
Înalt, a fost vîndută şi adusă roabă
Pe-aceste locuri, spre norocul nostru.
O, inimă, te linişteşte! Steaua
Speranței străluceşte-n fața noastră.
Spre ea să ne-ndreptăm, dar cu prudență.

ACTUL AL TREILEA

SCENA ÎNTÎI

Ifigenia, Oreste

FIGENIA: Nefericitule, te scot din lanţuri,
Dar asta-nseamnă numai că o soartă
Mai dureroasă ţi se pregăteşte;
Căci libertatea pe care-o dă templul
E ca şi cea din urmă licărire
De viaţă-n ochii unui greu bolnav,
Un sol al morţii. Totuşi, nu pot încă,
Nu vreau să-mi spun că voi sînteţi pierduţi.
Cum aş putea cu-o mînă ucigaşă
Să vă trimit la moarte? Nimănui
Nu-i este-ngăduit să se atingă
De voi cît timp sînt încă preoteasa
Dianei. Totuşi, dacă datoria
Eu nu mi-o fac aşa cum, mînios,
Îmi cere regele, el poate-alege
Pe altă slujitoare ca urmaşă
A mea şi-atunci eu nu vă mai pot da
Alt sprijin decît doar urări de bine.
O, vrednic fiu al ţării mele, dacă
Chiar şi pe-un servitor ce s-a atins
De vatra sfîntă-a zeilor paterni
Noi îl întîmpină cu bucurie
Cînd ne-ntîlnim cu dînsul într-o ţară
Străină, vă puteţi închipui
Ce fericită sînt să stau de vorbă
Cu voi, care-mi treziraţi amintirea
Eroului pe care m-am deprins
De la părinţii mei să-l venerez,

Cu voi, ce inima mi-o-nviorați
Și mi-o-ndulciți cu o speranță nouă.

ORESTE: Ți-ascunzi tu într-adins și din prudență
Obîrșia și numele? Nu pot
Să aflu cine ești, tu, care semeni
Cu-o zeiță?

IFIGENIA: Ai să afli-ndată;
Dar spune-mi mai întîi ce nu mi-a spus
Destul de bine fratele tău: care
A fost sfîrșitul celor ce, întorși
Acasă de la Troia, au avut
De îndurat pe pragul casei lor
O soartă aspră și neașteptată.
Eram copilă cînd am fost adusă
În țara asta; dar țin bine minte
Cum mă uitam cu lungi priviri sfioase
Și pline de uimire și de teamă
La toți acei eroi. Cînd au plecat,
Ai fi crezut că s-a deschis Olimpul,
Dînd drumu-n lume iarăși tuturor
Vestiților viteji de-odinioară,
Să fie spaima Troiei. Agamemnon
Era din toți cel mai măreț. O, spune-mi,
E-adevărat că-n pragul casei sale
Vicleana lui soție și Egist
L-au doborît în chip mișelnic?

ORESTE: Da.

IFIGENIA: Vai ție și amar, nefericită
Micenă! Din belșug au semănat
Blesteme și nenorociri nepoții
Lui Tantal; și, ca buruiana rea,
Ce, scuturînd din creștete-otrăvite,
Împrăștie semințe ticăloase,
Au zămislit spre veșnică turbare
Vlăstare ucigașe între ele
Din tată-n fiu. Dezvăluie-mi acum
Acele lucruri care, povestite
De fratele tău, nu le-am înțeles
Din pricină că-ntunecimea spaimei
Mi le-a ascuns. Cum a scăpat în ziua
Aceea sîngeroasă cel din urmă
Fiu al acestui neam vestit, Oreste,
Copilul cel atît de mult iubit,

Urzit de multă vreme să răzbune
Pe tatăl lui? L-a prăbuşit cumva
O soartă asemănătoare-n mreaja
Avernului[11]? Trăieşte? Dar Electra?

ORESTE: Trăiesc, şi el şi ea.

IFIGENIA: O! soare de-aur,
Dă-mi cele mai strălucitoare raze
Şi pune-le din partea mea ofrandă
În faţa tronului lui Zevs! Eu sînt
Săracă şi cuvintele-mi lipsesc.

ORESTE: Dacă te leagă de-acest neam regesc
Îndatoririle-ospitalităţii,
Sau poate şi mai strînsă legătură,
Cum bucuria ta mi-o dovedeşte,
Înfrînă-ţi inima şi ţine-o bine,
Fiindcă-ntoarcerea neaşteptată
A unei mari dureri e foarte greu
De îndurat pentru un om cuprins
De bucurie. Tu, cum văd, nu ştii
Decît că Agamemnon a murit.

IFIGENIA: Şi nu-mi ajunge oare să ştiu asta?

ORESTE: Din toate groaznicele întîmplări
Tu n-ai aflat decît doar jumătate.

IFIGENIA: Şi ce-ar mai fi de care să mă tem?
Oreste şi Electra sînt în viaţă!

ORESTE: Şi nu ţi-e teamă că şi Clitemnestrei
I s-a-ntîmplat ceva?

IFIGENIA: Pe ea acum
Nici teama, nici speranţa n-o mai scapă.

ORESTE: De áltfel, ea a şi plecat din ţara
Speranţei.

IFIGENIA: S-a căit de ce-a făcut
Şi s-a-necat în propriul ei sînge?

ORESTE: Nu. Propriul ei sînge a ucis-o.

IFIGENIA: Mai lămurit vorbeşte, să nu fiu
Silită să tot caut înţelesul.
În jurul frunţii mele-ngrijorate
Îşi flutură aripile ei negre,
Cu falduri mii şi mii, nedumerirea.

ORESTE: O! Zeii oare m-au ales pe mine
Să fiu funestul sol al unei fapte
Pe care mai degrabă aş ascunde-o
În peşterile-mpărăţiei nopţii,

În care nici un sunet nu pătrunde?
Mărinimia-ţi mă sileşte totuşi,
Deşi n-aş vrea, dar ea e-ndreptăţită
Să-mi ceară să-i spun lucruri ce pe mine
Mă-ndurerează. Am să ţi le spun.
În ziua-n care tatăl ei căzu,
Electra pe Oreste l-a ascuns,
Salvîndu-l. Apoi Strophius, cumnatul
Lui Agamemnon, l-a luat la dînsul
Şi l-a crescut cu fiul său, numit
Pilade, care-a-nconjurat pe-Oreste
Cu cele mai frumoase legături
Pe care le-a-mpletit prietenia.
Cei doi crescură astfel împreună
Şi totodată-n sufletele lor
Crescu dorinţa de a răzbuna
Cumplita moarte a lui Agamemnon.
Plecară la Micena, travestiţi,
Pe-ascuns şi prefăcîndu-se că duc
Mîhnita veste-a morţii lui Oreste
Şi urna cu cenuşa lui. Ajunşi,
Regina îi primeşte. Intră-n casă.
Oreste ia deoparte pe Electra
Să-i spună cine este. Ea-nteţeşte
Din nou într-însul focul răzbunării,
A cărei flacără nimicitoare
Se potolise la vederea mamei.
Îl duce în tăcere pîn' la locul
În care tatăl lui, lovit, căzuse
Şi unde-o veche urmă-aproape ştearsă
A sîngelui vărsat în chip mişelnic
Mai colora sinistru cu o pată
Subţire, dar tenace, pardoseala
De-atîtea ori spălată în zadar.
Cu limba ei de foc ea-i povesteşte
În amănunt îngrozitoarea faptă,
Îi spune cum trăieşte ca o slugă,
Ce mîndri sînt mişeii fericiţi
Şi la ce rele se pot aştepta
Oreste şi cu ea din partea mamei,
Ajunsă maşteră. Îi pune-n mînă
Pumnalul vechi care mai adusese
Nenorociri şi pagube în neamul

Lui Tantal; şi regina Clitemnestra
Căzu lovită crunt de fiul ei.

IFIGENIA: O, voi, nemuritori care petreceţi
Domoale zile-n ţara fericită
A norilor ce se-nnoiesc mereu,
De-aceea m-aţi ţinut atîta vreme
Departe de-oameni şi de voi aproape,
Îngăduindu-mi îndeletnicirea
Neprihănită de-a păstra mereu
Nestins şi viu în templu focul sacru,
De-aceea aţi atras pînă la voi
Sufletul meu ce se avîntă-n sus
La fel cu-această flacără ce urcă
Mereu spre cer, cucernică şi pură,
Ca să mă faceţi mai tîrziu să simt
Cu şi mai multă adîncime groaza
Fărădelegilor din neamul meu?
O, spune-mi, ce-a făcut nenorocitul?
Ce s-a-ntîmplat pe urmă cu Oreste?

ORESTE: De ce nu pot să spun că a murit?
Din sîngele ucisei a ieşit
Bolborosind năprasnic ca-ntr-un clocot
Spiritul mamei
Şi a strigat pe fiicele străvechi
Şi crîncene-ale nopţii şi le-a spus:
„Nu lăsaţi pe ucigaş să fugă!
Nu lăsaţi pe ucigaşul mamei!
Urmăriţi pe ticălos! E-al vostru!“
Şi ele-aud, şi ochii lor adînci
Se-ntorc în toate părţile cu pofta
De pradă-a vulturului hrăpăreţ.
În negrele lor peşteri se urnesc;
Şi-n urma lor, de prin adînci unghere
Ies Îndoiala şi cu Remuşcarea,
Tovarăşele lor. Din Acheron
O ceaţă se ridică, se întinde,
Şi-n rotocoalele acestei ceţi
Întruna se perindă, turburîndu-l,
Priveliştea statornică şi vie
A faptei lui. Eriniile, care
Chemate sînt să ducă la pieire
Pe muritori, le vezi acum călcînd
Frumoasele pămîntului meleaguri

Ce-au fost cîndva de zei însămînțate
Și de pe care-un vechi blestem, demult,
Le-a alungat. În goană se reped
Pe urmele fugarului; și numai
Doar ca să-l înspăimînte și mai tare,
Din cînd în cînd, o clipă, se opresc.

IFIGENIA: Nefericitule! Și soarta ta
E ca și-a lui, de-aceea simți și tu
Durerile sărmanului fugar!

ORESTE: Ce spui? De ce-ți închipui c-aș avea
Și eu aceeași soartă?

IFIGENIA: Și pe tine
Te-apasă un omor, un fratricid.
Fratele tău mai mic mi-a spus aceasta.

ORESTE: Nu pot răbda ca sufletul tău mare
Să fie înșelat. Cu-o țesătură
De fapte mincinoase un străin
Obişnuit cu vicleșugul poate
Pe alt străin să-l prindă și să-l facă
Să-i cadă la picioare. Între noi
Să fie numai adevăr!
Eu sînt Oreste! Capul meu se-apleacă,
Împovărat de vină, spre mormînt
Și își dorește moartea. Ea va fi
Binevenită, oricum va veni.
Oricine-ai fi, eu îți doresc să scapi
De-aici, cum îi doresc din suflet și
Prietenului meu. Cît despre mine,
Eu nu-mi doresc scăparea. Mi se pare
Că tu aici stai fără voia ta.
Găsiți un mijloc să fugiți. Pe mine
Lăsați-mă aici. Să mi se-arunce
Ne'nsuflețitul trup din stîncă-n stîncă
Și sîngele să curgă pînă-n mare,
Și-acestei țări barbare să-i aducă
Blesteme și nenorociri! Iar voi
Plecați acasă-n Grecia frumoasă,
Să-ncepeți, fericiți, o viață nouă!

Se îndepărtează

IFIGENIA: O! În sfîrșit, Zeiță-a Împlinirii,
Tu, care ești cea mai frumoasă fiică
A Marelui Părinte, în sfîrșit,

Te-ai coborît acum și pîn' la mine!
Făptura ta se-naltă uriașă
În fața mea. De-abia ajung cu ochii
La mîinile de roade încărcate
Cu care-mparți aicea pe pămînt
Comorile Olimpului. Și, astfel,
Cum se cunoaște-un mare rege după
Belșugul bunurilor ce le-mparte
— Fiindcă lui desigur i se pare
Puțin ce pentru mii de oameni este
O bogăție — vă cunoașteți, zei,
Temeinic după darurile voastre
Cu lungă chibzuială pregătite,
Fiindcă numai voi puteți să știți
Ce ne priește și vedeți departe
În largul viitorului domeniu,
În timp ce nouă-n fiecare seară
Un văl de negură-mpînzit cu stele
Ne-acoperă și ne ascunde zarea.
Voi auziți, dar nu luați în seamă
Copilăreasca noastră rugăminte
De-a vă grăbi cu darurile voastre;
Și roadele cerești voi niciodată
Nu le culegeți pînă nu sînt coapte;
Și vai de-acela ce, nerăbdător,
Le smulge, căci va dobîndi cu ele
O hrană-amară, care-aduce moarte.
Nu-ngăduiți ca fericirea asta,
Pe care-atîta vreme-am așteptat-o
Și-n care nici nu mai speram, să treacă
Prin fața mea cu umbra unui vechi
Prieten mort, lăsîndu-mi o durere
Zadarnică și de trei ori mai mare.

ORESTE *apropiindu-se de ea:*

Tu, dacă vrei să chemi pe zei să vină
În ajutorul tău și-al lui Pilade,
Să nu rostești numele meu odată
Cu-al vostru. Dacă te-ntovărășești
C-un ucigaș, nu poți să-l scapi, ci numai
Împarți cu el blestemul ce-l apasă
Și greul lui necaz.

IFIGENIA: Destinul meu
E strîns legat de-al tău.

ORESTE: În nici un fel!
Mai bine lasă-mă să plec așa
Cum sînt, neînsoțit de nimeni, singur,
În țara morții. Chiar dac-ai ascunde
Pe vinovat cu vălul tău, zadarnic!
Nu l-ai putea feri de ochii celor
Ce nu adorm în veci! Prezența ta,
Făptură-a cerului, doar le silește
Să stea deoparte, dar nu le alungă.
Cu talpa lor de fier nerușinată
N-au voie-n veci să calce pe pămîntul
Dumbrăvii sfinte... A! le-aud de-aici
Cum rîd sinistru. Tot așa stau lupii
La pîndă dînd tîrcoale-unui copac
În care s-a urcat un biet drumeț
Cu gînd să scape. Stau culcate-acolo,
La marginea dumbrăvii; și cum plec
De-aici, se și ridică-ndată toate
Și, scuturîndu-și părul lor de șerpi,
Pornesc stîrnind în preajmă nori de praf
Și-ncep să-și urmărească iarăși prada.

IFIGENIA: Poți tu, Oreste, să asculți o vorbă
Prietenească?

ORESTE: Nu. Păstreaz-o unui
Amic al zeilor.

IFIGENIA: Ei luminează
Cu noi speranțe-acuma calea ta.

ORESTE: Eu văd prin fum și ceață numai ștearsa
Lucire-a Stixului către Infern.

IFIGENIA: Tu ai numai o soră, pe Electra?

ORESTE: Pe ea o știu. Pe sora cea mai mare
O soartă fericită, ce-altădată
Ni s-a părut cumplită, a luat-o
La vreme și-a scăpat-o de năpasta
Ce-a bîntuit amarnic neamul nostru.
Nu mă mai întreba, nu te-nsoți
Cu crudele Erinii! Numai ele,
Cu o răutăcioasă bucurie,
Împrăștie cu răsuflarea lor
Cenușa ce pe sufletu-mi se-așază,
Și nu dau voie să se stingă-n mine

Tăciunii care-au mai rămas din focul
Ce-a mistuit năprasnic casa noastră.
Văpaia asta, într-adins aprinsă,
Și cu pucioasa iadului nutrită,
În sufletu-mi să ardă oare veșnic?

IFIGENIA: Eu torn miresme dulci pe focu-acesta.
O! lasă răsuflarea cea curată
A dragostei să domolească
Dogoarea inimii. N-ai înțeles,
Oreste, scumpul meu? Tovărășia
Eriniilor oare ți-a uscat
Atît de tare sîngele? Pătruns-a
În tine-o vrajă cum e cea din capul
Gorgonei[12] și te-a împietrit?
O, dacă glasul sîngelui țîșnit
Din trupul mamei tale omorîte
Înăbușit ajuns-a pîn' la iad,
Nu pot cuvintele neprihănitei
Surori să cheme din Olimp pe zei
În ajutor?

ORESTE: Mă cheamă, da, mă cheamă
Sîngele mamei! Vrei pieirea mea?
S-ascunde-n tine-o zeie-a răzbunării?
O! cine ești tu, care răscolești
Cu glasul tău ființa mea întreagă?

IFIGENIA: Îți spune inima-n adîncul ei:
Oreste, eu sînt, eu sînt Ifigenia!
Trăiesc!

ORESTE: Tu!

IFIGENIA: Frate drag!

ORESTE: Nu. Lasă! Fugi!
Nu pune mîna ta pe fruntea mea!
Ca haina de mireasă a Creuzei[13]
Eu răspîndesc un foc ce nu se stinge.
O, lasă-mă! Nemernic sînt și vreau
Ca Hercule să pier, închis în mine,
Răpus de-o moarte plină de ocară.

IFIGENIA: Nu vei pieri! O, de-aș putea s-aud
O vorbă liniștită de la tine!
Alungă-mi îndoiala, ca să pot
Gusta și eu o dată fericirea
Spre care năzuiesc de-atîta vreme!
Mi-e sufletul cuprins într-un vîrtej

De bucurie, dar şi de durere.
Mă sperii de străin şi totodată
Mă-ndeamnă inima să mă apropii
De fratele meu...

ORESTE: Sînt aici în templul
Lui Dionisos[14]? E cuprinsă oare
De-un sfînt delir năprasnic slujitoarea
Altarului?

IFIGENIA: Ascultă-mă şi vezi
Pe faţa mea cum dup-atîta vreme
Îmi creşte sufletul de bucurie
Că pot pe frunte să sărut pe omul
Ce pentru mine-acum e cel mai scump
De pe pămînt, că pot să te cuprind
În braţele cu care pîn-acum
Strîngeam doar vîntul fără de fiinţă!
O! lasă-mă să te îmbrăţişez!
Izvorul veşnic care din Parnas
Ţîşneşte sprinten şi din stîncă-n stîncă
Coboară pîn' la holdele de aur
Nu-i mai curat decît e bucuria
Ce-mi umple inima şi se revarsă
În valuri de lumină-n preajma mea.
Oreste! Frate drag!

ORESTE: Frumoasă nimfă,
Eu n-am nici o încredere în tine
Şi-n dulcile cuvinte ce le spui.
Diana vrea să aibă slujitoare
Severe şi cuminţi, şi se răzbună
Pe cine-i pîngăreşte sanctuarul.
Ia-ţi braţul de pe pieptul meu! Şi dacă
Vrei să salvezi pe-un tînăr, să-l iubeşti,
Să-i dai comoara dulce-a fericirii,
Întoarce-ţi inima spre-amicul meu.
El e mai vrednic de iubire. Uite-l,
E colo pe cărarea dintre stînci.
Te du la el şi scoate-l la liman,
Şi lasă-mă pe mine.

IFIGENIA: Frate scump,
Ascultă-mă o clipă liniştit.
Sînt Ifigenia, sînt sora ta.
O! nu lua, cu vorbe de dojană,
Curata bucurie a surorii

Drept o dorință a destrăbălării.
O! smulgeți, zei, din ochii lui vrăjiți
Această nebunie! Altfel, clipa
Frumoasă-a revederii ne va face
Și mai nenorociți decît am fost.
O, dulce frate, sora cea pierdută
De-atîta vreme e aici. Diana
M-a smuls de la altar și m-a adus
În sanctuarul ei. Iar tu, sortit
Să fii jertfit, găsești în slujitoarea
Altarului pe sora ta.

ORESTE: Nefericire! Iată, așadar,
Că soarele va lumina acum
Cele din urmă fapte-ngrozitoare
Pe care le va face neamul nostru!
De ce nu-i oare-aicea și Electra,
Să meargă la pierzanie împreună
Cu noi, să nu-și mai prelungească viața?
Ca să îndure-o soartă și mai rea
Și s-o lovească suferinți mai grele?
Atunci, așa să fie! Te urmez
La locul jertfei. Fratricidul este
Un obicei străvechi în neamul nostru.
Vă mulțumesc, o! zei, că ați găsit
Cu cale să mă pierdeti înainte
De-a fi avut copii. Te sfătuiesc
Să nu iubești prea mult lumina zilei
Și nici pe-a stelelor. Mai bine vino
Cu mine-acum în neagra-mpărăție.
Așa cum niște monștri zămisliți
În mlaștină de smoală și pucioasă
Se luptă și se-omoară între ei,
Așa și neamul nostru crunt și aprig
Se nimicește singur pe el însuși.
Neprihănită și fără copii,
Vino și tu cu mine în adîncuri!
Te uiți la mine cu priviri de milă;
De ce? Și Clitemnestra căuta
Cu ástfel de priviri să-și facă drum
În inima feciorului, dar brațul
Acestuia, odată ridicat,

Nu s-a mai aplecat şi-a nimerit
În pieptul ei. Şi mama a căzut.
Ieşi iar din hăuri, duh neîmpăcat!
Veniţi în jurul meu, Erinii, şi
Priviţi o faptă ce-i pe placul vostru:
E ultima şi cea mai rea pe care
Aţi pregătit-o. Căci de data asta
Pumnalul nu vi-l mai ascute
Nici ura şi nici răzbunarea; fapta
O săvîrşeşte-o soră iubitoare.
Nu plînge. Nu e vina ta. De cînd
Eram copil, pe nimeni n-am iubit
Aşa cum te-am iubit pe tine, soră!
Loveşte cu pumnalul, fără milă,
Străpunge pieptu-acesta şi dă drumul
Şuvoaielor ce clocotesc în el!

Cade istovit

IFIGENIA: Nu pot să duc eu singură tot greul
Acestei fericiri şi al acestei
Nenorociri... Pilade, unde eşti?
Nepreţuitule prieten, unde
Găsesc eu oare ajutorul tău?

Iese căutînd

SCENA A DOUA

ORESTE *(trezindu-se din ameţeală şi ridicîndu-se):*

Mai daţi-mi! Daţi-mi încă un pocal
Din valurile Lethei, cel din urmă,
Răcoritor şi plin de-nviorare!
O clipă numai, şi fiorul vieţii
Din inimă de-a pururi va pieri,
Şi spiritul meu dus încet de apa
Uitării va pluti spre voi, o! umbre,
În negura eternă. Să-l primiţi
Prieteneşte pe rătăcitorul
Fiu al pămîntului şi să-l lăsaţi
Să guste liniştea ce vă-nconjoară.
Ce şoapte oare se aud prin ramuri?

Ce zgomot se strecoară prin crepuscul?
A! iată-le că vin să vadă cine
E noul oaspete! Din cine oare
E-alcătuită ceata lor, pe care
O strălucire o-mpresoară, parcă
Ar fi un neam de prinţi şi domnitori?
Păşesc în pace, tineri şi bătrîni,
Femei, bărbaţi, la chip ca nişte zei
Şi semănînd cu toţii între dînşii.
Da, ei sînt, ei, strămoşii mei. Atreu
Prietenos vorbeşte cu Tieste;
Copiii zburdă împrejurul lor.
Cum? Nu mai sînt duşmani? Şi răzbunarea
S-a stins odată cu lumina zilei?
Sînt deci şi eu aici binevenit
Şi pot să merg alăturea de dînşii
În lungul şi solemnul lor cortegiu!
Străbunilor! Oreste vă salută.
E ultimul bărbat din neamul vostru.
Ce-aţi semănat, el a cules.
S-a scoborît la voi încărcat de blesteme,
Dar aici e uşoară orice povară.
Luaţi-l, luaţi-l în mijlocul vostru!
Atreu, te cinstesc! Şi pe tine, Tieste!
Aici am scăpat de duşmănie cu toţii.
Arătaţi-mi pe tata, nu l-am văzut
Decît o dată în viaţă... Tu eşti?
Şi mama-i cu tine; v-aţi împăcat?
O! dacă-ţi dă Clitemnestra mîna,
Atunci pot şi eu să vin şi să-i spun:
„Mamă, eu sînt feciorul tău, mamă!
Sînt fiul vostru“. Spuneţi-mi toţi:
„Bine-ai venit în mijlocul nostru!“
Cînd erau pe pămînt, în familia noastră
Domnea omorul, dar iat-acum
Că neamul cel vechi al lui Tantal
Trăieşte-n pace şi-n bucurie
De partea cealaltă-a nopţii.
Şi iată, voi spuneţi: „Bine-ai venit!“,
Şi mă primiţi cu drag printre voi.
La străbunul meu vreau să mă duceţi!
Unde-i bătrînul? Să-l văd şi eu
Pe omul cel vrednic şi mult-cinstit

Care a stat cu zeii la sfat!...
Dar ce-i? Mi se pare, ori şovăiţi?
Vă-ntoarceţi capul. De ce? Ce este?
E chinuit cel asemeni cu zeii?
Vai mie! Atotputernicii, vai!
Au statornicit cu lanţuri de fier
În pieptul eroului chinuri cumplite!

SCENA A TREIA

Oreste, Ifigenia, Pilade

ORESTE: V-aţi scoborît şi voi aici?
Ce bine, soră, c-ai venit!
Numai Electra mai lipseşte;
Dar poate-un zeu prietenos
O va lovi cu săgeţi domoale
Şi în curînd ne-o va trimite.
De tine, dragul meu prieten,
Îmi pare rău. Acuma vino,
Vino cu noi la tronul lui Pluton[15],
S-aducem gazdei salutul nostru,
Aşa cum se cuvine să facă
Nişte oaspeţi sosiţi de curînd.

IFIGENIA: Fraţi care-n cer aprindeţi pentru oameni
Lumină ziua şi lumină noaptea,
Dar celor morţi nu le mai daţi lumină,
Scăpaţi-ne! Diana, tu iubeşti
Mai mult decît tot ce se află-n ceruri
Şi pe pămînt pe dulcele tău frate,
Şi feciorelnicul tău chip se-ntoarce
Cu dor către lumina lui eternă.
O! nu lăsa pe bietul frate-al meu,
Găsit după atît amar de vreme,
Să se scufunde-n noaptea nebuniei!
Şi dacă ce-ai vrut tu cînd m-ai ascuns
Aici s-a-ndeplinit acum şi dacă
Vrei să ne dai cerescul ajutor,
Pe fiecare dintre noi scăpîndu-l
Prin mijlocirea celuilalt, atunci

Dezleagă-l de blestem, ca să nu pierdem
Un timp prielnic mîntuirii noastre.

PILADE: Nu vezi cine sîntem? Nu vezi tu oare
Dumbrava asta sfîntă și această
Lumină care nu e pentru morți?
Nu simți tu brațul bunului prieten
Și al surorii, care cu putere
Te țin în viață? Prinde-te de noi
Și strînge-ne, nu sîntem umbre vane!
Ascultă vorba mea! Și înțelege-o!
Vino-ți în fire! Fiecare clipă
E scumpă! Și întoarcerea acasă
Atîrnă de un gingaș fir pe care
Îl toarce-o Parcă[16] binevoitoare.

ORESTE *către Ifigenia:* O! Lasă-mă, cu inima deschisă,
Acum întîia oară, să te strîng
În brațe și în voie să mă bucur!
Voi, zeilor care umblați prin cer
Și, mistuind cu flăcări norii negri,
Mărinimoși și gravi dați drumul ploii
Atît de mult dorite, însoțind-o
Cu tunete și vîjîit de vînt,
Să curgă pe pămînt în lungi șiroaie,
Dar repede prefaceți așteptarea
Îngrijorată-a oamenilor în
Belșug și preschimbați în bucurie
Și-n mulțumiri neliniștea lor tristă,
Cînd soarele-nnoit se oglindește
În mii și mii de picături ce-atîrnă
Pe frunze și sclipind în mii de fețe
Și Iris cea cu vesele culori
Împrăștie cu mîna ei ușoară
Surîsul văl al ultimilor nouri:
Lăsați-mă acum să gust și eu
În brațele surorii și la pieptul
Prietenului meu o fericire
Pe care voi mi-o dăruiți din plin,
Și fericirea asta s-o păstrez,
Purtîndu-vă mereu recunoștință!
Îmi spune inima că se dezleagă
Blestemul care ne-a lovit cîndva.
Eumenidele[17] se duc, le-aud

Cum pleacă-n Tártar și în urma lor
Trîntesc, ciudoase, porțile de-aramă,
Vuind pînă departe ca un tunet.
Pămîntul răspîndește o mireasmă
Ce-mi dă o vlagă nouă și mă-ndeamnă
Să mă avînt pe-ntinsurile lui
Spre fapte mari, spre bucuria vieții.

PILADE: Nu pierdeți vremea! Ne e măsurată.
Mai bine vîntul ce-o să umfle pînza
Corabiei cînd ne-om întoarce-acasă
Să ducă marea noastră bucurie
Pe culmile Olimpului. Acum
Veniți în grabă să ne sfătuim
Și să luăm îndat-o hotărîre.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA ÎNTÎI

IFIGENIA: Cînd zeii dau unui om
Să-ndure grele încercări
Şi-l poartă fără răgaz
Din bucurie-n durere
Şi din durere-n bucurie,
Zguduindu-l adînc,
Ei au grijă să-i pregătească
Pe undeva pe-aproape
Sau pe-ndepărtate meleaguri
Un prieten înţelept
Care la mare nevoie
Să-i vină în ajutor.
O, zei, fiţi darnici cu Pilade-al nostru
Şi daţi-i spor în tot ce vrea să facă.
El este braţul tînărului ager,
Înverşunat în luptă, este ochiul
Bătrînului, ce-mprăştie lumină
În adunări. Stăpîn pe sine însuşi,
El poartă-n suflet darul preţios
Al liniştii senine şi culege
Din adîncimea cugetului sfaturi
Cu care-ajută pe cei zbuciumaţi.
Pe mine, iată, el m-a smuls de lîngă
Fratele meu; stăteam şi mă uitam
La dînsul, nu mă săturam privindu-l
Şi nu-mi venea să cred că sînt atît
De fericită, nu-l lăsam din braţe
Şi stînd cu el alături, nu simţeam
Primejdia la pîndă-n preajma noastră.
Acum s-au dus, cu gînd să-ndeplinească

Ce-au plănuit, la nava lor ascunsă
Pe după stînci; acolo îi așteaptă
Tovarășii cu care au venit.
M-au învățat ce vorbe socotite
Va trebui să spun și să răspund
Cînd regele îmi va trimite vorbă
Să-ndeplinesc cu străşnicie jertfa.
Ah! Văd că trebuie, ca un copil,
Să fiu condusă. Eu nu știu să mint
Şi nici nu pot să dobîndesc ceva
Cu șiretlic. Rău lucru e minciuna!
Ea inima nu ți-o despovărează,
Cum face-o vorbă sinceră și clară.
Minciuna nu ne-aduce mîngîiere,
Ea-ngrijorează pe acela care
O făurește pe ascuns; asemeni
Cu o săgeată ce-a pornit din arc,
Dar căreia un zeu îi schimbă drumul,
La fel, minciuna-și părăsește ținta,
Se-ntoarce și lovește pe arcaș.
Griji fără număr îmi apasă pieptul.
Pe țărmul mării locul nu-i sfințit
Cum este-aici. Eriniile pot
Să pună mîna iarăși pe Oreste.
S-ar mai putea să fie amîndoi
Descoperiți. Ori mi se pare, ori
Aud venind niște ostași. A! iată,
Trimisul regelui sosește-n grabă.
Îmi bate inima, mă turbur toată
Cînd văd pe omul căruia în față
Va trebui să-i spun numai minciuni.

SCENA A DOUA

Ifigenia, Arkas

ARKAS: Grăbește-te cu jertfa. Regele
Așteaptă, și așteaptă și poporul.

IFIGENIA: Aș asculta de datoria mea
Și de cuvîntul tău, dar s-a ivit
O piedică între voința mea
Și-ndeplinirea datoriei mele.

ARKAS: Ce piedică anume se opune
Poruncii regelui?

IFIGENIA: O întîmplare,
Pe care nu putem să fim stăpîni.

ARKAS: Şi ce-ntîmplare? Spune, ca să duc
Mai iute regelui această ştire,
A hotărît să fie amîndoi
Ucişi.

IFIGENIA: Dar zeii pîn-acuma încă
N-au hotărît. Cel mai în vîrstă din
Aceşti doi oameni poartă-o vină grea,
A omorît un om din neamul lui.
Eriniile-l urmăresc. Şi chiar
În templu nebunia l-a cuprins,
Şi-aşa, prezenţa lui a pîngărit
Aceste locuri sfinte. Şi acum
În grab-am să mă duc la ţărmul mării
Cu slujitoarele ca să stropim
Cu apă proaspătă statuia
Zeiţei şi s-o consacrăm din nou,
În taină, după cuviinţă. Nimeni
Să nu ne turbure în drumul nostru!

ARKAS: Mă duc la rege chiar acum să-i spun
De-această nouă piedică. Şi tu
Nu-ncepe-această treabă sfîntă pînă
Nu-ţi va da voie.

IFIGENIA: Numai preoteasa
Zeiţei hotărăşte-n treaba asta.

ARKAS: Un lucru-atît de neobişnuit
Cum este-acesta trebuie să-l afle
Şi regele.

IFIGENIA: Nici sfatul lui şi nici
Porunca lui nu pot schimba nimic.

ARKAS: Un domnitor adesea e-ntrebat
Măcar de formă.

IFIGENIA: Nu-ncerca să capeţi
Ce nu pot da.

ARKAS: De ce nu vrei să faci
Ce-i bun şi e prielnic?

IFIGENIA: Bine, fie
Aşa cum vrei, dar nu întîrzia!

ARKAS: Plec chiar acum la tabără cu vestea
Şi repede ţi-aduc răspunsul lui.

Ce bine-ar fi să-i duc și altă veste
Ce-ar dezlega şi-ar limpezi o stare
De lucruri ce ne turbură pe toți.
N-ai vrut s-asculți ce-ți spune-un bun prieten.

IFIGENIA: Doar am făcut tot ce-am putut să fac.

ARKAS: Îți schimbi părerea, poate: mai e vreme!

IFIGENIA: Nici asta nu stă în puterea noastră.

ARKAS: Tu crezi că orice lucru ce se face
Cu osteneală e cu neputință.

IFIGENIA: Iar tu în schimb crezi că e cu putință
Fiindcă o dorință te-amăgește.

ARKAS: Nepăsătoare vrei să te supui
Primejdiei ce-amenință?

IFIGENIA: Las totul
În grija zeilor.

ARKAS: Dar ei pe oameni
Îi scapă cu mijloace omenești.

IFIGENIA: De semnele pe care ei le dau
Atîrnă totul.

ARKAS: Eu îți spun că totul
De tine-atîrnă. Regele trimite
La moarte pe cei doi străini fiindcă
E supărat și mînios. Oștirea
S-a dezobișnuit de multă vreme
De jertfe și de slujbe sîngeroase.
Mulți care-au fost de-o soartă rea zvîrliți
Pe-un țărm îndepărtat știu foarte bine
Cît de dumnezeiască pare-o față
De om ce-ntîmpină prietenește
Pe-un biet pribeag pierdut prin țări străine.
Nu ne lipsi de ce poți să ne dai.
Poți isprăvi ușor ce-ai început.
Căci nicăieri mărinimia, care,
Luînd o-nfățișare omenească,
Din cer coboară, nu se-nscăunează
Mai repede decît acolo unde
Un nou popor, viteaz și plin de vlagă,
Dar fără frîu lăsat în voia lui,
Pătruns de presimțiri nelămurite,
Își duce greaua sarcină a vieții
Cu zbucium și cu multă turburare.

IFIGENIA: Zadarnic cerci tu sufletul să-mi zgudui;
Nu poţi să-l mişti după dorinţa ta.
ARKAS: Atîta vreme cît e cu putinţă,
Nu trebuie să-şi cruţe cineva
Nici osteneala şi nici vorba bună.
IFIGENIA: Pe tine tu te osteneşti, pe mine
Mă-ndurerezi; degeaba e şi una
Şi alta; e mai bine să m laşi.
ARKAS: Eu tocmai chem în ajutor durerea;
Durerea e-o prietenă şi dă
Întotdeauna sfaturi bune.
IFIGENIA: Nu.
Ea sufletul mi-l zguduie cumplit,
Dar scîrba să mi-o-mprăştie nu poate.
ARKAS: Cum poate fi cuprins un suflet mare
De scîrbă-n faţa binelui pe care
Vrea să i-l facă-un om mărinimos?
IFIGENIA: Da, lucru-acesta-i cu putinţă-atunci
Cînd omul cel mărinimos, în chip
Cu totul necuviincios, nu vrea
Recunoştinţa mea, mă vrea pe mine.
ARKAS: Cel ce nu simte dragostea găseşte
Uşor cuvinte să se-ndreptăţească.
Acum mă duc la rege, ca să-i spun
Ce s-a-ntîmplat aici. Ce bine-ar fi
Să-ţi mai aduci aminte înc-o dată
Cît de mărinimos a fost cu tine
De la sosirea ta şi pînă azi.

SCENA A TREIA

IFIGENIA *singură:* Tot ce mi-a spus mi-a răscolit deodată
Adîncul inimii, şi asta tocmai
Acuma, cînd n-aş mai fi vrut s-aud
Cuvinte de-acest fel. Mă prinde frica!
Asemeni unei ape mari cu valuri
Puternice ce-acopăr nişte stînci
Înfipte în nisipul de pe ţărm,
Aşa şi mie un şuvoi năprasnic
De bucurie îmi acoperise
În întregime inima. Strîngeam

În brațe imposibilul. Părea
Că s-ar fi coborît asupra mea
Un nor domol, cu gînd să mă ridice
De la pămînt și să mă poarte sus,
În somnul blînd cu care buna mea
Zeiță fruntea mi-o învăluise,
Cînd mîna ei m-a prins ca să mă scape
De la pieire. Inima mea toată
Era a lui Oreste; ascultam
De ce spunea Pilade; nu aveam
Alt gînd decît să-i scap pe amîndoi,
Și-așa cum un corăbier e vesel
Și lasă-n urma sa pe veșnicie
O insulă pustie și stîncoasă,
Așa și eu mă și vedeam plecată
Din Taurida. Și acuma iată
Că glasu-acestui credincios prieten
Mă-ntoarce iar aici și mi-amintește
Că-n urma mea rămîn și-aicea oameni.
Minciuna mi-i acum de două ori
Mai odioasă. Suflete al meu,
Nu-ți pierde cumpătul! Începi acum
Să șovăi și să te-ndoiești? Vei fi
Silit să părăsești tărîmul pașnic
Și sigur al singurătății tale
Și, îmbarcat din nou, te vor purta
În voie valurile, pînă cînd
De turburare și îngrijorare,
N-ai să mai știi de lume și de tine.

SCENA A PATRA

Ifigenia, Pilade

PILADE: O! unde-i ea, să-i spun cît mai degrabă
Plăcuta veste a scăpării noastre?
IFIGENIA: Aici sînt, și aștept îngrijorată
Să-mi dai făgăduita mîngîiere.
PILADE: S-a vindecat Oreste! Am umblat
Cu el pe țărmul plin de stînci și care
Nu-i închinat nici unui zeu. Vorbind

De lucruri vesele și priincioase,
Nici n-am băgat de seamă c-am ieșit
Din crîngul templului. Lumina dulce
A tinereții îi juca pe față,
Tot mai strălucitoare; ochii lui
Ardeau de vitejie și speranță
Și inima-mi creștea de bucurie
Că va putea acuma să te scape
De-aici pe tine, care l-ai scăpat
De la pierzanie, și totodată
Să mă salveze și pe mine.

IFIGENIA: Fii
De-a pururi binecuvîntat, și-n veci
Să nu răsune de pe buza ta,
Care-a rostit atît de bune lucruri,
Cuvinte de durere și de jale!

PILADE: Îți spun chiar și mai mult decît atît.
Norocul, ca un prinț, obișnuiește
Să vină cu un strălucit alai.
Noi am găsit pe toți ai noștri. Nava
Și-o ascunseseră pe după stînci,
Și-acum stăteau mîhniți, tot așteptînd.
Cînd l-au văzut pe-Oreste, au sărit
Cu toții în picioare chiuind
Și îndemnîndu-l să grăbească clipa
Plecării. Mîinile-s nerăbdătoare
S-apuce vîslele. Și chiar atunci
Un vînt s-a ridicat, simțit de toți,
Dinspre uscat prielnice arípi,
Șoptind ușor. Și-acum să mergem; du-mă
În templu și-mi dă drumu-n sanctuar,
Să iau cucernic ce ne-am pus în gînd.
Am umeri zdraveni, pot să duc statuia
Zeiței singur. O! ce mult doresc
Să port povara asta prețioasă!

În timp ce pronunță aceste ultime cuvinte, se îndreaptă spre templu, fără să observe că Ifigenia nu-l urmează. În sfîrșit, se întoarce spre ea.

Dar ce e? De ce stai pe loc și șovăi?
Vorbește... De ce taci? Pari turburată.
Norocul nostru este-mpiedicat
Din nou de vreo nenorocire? Spune!

Trimis-ai regelui prin cineva
Acele vorbe bine cumpănite,
Așa cum amîndoi ne-am înțeles?

IFIGENIA: Da, le-am trimis. Dar știu c-ai să mă mustri.
Cum te-am văzut, m-am dojenit eu însămi.
Trimisul regelui, cînd a venit,
Eu l-am întîmpinat cu-acele vorbe,
Așa cum tu m-ai învățat să spun.
El s-a mirat și mi-a cerut apoi
Numaidecît s-aștept pînă va da
Şi regelui de veste despre-această
Ceremonie neobișnuită
Și va afla ce hotărăște el.
Acum aștept aici să se întoarcă.

PILADE: E vai de noi! Primejdia plutește
Din nou în jurul frunții noastre. Spune,
De ce n-ai căutat un adăpost
Prevăzătoare,-n drepturile tale
De sfîntă preoteasă a Dianei?

IFIGENIA: Nu mi-am făcut un văl ocrotitor
Din drepturile-acestea niciodată.

PILADE: Cu sufletu-ți cinstit ai să ne duci
De rîpă! O! de ce nu m-am gîndit
La asta mai de mult și nu ți-am spus
De cererea aceasta cum să scapi?

IFIGENIA: Numai pe mine să mă mustri. Vina
E-a mea, știu bine. Totuși, nu puteam
Vorbi decît așa cu omu-acela
Care-mi cerea cu minte înțeleaptă
Ceva ce eu simțeam că-i drept să-mi ceară.

PILADE: Primejdia se strînge-n jurul nostru
Din ce în ce mai tare. Totuși, chiar
Şi-așa, nu trebuie să șovăim
Și să ne dăm de gol făcînd greșeli
Și socoteli pripite. Deci așteaptă
În liniște să vină iar trimisul
Și stăruie în hotărîrea ta,
Orice-ar aduce el. Orînduirea
Acestei slujbe sfinte n-are dreptul
S-o facă regele, ci preoteasa
Dianei. Iar de-o vrea cumva să vadă
Pe-acel străin pe care-l copleșește

Povara nebuniei, tu să-i spui
Că ne-ai închis pe amîndoi în templu.
Așa ne dai prilej ca-n mare grabă
Noi să luăm de la acest popor
Nevrednic și barbar comoara sfîntă
Și să fugim. Apollo ne trimite
O bună prevestire, și-nainte
Ca noi să-ndeplinim îndatorirea
Pe care ne-am luat-o, el, zeiește,
Făgăduiala lui și-o împlinește.
Oreste-i liber și tămăduit.
Cu el acum, prietenoase vînturi,
Duceți-ne la insula stîncoasă
Pe care-un zeu își are locuința,
Pe urmă la Micena, să răsară
Acolo viața iar, și mai frumoasă,
Și din cenușa vetrei stinse, zeii
Paterni să se ridice iar voioși,
Și-un foc bogat să lumineze vesel
Lăcașul lor. Și tu, tu cea dintîi,
Vei presăra în cinstea lor tămîie
Din cupa de-aur. Vei aduce-n pragul
Acelei locuințe mîntuirea
Și-o viață nouă, și vei alunga
Blestemul aprig și vei ferici
Pe toți ai tăi din nou, împodobindu-i
Cu florile mănoase ale vieții.

IFIGENIA: Cînd te ascult, prietene iubit,
Mi se întoarce sufletul, atins
De raza caldă a vorbirii tale,
Spre farmecul cel dulce-al mîngîierii,
Cum se întoarce floarea către soare.
Neprețuite-s vorbele-așezate
Pe care ți le spune un prieten.
De vlaga lor divină duce lipsă
Cel care-i singur și, tăcut, tînjește;
Căci, zăvorîte în el însuși, gîndul
Și hotărîrea prea încet se coc;
Dacă ar fi alături un prieten,
Ar da mai repede în pîrg.

PILADE: Te las acum. Mă duc să-mi liniștesc
Tovarășii, care-s nerăbdători
Să afle ce-am făcut. Apoi mă-ntorc

În grab-aici şi mă ascund pe după
Stufişurile dintre stînci şi-aştept
Un semn din partea ta. De ce-ai căzut
Pe gînduri? Parc-o umbră de mîhnire
S-a aşternut pe fruntea ta senină.

IFIGENIA: O! iartă-mă. O-ngrijorare parcă
Şi o nelinişte nelămurită
Îmi trec prin faţa sufletului, cum
Prin faţa soarelui trec nori subţiri.

PILADE: Nu-ţi fie teamă! Teama a-ncheiat,
Vicleană, cu primejdia o strînsă
Tovărăşie; sînt nedespărţite.

IFIGENIA: Mărinimoasă totuşi mi se pare
Îngrijorarea care îmi şopteşte
Să nu-l înşel şi să nu-l prad pe rege;
El doar mi-a fost tot timpul ca un tată.

PILADE: Tu fugi de cel ce-i dornic să omoare
Pe fratele tău.

IFIGENIA: Dar tot el a fost
Cel care numai bine mi-a făcut

PILADE: Nu eşti nerecunoscător atunci
Cînd săvîrşeşti un lucru de nevoie.

IFIGENIA: Dar nerecunoştinţa tot rămîne:
Nevoia, scuză, nu îndreptăţeşte.

PILADE: Pe tine sigur te va-ndreptăţi
Atît în faţa oamenilor, cît
Şi-n faţa zeilor.

IFIGENIA: Se poate, dar
Eu nu mă simt cu inima-mpăcată.

PILADE: Prea multă străşnicie în ce faci
Înseamnă numai o mîndrie-ascunsă.

IFIGENIA: Nu cercetez nimic, eu simt, şi-atît.

PILADE: Dacă e drept ce simţi faţă de tine,
Atunci nu poţi decît să te stimezi.

IFIGENIA: Cu sine însăşi inima se-mpacă
Numai atunci cînd e neprihănită.

PILADE: În templu inima ta ţi-ai păstrat-o
Aşa, fără-ndoială. Totuşi, viaţa
Ne-nvaţă să nu fim atît de aspri
Şi de severi cu noi şi cu alţi oameni.
Vei învăţa şi tu. Atît de straniu
E neamul omenesc, atît
De încurcat şi de întortocheat,

Încît nu-i om care să poată fi
Mereu și-n orice-mprejurări curat
Și-n pace cu el însuși și cu alții.
De-altminteri, să ne judecăm pe noi
Nici nu-i menirea noastră. Datoria
Cea mai de seamă și mai arzătoare
Pe care-o are-un om pe lume este
Să meargă înainte și să vadă
Pe unde merge. Foarte rar se-ntîmplă
Să judece el bine ce-a făcut
Și-aproape niciodată nu-i în stare
Să judece cum trebuie ce face.

IFIGENIA: Cu vorba ta aproape m-ai convins.

PILADE: Mai vrei convingere acolo unde
Nu ai de-ales? Ca să salvezi un frate,
Pe tine și pe un prieten, n-ai
Decît un drum; să ne mai întrebăm
Dacă-l urmăm?

IFIGENIA: O! lasă-mă să șovăi!
Nici tu n-ai săvîrși o nedreptate
Ca asta unui om ce ți-a făcut
Mult bine și îi ești îndatorat.

PILADE: Să știi că dacă noi pierim, te-așteaptă
O și mai aprigă mustrare, care
O să te prăbușească-n deznădejde.
Se vede bine că nu știi ce-nseamnă
Să pierzi ceva, odată ce nu vrei
Să faci un sacrificiu și să spui
O vorbă prefăcută ca să scapi
De-un rău cumplit.

IFIGENIA: O! de ce n-am în mine
O inimă-ndrăzneață de bărbat,
Ce de nimic n-ascultă cînd și-a pus
În gînd să săvîrșească-o faptă mare!

PILADE: Încerci zadarnic să te-mpotrivești.
Cu mîna ei de fier nevoia face
Un semn poruncitor. Voința ei
E-o lege de la care nici chiar zeii
Nu pot să se abată. Ea e sora
Destinului cel veșnic; în tăcere
Domnește, nimănui nu-i cere sfatul.
Îndură, așadar, tot ce-ți impune

Și fă ce-ți poruncește. Ce mai este
Știi singură. Plec și mă-ntorc îndată,
Ca să primesc din nou din mîna ta sfințită
Frumosul semn al mîntuirii noastre.

SCENA A CINCEA

IFIGENIA *singură:* Va trebui s-ascult de vorba lui.
Primejdia amenință pe-ai mei,
Dar, vai, și soarta mea mă înspăimîntă.
O! nu pot oare să-mi păstrez speranța
Pe care-atîta vreme în tăcere
Și în singurătate am nutrit-o?
Blestemu-acesta ne va urmări
Pe veșnicie? Neamul nostru oare
Se va mai ridica vreodată iar
În binecuvîntarea bucuriei?
Doar toate au pe lume un sfîrșit!
Cea mai deplină fericire, vlaga
Cea mai frumoasă-a vieții scad cu timpul.
De ce n-ar fi așa și cu blestemul?
Zadarnic oare-aici, la adăpost
Și despărțită de destinul care
Apasă neamul meu, am tot sperat
Că voi putea, cu inima curată
Și mîini curate, de pe neamul nostru
Pe veci să șterg pîngăritoarea pată?
Abia la pieptul meu un frate scump
De-un rău cumplit s-a vindecat în chip
Atît de grabnic și de minunat,
Abia sosi mult-așteptata navă,
Ca să mă ducă-n portul părintesc,
Și iată că Nevoia, fără milă,
Cu mîna ei de fier mă-mpovărează
Cu două fapte rele: sînt silită
Să fur statuia venerată, care
Mi-a fost încredințată, și să-nșel
Pe omul căruia îi datorez
Și viața și destinul meu aici.
De nu mi-ar încolți și mie-n piept
O scîrbă-adîncă, de nu mi-ar cuprinde

Şi mie inima, încrîncenînd-o
Cu gheare zdravene de vultur, ura
Ce-nverşuna pe zeii de demult,
Titanii aprigi, împotriva voastră,
Zei din Olimp! Scăpaţi-mă, salvaţi
În inima mea chipul vostru însuşi!
Îmi sună în urechi un cîntec vechi
— Pe care îl uitasem şi-aş fi vrut
Să nu-mi mai vină-n minte niciodată —
E cîntecul pe care l-au cîntat,
Înspăimîntate, Parcele cînd Tantal
Din jilţul lui de aur a căzut.
Erau mîhnite şi simţeau durerea
Prietenului lor mărinimos,
Şi groaznic răsuna cîntarea lor.
Cînd eram mici, la noi acasă, doica
Ni-l tot cînta, şi-l ţin şi-acuma minte.

Cu frică de zei
Să fie tot omul!
Ei ţin şi păstrează
Puterea eternă
De care dispun
Aşa cum le place.

Dar celui pe care-l
Ridică să-i fie
De două ori frică!
Pe stînci, printre nouri
Sînt jilţuri frumoase
Şi mese de aur.

Dar dacă se iscă
O ceartă în ceruri,
Pe loc musafirii,
Huliţi şi-ocărîţi,
Se văd aruncaţi
În negre prăpastii
Şi-n beznă legaţi
Cu lanţuri aşteaptă
Zadarnic o dreaptă,
De sus, judecată.

Iar zeii rămîn
În veşnice-ospeţe
La mese de aur;
Păşesc de pe-un munte
Pe altul, şi, jos,
Din hăuri adînci
Se-nalţă suflarea
Titanilor cum
Se urcă spre ceruri
În nouri uşori
Miresmele jertfei.

Şi neamuri întregi
De-acum înainte
Vor fi oropsite,
Căci zeii nu vor
Să vadă-n urmaşi
Un chip ce le-aduce
Aminte de chipul
Strămoşului care
Cîndva le-a fost drag;
Şi nu se mai uită
La ei şi le sînt
Mereu neprielnici.

Aşa au cîntat
Străvechile Parce;
Şi-n hăul cel negru
Strămoşul ascultă,
Gîndeşte la cei
Veniţi după dînsul,
Copii şi nepoţi;
Şi clatină numai
Din cap, în tăcere.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA ÎNTÎI

Thoas, Arkas

ARKAS: Mărturisesc că nu știu încă bine
Pe cine trebuie să bănuiesc:
Pe cei doi prinși că se gîndesc să fugă
Și-n taină uneltesc? Pe preoteasa
Dianei că le vine-n ajutor?
Se răspîndește tot mai tare zvonul
Că nava care i-a adus ar fi
Pitită undeva pe după stînci;
Iar nebunia unuia din ei,
Precum și-acea ceremonie sfîntă
Pretextul sacru al întîrzierii,
Acestea toate dau de bănuit
Și cer numaidecît să fim prudenți.

THOAS: Să vin-aici îndată preoteasa!
Apoi duceți-vă și cercetați
Cu-amănunțime țărmul, de la colțul
Ce-naintează-n mare pîn' la crîngul
Zeiței. Să cruțați acele sfinte
Desișuri. Așezați la pîndă străji
Și prindeți-i; oriunde-i veți găsi,
Să puneți mîna repede pe ei,
Așa cum știți și faceți de-obicei.

SCENA A DOUA

THOAS *singur:* Mi-e împărțită inima-ntre două
Mînii, și împotriva ei, pe care
Atît de fără pată o credeam,

Și împotriva mea, c-am fost cu dînsa
Prea bun și prea-ngăduitor și ástfel
Am îndemnat-o singur la trădare.
Așa e omul: el se-obișnuiește
Ușor să fie sclav și se supune
Cu ușurință-atunci cînd îl lipsești
De libertate cu desăvîrșire.
O! Dac-ar fi căzut pe mîna aspră
A unuia dintre strămoșii mei
Și dac-ar fi cruțat-o supărarea
Cerească, ar fi fost prea bucuroasă
Să scape numai ea, și ar fi fost
Prea mulțumită de destinul ei
Și ar fi spus că este-o datorie
Ce face de nevoie. Iată însă
Că bunătatea mea i-a semănat
În inimă-o dorință îndrăzneață.
În van am încercat să mi-o apropii.
Ea se gîndește-acum să-și făurească
O soartă cum vrea ea. Cu măguliri
Îmi cîștigase inima; acum
Cînd măgulirilor mă-mpotrivesc,
Ea-ncearcă să-și îndeplinească scopul
Cu viclenie și cu-nșelăciune.
Și bunătatea mea îi pare-acuma
Un lucru vechi și dobîndit demult,
Cu care poate face orice vrea.

SCENA A TREIA

Ifigenia, Thoas

IFIGENIA: Aud că m-ai chemat; ce te aduce
La noi?
THOAS: Amîi întruna jertfa; spune
De ce?
IFIGENIA: Am spus-o limpede lui Arkas.
THOAS: Aș vrea să-mi spui și mie-amănunțit.
IFIGENIA: Diana-ți dă răgaz să te gîndești.
THOAS: Se pare că răgazul acesta-ți folosește.
IFIGENIA: Dacă atît de aspru te-ai făcut

Încît să iei această hotărîre,
Nu trebuia să vii aici. Un rege
Care pretinde fapte inumane
Găsește servitori destui ce-s gata
Să ia asupra lor o jumătate
Din vina grea și din nelegiuirea
Acelei fapte, dacă sînt plătiți
Cu bani și cu favoruri. Însă el
Rămîne nepătat. Învăluit
În nouri deși, el pregătește moartea,
Iar solii lui aruncă foc năprasnic
Pe capul bietului năpăstuit,
În timp ce el în mijlocul furtunii,
Planează liniștit pe culmi, asemeni
C-un zeu la care nimeni nu ajunge.

THOAS: Un cîntec aprig cîntă gura sfîntă.

IFIGENIA: Acum nu mai vorbește preoteasa
Dianei, ci vorbește numai fiica
Lui Agamemnon. Pe necunoscută
Ai respectat-o; fiicei unui rege
Vrei tu acum să-i poruncești? O, nu!
De cînd eram copilă m-am deprins
S-ascult întîi de tata și de mama,
Apoi de zei. Și-așa, eu m-am simțit
Mereu cu sufletu-mpăcat și liber.
Dar ca să mă supun la vorba aspră
Și la porunca aprigă a unui
Bărbat, cu asta eu n-am fost deprinsă
Nici la părinții mei și nici aici.

THOAS: Nu eu, o veche lege-ți poruncește.

IFIGENIA: Cu multă rîvnă noi întotdeauna
Ne agățăm de-o lege care poate
Sluji de armă patimilor noastre.
Pe mine altă lege și mai veche
Mă-ndeamnă să mă-mpotrivesc la tot
Ce spui acum, e legea pentru care
Orice străin e sfînt.

THOAS: Pe cît se pare,
Cei doi captivi ți-s foarte dragi, fiindcă
Atît de tare le ții partea,-ncît
Uiți norma cea dintîi a-nțelepciunii,
Și-anume că nu trebuie să superi
Pe cei ce au puterea-n mîna lor.

IFIGENIA: Nu mă sfiesc să-ţi spun şi poţi să afli
Ce am şi voi avea mereu pe suflet.
O inimă oricît ar fi de-nchisă
Nu se înmoaie de compătimire
Cînd vede-o soartă-asemenea cu-a ei?
Cu-atît mai mult o inimă cum este
A mea! Mă văd în ei pe mine însumi.
Şi eu am tremurat de spaimă-n faţa
Altarului cînd moartea timpurie
Se-apropia solemn de mine.
Stam în genunchi, cuţitul ridicat
Se îndrepta spre pieptu-mi să-l străpungă.
O ameţeală m-a cuprins, şi ochii
Mi s-au închis... şi m-am trezit în viaţă.
Nu trebuie şi noi să ajutăm
Pe cei năpăstuiţi, aşa cum zeii
Ne-au ajutat cîndva? Tu ştii prea bine
Aceasta, mă cunoşti, şi totuşi vrei
Să mă sileşti.

THOAS: Tu trebuie s-asculţi
De-ndatorirea sfîntă-a slujbei tale,
Nu de poruncile stăpînului.

IFIGENIA: N-ascunde-n vorbe mari puterea aspră
Care se bucură de slăbiciunea
Unei femei. Eu liberă am fost
Din naştere, ca şi bărbaţii liberi.
Dac-ai avea în faţa ta pe fiul
Lui Agamemnon şi i-ai cere-un lucru
Ce nu e de cerut, el ar avea,
Cum ai şi tu, un paloş şi un braţ
Cu care-ar şti să-şi apere şi cinstea
Şi drepturile inimii. Eu n-am
Decît cuvinte, dar îi şade bine
Unui bărbat cinstit să ia în seamă
Cuvintele rostite de-o femeie.

THOAS: Le iau în seamă mult mai mult decît
Aş lua în seamă braţul înarmat
Al unui frate.

IFIGENIA: Toată lumea ştie
Că soarta armelor e schimbătoare.
Nici un războinic, dacă e-nţelept,
Nu se grăbeşte să-şi dispreţuiască

Duşmanul. Şi natura n-a lăsat
Pe omul slab chiar fără ajutor
În fața îngîmfării și-a asprimii;
I-a dat putința de-a se bucura
De vicleșug, l-a învățat tertipuri:
Ori se preface că cedează, ori
Întîrzie prudent, ori se ferește;
Și cu un om hapsîn şi samavolnic
Numai aşa e bine să te porți.

THOAS: Prudența-nfruntă bine vicleșugul.

IFIGENIA: O inimă curată nici nu are
Nevoie de vreun vicleșug.

THOAS: Ia seama
Să nu te osîndești pe tine însăți
Vorbind aşa.

IFIGENIA: O, dacă ai vedea
Cum sufletul meu luptă să alunge
Întîile asalturi ale unui
Destin cumplit ce-ncearcă să-l doboare!
Sînt, oare, fără nici o apărare
În fața ta? Fierbintea rugăminte,
Crenguța gingaşă a rugăminții
E mai puternică în mîna unei
Femei decît o sabie-ascuțită?
Tu o respingi; atunci, cu ce mai pot
Să-mi apăr inima? Să rog zeița
Să facă o minune? Nu mai este
În sufletu-mi nici o putere alta?

THOAS: Cum văd, destinul celor doi străini
Te-ngrijorează foarte mult. Vorbește
Şi spune-mi cine sînt și pentru ce
Îi aperi cu atîta-nverşunare?

IFIGENIA: Sînt... par a fi... eu cred că sînt greci.

THOAS: Compatrioți de-ai tăi? Și au trezit
Din nou în tine, fără îndoială,
Speranța dulce-a-ntoarcerii acasă!

IFIGENIA *după o scurtă pauză:*
Numai bărbatul are oare dreptul
Să facă fapte nemaiauzite?
Cum? Numai el să poată-mbrățișa
Şi strînge imposibilul la piept

Cu eroism? Ce-nseamnă să fii mare?
Ce altceva cutremură simțirea
Rapsodului decît acele fapte
De necrezut pe care le-au făcut
Voinicii năzdrăvani de-odinioară?
Cel care, noaptea, singur se strecoară
În tabăra dușmanului și-apoi,
Năprasnic ca un foc mistuitor,
Lovește-n cei ce dorm precum și-n cei
Ce se trezesc și, cînd e-nconjurat
De toți dușmanii, treji acum cu toții,
Își face drum prin rîndurile lor
Și-urcîndu-se pe-un cal de-al lor se-ntoarce
Ducînd cu dînsul o bogată pradă,
Numai acela este prețuit?
Sau cel ce ocolind un drum bătut
Se-avîntă îndrăzneț prin munți și codri
Să curețe ținutul de tîlhari ?
Și pentru noi nimic să nu rămînă?
Femeia, care-i gingașă din fire,
Să trebuiască deci să se lipsească
De drepturile-i înnăscute și
Să fie aprigă cu voi cei aprigi
Și-asemeni amazoanelor semețe,
Să vă răpească dreptul de-a purta
Un paloș și să se răzbune crunt
Pe cei ce-o asupresc? Și mie-mi crește
În inimă dorința unei fapte
Cutezătoare. Dacă n-oi putea
S-o duc la capăt, am să-ndur desigur
Și mari mustrări, și mari nenorociri.
Și totuși, zei, eu v-o încredințez!
Și dac-așa cum toată lumea spune,
Vă place adevărul, arătați
Aceasta dîndu-mi ajutor, și astfel
Glorificați prin mine adevărul!
Deci, rege, află că se uneltește
Pe-ascuns un vicleșug: zadarnic cauți
Pe cei doi prinși. S-au dus la țărmul mării.
Acolo, pe corabie-i așteaptă
Prietenii cu care au venit.
Cel mai în vîrstă, cel pe care boala
Cumplită-a minții, l-a cuprins aici

Şi l-a lăsat acum, e Oreste,
Fratele meu, iar celălalt e-un vechi
Şi bun prieten din copilărie,
Numit Pilade. I-a trimis aici
Apollo, de la Delphi, cu poruncă
Să ia pe-ascuns din sanctuar statuia
Dianei şi să i-o aducă, vrînd
Să aibă iar pe sora lui alături.
În schimb el a făgăduit
Aceluia pe care-l urmăresc
Eriniile pentru matricid
Că-l va scăpa. Şi-acum, în mîna ta
Am dat pe singurii urmaşi din neamul
Lui Tantal. Poţi să ne trimiţi la moarte
Dacă te lasă inima.

THOAS: Tu crezi
Că scitul necioplit, barbarul aspru
Are s-audă glasul omeniei
Şi-al adevărului, pe care grecul
Atreu n-a fost în stare să-l audă?

IFIGENIA: Aude glasu-acesta orice om
Din orice loc de pe pămînt ar fi
Şi căruia prin piept izvorul vieţii
Îi curge proaspăt şi nestingherit.
Nu spui nimic... Ce chibzuieşti, o! rege,
În fundul sufletului şi ce vrei
Să faci cu mine? Vrei să ne omori?
Atunci omoară-mă pe mine-ntîi;
Căci simt acuma cînd nu mai avem
Nici o scăpare, simt îngrozitoarea
Primejdie în care m-am grăbit
S-arunc de bunăvoie pe cei care-mi sînt dragi.
Vai! am să-i văd legaţi în faţa mea!
Cum, cu ce ochi, cu ce priviri pot oare
Să-mi iau eu bun rămas de la un frate
Pe care îl ucid? O! niciodată
N-am să mă pot uita în ochii lui
Atît de dragi!

THOAS: Cum văd, aceşti vicleni
Au născocit povestea asta toată
Spre-a-mbrobodi mai lesne cu minciuni
Pe o femeie care, despărţită

De lume și de-atîta timp închisă
Aici în templu, a ajuns să-și ia
Dorințele drept fapte întîmplate.

IFIGENIA: O, nu! O, rege, nu! Fără-ndoială
Că pot și eu să mă înșel, dar ei
Nu spun minciuni, spun numai adevărul!
De vei afla că ei m-au amăgit,
Atunci trimite-i morții, iar pe mine
Alungă-mă și-aruncă-mă-n exil,
Drept grea pedeapsă-a rătăcirii mele,
Pe-o insulă stîncoasă și pustie,
Dar dacă omu-acesta este scumpul
Și mult-doritul frate, dă-ne drumul
Și fii prietenos cu el cum ești
Cu sora lui. Soția vinovată
L-a omorît pe tatăl meu, iar ea
A fost ucisă de feciorul ei.
Speranța cea din urmă ce-o mai are
Pe lumea asta neamul lui Atreu
E-n el. O! Lasă-mă să plec și eu
Acasă și, cu inima curată
Și mîini curate, să înlătur vina
Ce-apasă-atît de greu pe neamul nostru.
Va trebui să-ți ții cuvîntul dat!
Tu te-ai jurat că dacă voi avea
Prilejul să mă-ntorc la mine-acasă
Și la ai mei, ai să mă lași să plec.
Acum prilejul s-a ivit. Un rege
Nu face, cum obișnuiesc cei mulți,
Făgăduieli deșarte ca să scape
De-o rugăminte sau fiindcă speră
Că amînînd nu-și va îndeplini
Făgăduiala. El se simte mare
Și demn de-naltul rang pe care-l are
Abia atunci cînd poate noroci
Pe cel ce-așteaptă de la el norocul.

THOAS: Așa cum focul mînios se luptă
Cu apa și se apără de ea
Și sfîrîind încearcă să-și distrugă
Dușmanul, tot așa în pieptul meu
Mînia mea se apără de toate
Cuvintele pe care mi le spui.

IFIGENIA: O, lasă, lasă bunătatea ta
Să se înflăcăreze pentru mine
Cum se înalță molcoma văpaie
A jerftelor în cîntece de slavă,
De mulțumire și de bucurie!
THOAS: De cîte ori această voce dulce
M-a liniștit!
IFIGENIA: Dă-mi mîna-n semn de pace.
THOAS: Ceri mult prea mult în timp atît de scurt.
IFIGENIA: Ca să faci bine, nu-i defel nevoie
De multă chibzuială.
THOAS: E nevoie
De foarte multă, căci din bine poate
Să iasă rău.
IFIGENIA: O! numai îndoiala
Preface binele în rău. Nu sta
Pe gînduri, fă așa cum simți că-i bine.

SCENA A PATRA

Oreste *înarmat*, **aceiași**

ORESTE *întors către scenă:* Sporiți-vă puterile! Opriți-i!
Cîteva clipe numai țineți piept,
Ca să ne facem drum pînă la navă
Eu și cu sora mea.

Ifigeniei, fără să-l vadă pe rege

Sîntem trădați.
Nu mai avem decît puțină vreme
Ca să fugim. Mai repede! Hai, vino!

Zărește pe rege

THOAS *punînd mîna pe paloș:*
În fața mea oricine scoate-un paloș
E pedepsit.
IFIGENIA: Nu pîngăriți locașul
Zeiței cu mînie și omor.
Să înceteze lupta dați poruncă,
Și ascultați de vorba preotesei
Și a surorii...

ORESTE: Spune-mi cine-i omul
Acesta ce ne-amenință.
IFIGENIA: Cinstește
În el pe rege și pe-acela care
Mi-a fost aici ca un al doilea tată.
Oreste, iartă-mă. Copilărește
Am pus în mîinile lui soarta noastră.
I-am spus ce-aveți de gînd să făptuiți,
Și astfel sufletul mi l-am scăpat
De nerecunoștință și trădare.
ORESTE: Vrea să ne lase să plecăm în pace?
IFIGENIA: Nu-ți pot răspunde-atîta timp cît ești
Cu paloșul în mînă.
ORESTE *punîndu-și paloșul în teacă:* Bine. Spune.
Ascult, după cum vezi, de vorba ta.

SCENA A CINCEA

Aceiași, Pilade *și, imediat după el,* **Arkas,** *amîndoi cu paloșul în mînă*

PILADE: Nu-ntîrziați! Ai noștri își adună
Puterile din urmă. Sînt siliți
Să dea-napoi și sînt împinși în mare...
Ce văd aici, un sfat de domnitori?
Slăvitul chip al regelui!
ARKAS: Puternic
Și liniștit, așa cum se cuvine
Să fii, o! rege, tu înfrunți
Dușmanul. Îndrăzneala lor va fi
Îndată pedepsită. Toți ai lor
Dau înapoi înfrînți, și nava lor
E-n mîna noastră. Dacă poruncești,
Va fi în flăcări într-o clipă.
THOAS: Du-te
Și spune-ostașilor să se oprească
Atîta timp cît stăm aici de vorbă.
Arkas *pleacă.*

ORESTE: Așa să fie. Du-te, drag prieten,
Adună-i pe ai noștri cîți mai sînt
Și-așteaptă-n liniște pînă cînd zeii
Vor hotărî sfîrșitul faptei noastre.

Pilade pleacă.

SCENA A ȘASEA

Ifigenia, Thoas, Oreste

IFIGENIA: Pînă să-ncepeți să vorbiți, luați-mi
O grijă-apăsătoare de pe suflet.
Mă tem să nu se iște-o vrajbă dacă
Tu, rege, nu-ți apleci urechea către
Mîngîietoarea voce a dreptății
Și dacă tu, o! frate, nu pui frîu
Nestăpînitei tale tinereți.

THOAS: Îmi țin mînia, cum se și cuvine,
Fiind cel mai bătrîn dintre-amîndoi.
Și-acum răspunde. Cum poți dovedi
Că ești, așa cum spui, Oreste, fiul
Lui Agamemnon, și cu dînsa frate.

ORESTE: Aceasta-i sabia cu care el
A doborît pe toți vitejii Troiei.
Am smuls-o de la ucigașul lui
Și m-am rugat de zei să-mi dea norocul
Și voinicia regelui cel mare
Și-o moarte mai frumoasă ca a lui.
Alege dintre luptătorii tăi
Pe cel mai vrednic și mi-l pune-n față.
Oriunde pe pămîntu-acesta mare
Se zămislesc și cresc fii de eroi
Orice străin își vede-ndeplinită
O cerere ca asta.

THOAS: Obiceiul
Străvechi al țării noastre n-a permis
Unui străin aceasta niciodată.

ORESTE: Atunci să-nceapă obiceiul nou
Cu tine și cu mine! Imitînd
Măreața faptă-a unui domnitor,

Poporul o preschimbă-n lege sfîntă.
Și totodată-ngăduie-mi să lupt
Nu numai pentru libertatea noastră,
Îngăduie-mi ca un străin ce sînt
Să lupt de-asemeni pentru toți străinii.
Dacă voi fi învins, osînda lor
Rostită fie-odată cu a mea!
Dar dacă soarta mă va-nvrednici
Să-nving, atunci pe veci nici un străin
Să nu mai calce pe acest pămînt
Fără să fie-ntîmpinat de calda
Privire blîndă a prieteniei,
Și toți să plece mulțumiți de-aici.

THOAS: Pari vrednic, tinere, de-acei strămoși
Cu care te mîndrești. Voinicii care
Mă însoțesc sînt mulți; dar chiar și eu,
Cu toată vîrsta mea, mă simt în stare
Să-nfrunt dușmanul. Gata sînt oricînd
Să mă măsor cu tine.

IFIGENIA: Nu! O, nu!
Nu e nevoie, rege, de dovada
Aceasta sîngeroasă. Nu! Lăsați
Și unul și-altul paloșul din mînă!
Gîndiți-vă la mine și la soarta
Ce mi-a fost dată. Un bărbat ce luptă
Cu-nverșunare repede ajunge
La nemurire, chiar dacă-i răpus.
Îl preamăresc în cîntece rapsozii,
Dar lacrimile fără de sfîrșit
Ale femeii care a rămas
Să-și ducă viața singură pe lume
Posteritatea nu le socotește,
Poeții nici nu pomenesc de-atîtea
Și-atîtea nopți și zile petrecute
În plîns amar, cînd inima-n tăcere
Se chinuiește încercînd zadarnic
Să cheme pe prietenul pierdut,
Pierit de lîngă ea în chip năprasnic.
Și eu, temîndu-mă să nu mă smulgă
O mînă tîlhărească și vicleană
Din adăpostul meu atît de bun
Și să mă facă-n chip mișelnic sclavă,
Am fost de la-nceput prevăzătoare.

I-am întrebat, am vrut în amănunt
Să aflu fiecare-mprejurare
Şi le-am cerut dovezi. Acuma ştiu
Că tot ce-au spus e numai adevărul.
Priveşte-aici, pe mîna lui cea dreaptă,
Un semn, parcă ar fi trei stele, care
S-a arătat de la născare şi
Pe care preotul l-a tălmăcit
Spunînd că mîna lui va săvîrşi
O faptă cruntă. Însă şi mai tare
Mă-ncredinţează crestătura asta
De la sprînceană. Într-o zi pe cînd
Era copil şi îl ţinea în braţe
Electra, cum e ea cam repezită
Şi neatentă, l-a scăpat, şi el
A dat cu capul într-un trepied...
El este... Să mai pun şi-asemănarea
Cu tata, să mai pun şi tresărirea
De bucurie-a inimii văzîndu-l,
Drept mărturii ce te-ar putea convinge?

THOAS: Chiar dacă cele spuse-acum de tine
Înlătură-orice îndoială, chiar
Dacă mînia-n pieptu-mi o înăbuş,
Tot armele vor trebui-ntre noi
Să hotărască: pace eu nu văd.
Ei au venit aici la mine-n ţară,
Cum singură ai spus, ca să-mi răpească
Statuia sfîntă a zeiţei. Credeţi
Că pot să văd nepăsător aceasta?
Ştiu că adesea grecii îşi îndreaptă
Privirea lor de lăcomie plină
Spre-ndepărtatele comori pe care
Le au barbarii: lîna lor de aur[18]
Şi caii lor, şi fetele frumoase.
Dar silnicia şi cu vicleşugul
Nu-ntotdeauna i-au adus acasă
Prea fericiţi şi încărcaţi de pradă.

ORESTE: Statuia, rege, n-o să ne-nvrăjbească.
Acuma ştiu ce amăgire-un zeu
Ne-a pus pe ochi ca un zăbranic cînd
Ne-a dat poruncă să venim aici.

Eu l-am rugat atunci să-mi dea un sfat
Şi să mă scape de tovărăşia
Eriniilor; şi el mi-a răspuns:
„Cînd vei aduce sora care-acum
Pe ţărmurile Tauridei stă
În sanctuar, dar fără voia ei,
Atunci blestemul se va isprăvi."
Noi am crezut că-i sora lui Apollo,
Dar el vorbea de tine. Străşnicia
Ce te ţinea legată-aici dispare,
Şi-acum, făptură sfîntă, tu te-ntorci
La cei care-ţi sînt dragi. Cînd m-ai atins,
M-am vindecat. La pieptul tău delirul
M-a prins în gheare cea din urmă oară
Şi pînă-n măduvă m-a zguduit
Îngrozitor, pe urmă a fugit
Ca şarpele în ascunzişul lui.
Mă bucur iarăşi, datorită ţie,
De nesfîrşita soarelui lumină.
Frumos, măreţ mi se arată-acum
Ce-a vrut cu noi zeiţa. Te-a răpit,
Pe tine, protectoarea casei noastre,
Asemeni unui chip sfinţit de care
Destinul neclintit al ţării este
Legat printr-o ascunsă hotărîre
A zeilor; apoi ea te-a păstrat
Într-un locaş al liniştii pioase
Spre binele şi fericirea
Fratelui tău şi-a-ntregului tău neam.
Cînd se părea că-n lumea asta largă
Nu mai era nici o scăpare, tu
Ne-ai dat din nou speranţa, ne-ai dat tot.
Întoarce-ţi, rege, sufletul spre pace.
N-o-mpiedeca s-aducă-o viaţă nouă
În casa părintească, să m-ajute
Să mă întorc şi eu în marea sală
Purificată-acum şi să aşez
Pe creştetu-mi coroana din străbuni.
Ca o răsplată pentru-mbelşugarea
Pe care ţi-a adus-o dă-mi acum
Şi mie-ngăduinţa să mă bucur

De drepturile ce le am ca frate.
Puterea zilnică și vicleșugul
Cu care se mîndresc atît bărbații
Sînt de prisos în faț-acestui adevăr;
Și simpla-ncredere copilărească
Față de-un om mărinimos și drept
E bine răsplătită așa cum se cuvine.

IFIGENIA: Gîndește-te la ce-ai făgăduit
Și lasă-te înduplecat de glasul
Acesta sincer. Uită-te la noi.
Nu vei avea de multe ori prilejul
Să săvîrșești o faptă cum e asta,
Atît de plină de mărinimie.
Tu rugămintea nu ne-o poți respinge;
Îndeplinește-o, fără-ntîrziere!

THOAS: Puteți pleca!

IFIGENIA: Nu, nu așa, o rege!
Nu vreau să plec știindu-te mîhnit
Și fără binecuvîntarea ta.
Să nu ne-alungi! Să fii cu noi așa
Cum cere dreptul ospitalității,
Și astfel nu vom fi pe veșnicie
Și pe de-a-ntregul despărțiți. Mi-ești drag
Și scump cum mi-a fost tata. Simt aceasta
Cu adîncime și pe totdeauna.
Dacă vreodată chiar cel mai umil
Dintre supușii tăi are să vină
La noi acasă și voi auzi
Din gura lui un grai cu care-aici
De multă vreme m-am obișnuit
Și dacă-n zdrențele-i voi desluși
O urmă din îmbrăcămintea voastră,
Îl voi primi ca pe un zeu. Eu însămi
Cu grijă îi voi pregăti culcușul;
Îl voi pofti să șadă pe un jilț
La vatră, și-l voi întreba de tine,
De soarta ta. Să-ți hărăzească zeii
Răsplata care-i vrednică de tine,
De toate faptele ce le-ai făcut,
De bunătatea ta. Rămîi cu bine.
Privește-ne și spune-mi un cuvînt,

Prietenesc şi bun, de despărţire.
Dacă-l vei spune, vîntul va sufla
Mai potolit în pînza navei noastre,
Şi lacrimile noastre au să curgă
Mai liniştit cînd ne vom despărţi.
Rămîi cu bine şi, drept semn al vechii
Prietenii ce ne-a legat, dă-mi mîna.

THOAS: Plecaţi cu bine!

1 *Lethe*, rîu din infern, a cărui apă aduce celor morți uitarea faptelor petrecute în viață.

2 Aluzie la Elena, care în legendă a fost cauza războiului Troiei

3 *Calchas*, mare preot, a însoțit oștile grecești în războiul Troiei, interpreta oracolele și ordona jertfele ce trebuiau aduse zeilor.

4 Este vorba de zeița Diana, sora lui Apollo, zeul soarelui.

5 *Hades*, denumirea greacă a zeului infernului și, prin extensie a împrăției morților.

6 *Orcus*, denumirea romană a zeului infernului și, prin extensie, a împărăției morților.

7 *Erinii*, zeități din infern, avînd menirea să urmărească și să răzbune crimele oamenilor.

8 *Furii*, denumirea romană a eriniilor.

9 *Odiseu*, erou grec în războiul Troiei, vestit pentru spiritul de inventivitate, iscusință și viclenie.

În versiunea germană apare corespondentul roman: Ulise.

10 *Amazoane*, trib legendar de femei războinice.

11 *Avernul*, poarta de intrare în infern, localizată în lacurile mlăștinoase din Campania romană.

12 *Gorgona*, unul din cei trei monștri feminini cu înfățișare înfiorătoare (aripi și păr din șerpi), a căror privire împietrea.

13 *Creuza*, fiica lui Creon, regele Corintului (denumită și Glauke). s-a căsătorit cu Iason, dar prima soție a acestuia, Medeea, i-a trimis în dar un veșmînt otrăvit, care a ucis-o.

14 Aluzie la faptul că Dionisos, zeul fertilității și al vinului, era sărbătorit printr-un cult orgiastic îndeplinit de bacante.

15 *Pluton*, altă denumire pentru Hades, zeul infernului, în calitatea acestuia de stăpîn pe bogățiile subpămîntene.

16 *Parcă*, una din cele trei zeități din infern, din care una (Clotho) torcea firul zilelor omului, a doua (Lachesis) trăgea la sorți momentul morții, iar a treia (Atropos) tăia firul tors de Clotho.

17 *Eumenide*, apelativ eufemistic („cele binevoitoare“) adresat eriniilor, cu intenția de a le cîștiga bunăvoința.

18 Aluzie la faptele argonauților care au furat lîna de aur din Colchida și au dus-o în Grecia.

EGMONT

Tragedie în cinci acte

În românește de Al. PHILIPPIDE

CA și *Ifigenia*, tragedia *Egmont** este rezultatul unui îndelungat proces de gestație. Dacă se poate afirma cu certitudine că, în ce privește *Ifigenia*, Goethe avea de la început o concepție clară asupra subiectului și a desfășurării acțiunii și că preocupările în timp s-au concentrat spre căutarea celei mai adecvate forme poetice, la *Egmont* problemele au fost mult mai complicate, referindu-se atît la concepția dramei, cît și la profilul personajelor principale. În plus, evoluția dramei *Ifigenia* poate fi urmărită fără dificultate în versiunile succesive existente. În ce privește *Egmont*, deși se cunoaște că primele idei pot fi atribuite încă anilor 1773—1774, toate etapele intermediare sînt numai deduse din unele informații, destul de sporadice, din corespondența și jurnalul intim al poetului. Asemenea mărturii arată că autorul avea intenția de a interveni în texte aparent elaborate pentru a realiza o mai bună unitate de stil între pasaje aparținînd unor faze diferite de redactare. Astfel, în 1782,

---

* **Bibliografie**: Paul Böckmann: *Goethe. Egmont.* În Benno von Wiese (ed.), *Das deutsche Drama vom Barock bis zur Gegenwart*, Düsseldorf 1958, pp. 148—169; Edith Braemer: *Goethes Egmont und die Konzeption des Dämonischen*. În „Weimarer Beiträge" 6 (1960), pp. 1011—1028; Hans-Dietrich Dahnke: *Geschichtsprozess und Individualitätsverwirklichung*. În H.-G. Thalheim / U. Wertheim (ed.), *Studien zur Literaturgeschichte und Literaturtheorie*, Berlin 1970, pp. 58—100; Hans Wagener (ed.): *Johann Wolfgang Goethe. Egmont. Erläuterungen und Dokumente*, Stuttgart 1974; Benno von Wiese: *Das Dämonische in Goethes Weltbild und Dichtung*. În *Die deutsche Tragödie von Lessing bis Hebbel*,[3] Hamburg 1973, pp. 84—89; Hartmut Reinhardt: *Egmont*. În Walter Hinderer (ed.), *Goethes Dramen. Neue Interpretationen*, Stuttgart 1980, pp. 122—143.

Textul originar în *WA* I, 8, pp. 171—305 (ed. J. Minor). Alte ediții critice consultate: *FA* 6 (ed. R. Petsch), *HA* 4 (ed. Wolfg. Kayser).

Traduceri în românește: *Egmont. Tragedie în cinci acte*. Tradusă de N. Ch. Quintescu, Iași 1876 (cu prefață și note la text); *Stella, Clavigo, Egmont. Trei tragedii în proză*. Traducere de Traian Bratu, București 1925; *Egmont. Tragedie în 5 acte*, Traducere de Laura M. Dragomirescu, București 1943; *Egmont. Tragedie în cinci acte*. Traducere din limba germană de Al. Philippide. București 1949. Textul din prezentul volum după traducerea (revizuită) a lui Al. Philippide apărută în Goethe, *Teatru*, *op. cit.*, pp. 287—417.

Goethe scrie Charlottei von Stein că dorește „să șteargă ceea ce-i prea familiar, studențesc“ în scriitură, întrucît contravine „demnității subiectului“[1]. Redactarea piesei se încheie definitiv la 5 septembrie 1787, la Roma. O lună mai tîrziu poetul scrie prietenilor din Weimar: „A fost o muncă nespus de grea, pe care niciodată n-aș fi putut-o realiza fără o asemenea libertate de viață și de cuget.“[2] Piesa a apărut în 1788, în volumul al V-lea din *Scrieri* editat de Göschen.

Însemnările din perioada de elaborare arată că personajul a cărui concepție a solicitat timp îndelungat a fost acela al ducelui de Alba. În 1778 apar în jurnalul intim notațiile „Alba și fiul“, „monologul lui Alba“ (ambele fac parte din actul al IV-lea). Trei ani mai tîrziu același act al patrulea, decisiv pentru deznodămînt, este denumit „ratat“[3]. Abia la 1 august 1787 Goethe comunică redactarea definitivă a acestei părți a dramei.

Se presupune că figura lui Alba a necesitat un timp atît de îndelungat de gestație pentru că însăși viziunea lui Goethe asupra acestui personaj a suferit o esențială evoluție. Alba nu este numai adversarul care urmărește pieirea lui Egmont; el devine purtătorul unor idei politice care sînt opuse,cu valoare obiectivă, celor pe care le enunță Egmont. În întrevederea dintre ei doi (IV, *Palatul Culenberg)*, Egmont apără dreptul la existență al poporului neerlandez în formele tradiționale de conviețuire socială, rezultate din evoluția internă, (fără a uita că ele sînt și izvorul unor privilegii ale castei nobiliare), în timp ce Alba intervine cu un punct de vedere în care recunoaștem, idei vehiculate în secolul al XVIII-lea de filantropismul monarhismului „luminat“: dreptul regentului de a elimina birocratic reglementări sau datini considerate perimate, pentru a le înlocui, cu instituții de stat noi, mai conforme cu rațiunea de stat, dar care anihilează libertățile personale și specificul istoric regional și local. Dorinței de libertate pentru popor exprimate de Egmont („Locuitorii de aici vor să-și păstreze vechea lor datină și să fie guvernați de compatrioți de-ai lor“), Alba îi opune un concept paternalist („Să-i îngrădești [pe oameni] și să-i ții ca pe niște copii, și ca pe niște copii să-i conduci, spre binele lor.“) În piesă disputa rămîne deschisă, simpatia poetului se îndreaptă însă în mod evident spre punctul de vedere apărat de Egmont. Goethe

---

[1] Goethe, *Briefe an Frau von Stein*, *op. cit.*, vol. 1, p. 382 (20 martie 1782).

[2] Goethe, *Călătorie în Italia*, Traducere și note de Gh. I. Ciorogaru, București, Editura pentru literatură universală, 1969 [Clasicii literaturii universale], p. 423.

[3] Goethe, *Briefe an Frau von Stein*, *op. cit.*, vol. 1, p. 359 (13 dec. 1781): „Egmont al meu este curînd gata, și dacă n-ar fi acel ratat act al patrulea de care mi-e silă și pe care trebuie să-l rescriu, aș încheia încă în acest an această piesă pe care am tergiversat-o atîta vreme.“

exprimă aici experiența politică acumulată în conducerea administrației de la Weimar, care, așa cum se știe, îl decepționase în ce privește posibilitatea reală de-a îmbunătăți serviciile publice și care determinase în bună parte plecarea precipitată în Italia. Intervine însă și un alt eveniment istoric, mai puțin relevat, dar care, printr-o ciudată coincidență, acorda o interesantă valoare de actualitate piesei tocmai în anii cînd Goethe definitivează locul ocupat în acțiune de Alba. Prin 1787 Iosif al II-lea, împăratul Austriei, ordonă să se aplice și în provinciile neerlandeze, aflate atunci sub stăpînire habsburgică (Flandra, Brabant) reformele politice și instituționale impuse de el în întregul imperiu. Ca rezultat, izbucnesc puternice mișcări sociale de protest care vor duce, în anii imediat următori, la înfrîngerea și alungarea austriecilor și la independența națională a Belgiei.[4]

Subiectul tragediei ne duce spre aceeași epocă de mari răsturnări și înnoiri materiale și spirituale a secolului al XVI-lea căruia Goethe îi datorează figurile cele mai proeminente ale operelor sale: Götz, Faust, Tasso, Hans Sachs. Egmont, prinț de Gaure (1522—1568), cavaler al ordinului „Lînii de Aur" a condus, împreună cu Wilhelm de Orania, mișcarea de eliberare de sub jugul spaniol a Țărilor-de-Jos, care, după cum se cunoaște, a fost puternic influențată de ideile reformatoare religioase ale calvinismului și iconoclaștilor. Egmont avea în trecutul lui strălucite merite militare (luptase repetat sub Carol al V-lea, iar mai tîrziu fusese comandantul cavaleriei spaniole în luptele contra francezilor de la St. Quentin, 1557 și Gravelingen, 1558) și primise postul de guvernator al provinciilor Flandra și Artois din Belgia (care pe atunci formau o unitate statală cu Olanda sub denumirea Țările-de-Jos). Acuzat de trădare de către ducele de Alba, Egmont este arestat, judecat și condamnat la moarte. După o detenție de nouă luni, este executat prin decapitare în piața publică din Bruxelles, împreună cu un alt condamnat, contele Hoorn.

Pentru documentare asupra evenimentelor istorice Goethe folosește două lucrări fundamentale: *Descrierea istorică specială și completă a războiului din Țările-de-Jos* (*Eigentliche und vollkommene historische Beschreibung des Niederländischen Krieges)* a lui Emmanuel van Meteren și — mai ales — lucrarea, remarcabilă prin relatarea de fapte și anecdote, a călugărului iezuit Formianus Strada *Două decenii de război în Țările de Jos (De bello Belgico decades duae)*. Din aceasta din urmă Goethe preia aproape direct unele pasaje (convorbirea dintre

---

[4] În convorbirile cu Eckermann (10 ianuarie 1825) Goethe face următoarea remarcă: „Pe cînd... mă aflam în Italia, am citit în gazete că scenele revoluționare din Țările-de-Jos pe care le descrisesem eu se repetau aidoma." Cf. Eckermann, *Convorbiri...*, *op. cit.*, p. 139.

Egmont și Orania [II, „Acasă la Egmont“], scena arestării lui Egmont, [IV, *Palatul Culenberg*]. Iată, drept exemplu, felul în care, folosind contrapunerea retorică, sînt evocate figurile lui Egmont și Orania de către Strada: „Egmont era senin, fără griji, încrezător în sine, Orania întunecat, bănuitor, retras... Primul era un Aiax, mai bun în războaie decît în consiliu, al doilea un Odiseu, căruia-i plăcea mai degrabă să lupte în timp de pace cu planurile decît în războaie cu armele... Ai fi dorit să-l ai pe Egmont prieten, iar ca Orania să nu-ți fie dușman.“

Totuși *Egmont* este departe de a fi o dramă de glorificare a unei personalități istorice, așa cum *Götz* prezentase lupta unui om integru împotriva unui secol decadent, lipsit de înțelegere pentru marile idei, după cum nu este nici înfățișarea conflictului politic dintre absolutismul oprimant și conștiința dreptului omului la libertate, cum îl prezentase Schiller în *Don Carlos* (1785). Interesul lui Goethe se concentrează asupra unei problematici existențiale: tragicul personalității care se consideră invulnerabilă, care își urmează orbește drumul pe care i-l trasează propriul său destin și care, în conflict cu mediul, refuză chiar cu prețul vieții orice compromis care i-ar cere să renunțe la modul său de viață sau să accepte unele comandamente impuse din afară.

Un asemenea conflict devine aparent în dramă prin ciocnirea dintre Egmont și Alba. Pentru că, în concepția lui Goethe, nu Alba provoacă pieirea lui Egmont. În actul al IV-lea Alba este numai un spectator al împlinirii destinului tragic al lui Egmont. Prăbușirea acestuia se profilează încă din discuția cu Orania (II, *Acasă la Egmont)*, prin refuzul lui Egmont de a părăsi Bruxelles-ul pentru a evita ciocnirea cu Alba, mai ales după ce, în aceeași scenă, convorbirea cu secretarul său relevase trăsăturile de caracter ale lui Egmont. Alba nu face altceva decît să declanșeze în însăși ființa eroului resorturi tragice de autoafirmare, care semnifică concomitent autodistrugerea. E relevantă în acest sens însăși mișcarea scenică din actul IV, scena *Palatul Culenberg*. La anunțarea sosirii lui Egmont, Alba părăsește centrul scenei, pe care-l ocupase pînă atunci și asistă de la fereastră la sosirea lui Egmont, care cade „orbit“ în plasa întinsă de adversarul său: „Acum ești cu un picior în groapă! Acum ești cu amîndouă!“. Alba însuși este numai un instrument, obligat din afară, de circumstanțe, să-și pună în aplicare planurile: „Ca la loterie — spune el — ceea ce apuci în mînă e încă împăturit și nu știi: ai cîștigat sau ai pierdut.“ ...„Și mie nu-mi rămîne de ales.“ Dacă Egmont își pregătește singur sfîrșitul, Alba este unealta care-l împinge pe acest tragic făgaș.

Goethe atribuie lui Egmont sentimente de viață care-l dominau și-l preocupau pe el însuși și pe care le sintetiza sub conceptul de demonism. „Tu ai crescut mereu, prielnic, spre-mplinire / Mînat de

legea ta, pe căile vieţii. / Aşa eşti nevoit să fii şi nu-i scăpare", va spune el, mult mai tîrziu, în *Cuvinte de-nceput.*[5] Încă din tinereţe îşi exprima încrederea necondiţionată în viaţă şi în propriul destin, în „măiestria" de-a domina evenimentele, de a-şi conduce existenţa şi a-şi dezvolta forţele formative pentru împlinirea personalităţii.[6] Acest sentiment entuziast şi euforic se împleteşte în anii următori, odată cu recunoaşterea că existenţa umană e condiţionată în dezvoltarea ei de legile mediului, cu presimţirea sumbră a posibilităţilor de conflict cu imperative şi cerinţe străine propriilor tendinţe şi cu alternativele primejdioase, chiar tragice, pe care le creează asemenea situaţii. *Egmont* devine astfel o „imagine" a acestei problematici, spune Goethe în *Poezie şi adevăr.*[7]

Existenţa, în continuă dezvoltare, a lui Egmont este rotunjită, împlinită în sine în orice moment de viaţă, arată eroul. „Fac lucrurile aşa cum îmi cere firea". „Fericirea mea e să fiu vesel, să iau lucrurile în uşor, să trăiesc repede" (II, „Acasă la Egmont"). „Dacă dimineaţa nu te trezeşti să ai vreo bucurie, iar seara nu-ţi rămîne nici o nădejde, oare face să te mai îmbraci şi să te mai dezbraci?" *(ibidem).* Instinctul lui de viaţă respinge orice reflecţie asupra celor petrecute în trecut; iar temerile, anxietatea privind viitorul, soarta ulterioară, sînt „o picătură străină în sîngele meu", care trebuie cît mai repede eliminată. Siguranţa sa de viaţă este aceea a unui somnambul, cu care de altfel, sub forma unei întrebări retorice, se şi compară: „Şi dacă aş fi somnambul şi m-aş plimba noaptea pe marginea primejdioasă a unui acoperiş, ar fi oare prietenesc lucru să mă strigi pe nume ca să mă feresc?" *(ibidem).* Sentimentul pericolului pe care-l prezintă un asemenea mod de viaţă nu-i este străin, acceptă însă calm riscul, cu seninătatea, potrivită firii sale, cu care-şi petrece zilele: „Dacă e vorba să cad, atunci să mă prăbuşească în adîncuri un trăsnet, o furtună, fie chiar un pas greşit" *(ibidem).* Cunoscutele cuvinte prin care, în aceeaşi scenă, Egmont îşi defineşte printr-o grandioasă imagine calea pe care o urmează au fost preluate de altfel de Goethe drept concluzie la ultima carte din *Poezie şi adevăr:* „Biciuiţi parcă de nişte duhuri nevăzute, caii solari ai timpului gonesc caleaşca uşoară a soartei noastre, şi nouă nu ne rămîne altceva decît să ţinem zdravăn hăţurile în mîini

[5] Goethe, *Opere I. Poezia, op. cit.*, p. 267.

[6] Vezi, de exemplu, scrisoarea din iulie 1772 către J.G. Herder: „Cînd stai îndrăzneţ în faeton, cînd cei patru cai tineri se încordează sălbateci şi dezordonaţi în hamuri, iar tu le cîrmeşti forţa, aduci înapoi cu biciul pe cel ce-o ia razna şi pe cel nărăvaş, şi-i goneşti, şi-i mîni, şi-i cîrmeşti, şi-i struneşti, şi iarăşi le dai drumul, pînă cînd toate cele şaisprezece picioare te duc la ţintă într-un singur tact, — aceasta-i măiestrie, επικρατειν, virtuozitate." În *WA* IV, vol. 2, p. 16.

[7] Goethe, *Poezie şi adevăr*, *op. cit.*, vol. 2. p. 340/341.

și să cîrmim roțile cînd în stînga, cînd în dreapta, ferindu-ne cînd de-o prăpastie, cînd de-o stîncă. Încotro mergem? Cine știe? De-abia mai știm de unde am pornit.“[8]

Tragicul existenței lui Egmont constă în faptul că împrejurări vitrege l-au împiedecat să-și „cîrmească“ „ușoara caleașcă“ a destinului său și că viața nu i-a fost curmată pe neașteptate, în vreo bătălie, ci că moartea i-a fost impusă drept probă supremă de afirmare și verificare a identității sale umane.

„I-am dat — spune Goethe în *Poezie și adevăr*[9] — o nemăsurată sete de viață, o încredere nemărginită în sine însuși, darul de a atrage pe toți oamenii *(attrattiva*[10]*)*, deci și darul de a cîștiga simpatia poporului [evidentă în scenele de mase, la începutul actelor I și II], iubirea tăcută a unei prințese [Regenta], pe cea declarată a unei fete simple [Klärchen], interesul unui consilier înțelept al statului [Orania], ba chiar și interesul fiului celui mai de seamă adversar al său [Ferdinand].“

Enumerarea din citat este concretizată, în similară succesiune, în actul I și II al piesei, într-o serie de scene expozitive, pregătind întîlnirea cu Egmont însuși. Schematic se poate vorbi de o măiestrită structură înscrisă pe o spirală care, de la periferie spre centru, ne duce progresiv, în pasaje de un puternic realism, spre dezvăluirea ființei intime a lui Egmont, nu prin acțiunile acestuia, așa cum de fapt ar cere-o teoria clasică a genului dramatic, ci prin oglindirea esenței existenței sale în inimile și faptele personajelor din jurul său. În adevăr, Egmont nu acționează, darul său charismatic constă în prezența sa umană. Faptele de arme care au dat strălucire numelui său și l-au ridicat în rîndurile cavalerilor „Lînii de aur“ sînt anterioare cadrului piesei. Trăiește în sine și cu toți ceilalți evenimentele grave care frămîntă viața țării, încrezător în destinele acesteia, convins de victoria dreptății și libertății și de capacitatea oamenilor de a lupta pentru ele. Împlinirea vieții lui, totodată remediul împotriva oricărei îndoieli (II, „Acasă la Egmont“, final) este iubirea deplină, necondiționată pentru Klärchen, care, la rîndul ei, nu concepe o existență în afara dăruirii totale, pînă la sacrificiul vieții, pentru Egmont. Existența lui Egmont are caracter de exemplu pentru ceilalți, pentru că libertatea pe care și-o revendică pentru sine implică libertatea pentru toți cei din jurul său.

Recenzia cea mai importantă prilejuită de apariția lui *Egmont* aparține lui Friedrich Schiller. Competența acestuia se datora nu numai

---

[8] Goethe, *Poezie și adevăr*, *op. cit.*, vol. 2, p. 340.
[9] *ibidem*, pp. 351/352.
[10] Forță de atracție, atractivitate, farmec, charisma *(ital.)*

condiţiei sale de mare dramaturg, dar şi faptului că el însuşi tratase în *Don Carlos*, din altă perspectivă, aceeaşi temă şi că documentarea întreprinsă în acest scop se finalizase în studiul de mare amploare privind lupta de eliberare a poporului neerlandez *Istoria secesiunii Ţărilor-de-Jos (reunite) de stăpînirea spaniolă (Geschichte des Abfalls der vereinigten Niederlande von der spanischen Regierung*, 1788).

Referindu-se mai ales la Klärchen şi la scenele de mase, Schiller apreciază în mod deosebit arta cu care Goethe îşi caracterizează personajele, subtila individualizare a fiecăreia prin cîteva trăsături definitorii. În acelaşi timp, Schiller îi reproşează nerespectarea adevărului istoric şi faptul că personajul principal este lipsit de dinamismul specific unei drame, că nu apare implicit într-o acţiune de mare amploare („Ce fapte mari săvîrşeşte [Egmont]?"). Obiecţia principală a lui Schiller priveşte finalul piesei care, în opinia lui, nu e consecvent cu desfăşurarea acţiunii, ci reprezintă o trecere spre operă, cu cuvintele lui" „un salt mortal în lumea operei."

Schiller înţelegea *Egmont* ca o tragedie istorico-politică, în care determinant pentru catastrofă este conflictul Alba—Egmont. Este de altfel relevant pentru deosebirea de concepţie dramatică dintre Goethe şi Schiller faptul că acesta din urmă, realizînd la solicitarea lui Goethe o prelucrare scenică a dramei, a urmărit o concentrare de structură prin eliminarea unor personaje (Regenta), dar l-a introdus în scena finală (V, *Închisoare)*, pentru momentul cînd Silva citeşte sentinţa de moarte, pe Alba ca personaj mut şi mascat, căruia Egmont îi smulge masca de pe faţă. Goethe şi-a exprimat dezacordul faţă de modificările introduse de Schiller, în special faţă de acest final care, dacă amplifică efectul teatral şi aduce un element suplimentar de dinamism, denaturează sensul catastrofei. El deplasează spre exterior o acţiune care, în acest moment tragic, se concentrează, în viziunea lui Goethe, în sufletul eroului. Nici dialogul care urmează — dintre Egmont şi Ferdinand — nu se acordă cu concepţia lui Schiller: el e menit să-i aducă lui Egmont o nouă reconfortare, asigurarea victoriei postume a atitudinii sale faţă de viaţă. Din acest moment catastrofa exterioară e inevitabilă, determinantă este însă nu moartea pe care i-o impune adversarul, ci seninătatea cu care eroul îşi acceptă tragicul destin.

Goethe introduce această trecere spre interior a acţiunii prin motivul somnului. Ca şi în *Ifigenia* (vindecarea prin somn a lui Oreste) şi ca şi în *Faust II* (prin somn Faust se despovărează de vina faţă de Margareta) şi aici somnul intervine pentru a aduce liniştea în sufletul lui Egmont. Dacă prima încercare de a adormi (V, *Închisoare)* este tulburată de frămîntări, de griji de viitor, după convorbirea cu Ferdinand, care-i aduce confirmarea că va continua să trăiască prin

fiul adversarului său, „dulcele somn“ revine, căpătînd din punct de vedere dramatic funcția de anesteziant și fortifiant. „Tot ce mă ținea treaz și mă tulbura în noaptea asta din urmă îmi adoarme acum gîndurile cu o certitudine adîncă.“ Din planul realului, acțiunea trece în lumea fantastică a somnului și visului.

Departe de a constitui un salt mortal, cum spunea Schiller, o ruptură în desfășurarea acțiunii, transpunerea în planul somnului și visului este pregătită anterior, mai ales la începutul actului al V-lea. În vis Egmont reia cu cuvinte aproape identice gîndurile pe care le exprimase anterior cu privire la soarta sa și speranțele de salvare. „Iată-i, vin cu miile!“, spune aici Egmont. „Spre cer se-naltă calda lor rugăciune... și ei atunci pun mîna pe lănci și pe săbii. Sfărîmă porți, smulg gratii, surpă ziduri... Klärchen, dac-ai fi bărbat... ți-aș datora ceea ce-i greu să datorezi unui rege: libertatea.“ Prin identitatea de simțire care o leagă de Egmont, și Klärchen exprimă în perorația către tîrgoveți (V, *O stradă. Amurg)* aceleași chemări. Toate vor reapărea în viziunea onirică din timpul somnului, care poate fi privită ca o sublimare a frămîntărilor eroului. Prin apoteoză destinul tragic al persoanei eroului este depășit, ea deschide perspectiva unui viitor de libertate pentru întreaga națiune neerlandeză. Libertatea pentru care s-a jertfit Egmont pentru a trăi după propria sa lege devine libertate politică pentru întregul popor. Consecvența cu care și-a urmat demonul și și-a împlinit destinul în deplină concordanță cu propria-i natură capătă caracter de exemplaritate. „Urmați-mi exemplul“ sînt de altfel cuvinte finale ale lui Egmont.

„Saltul mortal în lumea operei“ criticat de Schiller se referă și la componenta muzicală pe care o indică notațiile scenice pentru momentul visului și viziunii onirice („Muzica îi însoțește somnul... Se aude de foarte departe o muzică războinică...“), ca și pentru finalul piesei („Muzica încheie spectacolul cu o simfonie triumfală“). Consecvent cu teoria sa asupra dramei clasice și cu rigorismul separării cuvîntului de melodie (asupra căruia, spre sfîrșitul vieții, va reveni), Schiller suprimase de altfel în prelucrarea sa și cele două splendide lieduri cîntate de Klärchen. Goethe însă a conceput încă de la început muzica drept complement natural și necesar al tragediei, după cum, în deceniul al optulea, și alte opere ale sale erau gîndite în spiritul deschiderii spre limbajul general, universalist al muzicii. În ce privește *Egmont*, Goethe intenționa să-și asigure colaborarea compozitorului Ph. Chr. Kayser din Zürich, căruia, din Italia, îi promite că muzica va apărea odată cu textul dramei: „Dacă sînteți de acord să compuneți simfonia [uvertura], antractele, cîntecele și cîteva pasaje din actul al cincilea care cer muzică, s-ar putea indica acest lucru odată cu editarea piesei, astfel că lumea s-ar obișnui să vadă numele dv.

împreună cu acela al meu."[11] Se cunoaște de asemenea cu cîtă simpatie a primit Goethe uvertura la *Egmont*, compusă în 1810 de Beethoven (acesta a reluat motivul închisorii în *Fidelio*). Referiri la motive muzicale apar de altfel repetat pe parcursul tragediei *Egmont*. „Muzica este gîndită ca mijloc artistic menit să deschidă spații proprii de expresie lumii sentimentului personal", pentru ca în acest fel să-l poată opune sferei politicului.[12]

Referindu-se la un scenariu propriu, concentrat și el asupra unui moment de cotitură din istoria poporului german din același secol al XVI-lea, este vorba de războiul țărănesc, scriitorul Martin Walser face, cu privire la ceea ce el numește „ideologia de stopare a istoriei", cîteva considerații de ordin general, care rezumă adecvat și esența tragică a acestei drame goetheene: „Dacă arunc o privire oricît de superficială asupra istoriei teatrului, apare că de fiecare dată proiectele mai bune ale omenirii trebuie să se prăbușească împreună cu eroul piesei, pentru ca astfel să fie ajutate să triumfe în conștiința spectatorului. Tendința nu e ca victorios să fie acela care rămîne pînă la urmă pe scenă ca măcelar, ci acela a cărui tendință este dezvăluită prin piesă ca tendința pozitivă a istoriei."[13]

---

[11] *Apud HA* 4, p. 565 (14 august 1787).

[12] Hartmut Reinhardt, *Egmont*, *op. cit.*, pp. 126—127.

[13] Martin Walser, *Die positive Tendenz unserer Geschichte*... În *Das Schauspiel. Szenen aus dem 16. Jahrhundert. Mit Materialien* hrsg. von Werner Brändle, Frankfurt/M., 1978, pp. 409—416 (aici p. 415/416).

EGMONT

PERSONAJELE

MARGARETA DE PARMA, fiica lui Carol Quintul, regentă a Țărilor-de-Jos
CONTELE EGMONT, principe de Gaure
WILHELM DE ORANIA
DUCELE DE ALBA
FERDINAND, fiul său natural
MACHIAVELL, în serviciul regentei
RICHARD, secretarul lui Egmont
SILVA } în serviciul ducelui de Alba
GOMEZ }
KLÄRCHEN, iubita lui Egmont
MAMA acesteia
BRACKENBURG, fiu de burghez
SOEST[1], băcan } cetățeni din Bruxelles
JETTER[1], croitor }
UN DULGHER }
UN SĂPUNAR }
BUYCK[1], soldat din oastea lui Egmont
RUYSUM[1], invalid, surd
VANSEN[1], conțopist
POPOR, SUITĂ, SOLDAȚI DIN GARDĂ etc.

Acțiunea se petrece la Bruxelles.

ACTUL ÎNTÎI

Tir cu arbaleta

Soldați *și* **tîrgoveți** *cu arbalete*
Jetter, *cetățean din Bruxelles, croitor, face un pas înainte și încordează arbaleta.* **Soest,** *cetățean din Bruxelles, băcan*

SOEST: Haide, trage, nu te mai codi! Pe mine tot nu mă întreci! De trei ori drept în țintă, asta, cît lumea, n-ai să poți. Așa că pe anul ăsta sînt maistrul tirului.

JETTER: Maistru și împărat al țintașilor. Ce-i al dumitale e al dumitale. Să-ți fie de bine. Pentru asta trebuie să dai două rînduri de băutură. Să-ți plătești iscusința, așa cum e și drept.

Intră **Buyck,** *olandez, soldat în oastea lui Egmont.*

BUYCK: Jetter, cu voia dumitale, îți cumpăr eu lovitura, cîștigul îl împart și fac și cinste. Mă găzduiți de multă vreme aici și vă sînt dator pentru dovezile voastre de prietenie. Dacă nu nimeresc, atunci socotim că ai tras dumneata.

SOEST: De, ar trebui să nu primesc, fiindcă de fapt ies păgubit din tîrgul ăsta. Dar, în sfîrșit, treacă de la mine. Buyck, hai, dă-i drumul!

BUYCK: *trage:* Așa, cu plecăciune, țintă! Unu! Doi! Trei! Patru!

SOEST: De patru ori drept în țintă? Hm! Bine, fie!

TOȚI: Vivat! Trăiască împăratul țintașilor, trăiască!

BUYCK: Vă mulțumesc! „Maistru“ mi-ar fi destul! Mulțumesc de cinste!

JETTER: Dumitale singur trebuie să-ți mulțumești.

Intră **Ruysum,** *un frizon, invalid și surd.*

RUYSUM: Ehei, să vă spun eu!

SOEST: Ce-i, moşule?

RUYSUM: Să vă spun eu! Trage ca şi comandantul lui, ca Egmont.

BUYCK: Pe lîngă el, eu nu sînt decît un cîrpaci. El și cu flinta trage ca nimeni altul! Şi nu numai aşa, cînd se întîmplă, sau cînd e în toane bune. Nu! Cum pune flinta la umăr, drept în țintă nimereşte! De învăţat, eu de la dînsul am învăţat. Ar fi și ruşine să fii ostaşul lui și să nu înveţi nimic de la el! Dar să nu uit, domnilor! Un împărat își hrănește supușii. Aşadar, pe socoteala împăratului! S-aducă vinul!

JETTER: Noi aşa ne-am înţeles, că fiecare...

BUYCK: Eu sînt străin, mai sînt și împărat, și nu țin seama de legile şi datinile domniilor voastre.

JETTER: Păi eşti mai rău decît spaniolii; ei, pînă acum, de voie, de nevoie, ni le-au lăsat neatinse.

RUYSUM: Cum?

SOEST *tare:* Vrea să ne cinstească. Nu se învoieşte ca noi să plătim în tovărășie, iar el, împăratul, să plătească numai de două ori.

RUYSUM: Lăsaţi-l să facă cum ştie! Nu pierdeţi nimic. Aşa e şi comandantul lui, mînă largă, mărinimos.

Se aduce vin.

TOŢI: În cinstea maiestăţii sale! Trăiască!

JETTER *către Buyck:* Bineînţeles, a maiestăţii tale!

BUYCK: Dacă vreţi numaidecît aşa, atunci vă mulţumesc din toată inima!

SOEST: Aşa-i! Fiindcă un om din Ţările-de-Jos nu închină cu dragă inimă în cinstea maiestăţii spaniole!

RUYSUM: Cum ai spus?

SOEST *tare:* Filip al doilea, regele Spaniei!

RUYSUM: Preamilostivul nostru rege şi stăpîn! Să-i dea dumnezeu viaţă lungă!

SOEST: Dar nu-ţi era mai drag taică-său, Carol al Cincilea?

RUYSUM: Dumnezeu să-l ierte! Acela era domn! Tot pămîntul îl ocrotea cu mîna lui și era prietenos cu oamenii şi cînd te întîlnea, îţi dădea ziua bună, de parcă ar fi fost un vecin; şi dacă te sfiai de dînsul, ştia să te ia cu binişorul. Ce să vă spun? Mergea pe jos ori călare, cum se întîmpla, fără mulţi însoţitori. Toţi am plîns cînd

l-a pus pe fiu-său stăpîn aici. Acesta e altfel, e mai mîndru.

JETTER: Cînd a fost pe aici, nu s-a arătat decît în haine de paradă și întotdeauna cu mare alai. Spune lumea că e scump la vorbă.

SOEST: Nu-i un domnitor pentru noi ăștia din Țările-de-Jos. Domnitorii noștri trebuie să fie voioși și liberi ca și noi, să trăiască în pace și să lase și pe alții să trăiască. Oricît am fi noi de blajini, dar nu vrem să fim nici disprețuiți, nici asupriți.

JETTER: Eu cred că regele ar fi un domnitor bun dacă ar avea niște sfetnici mai vrednici.

SOEST: Nu, nu! Nu ne are la inimă, nu ține cu poporul, nu ne iubește; cum am putea noi să-l iubim? La contele Egmont de ce ține toată lumea? De ce l-am purta cu toții, bucuroși, pe brațe? Pentru că simțim că el vrea binele nostru; pentru că în ochii lui vedem voioșie, viață liberă, cuget curat; pentru că el împarte tot ce are cu cei nevoiași și chiar cu cei care n-au nevoie. Trăiască contele Egmont! Buyck, dumneata trebuie să închini cel dintîi. Închină în sănătatea comandantului dumitale!

BUYCK: Din toată inima! Trăiască contele Egmont!

RUYSUM: Învingătorul de la Saint-Quentin!

BUYCK: Eroul de la Gravelingen!

TOȚI: Trăiască!

RUYSUM: La Saint-Quentin a fost lupta mea cea din urmă. De abia mai puteam merge, de abia mai puteam duce pușca grea. Dar tot le-am mai tras una franțujilor; e drept că și eu m-am pricopsit, de rămas-bun, cu un glonț în piciorul drept.

BUYCK: La Gravelingen, prieteni, acolo să fi văzut! Izbînda a fost numai a noastră. Ce mai prădau și dădeau foc prin Flandra cîinii de franțuji! Dar și noi i-am potcovit bine. Ostașii lor bătrîni și încercați au ținut ei piept multă vreme, dar noi i-am încolțit și i-am împușcat și i-am tăiat pînă cînd au început să le clănțăne dinții și și-au stricat rîndurile. Lui Egmont i-au împușcat calul de sub el. Multă vreme ne-am tot hărțuit așa, cînd înainte, cînd înapoi, om cu om, cal cu cal, pîlc cu pîlc, pe cîmpia de nisip de la marginea mării. O dată, numai ce ne pomenim, ca din cer, dinspre gura fluviului, bum, bum, cu niște tunuri care încep să bată în franțuji. Erau englezii care, conduși de amiralul Malin, treceau

întîmplător pe acolo venind de la Dunkerque. Prea mult nu ne-au ajutat. Nu puteau veni spre noi decît numai în corăbiile cele mai mici și nu destul de aproape; ba mai nimereau chiar și în noi... Dar tot a fost bine. I-am sfărîmat pe franțuji și nouă ne-au dat curaj. Și după aceea, ține-te! A fost mare vînzoleală. I-am răpus pe toți! Pe toți i-am zvîrlit în apă! Cum gustau din apă, se și înecau băieții. Și noi, olandezii, după ei! Noi, care sîntem viețuitoare și de apă și de uscat, ne simțeam în apă ca broaștele. Și îi loveam în apă pe dușmani, îi împușcam ca pe rațe. Pe cei care au scăpat, i-au doborît țărăncile cu sape și cu greble. Așa că regele francez a fost nevoit să întindă lăbuța și să facă pace. Și să știți că pacea o aveți datorită nouă, datorită marelui Egmont.

TOȚI: Trăiască Egmont! Trăiască marele Egmont! Trăiască!

JETTER: Bine-ar fi fost dacă ni l-ar fi pus pe el regent în locul Margaretei de Parma!

SOEST: Ei, nu așa! Ce-i drept e drept! Să n-o vorbim de rău pe Margareta. Acum e rîndul meu. Eu zic să trăiască doamna noastră!

TOȚI: Trăiască!

SOEST: E o femeie tare cumsecade! Trăiască regenta!

JETTER: Da, e femeie înțeleaptă și cu măsură în toate; numai dacă n-ar ține așa de mult cu popii. Din pricina ei avem acum alți paisprezece episcopi în țară. Ce ne mai trebuiau și ăștia? Asta numai ca să împingă pe străini în slujbele cele mai bune, unde înainte erau aleși numai preoți din parohiile noastre. Și vor să ne facă să credem că asta e numai de dragul religiei. Vorbă să fie! Trei episcopi ne erau destul; lucrurile mergeau foarte bine și cinstit. Dar acum fiecare dintre ei vrea să se afle în treabă și din pricina asta toată vremea sînt numai certuri și încăierări. E o treabă care, cu cît vrei s-o limpezești, cu atît se tulbură mai tare.

Beau.

SOEST: Așa a vrut regele. Ea nu poate face nimic împotrivă.

JETTER: Acum, cică nu trebuie să mai cîntăm psalmii cei noi[2]. Și sînt foarte bine potriviți în stihuri și au niște melodii care îți înalță sufletul. Psalmii nu-i voie să cîntăm, dar cîntece deocheate, cîte vrei! Și de ce, mă rog? Pentru că în psalmi, zic ei, ar fi nu știu ce erezii, dum-

nezeu mai știe ce. I-am cîntat doar și eu! E acum ceva nou, dar să vă spun drept, nu le-am găsit nici un cusur.

BUYCK: Chiar era să vă întreb. În provincia noastră noi, olandezii, cîntăm ce vrem. Asta din pricină că la noi guvernator e contele Egmont. El nu se uită la așa ceva. În Gand, Ypres, în toată Flandra, fiecare cîntă psalmii cei noi fără să-i oprească nimeni. *Tare*. Ce poate fi mai nevinovat decît un cîntec religios? Nu-i așa, moșule?

RUYSUM: Da, bineînțeles! Doar asta-i pentru slava lui dumnezeu, pentru înălțarea sufletului.

JETTER: Ei spun însă că nu-s așa cum trebuie, după tipicul lor adică. Și cum e, cum nu e, totdeauna-i lucru cu primejdie; de aceea mai bine te lipsești. Slujitorii Inchiziției se furișează în toate părțile și trag cu urechea. Mulți oameni de treabă s-au nenorocit. Constrîngerea conștiinței, asta mai lipsea! Dacă nu pot să fac ce vreau, măcar să mă lase să gîndesc și să cînt ce-mi place.

SOEST: Inchiziția nu prinde la noi. Noi nu sîntem făcuți ca spaniolii, să ne lăsăm cugetul tiranizat. Și nobilii noștri ar trebui să se gîndească din vreme să-i mai taie din aripi Inchiziției.

JETTER: E rău, frate! Dacă li se năzare dumnealor să dea buzna peste mine, în casă, și eu stau la lucrul meu și cînt încetișor vreun psalm franțuzesc, fără să mă gîndesc nici la bine, nici la rău, îl cînt așa, fiindcă mi-a venit pe buze, atunci s-a zis cu mine! Sînt eretic și sînt băgat la închisoare. Sau dacă umblu prin tîrg și mă opresc și eu unde văd mai mulți oameni care s-au adunat să asculte pe vreun predicator dintre aceia noi care au venit de curînd din țara nemțească, pe loc mi se spune că-s răzvrătit, și iată-mă în primejdie să mi se taie capul. Ați auzit și voi cumva predicînd pe vreunul?

SOEST: Inimoși oameni! Zilele trecute am auzit pe unul, afară, la cîmp; îl ascultau cîteva mii de oameni. Hei, suna altfel decît sforăiala latinească ce ne-o bagă pe gît alde ai noștri de pe amvon. Acela vorbea pe șleau, pe înțelesul tuturor, spunea că pînă acum am fost duși de nas, ținuți într-adins în stare de prostie și supunere și ne arăta cum am putea noi dobîndi lumină mai multă. Și toate acestea le dovedea cu Biblia.

JETTER: Da, da, trebuie să fie ceva aici. Asta am spus și eu întruna și mult m-am mai bătut cu gîndurile.

BUYCK: Toată lumea aleargă la dînșii.

SOEST: Cred și eu, dacă-i vorba să aducă ceva nou și bun!

JETTER: Ei, și ce strică? Să fie lăsat fiecare să predice în felul lui!

BUYCK: Haide, domnilor! Tot stînd de vorbă, ați uitat de vin și de Orania.

JETTER: Așa-i, pe acesta nu trebuie să-l uităm! El ne stă chiar ca un meterez: e destul să te gîndești la dînsul și-ți dai seama îndată că te poți adăposti după el așa de bine, încît nici dracul nu te mai poate ajunge. Trăiască Wilhelm de Orania!

TOȚI: Trăiască! Trăiască!

SOEST: Hai, moșule, închină și tu!

RUYSUM: În sănătatea foștilor soldați! A tuturor soldaților! Trăiască războiul!

BUYCK: Bravo, moșule! A tuturor soldaților! Trăiască războiul!

JETTER: Război și iar război! Vă dați voi seama ce strigați? Firește, vouă, soldați de meserie, vi-i ușor să vorbiți. Dar pentru alde noi, nici nu vă pot spune cît de nenorociți ne simțim. Toată vremea să auzi cum bate toba și să nu mai auzi decît cum a înaintat o trupă într-un loc, alta în alt loc, cum au trecut peste un deal și s-au oprit la o moară, pe urmă cîți au căzut într-o parte și cîți în cealaltă, și cum s-au bătut, și pe urmă unul a cîștigat și altul a pierdut, dar fără să pricepi vreodată ce anume a pierdut unul și a cîștigat celălalt. Mai auzi pe urmă cum a fost cucerit cutare oraș, cum au fost omorîți locuitorii și ce-au pățit bietele femei și bieții copii nevinovați. Și toată vremea stai cu frica-n sîn și te gîndești: Au să vie și pe aici și avem să pățim și noi la fel.

SOEST: De asta-i bine ca un tîrgoveț să știe să mînuiască armele.

JETTER: Da, să-nvețe cel ce are nevastă și copii! Și totuși, mai bine s-aud vorbindu-se de soldați decît să-i văd.

BUYCK: Ar trebui să mă supăr de o vorbă ca asta.

JETTER: Dar nu-i vorba de dumneata, că dumneata ești de-al nostru. Dar cînd am scăpat de garnizoanele spaniole, uf! atunci știu că am răsuflat.

SOEST: Te cred! Pe tine mai ales te înghesuiseră rău de tot.

JETTER: Ce? Ce vrei să spui?

SOEST: Se încartiruiseră zdravăn la tine!

JETTER: Mai tacă-ți gura!

SOEST: Îl dăduseră afară din bucătărie, din cămară, din casă... din pat.

Toţi rîd.

JETTER: Eşti un zevzec.

BUYCK: Pace, domnilor! Tocmai un soldat să vă îndemne la pace? Haide, dacă de noi nici nu vreţi să auziti, atunci ciocniţi paharele pentru voi, tîrgoveţii paşnici!

JETTER: Asta, da, cu plăcere! Pentru linişte şi pace-n ţară!

SOEST: Ordine şi libertate!

BUYC: Bun! Asta ne place şi nouă!

Ciocnesc cu toţii şi repetă voioşi cuvintele, dar în aşa fel încît fiecare spune alt cuvînt şi se formează un fel de canon. Bătrînul ascultă şi pe urmă strigă şi el cu ceilalţi.

TOŢI: Linişte şi pace! Ordine şi libertate!

Palatul Regentei.

Margareta de Parma *în haine de vînătoare.* **Curteni, paji, slujitori**

REGENTA: Opriţi vînătoarea. Astăzi nu ies. Spuneţi-i lui Machiavell să vină la mine.

Pleacă toţi.

Cînd mă gîndesc la întîmplările astea cumplite, nu mai am linişte. Nimic nu mă mai poate bucura, nimic nu mă înveseleşte. Mereu am în faţa ochilor aceste imagini şi aceste griji. Acum regele va spune că toate astea sînt roadele bunătăţii şi ale îngăduinţei mele. Şi totuşi, cugetul meu îmi spune, în orice clipă, că am făcut tot ce se poate face mai nimerit şi mai bine. Trebuia oare să aţîţ şi să răspîndesc aceste flăcări cu furtuna mîniei? Nădăjduiam că le voi îngrădi, că le voi înăbuşi. Ceea ce îmi spun mie însămi şi ceea ce ştiu foarte bine mă dezvinovăţeşte faţă de mine însămi; dar ce va spune fratele meu? Pentru că nu se poate tăgădui: îndrăzneala predicatorilor străini sporeşte zi de zi. Au pîngărit locaşurile noastre sfinte, au zdruncinat cugetul amorţit al gloatei şi au zăpăcit capetele oamenilor. Printre răzvrătiţi s-au strecurat spirite necurate şi s-au întîmplat fapte cumplite, care te înfioară cînd te gîndeşti la ele şi despre care trebuie să dau de ştire la Curte, repede şi amănunţit; repede şi amănunţit, pentru ca să nu mi-o ia înainte zvonurile şi pentru ca

regele să nu-şi închipuie că aş vrea să-i tăinuiesc ceva. Nu văd nici un mijloc, nici aspru, nici blînd, prin care s-ar putea opri răul. O, ce sîntem noi, stăpînitorii, pe valurile omenirii! Ne închipuim că le stăpînim şi ele ne poartă în sus şi în jos, încoace şi încolo.

Intră **Machiavell.**

REGENTA: Scrisorile către rege sînt gata?

MACHIAVELL: Peste un ceas veţi putea să le iscăliţi.

REGENTA: Ai făcut o dare de seamă destul de amănunţită?

MACHIAVELL: Amănunţită şi dezvoltată, aşa cum îi place regelui. Am povestit cum furia iconoclastă[3] s-a arătat mai întîi la Saint-Omer; cum o mulţime turbată, cu ciomege, topoare, ciocane, scări şi frînghii, însoţită de cîţiva oameni înarmaţi, năvăleşte asupra bisericilor, paraclişelor şi mănăstirilor, alungă pe credincioşi, sparge porţile încuiate, răstoarnă tot, dărîmă altarele, sfărîmă statuile sfinţilor, strică toate tablourile şi calcă în picioare, sfîşie şi zdrobeşte tot ce e sfînt şi consacrat; cum, în drumul ei, mulţimea sporeşte. Locuitorii din Ypres îi deschid porţile. Cum pradă catedrala cu o nemaipomenită repeziciune şi dau foc bibliotecii episcopale. Cum o mulţime de oameni apucaţi de aceeaşi nebunie se îndreaptă spre Menin, Comines, Verwich, Lille, nu întîmpină nicăieri rezistenţă şi, astfel, într-o clipă, cumplita conspiraţie se întinde aproape în toată Flandra.

REGENTA: O, ce durere mă cuprinde iarăşi cînd te aud repetînd toate acestea! Şi pe lîngă asta, mi-e teamă că răul se va face tot mai mare şi mai mare. Spune-mi, tu ce crezi, Machiavell?

MACHIAVELL: Să mă ierte alteţa voastră, dar gîndurile mele seamănă mult cu nişte idei fixe. Şi dacă aţi fost întotdeauna mulţumită de serviciile mele, în schimb rareori aţi binevoit să-mi urmaţi sfatul. De multe ori îmi spuneaţi în glumă: „Vezi prea departe, Machiavell! Ar trebui să fii istoric... Omul de acţiune trebuie să se gîndească la un viitor mai apropiat." Şi totuşi, n-am spus eu mai dinainte tot ce se va întîmpla? N-am prevăzut eu oare totul?

REGENTA: Şi eu prevăd multe fără să pot schimba ceva.

MACHIAVELL: Ca să vă spun părerea mea pe scurt: nu înăbuşiţi doctrina cea nouă. Lăsaţi-i să trăiască, despărţiţi-i de drept credincioşi, daţi-le biserici, integraţi-i în ordinea

cetăţenească, îngrădiţi-i. Şi în acest chip îi potoliţi dintr-o dată pe răzvrătiţi. Orice alte mijloace sînt zadarnice şi nu faceţi decît să distrugeţi ţara.

REGENTA: Dar ai uitat cu cîtă repulsie a respins fratele meu chiar şi întrebarea dacă noua doctrină poate fi tolerată? Doar ştii că în fiecare scrisoare el mă îndeamnă să apăr credinţa cea adevărată. Şi că nu vrea ca liniştea şi unitatea să se facă în dauna religiei! Nu ţine el în provincie spioni, pe care nici nu-i cunoaştem, pentru ca să afle cine înclină spre noua doctrină? Nu ne-a arătat el oare, spre mirarea noastră, pe cutare şi cutare, care, chiar în preajma noastră fiind, s-a făcut vinovat în ascuns de erezie? N-a poruncit el asprime şi străşnicie? Şi eu să fiu blîndă? Să-i propun să fie îngăduitor şi tolerant? Dacă aş face asta, n-aş pierde oare toată încrederea lui?

MACHIAVELL: Da, ştiu. Regele ordonă şi vă face cunoscute intenţiile sale. Trebuie să restabiliţi liniştea şi pacea prin nişte mijloace care vor îndîrji şi mai mult cugetele şi vor stîrni războiul pretutindeni. Gîndiţi-vă ce faceţi. Marii negustori s-au molipsit, nobilimea, poporul, soldaţii de asemenea. De ce să stăruim într-o anumită părere cînd împrejurul nostru se schimbă toate? Ar trebui ca un duh bun să-l lămurească pe regele Filip că e mai frumos pentru un rege să domnească peste nişte cetăţeni cu credinţe deosebite decît să-i nimicească pe toţi deopotrivă.

REGENTA: Să nu mai aud asemenea vorbe. Ştiu şi eu că politica arareori poate să păstreze credinţa şi fidelitatea şi că ea alungă din inimile noastre sinceritatea, mărinimia, toleranţa. În treburile lumeşti, acest lucru e din nefericire foarte adevărat. Trebuie oare să ne purtăm şi cu Dumnezeu aşa cum ne purtăm între noi? Să fim nepăsători faţă de doctrina noastră cea încercată, pentru care atîţia oameni şi-au jertfit viaţa? S-o părăsim pentru nişte inovaţii venetice, care n-au nici un temei şi se contrazic pe ele însele?

MACHIAVELL: Vă rog să nu mi-o luaţi în nume de rău.

REGENTA: Te cunosc şi ştiu că eşti cinstit şi mai ştiu că cineva poate fi cinstit şi drept cu toate că n-a apucat pe drumul cel mai bun pentru mîntuirea sufletului său. Mai sînt şi alţii, Machiavell, oameni pe care-i preţuiesc, dar trebuie să-i dojenesc.

MACHIAVELL: La cine vă gîndiţi?

REGENTA: Trebuie să mărturisesc că și Egmont m-a necăjit astăzi foarte mult.

MACHIAVELL: Cu ce anume?

REGENTA: Ca de obicei, cu ușurința și nepăsarea lui. Am primit groaznica veste tocmai cînd ieșeam de la biserică, însoțită de el și de mulți alții. Nu mi-am ascuns durerea, m-am tînguit cu glas tare și am spus întorcîndu-mă către dînsul: „Uite ce se întîmplă în provincia dumitale! Cum poți oare, conte, să rabzi așa ceva, dumneata, în care regele și-a pus toată nădejdea?"

MACHIAVELL: Și ce-a răspuns?

REGENTA: Ca și cum n-ar fi fost nimic, ca și cum ar fi fost un lucru fără însemnătate, mi-a spus: „Dacă locuitorii Țărilor-de-Jos ar fi mai liniștiți în ce privește constituția lor, atunci toate celelalte s-ar aranja mai ușor."

MACHIAVELL: Poate n-a vorbit cuminte și blînd, dar a spus adevărul. Cum se poate naște încrederea și cum poate ea să dăinuiască atunci cînd oamenii acestei țări văd că e vorba mai mult de averea lor decît de mîntuirea sufletelor? Ce au făcut episcopii cei noi, au mîntuit suflete ori au înfulecat venituri grase? Și pe lîngă asta, cei mai mulți dintre ei sînt străini. Toate posturile de guvernator sînt încă ocupate de olandezi, dar spaniolii nu dau oare foarte limpede a înțelege că simt o dorință mare, o dorință de neînvins să pună mîna pe aceste posturi? Nu preferă oare un popor să fie guvernat după firea lui, de oamenii lui, decît de niște străini care caută să dobîndească averi în țară, în dauna celorlalți, care aduc o unitate de măsură străină și domnesc nepăsători și neprietenoși?

REGENTA: Te pui și tu de partea adversarilor.

MACHIAVELL: Cu inima, hotărît nu. Și aș vrea să pot fi cu mintea pe de-a-ntregul de partea voastră.

REGENTA: Dacă ar fi cum zici tu, atunci ar fi nevoie să abdic de la regență în favoarea lor. Egmont și Orania trăgeau cîndva nădejdea să ocupe ei funcția aceasta. Pe atunci erau adversari; acum s-au aliat împotriva mea și au ajuns prieteni, prieteni nedespărțiți.

MACHIAVELL: O pereche primejdioasă.

REGENTA: Ca să-ți spun sincer: Mă tem de Orania și mă tem să nu i se întîmple ceva lui Egmont. Orania nu plănuiește nimic bun, gîndurile lui merg departe, e un om ascuns, pare că se învoiește cu orice, nu se împotrivește niciodată,

însă, cu cel mai adînc respect și cu cea mai mare prudență, face ce-i place.

MACHIAVELL: Egmont, tocmai dimpotrivă, merge cu pași siguri, ca și cînd toată lumea ar fi a lui.

REGENTA: Își poartă atît de sus capul, ca și cum mîna maiestății sale n-ar pluti asupra lui.

MACHIAVELL: Ochii poporului sînt îndreptați către dînsul, și inimile sînt cu el.

REGENTA: Niciodată nu s-a sinchisit de ce spune lumea, ca și cum nimeni n-ar avea dreptul să-i ceară socoteală. Poartă și acum numele de Egmont, îi place să fie numit contele Egmont, ca și cum n-ar vrea să uite că strămoșii săi au fost stăpînii ținutului Geldern. De ce nu-și spune prinț de Gaure, așa cum are dreptul? De ce face asta? Vrea să pună în valoare niște drepturi stinse?

MACHIAVELL: Eu cred că e un slujitor credincios al regelui.

REGENTA: Dacă ar vrea, cîte servicii n-ar putea aduce el stăpînirii! Pe cînd așa, ne-a făcut supărări mari, fără ca prin asta să-și aducă lui vreun folos. Petrecerile și ospețele lui i-au legat și i-au strîns pe nobili între ei mai bine decît cele mai primejdioase întruniri secrete. Din urările pe care le-a rostit la petreceri oaspeții au sorbit un entuziasm amețitor, care nu se va mai stinge niciodată. De cîte ori nu pune el în mișcare cugetul poporului prin glumele lui! Ce s-au mai mirat oamenii cînd au văzut livrelele cele noi și insignele neghioabe[4] ale slujitorilor lui!

MACHIAVELL: Sînt convins că n-au fost făcute într-adins.

REGENTA: Destul de prost și așa. Cum am spus: nouă ne face rău și lui nu-și aduce nici un folos. Ia în glumă lucrurile serioase, și noi, ca să părem că nu stăm degeaba și că sîntem atenți trebuie să-i luăm în serios glumele. Astfel un lucru îl stîrnește pe celălalt, și ceea ce cauți să eviți se întîmplă întocmai. Egmont e mai primejdios decît conducătorul unei conspirații. Și nu cred că mă înșel dacă spun că la Curte se știe tot ce face. Trebuie să recunosc că și pe mine mă necăjește ades.

MACHIAVELL: Eu cred că tot ce face Egmont, face după cum îi poruncește conștiința.

REGENTA: Conștiința lui are o oglindă binevoitoare. Purtarea lui adesea jignește. Uneori pare să trăiască cu deplina convingere că el e stăpîn și că numai din amabilitate nu ne dă să înțelegem aceasta și nu ne alungă din țară; de altfel, lucrurile se vor lămuri de la sine.

MACHIAVELL: Vă rog să nu socotiți prea primejdioasă sinceritatea lui și firea lui fericită, care privește cu ușurință orice lucru important. Cu asta-i faceți numai rău, și vă faceți rău și dumneavoastră.

REGENTA: Nu socotesc nimic. Vorbesc numai despre urmările inevitabile. Eu îl cunosc pe Egmont. Nobleţea lui olandeză și ordinul „Lînii de Aur"[5] de pe piept îi întăresc încrederea și îndrăzneala. Și una și alta îl pot apăra de o supărare bruscă a regelui. Cercetează mai bine lucrurile și vei vedea că numai el e vinovat de toate nenorocirile care s-au abătut asupra Flandrei. La început i-a trecut cu vederea pe predicatori, nu s-a sinchisit prea mult de dînșii și poate chiar s-a bucurat văzînd că ne dau de furcă. Lasă-mă; trebuie să spun acum tot ce-mi stă pe inimă, și nu vreau să-mi greșesc ținta. Eu știu unde-l pot atinge. Fiindcă și el poate fi atins.

MACHIAVELL: Ați convocat consiliul? Vine și Orania?

REGENTA: Am trimis după el la Anvers. Voi arunca asupra lor greutatea răspunderii. Vor trebui ori să se împotrivească împreună cu mine, în chip serios, nenorocirii, ori, de nu, să se declare și ei rebeli. Du-te și pregătește scrisorile și adu-le să le iscălesc. Pe urmă trimite în toată graba la Madrid pe încercatul Vasca. E neostenit și credincios. Trebuie ca fratele meu să afle vestea întîi de la el, și nu trebuie ca zvonurile să i-o ia înainte. Vreau să vorbesc cu dînsul înainte de plecare.

MACHIAVELL: Poruncile domniei voastre vor fi îndeplinite degrabă și întocmai.

O odaie.

Clara[6], **Mama** *Clarei*, **Brackenburg**

CLARA: Nu vrei să-mi ții sculul, Brackenburg?

BRACKENBURG: Te rog, nu-mi cere asta, Klärchen!

CLARA: Dar ce ai iarăși? De ce nu vrei să-mi faci acest mic serviciu?

BRACKENBURG: Mă legi cu firul de ață atît de tare, încît nu pot să-ți ocolesc privirea.

CLARA: Fleacuri! Hai și ține aici.

MAMA *împletește în jilț:* Cîntați ceva! Brackenburg te acompaniază foarte frumos. Altădată erați mai veseli și întotdeauna spuneați lucruri care mă făceau să rîd.

BRACKENBURG: Altădată.

CLARA: Să cîntăm!

BRACKENBURG: Cum vrei!

CLARA: Dar ceva vioi și din inimă. E un cîntec ostășesc bucata care-mi place mie. *Cîntă cu Brackenburg, depănînd ața.*

Auzi, bate toba
Și goarna răsună!
Iubitul meu oastea
La luptă-și adună:
Cu lancea s-aruncă,
Dă oastei poruncă.
Tot sîngele-mi fierbe
Și inima-mi bate!
De ce n-am eu flintă
Și platoșă-n spate?
Cu el m-aș tot duce
Pe cîmpuri afară,
Mergînd pretutindeni
Cu dînsul prin țară.
Fără șovăire
Pe dușmani să-i bat!
O, ce fericire
E să fii bărbat!

În timpul cîntecului Brackenburg s-a uitat de cîteva ori la Klärchen. Către sfîrșit vocea i se sugrumă, îi dau lacrimile, lasă sculul din mîini și se duce la fereastră. Klärchen isprăvește singură cîntecul. Mama îi face semn, supărată puțin. Klärchen se ridică, face cîțiva pași spre el, apoi, nehotărîtă, se întoarce și se așează pe scaun.

MAMA: Ce e pe stradă, Brackenburg? Aud niște tropote.

BRACKENBURG: E garda regentei.

CLARA: La vremea asta? Ce să fie oare? *Se scoală și se duce la fereastră, lîngă Brackenburg.* Nu e garda obișnuită. Sînt mult mai mulți! Aproape toate cetele. O, Brackenburg, du-te și vezi ce este! Trebuie să fie ceva deosebit! Du-te, dragă Brackenburg, fă-mi plăcerea!

BRACKENBURG: Mă duc. Vin îndată! *În drum spre ușă îi întinde mîna. Ea îi dă mîna.*

MAMA: Iar îl alungi.

CLARA: Sînt curioasă. Și pe urmă, să nu te superi, dar îmi face rău cînd îl văd. Nu știu niciodată cum să mă port cu

dînsul. Sînt nedreaptă şi mă doare inima cînd îl văd că simte atît de adînc... Dar ce pot să fac?

MAMA: E un băiat atît de cumsecade!

CLARA: Dar nici nu-l pot lăsa aşa. Trebuie să mă port prieteneşte cu dînsul. Mîna mi se strînge cîteodată fără să vreau, cînd mîna lui mi-o cuprinde cu atîta dragoste. Mă mustru pe mine însămi şi îmi spun că-l amăgesc, că trezesc în inima lui o speranţă zadarnică. Sînt foarte necăjită. Nu-l amăgesc. Nu vreau să-l fac să aibă vreo speranţă şi totodată nu pot să-l fac să deznădăjduiască.

MAMA: Asta nu e bine.

CLARA: Mi-a fost drag, şi chiar şi acum îi vreau tot binele. M-aş fi şi măritat cu dînsul, dar nu cred că am fost vreodată îndrăgostită de el.

MAMA: Să ştii că ai fi fericită cu el.

CLARA: Da. Aş fi la adăpost şi aş duce o viaţă liniştită.

MAMA: Şi acum ai pierdut totul din vina ta.

CLARA: Mă aflu într-o stare ciudată. Cînd mă gîndesc cum s-au întîmplat lucrurile, îmi dau seama foarte bine şi totuşi nu-mi dau seama deloc. Şi pe urmă e destul să-l văd pe Egmont şi înţeleg toate, mă simt chiar în stare să înţeleg mult mai mult! Ce om! Cînd toate provinciile îl adoră, să nu fiu eu în braţele sale cea mai fericită fiinţă din lume?

MAMA: Da, dar ce are să fie mai tîrziu?

CLARA: Ah, eu nu întreb decît dacă mă iubeşte. Dar asta nici nu-i o întrebare!

MAMA: Cu copiii ai numai griji. Ce are să iasă din asta? Numai griji şi necazuri! Nu se sfîrşeşte bine! Te-ai nenorocit şi m-ai nenorocit şi pe mine!

CLARA *domol:* La început tu singură m-ai lăsat.

MAMA: Din nefericire, am fost prea bună. Întotdeauna sînt prea bună.

CLARA: Cînd Egmont trecea călare pe stradă şi eu alergam la fereastră, mă dojeneai oare? Nu veneai şi dumneata la fereastră? Cînd se uita în sus, cînd zîmbea, dădea din cap şi mă saluta, nu-ţi plăcea şi dumitale? Nu te simţeai şi dumneata onorată prin fiica dumitale?

MAMA: Da, da, tot eu sînt de vină!

CLARA *mişcată:* Cînd a început să treacă mai des pe strada noastră şi cînd am simţit că îşi făcea drum pe aici numai de dragul meu, n-ai observat asta chiar dumneata singură

cu tainică bucurie? M-ai strigat vreodată cînd stăteam la geam și-l așteptam?

MAMA: De unde să știu că lucrurile aveau s-ajungă așa de departe?

CLARA *cu voce sugrumată, ținîndu-și lacrimile:* Și cînd într-o seară a venit pe neașteptate la noi, învăluit în mantie, cine s-a grăbit să-l primească în timp ce eu, uluită, rămăsesem țintuită pe scaun?

MAMA: Cum puteam eu să gîndesc că dragostea asta nenorocită are s-o zăpăcească pe Klärchen a mea cea atît de cuminte!... Și acum trebuie să îndur ca fiica mea...

CLARA *izbucnind în lacrimi:* Mamă! Ce vrei cu mine? Ce plăcere ai să mă necăjești?

MAMA *plîngînd:* Nu mai plînge! Mă doare și mai mult cînd te văd mîhnită! Nu-i destul necaz pe capul meu că singura mea fiică e o destrăbălată!

CLARA *ridicîndu-se, rece:* Destrăbălată! Iubita lui Egmont o destrăbălată! Ce prințesă n-ar invidia-o pe biata Klärchen pentru locul pe care-l are în inima lui? O, mamă, mamă, dumneata nu vorbeai așa altădată! Fii bună, mamă dragă! Ce gîndește lumea, ce șoptesc vecinele... nu-mi pasă! Odaia asta, căsuța asta e un rai de cînd trăiește-n ea dragostea lui Egmont.

MAMA: E drept că nu poți să nu-l iubești! E atît de prietenos și atît de deschis la suflet, atît de curat la inimă!

CLARA: Nimic nu-i prefăcut în el! Și vezi tu, mamă, el este în același timp marele Egmont. Și totuși, cînd vine la mine, cît e de bun și de blînd! Caută numai să-și ascundă rangul și vitejia, și cu mine vrea să fie numai om, numai prieten, numai îndrăgostit.

MAMA: Astăzi vine?

CLARA: Dar n-ai văzut cum toată vremea mă duc la fereastră? N-ai băgat de seamă cum trag cu urechea cînd aud vreun zgomot la ușă? Deși știu că nu vine pînă nu se înnoptează, de dimineață de cînd mă scol îmi tot închipui că acum sosește. O, cum aș vrea să fiu băiat și să merg mereu cu dînsul, la curte și în toate părțile! Să-i port steagul în bătălii!...

MAMA: Tu întotdeauna ai fost o zvăpăiată! De mică copilă ori făceai nebunii, ori cădeai pe gînduri. Nu te îmbraci mai frumos?

CLARA: Da, poate, dacă mă plictisesc. Ieri au trecut pe aici cîțiva oameni de-ai lui și cîntau cîntece în cinstea lui sau,

în sfîrşit, în cîntecele pe care le cîntau era vorba de dînsul! Ce mai era, n-am înțeles. Inima-mi bătea să se spargă. I-aş fi chemat încoace, dacă nu mi-ar fi fost ruşine.

MAMA: Bagă de seamă! Firea ta aprinsă strică iar totul. Prea laşi să se vadă ce-i în sufletul tău! Ca deunăzi, la văru-tău, cînd ai găsit gravura şi ai citit ce era scris dedesubt şi ai strigat deodată: „Contele Egmont!" M-am înroşit toată!

CLARA: Cum să nu strig? Era bătălia de la Gravelingen. Văd pe gravură sus litera C. Caut dedesubt să văd ce e la C şi găsesc: „Contele Egmont, căruia i-a fost ucis calul sub el." M-au trecut fiorii. Dar mi-a venit să rîd şi cînd l-am văzut pe contele Egmont gravat în lemn, înalt cît turnul din Gravelingen şi, lîngă el, corăbiile engleze. Cînd mă gîndesc cîteodată cum îmi închipuiam eu o bătălie, cum mi-l zugrăveam eu în minte pe contele Egmont şi pe toți conții şi prinții... şi ce simt acum!

Intră Brackenburg.

CLARA: Ei, ce-i?

BRACKENBURG: Nu se ştie nimic lămurit, se zice că în Flandra a fost din nou o răscoală. Regenta se teme să nu se întindă răscoala şi aici. Palatul e plin de armată. Mulți tîrgoveți stau la porțile oraşului, mulțimea zumzăie pe uliți... Mă duc fuga numai să văd ce face tata.

Vrea să plece.

CLARA: Vii mîine dimineață? Vreau să-mi schimb rochia. Vine vărul meu şi sînt îmbrăcată ca vai de lume. Dă-mi o mînă de ajutor, mamă... Ia cartea, Brackenburg, şi mai adă-mi şi mîine o poveste la fel.

BRACKENBURG *întinde mîna:* Dă-mi mîna!

CLARA *nu i-o întinde:* Cînd te întorci.

Mama şi fata ies.

BRACKENBURG *singur:* Îmi pusesem în gînd să plec, şi acum cînd văd că ea nu-mi spune nimic şi mă lasă să plec îmi vine să turbez! Nefericit ce eşti! Nici soarta țării tale nu te mişcă? Nici zarva care se înteţeşte? Şi ți-e totuna dacă sînt compatrioții tăi sau spaniolii, cine domneşte şi cine are dreptatea de partea lui? Eram altfel cînd eram la şcoală! Cînd mi se dădea o temă: „Cuvîntarea lui Brutus pentru libertate, ca exercițiu de retorică", eu, Fritz,

eram cel dintîi, şi magistrul spunea: „Ar trebui mai multă ordine în expunere, prea le arunci toate claie peste grămadă“. Atunci clocotea viața în mine. Acum lîncezesc uitîndu-mă în ochii unei fete. Eu nu pot s-o las şi ea nu mă poate iubi. Dar nu... nu cred să mă fi respins cu totul... nu cu totul... şi jumătate e egal cu nimic. Nu mai pot să rabd... Să fie oare adevărat ce mi-a șoptit un prieten, că vine noaptea pe ascuns un bărbat la dînsa, după ce pe mine mă alungă de cum se înserează? Nu, nu-i adevărat, asta-i o minciună, o minciună murdară și ticăloasă! Klärchen e tot atît de nevinovată pe cît sînt eu de nefericit... M-a respins, m-a alungat din inima ei. Dar mai pot eu oare să trăiesc așa? Nu mai vreau să rabd, nu mai vreau să rabd... Țara mea e cutremurată de o discordie adîncă și eu tînjesc în mijlocul zbuciumului. Nu mai pot!... Cînd trîmbițele sună și se aude o împușcătură, tresar. Dar nu mă simt deloc îndemnat să intru și eu în vîltoare, să iau și eu parte la luptă și să înfrunt primejdii. În ce stare nenorocită și rușinoasă mă aflu! Mai bine să pun capăt la toate! Zilele trecute m-am azvîrlit în apă, m-am scufundat... dar natura înspăimîntată a fost mai puternică; am văzut că pot să înot şi am scăpat fără să vreau... Cum aş putea să uit vremea cînd mă iubea, sau cînd părea că mă iubeşte? De ce oare fericirea mi-a cutremurat sufletul? De ce oare speranța mi-a mistuit orice bucurie a vieții, arătîndu-mi un paradis îndepărtat?... Şi sărutarea aceea! Cea dintîi, singura! Aici a fost *pune mîna pe masă*, aici... eram singuri... Se arătase întotdeauna bună și prietenoasă față de mine... În ziua aceea părea că se induplecă... S-a uitat la mine... mi-am pierdut cumpătul... și deodată i-am simțit buzele pe buzele mele... Și acum? Mori, sărmane! Ce mai șovăi? *Scoate o sticluță din buzunar.* Nu degeaba te-am furat din trusa medicală a fratelui meu, otravă binefăcătoare! Trebuie să-mi stingi dintr-o dată teama, amăgirea și frigurile morții!

ACTUL AL DOILEA

O piață în Bruxelles.

Jetter *se întîlnește cu* **Dulgherul.**

DULGHERUL: N-am spus eu? Încă de acum o săptămînă, la adunarea breslei, am spus că au să se iște certuri mari.
JETTER: Oare o fi adevărat că în Flandra au jefuit bisericile?
DULGHERUL: Au spart și au prădat bisericile și capelele. N-au lăsat decît pereții goi. Niște haimanale! Și asta dăunează cauzei noastre bune. Mai bine era dacă, în ordine și cu hotărîre, ne-am fi dus și am fi arătat regentei cererile noastre drepte. Așa, acum, dacă vorbim și ne adunăm, înseamnă că ne dăm și noi cu răzvrătiții.
JETTER: Da, așa își spune fiecare la început: „Ce-ți bagi nasul, că gîtul nu-i nici el departe!"
DULGHERUL: Mi-e groază de clipa cînd calicimea o să înceapă să se frămînte, gloata adică, toți cei care n-au nimic de pierdut. Aceștia iau drept pretext cererile pe care și noi le rostim și duc țara de rîpă.

Se apropie **Soest.**

SOEST: Bună ziua, domnilor! Ce mai e nou? E adevărat că spărgătorii de icoane se îndreaptă încoace?
DULGHERUL: Aici nu le dăm voie să se atingă de nimic.
SOEST: Am întrebat pe un soldat care a venit la mine să cumpere tutun. Regenta, oricît ar fi ea de înțeleaptă și de curajoasă, de data aceasta și-a pierdut cumpătul. Se vede că s-a îngroșat gluma dacă și-a întărit așa de grozav paza din jurul ei. Castelul e bucșit de oștire. Se zice chiar că regenta ar avea de gînd să fugă din oraș.
DULGHERUL: Ferească dumnezeu să plece. Dacă stă aici, ne apără și pe noi. Și noi avem s-o păzim mai bine decît

ofițerașii ei spanioli. Numai drepturile și libertățile noastre să ni le păstreze, și noi o s-o purtăm pe brațe.

Vine **Săpunarul.**

SĂPUNARUL: Încăierări urîte! Răzmerițe! Mai mare rușinea! Lumea fierbe, și treburile merg prost! Stați liniștiți deoparte și băgați de seamă să nu vă ia și pe voi drept răzvrătiți.
SOEST: Poftim! Au sosit și cei șapte înțelepți ai Greciei.
SĂPUNARUL: Știu eu că sînt pe aici mulți care țin într-ascuns cu calviniștii, bîrfesc pe episcopi și nu se tem de rege. Însă un supus credincios, un catolic sincer...

Oamenii încep să se strîngă și să asculte. Vine **Vansen.**

VANSEN: Bună ziua, domnilor! Ce mai nou?
DULGHERUL: Nu stați de vorbă cu omul acesta, e soi rău.
JETTER: Nu-i conțopistul doctorului Wiets?
DULGHERUL: A fost la mai mulți stăpîni. Întîi a fost conțopist, dar din pricină că se ținea de pungășii, patronii, unul după altul, l-au dat afară, și acum ciupește și el cîte ceva, făcînd pe notarul și pe avocățelul, și pe lîngă toatie mai e și bețiv.

Se adună tot mai multă lume.

VANSEN: Sînteți aici adunați și voi, vorbiți în șoaptă, păi da, de vorbit mereu se găsește cîte ceva.
SOEST: La fel cred și eu.
VANSEN: Dacă acum am avea puțin curaj și oleacă de minte, am putea să sfărîmăm repede lanțurile spaniole.
SOEST: Nu vorbi așa! Am jurat credință regelui.
VANSEN: Și regele nouă! Nu uitați asta!
JETTER: Și asta-i o vorbă! Să-ți auzim părerea.
CÎȚIVA OAMENI: Da, da, s-ascultăm! Ăsta se pricepe! Ăsta-i șmecher mare!
VANSEN: Am fost o dată în slujbă la un avocat bătrîn care avea pergamente și hrisoave despre ctitorii străvechi, contracte și drepturi. Avea și cărți foarte rare. Într-una din ele era și întreaga noastră constituție. Se spunea acolo că noi, locuitorii din Țările-de-Jos, am fost la început ocîrmuiți de prinți, după drepturi, privilegii și datine moștenite din tată-n fiu. Strămoșii noștri aveau cel mai mare respect față de prințul lor, atunci cînd el îi ocîrmuia așa cum se cuvine. Dar știau și să se apere cînd prințul

își lua nasul la purtare. Îndată se aduna sfatul; fiindcă fiecare provincie, oricît de mică, își avea sfatul ei.

DULGHERUL: Mai tacă-ți fleanca! Asta o știm cu toții demult! Orice cetățean cumsecade cunoaște rînduiala legilor, atît cît îi trebuie.

JETTER: Lasă-l să vorbească. Mai aflăm și noi cîte ceva.

SOEST: Are dreptate în tot ce zice.

MAI MULȚI: Mai spune! Mai spune! Așa ceva nu auzim în fiecare zi.

VANSEN: Așa sînteți voi, cetățenii! Trăiți de pe o zi pe alta. Și așa cum ați moștenit meseria voastră de la părinți, tot așa lăsați și stăpînirea să facă ce-i place. Nu vă întrebați și voi care e datina, ce spune istoria și ce drepturi are un regent. Și din pricină că vă lăsați așa, v-au pus spaniolii juvățul de gît!

SOEST: Dar cine stă să se mai gîndească la așa ceva? Fiecare se îngrijește numai să aibă ce mînca!

JETTER: Blestemat lucru! De ce nu vine nimeni să ne spună ce să facem, atunci cînd trebuie?

VANSEN: Iată, vă spun eu acum. Regele Spaniei care printr-o împrejurare fericită stăpînește toate provinciile Țărilor-de-Jos, nu trebuie să le ocîrmuiască altfel decît prinții cei mărunți care le stăpîneau odinioară. Pricepeți?

JETTER: Mai lămurește-ne nițel.

VANSEN: Păi e limpede ca lumina zilei. Trebuie sau nu să fiți judecați după obiceiul ținutului vostru? Pe ăsta de unde-l iei?

UN CETĂȚEAN: Da, așa-i!

VANSEN: N-are cel din Bruxelles alte datini decît cel din Anvers, iar cel din Anvers altele decît cel din Gand? De unde vine asta?

VOCI: Da, așa-i!

VANSEN: Dar dacă lăsați lucrurile să meargă așa, aveți s-o pățiți și mai rău. Rușine! Ceea ce n-a putut face Carol Temerarul, nici Frederic Războinicul, nici Carol al Cincilea, face acum Filip, cu ajutorul unei femei.

SOEST: Da, da. Prinții cei vechi au încercat și ei să ne supună.

VANSEN: Da, firește! Numai că străbunii noștri stăteau de veghe! Cum se supărau pe vreun domnitor, prindeau pe fiul și moștenitorul acestuia, îl puneau la popreală și îi dădeau drumul numai în schimbul celor mai bune învoieli. Părinții noștri erau oameni, nu șagă! Știau ce le era de

folos. Pe ce puneau mîna, nu mai lăsau! Vrednici oameni! De asta sînt și privilegiile noastre atît de limpezi și libertățile noastre atît de bine statornicite!

SĂPUNARUL: Ce tot vorbești de libertăți?

OAMENI DIN POPOR: Da, da, libertățile noastre, privilegiile noastre! Mai spune-ne ceva despre privilegiile noastre!

VANSEN: Mai ales noi, cei din Brabant, deși fiecare provincie are drepturile ei, noi sîntem cei mai bine înzestrați. Le-am citit pe toate.

SOEST: Ia spune!

JETTER: S-auzim!

UN CETĂȚEAN: Spune, te rog!

VANSEN: Întîi și-ntîi scrie așa: Ducele de Brabant trebuie să ne fie domnitor bun și credincios nouă.

SOEST: Bun! Chiar așa scrie?

JETTER: Credincios nouă? E adevărat?

VANSEN: Așa cum vă spun. Are și el îndatoriri față de noi, așa cum și noi avem față de el. Al doilea: El nu trebuie cu nici un chip să se folosească de forță față de noi, nu trebuie să dea semne de samavolnicie și nici măcar să se gîndească să îngăduie cuiva să fie samavolnic față de noi.

JETTER: Frumos! Frumos! Să nu se folosească de forță...

SOEST: Nici semne să nu dea.

ALTUL: Și nici măcar să se gîndească să îngăduie! Asta-i mai însemnat decît toate. Să nu îngăduie nimănui, cu nici un chip.

VANSEN: E scris negru pe alb.

JETTER: Fă-ne și nouă rost de cartea asta.

UN CETĂȚEAN: Da, trebuie s-o avem și noi.

ALȚII: Cartea! Cartea!

ALTUL: Să mergem cu cartea la regentă!

ALTUL: Și să vorbești dumneata, că ești învățat!

SĂPUNARUL: O, ce nătărăi!

ALȚII: Mai spune ceva din carte!

SĂPUNARUL: Dacă mai spune o vorbă, îi trag una de-i sar măselele din gură!

OAMENI DIN POPOR: Să nu cumva să se-atingă cineva de dînsul! Mai spune-ne ceva despre privilegii! Mai avem și altele?

VANSEN: Multe și foarte bune și foarte folositoare. Mai stă scris așa: Domnitorul nu poate să mărească veniturile sau numărul clerului fără încuviințarea nobilimii și a sfa-

turilor breslelor. Și băgați bine de seamă! Nici orînduiala țării nu poate s-o schimbe.

SOEST: Așa? Scrie așa?

VANSEN: Am să v-arăt cum e scris de-acum două, trei sute de ani.

CETĂȚENI: Și noi să-i răbdăm pe episcopii cei noi? Nobilimea trebuie să ne apere! Pornim răscoala!

ALȚII: Și noi lăsăm Inchiziția să bage groaza-n noi!

VANSEN: Vina e a voastră!

POPORUL: Dar îl mai avem pe Egmont! Îl avem pe Orania! Ei au grijă de binele nostru!

VANSEN: Frații voștri din Flandra au și început să facă treabă bună.

SĂPUNARUL: Cîine ce ești! *Îl lovește.*

CÎȚIVA CETĂȚENI *se împotrivesc, strigă:* Ce, și tu ești spaniol?

UN CETĂȚEAN: Cum? Să dai în omul ăsta cumsecade!

ALTUL: Un om învățat ca el!

Se reped la Săpunar.

DULGHERUL: Pentru dumnezeu, astîmpărați-vă!

Se mai amestecă și alții în ceartă.

DULGHERUL: Dar bine, oameni buni, ce v-a apucat?

Băiețandrii șuieră, aruncă cu pietre, asmut cîinii. Tîrgoveții stau și cască gura. Mulțimea se înghesuie. Unii umblă liniștiți încoace și încolo, alții răcnesc și se bucură.

UN GRUP DE CETĂȚENI: Libertate și privilegii! Privilegii și libertate!

Vine **Egmont,** *cu suita.*

EGMONT: Liniște, oameni buni! Ce este? Liniște! Despărțiți-i!

DULGHERUL: Ați venit ca un înger din cer, stăpîne! Tăcere! Ce, nu vedeți? Contele Egmont! Salutați-l pe contele Egmont!

EGMONT: Cum, și aici? Ce v-a apucat, cetățeni, să vă încăierați între voi? Nici chiar aici, în apropierea înaltei noastre regente, nu încetează nebunia asta? Împrăștiați-vă și duceți-vă la treburile voastre! E semn rău dacă stați degeaba în zilele de lucru. Ce-a fost aici?

Zarva se potolește și toți se adună în jurul lui.

DULGHERUL: S-au luat la bătaie pentru privilegiile lor.

EGMONT: Pe care au să și le dărîme singuri dacă sînt zurbagii. Și voi, ceilalți, cine sînteți? Îmi păreți oameni la locul vostru.

DULGHERUL: Asta-i și silința noastră.

EGMONT: Ce meserie ai?

DULGHERUL: Dulgher și starostele breslei.

EGMONT: Și dumneata?

SOEST: Băcan.

EGMONT: Dumneata?

JETTER: Croitor.

EGMONT: Îmi aduc aminte de dumneata, ai făcut livrele pentru oamenii mei. Te cheamă Jetter.

JETTER: Mare cinste pentru mine că vă aduceți aminte.

EGMONT: Pe un om pe care l-am văzut și cu care am vorbit nu-l uit ușor... Și-acum, oameni buni, lăsați zarva! Sînteți și așa destul de rău văzuți. Nu-l mai întărîtați pe rege, fiindcă, la urma urmei, tot el are puterea în mînă. Un cetățean așezat și harnic, care-și cîștigă pîinea în chip cinstit, găsește peste tot atîta libertate cîtă îi trebuie.

DULGHERUL: Vai, bine ziceți! Vedeți, tocmai ăsta e necazul nostru! Tot felul de pungași, de bețivi și de leneși, care, să mă ierte domnul conte, învrăjbesc, neavînd ce face, lumea, de flămînzi ce sînt, țipă după privilegii, ademenesc cu minciuni pe gură-cască și pe cei lesne-încrezători, și pentru o cană cu bere stîrnesc încăierări care nenorocesc mii de oameni. Da, tocmai asta și vor. Cum noi ne păzim prea bine casele și lăzile noastre cu bani, ăștia caută să aprindă focul și să ne alunge din ce e al nostru.

EGMONT: Vi se va da tot sprijinul. S-au luat măsuri pentru ca răul să fie preîntîmpinat în chip energic. Împotriviți-vă învățăturii străine și nu credeți cumva că privilegiile se întăresc prin răscoale. Stați frumos pe la casele voastre. Nu le dați voie să se adune în cete pe ulițe. Oamenii cuminți pot face multe.

Între timp grosul mulțimii s-a împrăștiat.

DULGHERUL: Mulțumim Excelenței voastre, mulțumim pentru sfaturile bune. Vom face tot ce ne va sta în putință. *Egmont pleacă.* Ce nobil cumsecade! Adevărat fiu al țării acesteia! N-are nimic spaniol într-însul!

JETTER: Ce bine ar fi dacă l-am avea regent! Toți l-ar urma bucuros.

SOEST: Tocmai de asta se ferește regele. Pune în slujbe numai oameni de-ai lui.

JETTER: I-ai văzut haina? După moda cea nouă, croială spaniolă.

DULGHERUL: Chipeș senior!

JETTER: Ce bună bucățică ar fi gîtul lui pentru un călău!

SOEST: Ce, ești nebun? Ce ți-a venit?

JETTER: Destul de prost că-i trec cuiva prin cap asemenea gînduri. Dar așa sînt eu. Cînd văd cîte un gît subțire și frumos, trebuie să mă gîndesc numaidecît și fără să vreau că ar fi bun de retezat. Afurisite execuții! Nu-ți mai ies din cap. Cînd văd băieții cum înoată și cînd zăresc vreo spinare goală, îndată mi-aduc aminte de zecile de oameni pe care i-am văzut bătuți cu vergile. Iar dacă mă întîlnesc cu vreun burtos, îl și văd tras în țeapă. Noaptea, în vis, tremur din toate încheieturile. Nu mai am nici o clipă de veselie. Am uitat aproape de orice bucurie, de orice glumă. Chipurile acelea cumplite îmi sînt întipărite în minte parcă cu fierul roșu.

Acasă la Egmot

Secretarul *stă la o masă plină de hîrtii; se ridică agitat.*

SECRETARUL: Tot nu vine! Și de două ceasuri aștept, cu pana în mînă, cu hîrtiile în față. Și tocmai astăzi aș vrea să plec mai devreme. Stau ca pe jăratic. Abia pot să stau locului de nerăbdare. Înainte de a pleca mi-a spus: „Să fii aici la timp." Și acum nu vine. Sînt atîtea de făcut, încît nici la miezul nopții n-am să fiu gata. E drept că-mi trece multe cu vederea. Mai bine ar fi mai sever și mi-ar da drumul la timp. Aș putea să-mi rînduiesc mai bine treburile. De la regentă a plecat de două ceasuri. Cine știe pe cine a mai întîlnit pe drum.

Intră Egmont.

EGMONT: Cum stăm?

SECRETARUL: Sînt gata, trei curieri așteaptă.

EGMONT: Te-am făcut să aștepți cam mult; văd asta după fața ta încruntată.

SECRETARUL: Ca să îndeplinesc ordinele domniei voastre, aștept de mult. Iată hîrtiile.

EGMONT: Dona Elvira are să se supere pe mine cînd are să audă că te-am ținut atîta.

SECRETARUL: Glumiți.

EGMONT: Nu, nu. Nu te rușina. Ai gust bun. E drăguță. Și îmi convine și mie ca tu să ai o prietenă la palat. Ce spun scrisorile?

SECRETARUL: Multe și nimic îmbucurător.

EGMONT: E bine că bucuria o avem acasă și nu trebuie s-o așteptăm dinafară. Au venit multe?

SECRETARUL: Destule, și trei curieri așteaptă.

EGMONT: Începe! Dar numai ce e necesar.

SECRETARUL: Toate sînt necesare!

EGMONT: Atunci ia-le pe rînd, dar repede!

SECRETARUL: Căpitanul Breda trimite un raport despre ce s-a întîmplat la Gand și prin împrejurimi. Răscoala s-a potolit în mare parte.

EGMONT: Scrie, desigur, că s-au întîmplat necuviințe și fapte îndrăznețe?

SECRETARUL: Da, se mai întîmplă multe.

EGMONT: De acestea poți să mă scutești.

SECRETARUL: Au mai fost prinși șase inși care la Verwich au sfărîmat statuia sfintei fecioare. Întreabă dacă trebuie să-i spînzure, ca și pe ceilalți.

EGMONT: M-am săturat de spînzurători. Să-i bată bine cu biciul și să le dea drumul.

SECRETARUL: Sînt și două femei. Să le bată și pe ele?

EGMONT: Să le mustre și să le lase.

SECRETARUL: Brinck, din compania lui Breda, vrea să se însoare. Căpitanul speră că nu-i veți da voie. Scrie că sînt atîtea femei în urma oștirii, încît atunci cînd vom porni, nu va mai arăta ca o oaste în marș, ci ca o șatră de țigani.

EGMONT: Acestuia îi mai dau voie! E un băiat chipeș. M-a rugat foarte stăruitor să-i dau voie încă de pe cînd eram acolo. Dar de acum înainte nu mai dau voie nimănui, oricît mi-ar părea de rău de bieții oameni care sînt destul de chinuiți ca să le mai refuzi o plăcere ca asta.

SECRETARUL: Doi oameni de-ai domniei voastre, Seter și Hart, și-au bătut joc de o fată, fiica unui birtaș. Au prins-o singură, și ea n-a avut cum să se apere.

EGMONT: Dacă-i fată cinstită și au siluit-o, atunci trei zile în șir să fie bătuți cu vergile, și dacă au vreo avere, să se ia din ea atîta cît trebuie ca să se facă o zestre fetei!

SECRETARUL: Un învățător dintre aceia străini a trecut pe furiș prin Comines și a fost descoperit. Se jură că ar fi în drum spre Franța. După rînduială, trebuie să i se taie capul.

EGMONT: Să-l ducă, fără mult zgomot, la graniță și să-i spună hotărît că a doua oară nu mai scapă.

SECRETARUL: O scrisoare de la intendentul domniei voastre. Scrie că nu prea are ce încasa și că săptămîna asta cu greu va putea trimite suma cerută. Răscoala a răsturnat toate.

EGMONT: De bani am nevoie! Treaba lui cum îi strînge!

SECRETARUL: Spune că va face tot ce poate și că pe Raymond, care de atîta vreme vă este dator, are să-l dea în sfîrșit în judecată ca să fie închis.

EGMONT: Doar a făgăduit că va plăti.

SECRETARUL: Ultima oară el singur a spus că peste două săptămîni.

EGMONT: Să-l mai lase două săptămîni, și după aceea să-l dea în judecată.

SECRETARUL: Bine faceți. Nu-i neputință, e rea-voință. Va plăti cînd va vedea că nu glumiți. Mai spune intendentul că vrea să oprească pensia pe jumătate de lună soldaților bătrîni, văduvelor și tuturor celor cărora le acordați o pensie. În acest timp s-ar putea face ceva. Și ei să se descurce cum or putea.

EGMONT: Ce să facă? Oamenii au mai mare nevoie de bani decît am eu. Să-i lase așa cum sînt.

SECRETARUL: Atunci de unde porunciți să ia banii?

EGMONT: Asta e treaba lui. I s-a spus doar și în scrisoarea precedentă.

SECRETARUL: Tocmai de asta vine cu propuneri.

EGMONT: Propunerile lui nu fac două parale. Să se gîndească la altceva. Să facă propuneri care să poată fi primite și, în primul rînd, să facă rost de bani.

SECRETARUL: Am adus iarăși scrisoarea contelui Oliva. Iertați-mă că vă aduc aminte. Bătrînul merită, înaintea tuturor, un răspuns amănunțit. Voiați să-i scrieți chiar domnia voastră. Vă iubește ca un tată.

EGMONT: Nu mai ajung să-i scriu. Și dintre toate lucrurile care-mi sînt urîte, cel mai urît îmi este scrisul. Tu îmi poți imita slova foarte bine: scrie în numele meu. Acum îl aștept pe Orania. N-am timp să-i scriu lui Oliva. Și vreau și eu să-i răspundem ceva care să-i alunge îngrijorarea.

SECRETARUL: Spuneți-mi numai cam ce-ați vrea să-i spuneți. Chiar acum vreau să-i scriu răspunsul și să vi-l arăt. Am să-l scriu în așa fel încît chiar și la tribunal să poată trece că-i scris de mîna domniei voastre.

EGMONT: Dă-mi scrisoarea. *După ce s-a uitat în scrisoare.* De treabă bătrîn! Oare tot așa de chibzuit ai fost tu și în tinerețe? Nu te-ai urcat niciodată pe un parapet? În bătălii ai rămas oare în urmă, așa cum ne sfătuiește înțelepciunea? Cîtă grijă are de mine! Vrea să mă vadă viu și fericit și nu știe că un om care trăiește ca să-și scape viața este ca și mort... Scrie-i să fie fără grijă. Fac lucrurile așa cum îmi cere firea. Am să mă feresc cînd va fi nevoie. Trecerea pe care o are la Curte s-o întrebuințeze în favoarea mea și să fie sigur că-i păstrez toată recunoștința.

SECRETARUL: Numai atît? O, el așteaptă mai mult.

EGMONT: Ce să-i mai spun? Dacă vrei să scrii mai multe vorbe, scrie cîte vrei. Totul se învîrtește în jurul unui singur punct și anume că trebuie să trăiesc așa cum nu-mi place să trăiesc. Fericirea mea este să fiu vesel, să iau ușor lucrurile, să trăiesc repede. Și nu schimb asta cu liniștea unui cavou. Pentru felul spaniol de viață n-am nici o picătură de sînge în vine. Și n-am nici un chef să-mi măsor pașii după noua cadență chibzuită la Curte. Ce? Trăiesc numai ca să îngrijesc de viață? Și să nu mă bucur de clipa de față numai ca să fiu sigur de clipa care vine? Și pe aceasta s-o gust iarăși numai cu griji și cu necazuri?

SECRETARUL: Vă rog, stăpîne, să nu fiți atît de scurt și de aspru cu bătrînul. Sînteți cu toată lumea atît de prietenos! Spuneți-mi o vorbă plăcută care să-l liniștească. Ați văzut cu cîtă grijă scrie, cît de ușor vă atinge.

EGMONT: Și totuși, atinge mereu coarda asta. Știe de multă vreme cît urăsc eu aceste sfaturi. Mai mult te zăpăcesc; nu ajută cu nimic. Și dacă aș fi somnambul și m-aș plimba noaptea pe marginea primejdioasă a unui acoperiș, ar fi oare prietenesc lucru să mă strigi pe nume ca să mă feresc, să mă trezești și să mă omori? N-are decît să meargă fiecare pe drumul lui, să se ferească așa cum poate.

SECRETARUL: Nu se cuvine ca domnia voastră să fiți îngrijorat; însă cine vă cunoaște și vă iubește...

EGMONT *uitîndu-se în scrisoare:* Pomenește iarăși de toate vechile povești pe care, într-o seară, la un pahar de vin, le-am născocit și le-am spus cu ușurință și cu voie bună. Şi vorbeşte de concluziile și dovezile care s-au tras din aceste născociri și s-au împrăștiat apoi prin tot regatul. Bun! Va să zică, am pus să se brodeze pe mînecile slujitorilor mei tichii și haine de măscărici și am prefăcut această zănatică podoabă într-un mănunchi de săgeți[7]; un simbol și mai primejdios pentru toți aceia care vor să găsească neapărat un tîlc acolo unde nu-i nici un tîlc. În clipe de veselie am scornit cutare și cutare năzdrăvănie. Sînt vinovat că un cîrd de nobili cu desagi de cerșetori[8] și cu o poreclă pe care și-au dat-o singuri s-a dus la rege să-i aducă aminte, cu batjocoritoare umilință, care este datoria lui. Sînt vinovat... de ce mai sînt vinovat? O farsă de carnaval este o crimă de înaltă trădare? Nu ne sînt oare îngăduite zdrențele pestrițe și scurte cu care o tinerească zburdălnicie, o închipuire vioaie acoperă biata goliciune a vieții noastre? Și dacă luați viața în serios, ce-i cu asta? Dacă dimineața nu te trezești să ai vreo bucurie, iar seara nu-ți rămîne nici o nădejde, face oare să te mai îmbraci și să te mai dezbraci? Soarele îmi strălucește azi pentru ca eu să cuget la ceea ce a fost ieri, ca să ghicesc și să combin ceea ce nu se poate ghici și combina, adică soarta zilei de mîine? Scutește-mă de asemenea considerații. Le las pe seama școlarilor și a curtenilor. N-au decît să-și bată capul și să cerceteze, să umble și să se strecoare, să ajungă unde pot și să prindă ce pot... Dacă poţi întrebuința ceva din toate acestea în așa fel încît epistola ta să nu ajungă cît o carte, atunci e bine. Bătrînul dă prea multă importanță tuturor lucrurilor. Tot așa, un prieten care ne-a ținut cîtva timp de mînă ne-o mai strînge încă o dată cu putere înainte de a o lăsa.

SECRETARUL: Iertați-mă, dar unui om care merge pe jos îi vine amețeală cînd vede pe altul trecînd în trăsură în goana cailor.

EGMONT: Copil ce ești! Nu mai vorbi așa! Biciuiți parcă de niște duhuri nevăzute, caii solari ai timpului gonesc trăgînd caleașca ușoară a soartei noastre și nouă nu ne mai rămîne altceva decît să ținem zdravăn hățurile în mîini și să cîrmim roțile cînd în stînga, cînd în dreapta, ferindu-ne cînd de-o prăpastie, cînd de-o stîncă. Încotro mergem? Cine știe? De abia mai știm de unde am pornit.

SECRETARUL: Domnule conte!

EGMONT: Sînt sus și pot și trebuie să urc și mai sus. În mine simt nădejde, voință și putere. N-am ajuns încă la capătul dezvoltării mele. Și cînd voi ajunge sus, vreau să stau în chip temeinic, nu cu frică. Dacă e vorba să cad, atunci să mă prăbușească în adîncuri un trăsnet, o furtună, fie chiar un pas greșit. Voi zăcea acolo împreună cu alte mii de prăbușiți ca mine. Niciodată n-am refuzat ca, împreună cu bunii mei camarazi de război, să arunc sorții însîngerați pentru un cîștig mărunt; și să fiu zgîrcit acum, cînd e vorba de prețul vieții?

SECRETARUL: O, stăpîne! Nici nu știți ce vorbe spuneți! Dumnezeu să vă păzească!

EGMONT: Strînge-ți hîrtiile. Pregătește tot ce trebuie pentru ca să plece curierii înainte de închiderea porților. Pentru celelalte mai este timp. Scrisoarea către conte las-o pînă mîine dimineața. Nu mai întîrzia și du-te la Elvira. Salut-o din partea mea. Caută să afli ce face regenta. Se zice că nu se simte bine, deși ea nu arată.

Secretarul *iese. Intră* **Orania.**

EGMONT: Bine ai venit, Orania. Pari îngîndurat.

ORANIA: Ce spui de convorbirea noastră cu regenta?

EGMONT: N-am găsit nimic neobișnuit în felul cum ne-a primit. Am mai văzut-o și altă dată așa. Mi s-a părut că nu se simte bine.

ORANIA: N-ai observat că era mai tăcută ca de obicei? La început a încuviințat atitudinea noastră față de noua răscoală a plebei. Pe urmă a spus că întîmplările acestea ar putea să apară într-o lumină falsă. Apoi s-a întors la vechea ei temă: că felul ei binevoitor de-a se purta și prietenia ei față de noi, cei din Țările-de-Jos, n-a fost îndestul de prețuită și că a fost privită cu ușurință, că lucrurile nu merg așa cum ar fi de dorit, că ea, în cele din urmă, are să obosească, iar regele va trebui să hotărască să ia alte măsuri. Ți-ai dat seama de asta?

EGMONT: Nu de tot. Mă gîndeam la altceva. E femeie, dragă Orania, și femeile ar vrea ca totul să se plece sub blîndul lor jug, ca fiecare Hercule să-și lepede pielea de leu și să înmulțească numărul torcătoarelor[9] din slujba ei. Ar vrea, fiindcă sînt pașnice, ca frămîntarea de care e cuprins un popor, furtuna pe care niște puternici rivali o ațîță unii împotriva altora să se potolească prin cîteva vorbe prie-

tenești, și cele mai potrivnice elemente să se împace la picioarele lor într-o dulce armonie. Așa e și ea. Și fiindcă nu poate izbuti, nu mai are altă cale decît să se plîngă de nerecunoștința și de necumințenia oamenilor, să amenințe cu perspective cumplite de viitor și să amenințe... că vrea să plece.

ORANIA: Nu crezi că de data asta are să-și ducă la îndeplinire amenințarea?

EGMONT: Nicidecum! De cîte ori n-am văzut-o gata de plecare! Unde să plece? Aici e regentă, ca și o regină. Crezi tu că i-ar plăcea să-și depene zilele fără nici un rost la curtea fratelui ei? Sau să se ducă în Italia și să se ocupe de vechi chestiuni de familie?

ORANIA: Tu n-o crezi în stare să ia această hotărîre fiindcă ai văzut-o șovăind, fiindcă ai văzut-o dînd înapoi. Totuși, se gîndește la asta de multă vreme. Și acum, împrejurări noi o împing spre o hotărîre pe care a tot amînat-o. Dacă pleacă? Și dacă regele trimite pe altcineva?

EGMONT: Are să vină și acela și are să găsească și el ce să facă. Are să vină cu planuri mari, cu proiecte și idei, și va vrea să îndrepte totul, să supună și să-i țină în frîu pe toți. Și se va lovi astăzi de un fleac oarecare, mîine de altul, poimîine are să întîlnească o piedică în drum, o lună are să și-o petreacă în proiecte, altă lună va fi necăjit din pricină că nu i-au izbutit planurile, și o jumătate de an are să-și bată capul numai cu o singură provincie. Nici pentru dînsul timpul nu va sta în loc, și-l va cuprinde amețeala și lucrurile vor merge ca și mai înainte, așa încît el, în loc să cutreiere mările după un anumit itinerariu, va fi bucuros ca în furtuna aceasta să-și poată feri corabia de stînci.

ORANIA: Dar dacă îl vor sfătui pe rege să facă o încercare?

EGMONT: Care anume?

ORANIA: Să vadă ce poate face trupul fără cap.

EGMONT: Cum asta?

ORANIA: Egmont, eu de multă vreme cuget la situația noastră și stau mereu parcă aplecat asupra unei table de șah și nici o mișcare a adversarului n-o socotesc fără însemnătate. Și așa cum unii oameni care au vreme cercetează cu cea mai mare băgare de seamă tainele naturii, eu socotesc că datoria, menirea unui domnitor este să cunoască gîndurile și părerile tuturor partidelor. Am motive să mă tem

că va izbucni ceva. Regele a lucrat mult timp după anumite principii. El vede acum că n-o scoate la capăt cu ele. Așadar, ce poate fi mai firesc decît să încerce o altă cale?

EGMONT: Nu cred asta. Cînd îmbătrînești și vezi că, după atîtea încercări pe care le-ai făcut, tot nu se face ordine în lume, atunci trebuie să te lași păgubaș.

ORANIA: Numai un lucru nu l-a încercat.

EGMONT: Care?

ORANIA: Să cruțe poporul și să doboare prinții.

EGMONT: Cîți nu s-au temut de asta și de cîtă vreme! Nici o grijă!

ORANIA: Altădată a fost numai grijă; încetul cu încetul s-a preschimbat în bănuială; și acum e certitudine.

EGMONT: Are regele slujitori mai credincioși decît noi?

ORANIA: Noi îl slujim în felul nostru. Și între noi putem mărturisi că știm destul de bine să cumpănim drepturile regelui cu drepturile noastre.

EGMONT: Dar cine nu face așa? Îi sîntem supuși și ascultători în ce i se cuvine.

ORANIA: Dar dacă el, acum, își atribuie mai multe și numește necredință ceea ce noi numim păstrarea drepturilor noastre?

EGMONT: Vom putea să ne apărăm. Să convoace adunarea cavalerilor „Lînii de Aur"; vom merge la judecată.

ORANIA: Și ce-ar fi dacă sentința s-ar da înaintea anchetei? Pedeapsa înaintea sentinței?

EGMONT: O nedreptate de care Filip nu se va face vinovat; și o nebunie de care nu-l cred în stare nici pe el, nici pe sfetnicii lui.

ORANIA: Și dacă vor fi nedrepți și nebuni?

EGMONT: Nu, Orania, așa ceva nu-i cu putință. Cine ar putea îndrăzni să se atingă de noi? Să ne închidă, ar fi o acțiune neizbutită și fără rost. Nu, nu cutează ei să ridice atît de sus stindardul tiraniei. Vîntul care ar împrăștia vestea asta în țară ar stîrni un incendiu cumplit. Și încotro ar vrea ei să meargă? Regele singur nu poate să judece și să execute în același timp. Să vrea să ne omoare pe la spate? Nu se poate ca el să vrea acest lucru. Într-o clipă, tot poporul s-ar uni într-o alianță cumplită. Dintr-o dată ar izbucni ura și s-ar declara despărțirea pe veci de Spania.

ORANIA: Flăcările s-ar întinde peste mormintele noastre, și sîngele dușmanilor noștri ar curge ca o zadarnică jertfă de ispășire. Să ne gîndim bine, Egmont.

EGMONT: Ce-ar putea să facă?

ORANIA: Ducele de Alba e pe drum.

EGMONT: Nu cred.

ORANIA: Știu sigur.

EGMONT: Regenta spunea că nu știe nimic.

ORANIA: Tocmai asta mă face să fiu convins că vine. Regenta are să-i dea locul. Cunosc cugetul lui de ucigaș. Aduce și oștire cu dînsul.

EGMONT: Ca să cadă iar pe capul țării? Poporul are să fie foarte nemulțumit.

ORANIA: Au să pună mîna pe căpetenii.

EGMONT: Nu! Nu!

ORANIA: Eu zic să ne ducem fiecare în provincia lui. Acolo să ne întărim. Nu va începe lupta pe față.

EGMONT: N-ar trebui să-l salutăm la sosire?

ORANIA: Pierdem vremea.

EGMONT: Și dacă la sosire ne cheamă în numele regelui?

ORANIA: Căutăm vreun pretext.

EGMONT: Și dacă stăruie?

ORANIA: Ne scuzăm.

EGMONT: Și dacă ține neapărat să venim?

ORANIA: Cu atît mai mult nu trebuie să ne ducem.

EGMONT: Și atunci războiul e gata și noi sîntem rebelii. Orania, nu te lăsa ademenit de prea multă chibzuință; eu știu că nu frica te înduplecă pe tine. Gîndește-te la ceea ce vrei să faci.

ORANIA: M-am gîndit.

EGMONT: Gîndește-te ce vină vei purta dacă te înșeli: vina celui mai cumplit război care a pustiit vreodată o țară. Refuzul tău va fi semnalul care va chema la arme provinciile, va îndreptăți orice cruzime din partea Spaniei, și ea numai atît așteaptă: un pretext. Tot ce noi am potolit cu atîta trudă va izbucni din nou la semnalul tău și va stîrni tulburări îngrozitoare. Gîndește-te ce se va întîmpla cu orașele, cu nobilimea, cu poporul, cu negustorii, cu țăranii, cu breslele! Și gîndește-te ce devastare, cîte omoruri! Pe cîmpul de luptă soldatul nu se sperie cînd vede cum cade un camarad lîngă dînsul. Dar tu vei vedea cum fluviul duce cu el cadavrele cetățenilor, ale copiilor, ale femeilor și te vei gîndi cu groază că nu mai știi pe cine

aperi, fiindcă vor pieri tocmai aceia pentru a căror libertate ai ridicat armele. Şi ce vei simţi tu atunci cînd va trebui să-ţi spui: „Le-am ridicat pentru a mă apăra."

ORANIA: Nu sîntem singuri, Egmont. Dacă e bine să ne jertfim pentru mii şi mii de oameni, tot aşa de bine este să ne cruţăm viaţa pentru mii şi mii.

EGMONT: Cine se cruţă pe el însuşi trebuie să-şi dea lui însuşi de bănuit.

ORANIA: Cine se cunoaşte pe sine însuşi poate merge, sigur de sine, înainte sau înapoi.

EGMONT: Răul de care te temi se va săvîrşi din vina ta.

ORANIA: E lucru înţelept şi vrednic să te împotriveşti unui rău inevitabil.

EGMONT: În faţa unei primejdii atît de mari, trebuie să ţii seama de orice speranţă, cît de mică.

ORANIA: Nu mai avem loc nici pentru un pas: prăpastia e chiar la picioarele noastre.

EGMONT: Bunăvoinţa regelui să fie o temelie atît de îngustă?

ORANIA: Îngustă nu, dar şubredă.

EGMONT: Cred că eşti nedrept. Nu pot tolera ca cineva să gîndească astfel despre dînsul. E fiul lui Carol Quintul şi nu poate face o josnicie.

ORANIA: Regii nu fac nimic josnic.

EGMONT: Ar trebui să-l cunoşti mai bine.

ORANIA: Tocmai cunoaşterea asta ne îndeamnă să nu aşteptăm o experienţă primejdioasă.

EGMONT: Nici o experienţă pe care ai curajul s-o faci nu-i primejdioasă.

ORANIA: Te-ai supărat, Egmont.

EGMONT: Trebuie să văd cu ochii mei.

ORANIA: Ce bine ar fi dacă de data asta ai vedea cu ai mei! Tu crezi, prietene, că dacă ţii ochii deschişi, vezi. Eu plec. Aşteaptă sosirea lui Alba, şi dumnezeu să te ajute. Poate că refuzul meu te va salva. Poate că balaurul nu vrea să prindă nimic dacă nu ne poate înghiţi pe amîndoi deodată. Poate că mai întîrzie ca să-şi poată îndeplini mai bine planurile. Şi poate că pînă atunci vei vedea şi tu lucrurile sub adevărata lor înfăţişare. Dar atunci, fugi repede, repede, şi scapă. Rămîi cu bine. Observă tot cu de-amănuntul: cîţi soldaţi are, cum ocupă oraşul, ce trupe păstrează regenta, ce gîndesc prietenii tăi. Şi dă-mi şi mie de ştire despre toate... Egmont!

EGMONT: Ce este?

ORANIA *luîndu-i mîna:* Lasă-te convins! Vino cu mine!
EGMONT: Ce? Lacrimi, Orania?
ORANIA: Un bărbat poate să plîngă după un prieten pierdut.
EGMONT: Crezi că sînt pierdut?
ORANIA: Ești. Gîndește-te. Ți-a mai rămas puțină vreme. Rămîi cu bine. *Pleacă.*
EGMONT *singur:* Ce putere au asupra noastră gîndurile altora! Niciodată nu mi-ar fi trecut așa ceva prin minte; și iată că temerile omului acestuia au intrat în mine. Nu! Asta e o picătură străină în sîngele meu. Natură bună, arunc-o afară! Iar cît despre brazdele îngîndurate ale frunții, am eu un mijloc plăcut ca să le alung.

ACTUL AL TREILEA

Palatul Regentei.
Margareta de Parma

REGENTA: Trebuia să mă aştept la asta. Cînd îţi petreci viaţa muncind şi străduindu-te, gîndeşti că faci tot ce este cu putinţă; dar cel care priveşte de departe şi porunceşte, crede că pretinde numai atît cît se poate. O, regii ăştia! Niciodată nu mi-aş fi închipuit că mă va durea aşa de mult. E atît de plăcut să domneşti! Să abdic? Nu ştiu cum a putut s-o facă tatăl meu. Dar vreau şi eu s-o fac.

În fund apare **Machiavell.**

REGENTA: Vino mai aproape, Machiavell. Mă gîndesc la scrisoarea aceasta a fratelui meu.

MACHIAVELL: Pot să ştiu şi eu ce cuprinde?

REGENTA: Vorbe plăcute pentru mine şi multă grijă pentru statele lui. Laudă perseverenţa, sîrguinţa şi credinţa cu care am vegheat pînă acum asupra drepturilor maiestăţii sale în aceste ţări. Îi pare rău că poporul neastîmpărat îmi dă de furcă. E atît de convins de adîncimea vederilor mele, e atît de extraordinar de mulţumit de felul înţelept în care mă port, încît aproape îmi vine să spun că scrisoarea aceasta este prea frumos scrisă pentru un rege, iar pentru un frate e cu siguranţă prea frumos scrisă.

MACHIAVELL: Nu-i întîia oară cînd îşi arată îndreptăţita sa mulţumire.

REGENTA: Nu, dar întîia oară cînd asta e o figură retorică.

MACHIAVELL: Nu vă înţeleg.

REGENTA: Ai să înţelegi. După această introducere, spune: Fără trupe, fără o mică armată, voi face aici figură proastă! Am făcut rău, spune el, că, la plîngerile locuitorilor, am

retras din provincii soldații noștri. Regele e de părere că o garnizoană care stă poporului în spate nu-l lasă să facă sărituri prea mari.

MACHIAVELL: Asta ar ațîța foarte mult spiritele.

REGENTA: Regele însă e de părere – auzi? – e de părere că un general destoinic, unul care nu ține seama de nimic, ar putea isprăvi repede și cu poporul, și cu nobilimea, și cu tîrgoveții, și cu țăranii. Și de aceea trimite acum, cu o armată puternică... pe ducele de Alba.

MACHIAVELL: Alba?

REGENTA: De ce te miri?

MACHIAVELL: Ați spus că „îl trimite". Desigur că întreabă dacă să-l trimită?

REGENTA: Regele nu întreabă. Îl trimite.

MACHIAVELL: Veți avea, așadar, în slujba domniei voastre, un războinic încercat.

REGENTA: În slujba mea? Vorbește deschis, Machiavell.

MACHIAVELL: N-aș vrea să v-o iau înainte cu vorba.

REGENTA: Și eu aș vrea să mă prefac! Sînt necăjită, foarte necăjită! Aș prefera ca fratele meu să spună ce gîndește, decît să iscălească scrisori ceremonioase, pe care le compune un secretar de stat.

MACHIAVELL: N-ar trebui oare să-și dea seama...

REGENTA: Îi cunosc pe toți și pe dinăuntru și pe dinafară. Ar vrea să le aibă pe toate netede și curățite. Și fiindcă ei singuri nu pun mîna să curețe, oricine vine cu mătura e om de încredere. Îi văd pe toți, pe rege și pe sfetnicii lui, parcă ar fi brodați pe tapiseria asta.

MACHIAVELL: Așa de bine?

REGENTA: Nimic nu lipsește. Sînt și oameni de treabă printre ei. Rodrigo cel cinstit, care e atît de priceput și de măsurat, care nu vrea să se înalțe prea sus și totuși nu lasă să cadă nimic. Alonso cel drept, Freneda sîrguinciosul, neclintitul Las Vargas și încă alți cîțiva care merg împreună cînd influența partidului cel bun crește. Dar iată colo, toledanul, cu ochii înfundați în cap, cu fruntea lui de fier, cu privirea arzătoare și adîncă, tot mormăie printre dinți și spune că femeile sînt prea bune și îngăduitoare cînd nu trebuie, și mai spune că femeile călăresc pe cai gata înșeuați, dar nu se pricep să îngrijească de ei, și alte glume la fel, pe care le-am auzit și eu cîndva de la domnii aceștia politici.

MACHIAVELL: Ați ales pentru tabloul acesta niște culori foarte potrivite.

REGENTA: Mărturisește, Machiavell, că dintre toate aceste culori cu care desigur aș putea zugrăvi ceva, nici una nu-i așa de vînătă, așa de neagră ca fierea cum este culoarea feței lui Alba și cum este culoarea cu care pictează el. Pentru dînsul orice om este vinovat de sacrilegiu și de lezmaiestate, fiindcă prin această învinuire oricine poate fi imediat tras pe roată, tras în țeapă, sfîșiat în bucăți, ars pe rug. Lucrurile bune pe care le-am făcut eu aici par a fi nimic din depărtare, tocmai pentru că sînt bune. Dar el se agață de orice îndrăzneală care a trecut, amintește de orice tulburare care s-a potolit. Și prin fața ochilor regelui trec atîtea răzvrătiri, atîtea răzmerițe și atîtea grozăvii, încît își închipuie că aici oamenii se mănîncă de vii între ei, în timp ce la noi necuviințele trecătoare ale cîtorva neciopliți s-au și uitat de mult. Atunci regele începe să-i urască de-a binelea pe bieții oameni. I se par niște ființe odioase, niște fiare, niște monștri. Și atunci el recurge la foc și sabie și crede că așa se îmblînzesc oamenii.

MACHIAVELL: Cred că sînteți prea pornită. Dați lucrurilor prea mare importanță. Nu sînteți tot regentă?

REGENTA: Știu eu asta. Alba are să vină cu instrucțiuni. Am destulă experiență în ce privește treburile statului ca să știu cum este înlăturat cineva fără să i se ia postul. La început va aduce niște instrucțiuni care vor fi vagi și piezișe. Va lua tot felul de măsuri pentru că are puterea în mînă. Și cînd eu am să protestez, el va pretinde că are anumite instrucțiuni secrete. Cînd voi cere să le văd și eu, are să mă poarte cu vorba; dacă am să stărui, are să-mi arate o hîrtie care va cuprinde cu totul altceva. Și dacă nu mă voi liniști nici atunci, n-are să facă nimic, ca și cum n-aș fi scos nici o vorbă. Și în vremea asta el va face lucruri de care mi-e teamă și va înlătura ceea ce eu vreau.

MACHIAVELL: Aș vrea să vă pot contrazice.

REGENTA: Va ațîța din nou cu asprime și cruzime ceea ce eu am potolit cu o nemaipomenită răbdare. Voi vedea cu ochii mei cum îmi piere opera, și pe deasupra voi mai purta și vina.

MACHIAVELL: Mai așteptați, alteță.

REGENTA: Am destulă stăpînire asupra mea ca să fiu liniștită. Poate să vină. Am să-i dau locul, cu toată demnitatea, înainte ca el să mă înlăture.

MACHIAVELL: Așa de repede acest pas important?

REGENTA: E mai greu decît crezi. Cine-i obișnuit să domnească, cine e obișnuit să țină în fiecare zi în mîna lui soarta a mii și mii de oameni, coboară de pe tron ca într-un mormînt. Dar e mai bine așa decît să trăiești printre oameni ca o fantomă și să revendici o faimă deșartă, un post pe care altul l-a moștenit de la tine, pe care îl ocupă și de care se folosește.

Acasă la Klärchen.

Klärchen. Mama.

MAMA: O dragoste ca a lui Brackenburg n-am mai văzut Credeam că așa ceva nu se găsește decît în legende.

KLÄRCHEN *umblă încoace și încolo prin odaie, fredonînd:*

Sufletul îndrăgostit
Numai el e fericit...

MAMA: Bănuiește că umbli cu Egmont, dar eu cred că dacă ai vrea și dacă te-ai purta mai prietenos cu dînsul, te-ar lua și acum.

KLÄRCHEN *cîntă:* Voios nespus

Dar și mîhnit,
Pe gînduri dus
Necontenit,
Dorind,
Rîvnind
În chinuri grele,
Chiuind vesel
Pînă la stele,
Bătut amarnic
De gînduri rele;
Sufletul îndrăgostit
Numai el e fericit.

MAMA: Mai lasă cîntecul ăsta!

KLÄRCHEN: De ce nu-ți place? E un cîntec puternic. Am adormit de multe ori cu el un copil mare.

MAMA: Te gîndești numai la dragostea ta. N-ar trebui să uiți totul numai pentru un lucru. Pe Brackenburg ar trebui să-l respecți, eu așa îți spun. Poate că odată el te va face fericită.

KLÄRCHEN: El?

MAMA: Da, da, are să vină și vremea aceea! Voi, copiii, nu vedeți nimic înaintea voastră și nu ascultați de sfaturile noastre. Și tinerețea și dragostea, toate au un sfîrșit. Și vine o vreme cînd mulțumești lui dumnezeu că ai un locșor unde să te aciuiezi.

KLÄRCHEN *se înfioară, tace o clipă și tresare:* Mamă, poate să vină și vremea aceea și poate să vină și moartea. E cumplit să te gîndești... Și dacă vine... dacă va trebui... atunci... vom face și noi ce vom putea... Să mă lipsesc de tine, Egmont! *Cu lacrimi în ochi!* Nu, nu-i cu putință, nu-i cu putință!

EGMONT *înfășurat în mantie, cu pălăria pe ochi:* Klärchen!

KLÄRCHEN *tresărind, cu un strigăt:* Egmont! *Se repede la el.* Egmont! *Îl îmbrățișează și rămîne la pieptul lui.* O, dragul meu, scumpul meu! Ai venit, în sfîrșit!

EGMONT: Bună seara, mamă!

MAMA: Bine ați venit, domnule conte! Fetița mea era să moară de mîhnire că ați întîrziat atîta. Toată ziua a vorbit și a cîntat de dumneavoastră.

EGMONT: Îmi dați ceva de mîncare?

MAMA: Prea multă cinste pentru noi! Numai să avem ce.

KLÄRCHEN: Da, sigur, este. N-ai nici o grijă, mamă! Am pregătit eu tot ce trebuie. Să nu mă spui, mamă!

MAMA: Nu prea e mare lucru!

KLÄRCHEN: O clipă numai! Eu mă gîndesc așa: cînd e el lîngă mine, nu mi-e foame deloc; nici lui n-ar trebui să-i fie foame, cînd sînt lîngă el.

EGMONT: Crezi?

Klärchen bate din picior și se întoarce supărată.

EGMONT: Ce ai?

KLÄRCHEN: Cît de rece ești astăzi! Nici nu m-ai sărutat măcar. De ce îți ții mîinile înfășurate în mantie ca un copil în scutece? Un soldat și un îndrăgostit nu trebuie să-și ascundă mîinile.

EGMONT: Toate lucrurile la vremea lor, draga mea! Cînd soldatul stă la pîndă și vrea să afle ceva de la dușman, se

strînge în el însuşi, se prinde singur în braţe şi chibzuieşte adînc. Şi un îndrăgostit...

MAMA: Dar nu vreţi să şedeţi şi să vă scoateţi mantia? Eu mă duc la bucătărie. Cînd sînteţi aici, Klärchen nu se mai gîndeşte la nimic altceva. Trebuie să vă mulţumiţi cu ce găsiţi.

EGMONT: Bunăvoinţa dumitale este cea mai bună mirodenie.

Mama *pleacă.*

KLÄRCHEN: Şi atunci dragostea mea ce este?

EGMONT: Tot ce vrei.

KLÄRCHEN: Aseamăn-o cu ceva dacă poţi.

EGMONT: Mai întîi, uite! *Îşi aruncă mantia şi apare în haine bogate.*

KLÄRCHEN: O!

EGMONT: Acum mîinile mi-s libere. *O îmbrăţişează.*

KLÄRCHEN: Nu, lasă! Îţi strici hainele! *Dîndu-se înapoi.* Ce minunat! Nici nu-mi vine să mă ating de tine.

EGMONT: Eşti mulţumită? Ştii că ţi-am făgăduit să vin o dată în haine de gală.

KLÄRCHEN: De atunci nu te-am mai rugat. Am crezut că nu vrei... A! Uite şi „Lîna de Aur"!

EGMONT: Acum ai văzut-o!

KLÄRCHEN: Împăratul ţi-a dat-o?

EGMONT: Da. Cordonul şi insignele dau celui care le poartă cele mai înalte drepturi. Nu recunosc pe lume nici un alt judecător pentru faptele mele decît pe marele maestru al ordinului, împreună cu adunarea cavalerilor.

KLÄRCHEN: O, tu ai putea să laşi o lume întreagă să te judece... Catifeaua e minunată! Şi broderia! Şi ceaprazul! Nu ştii de unde să începi!

EGMONT: Satură-ţi ochii!

KLÄRCHEN: „Lîna de Aur"! Mi-ai spus povestea ei şi mi-ai spus că e o distincţie pentru fapte mari şi deosebite şi pe care o meriţi şi o capeţi cu trudă şi cu sîrguinţă. E un lucru de mare preţ... pot s-o asemăn cu dragostea ta... Tot aşa o port şi eu în piept... şi totuşi...

EGMONT: Ce vrei să spui?

KLÄRCHEN: Şi totuşi nu pot s-o asemăn...

EGMONT: De ce?

KLÄRCHEN: Eu n-am dobîndit-o cu trudă şi cu sîrguinţă şi n-am meritat-o.

EGMONT: Cu dragostea e altceva. O meriţi pentru că n-ai căutat-o... Şi de cele mai multe ori o dobîndesc oamenii care nu aleargă după ea.

KLÄRCHEN: Judeci aşa după tine? Despre tine spui aceste vorbe mîndre? Tu, care eşti iubit de tot poporul!

EGMONT: O, dacă măcar aş fi făcut ceva pentru el! Dacă aş putea face ceva pentru el! Aşa le place oamenilor să mă iubească.

KLÄRCHEN: Ai fost desigur astăzi la regentă?

EGMONT: Da, am fost.

KLÄRCHEN: Eşti bine cu dînsa?

EGMONT: Cred că da. Sîntem prietenoşi şi îndatoritori unul faţă de altul.

KLÄRCHEN: Şi în suflet?

EGMONT: Îi doresc tot binele. Fiecare din noi are scopurile lui. Dar n-are a face. E o femeie straşnică, îşi cunoaşte oamenii şi ar putea să vadă lucrurile adînc dacă n-ar fi aşa de bănuitoare. Eu îi dau mult de furcă fiindcă ea caută mereu taine în dosul faptelor mele, şi eu n-am nici o taină.

KLÄRCHEN: Chiar nici una?

EGMONT: Poate, totuşi, dar foarte puţine. Orice vin, cu timpul, lasă piatră pe fundul butoiului. Orania însă constituie pentru dînsa o preocupare şi mai mare şi o problemă mereu nouă. El lasă să se creadă că are întotdeauna ceva de ascuns. Şi ea se tot uită la el şi încearcă mereu să ghicească ce gîndeşte şi încotro merge.

KLÄRCHEN: E prefăcută?

EGMONT: Dacă-i regentă, mai întrebi?

KLÄRCHEN: Nu, voiam să spun: e falsă?

EGMONT: Nici mai mult, nici mai puţin decît cineva care vrea să-şi atingă scopul.

KLÄRCHEN: Eu n-aş putea să mă descurc în lumea aceasta. Ea are însă un suflet de bărbat, alt soi de femeie, nu e ca noi, astea care ne îndeletnicim cu cusutul şi cu bucătăria. Ea este puternică, inimoasă, hotărîtă.

EGMONT: Da, aşa este, atunci cînd nu-s treburile prea încurcate. De data asta însă şi-a cam pierdut cumpătul.

KLÄRCHEN: Cum asta?

EGMONT: Are şi o mustăcioară şi uneori o loveşte podagra. O adevărată amazoană.

KLÄRCHEN: O femeie impunătoare. Eu m-aş sfii să mă înfăţişez la dînsa.

EGMONT: De obicei nu eşti aşa de sfioasă... Dar asta nici n-ar fi teamă, ci numai ruşine feciorelnică.

Klärchen lasă ochii în jos, îi ia mîna și se strînge lîngă dînsul.

EGMONT: Te înțeleg, fetițo dragă! Poți să-ți ridici ochii! *Îi sărută ochii.*

KLÄRCHEN: Lasă-mă să tac. Lasă-mă să te țin lîngă mine. Lasă-mă să mă uit în ochii tăi, să găsesc totul în ei, mîngîiere și speranță, și bucurie și mîhnire. *Îl îmbrățișează și îl privește.* Spune-mi, spune! Nu mai înțeleg! Tu ești Egmont? Contele Egmont? Marele Egmont, care face atîta vîlvă, despre care toată lumea vorbește și la care țin toate provinciile?

EGMONT: Nu, Klärchen, nu sînt eu.

KLÄRCHEN: Cum?

EGMONT: Vezi tu, Klärchen... Lasă-mă să mă așez... *Se așază pe un scaun, ea îngenunchează pe un taburet, cu brațele pe genunchii lui, uitîndu-se la el.* Egmont acela de care vorbești tu e un Egmont ursuz, rigid, rece, un om care trebuie să se stăpînească și să-și schimbe fața cînd într-un fel, cînd într-altul. Cînd lumea îl vede vesel și voios, el este frămîntat de gînduri, neînțeles, încurcat. E iubit de un popor care nu știe ce vrea, respectat și ridicat în slavă de o mulțime cu care nu se poate face nimic; înconjurat de prieteni în care nu se poate încrede; pîndit de oameni care nu știu cum ar face să se atingă de dînsul. El lucrează și se trudește, deseori fără scop, de multe ori fără răsplată... O, nu mă întreba cum trăiește și ce simte acest om. Însă acesta de aici, Klärchen, acesta e un om liniștit, sincer, fericit, iubit și cunoscut de inima cea mai bună, pe care și el o cunoaște bine și pe care cu toată dragostea și încrederea o strînge la pieptul lui. *O îmbrățișează.* Acesta e Egmont al tău!

KLÄRCHEN: Acum pot să mor! Nu e pe lume bucurie mai mare decît asta.

ACTUL AL PATRULEA

O stradă.
Jetter. Dulgherul.

JETTER: Hei! Pst! Hei! Vecine, o vorbă!
DULGHERUL: Vezi-ţi de drum şi taci din gură.
JETTER: Numai o vorbă. Nimic nou?
DULGHERUL: Nimic, decît că n-avem voie să vorbim despre nici un fel de noutăţi.
JETTER: Cum asta?
DULGHERUL: Hai aici, lîngă perete. Fii cu băgare de seamă. Ducele de Alba, de îndată ce a sosit, a dat un ordin în care se spune că dacă doi sau trei oameni vor fi prinşi stînd de vorbă pe stradă, vor fi declaraţi vinovaţi de înaltă trădare, scurt, fără nici o anchetă.
JETTER: Vai de mine!
DULGHERUL: Sub pedeapsa închisorii pe viaţă este oprit să vorbeşti despre chestiuni de stat.
JETTER: Vai, libertatea noastră!
DULGHERUL: Şi oricine va critica faptele guvernului va suferi pedeapsa cu moartea.
JETTER: Vai de capetele noastre!
DULGHERUL: Şi părinţii, copiii, rudele, prietenii, servitorii sînt îndemnaţi, cu făgăduiala că vor fi bine răsplătiţi, să denunţe tot ce se petrece în casă tribunalului care a fost înfiinţat anume pentru aceasta.
JETTER: Hai să mergem acasă!
DULGHERUL: Iar celor ce se vor supune li se făgăduieşte că nu se va atinge nimeni de trupul, cinstea şi averea lor.
JETTER: Ce mărinimie! Mie, cum a intrat ducele în oraş, mi s-a încleştat inima. De atunci mi se pare mereu că cerul e acoperit cu un văl negru şi că s-a lăsat atît de jos, încît trebuie să te încovoi ca să nu te loveşti de el.

DULGHERUL: Dar de soldați ce zici? Strașnici! Cu totul altfel decît răcanii cu care sîntem noi obișnuiți.

JETTER: Ptiu! Ți se strînge inima cînd îi vezi în marș pe stradă. Drepți ca luminarea, cu privirile neclintite, și toți într-un pas. Și cînd e vreunul de santinelă și treci prin fața lui, parcă ar vrea să te străpungă cu privirea, nu altceva. Și-s așa de țepeni și de ursuzi, încît ai impresia că vezi postați în toate colțurile numai temniceri. Nu-mi plac deloc. Ostașii noștri erau oameni de treabă; își permiteau ei pe ici, pe colo, cîte ceva, stăteau cu picioarele rășchirate, cu pălăria pe-o ureche, le plăcea să trăiască și lăsau și pe alții să trăiască. Dar aceștia parcă sînt niște mașini în care e cîte un drac.

DULGHERUL: Dacă unul din ăștia ar striga „Stai!" și te-ar lua la ochi cu arma, crezi că ai putea să nu stai?

JETTER: Aș muri pe loc.

DULGHERUL: Hai acasă!

JETTER: Stăm prost de tot. Cu bine!

Vine **Soest.**

SOEST: Hei, prieteni, camarazi, stați puțin!

DULGHERUL: Sst! Să mergem!

SOEST: Știți?

JETTER: Multe de tot!

SOEST: Regenta a plecat.

JETTER: Atunci, dumnezeu să ne aibă în sfînta lui pază!

DULGHERUL: Numai ea ne-a mai apărat.

SOEST: Pe neașteptate și fără să știe nimeni. Nu se putea înțelege cu ducele. A lăsat vorbă nobilimii că se întoarce. Dar nimeni nu crede.

DULGHERUL: Numai nobilii sînt de vină că au lăsat să vină pacostea asta nouă pe capul nostru. Ar fi putut s-o împiedice. Privilegiile noastre s-au dus.

JETTER: Pentru dumnezeu, nu mai vorbiți de privilegii! Mie îmi miroase numai a execuție! Soarele nu-și arată fața și ceața pute.

SOEST: A plecat și Orania.

DULGHERUL: Toți ne-au părăsit.

SOEST: A mai rămas contele Egmont.

JETTER: Slavă domnului! Să-i ajute dumnezeu! Numai el mai poate face ceva!

Vine Vansen.

VANSEN: În sfîrşit, găsesc şi eu cîţiva care încă nu s-au tupilat pe undeva.

JETTER: Fă-ne plăcerea şi vezi-ţi de drum!

VANSEN: Nu sînteţi politicoşi.

DULGHERUL: Nu-i timp acum de temenele. Te mănîncă iar spinarea? Te-ai vindecat aşa de repede?

VANSEN: Un soldat e obişnuit cu rănile. Dacă m-aş fi sinchisit de bătaie, n-aş fi făcut nimic în viaţă.

JETTER: Poţi s-o păţeşti şi mai rău.

VANSEN: Mi se pare că din pricina vijeliei care se apropie, au început să ţi se cam moaie mădularele.

DULGHERUL: Ai să vezi tu în curînd ce au să simtă mădularele tale, dacă nu te astîmperi.

VANSEN: Bieţi şoareci, care nu mai pot de spaimă cînd stăpînul casei a adus o mîţă nouă! Doar puţintel mai altfel; încolo, ne vom face mendrele tot aşa ca şi pînă acum, n-aveţi nici o grijă.

DULGHERUL: Eşti o secătură îndrăzneaţă.

VANSEN: Cumetre guguman! Aşteaptă mai întîi să vezi ce face ducele. Motanul acesta bătrîn parcă a înghiţit pînă azi draci, nu şoareci, şi acum nu poate să-i mistuie. Să mai aşteptăm. Trebuie şi el să mănînce, să bea, să doarmă, ca şi ceilalţi oameni. Mie nu mi-e frică niciodată, numai să folosim bine timpul. La început o ia repede. Pe urmă are să vadă şi el că-i mai bun traiul în cămară printre şunci şi că e mai bine să doarmă noaptea în linişte decît să prindă în pod cîţiva şoricei. Îi cunosc eu pe guvernatorii ăştia!

DULGHERUL: Uite ce îndrăzneşte să vorbească! Dacă mie mi-ar ieşi din gură aşa ceva, nu m-aş mai socoti o clipă sigur.

VANSEN: Fiţi pe pace! Nici dumnezeu din ceruri n-are habar de nişte viermi ca voi, d-apoi regentul.

JETTER: Gură păcătoasă ce eşti!

VANSEN: Ştiu însă pe alţii cărora le-ar prinde mai bine să nu facă vitejii şi să aibă curajul unui croitor.

DULGHERUL: Ce vrei să spui?

VANSEN: Hm! Mă gîndesc la Egmont.

JETTER: Egmont? De ce să-i fie lui frică?

VANSEN: Eu sînt un om sărac şi aş putea trăi un an întreg din ceea ce pierde el într-o singură seară. Şi totuşi aş

merita să-mi dea venitul lui pe un an dacă i-aş împrumuta capul meu măcar un sfert de ceas.

JETTER: Ei, mai las-o! Părul lui Egmont e mai deştept decît creierul tău.

VANSEN: Da, dar nu atît de şiret. Domnii ăştia nobili sînt primii care cad în capcană. N-ar trebui să fie atît de încrezători.

JETTER: I-auzi palavre! Un mare senior ca Egmont!

VANSEN: Tocmai din pricină că nu e croitor.

JETTER: Gură spurcată!

VANSEN: Aş vrea eu ca Egmont să simtă în mădulare măcar un ceas curajul vostru, aşa încît să-l apuce tremuriciul şi să plece din oraş.

JETTER: Vorbeşti aiurea. Egmont e în tot atîta siguranţă ca şi stelele pe cer.

VANSEN: N-ai văzut niciodată o stea care cade? A pierit cît ai clipi din ochi!

DULGHERUL: Dar cine caută să-i facă vreun rău?

VANSEN: Cine caută? Poate ai de gînd să-l opreşti tu pe acela care vrea să-i facă rău? Ai să porneşti cumva tu răscoala cînd au să-l închidă?

JETTER: A!

VANSEN: Sînteţi gata cumva să vă puneţi ciolanele în joc pentru el?

SOEST: E!

VANSEN *imitîndu-i:* A! E! Rostiţi, de mirare, tot alfabetul! Aşa este şi aşa rămîne! Dumnezeu să-l păzească!

JETTER: Mă îngrozeşte neruşinarea dumitale. Un om atît de nobil şi de cumsecade să fie ameninţat?

VANSEN: He-hei! Un ticălos o duce totdeauna mai bine. Cînd şade pe banca acuzaţilor, îşi bate joc de judecători; cînd e judecător, face bucuros din orice împricinat un criminal. Eu am copiat odată un act în care scria cum un judecător a căpătat de la curte laude şi bani pentru că l-a anchetat pe un om cinstit care era rău văzut şi l-a scos vinovat de tot felul de lucruri.

DULGHERUL: Asta-i iarăşi o minciună gogonată. Cum poţi să scoţi cu ancheta dintr-un nevinovat un vinovat?

VANSEN: Cap sec! Acolo unde ancheta n-are ce scoate, mai pune ea de la ea! Omul cinstit e nechibzuit, ba chiar încăpăţînat. La început îl iei mai cu binişorul, şi omul

care e mîndru de nevinovăţia lui, spune tot, de-a dreptul, şi spune lucruri pe care unul mai prevăzător le-ar ascunde. Pe urmă inchizitorul din răspunsuri face iarăşi întrebări şi pîndeşte să vadă unde apare o contrazicere cît de mică. Şi atunci strînge deodată laţul, şi bietul om cade în cursă: fie că ici a spus prea mult, fie că dincolo a spus prea puţin, sau că din cine ştie ce scăpare din vedere n-a pomenit de cutare amănunt sau că, în sfîrşit, a intrat frica în el. Şi atunci totul este pus pe roate. Şi să mă credeţi că o cerşetoare care scormoneşte după cîrpe într-un gunoi nu lucrează cu mai multă atenţie decît un asemenea fabricant de vinovaţi, care, din nişte indicii mărunte, strîmbate, sucite, întortocheate, măsluite, ascunse sau plăsmuite, meştereşte, în sfîrşit, o sperietoare de cîrpe şi paie, pentru ca să-şi poată spînzura inculpatul măcar în efigie. Şi bietul om să mulţumească lui dumnezeu dacă scapă numai cu atît.

JETTER: Bre! Cum îi merge gura!

DULGHERUL: Poate că aşa s-o fi întîmplat cu muştele, dar viespele îşi bat joc de păienjenişul dumitale.

VANSEN: Asta depinde de păianjeni. Iată, de pildă, ducele de Alba, lung cum e, seamănă leit cu un păianjen. Dar nu un păianjen din aceia groşi, aceia-s mai puţin veninoşi, ci un păianjen subţire şi cu picioarele lungi care, oricît ar mînca, nu se îngraşă şi care toarce nişte fire subţiri de tot, dar cu atît mai rezistente.

JETTER: Egmont e cavaler al „Lînii de Aur". Cine are voie să se atingă de dînsul? Nu poate fi judecat decît de semenii lui, numai de adunarea tuturor cavalerilor. Numai gura ta cea rea şi cugetul tău cel păcătos te fac să îndrugi asemenea palavre.

VANSEN: Şi dacă vorbesc, înseamnă că-i doresc răul? Nu zic, e un domn foarte cumsecade. La cîţiva prieteni de-ai mei, care în altă parte ar fi fost spînzuraţi, el le-a dat drumul numai cu o porţie bună de vergi la spate. Şi acum, plecaţi, plecaţi de aici! Vă sfătuiesc chiar eu. Văd o patrulă care vine-ncoace. Nu prea are aerul că vrea să bea un pahar cu noi. Să aşteptăm liniştiţi şi să vedem. Am vreo cîteva nepoate şi un cumătru cîrciumar. Dacă ăştia au să guste cumva din ele şi n-au să se îmblînzească, atunci să ştiţi că sînt nişte dihănii îndrăcite.

Palatul Culenburg
Apartamentul Ducelui de Alba
Se întîlnesc **Silva** *și* **Gomez**

SILVA: Ai executat ordinele ducelui?

GOMEZ: Întocmai așa cum a spus. Toate patrulele au ordin să se găsească în fiecare zi la o oră anumită în locurile pe care le-am hotărît. Pînă atunci, ca de obicei, cutreieră orașul ca să păstreze ordinea. Nici una nu știe de cealaltă. Fiecare crede că ordinul e numai pentru ea. Așadar, într-o clipă se poate strînge cordonul, și toate intrările palatului pot fi ocupate. Știi de ce s-a dat ordinul acesta?

SILVA: Sînt obișnuit să ascult orbește. Și de cine e mai ușor să asculți decît de duce, cînd rezultatul dovedește întotdeauna că el a poruncit bine?

GOMEZ: Bun, bun. De altfel nu-i nici o mirare că și tu te-ai făcut închis și zgîrcit la vorbă ca și dînsul, odată ce toată vremea trebuie să stai în preajma lui. Mie mi se pare mai ciudat, fiindcă sînt obișnuit cu slujba italienească, mai ușoară. În ce privește credința și ascultarea, am rămas același, dar m-am obișnuit să stau de vorbă și să discut. Voi toți sînteți tăcuți și nu știți să trăiți. Ducele seamănă cu un turn de bronz fără porți, așa că garnizoana din el ar trebui să aibă aripi. Deunăzi, la masă, l-am auzit spunînd despre un om vesel și prietenos că e ca o cîrciumă proastă, cu o firmă mare ca să ademenească trîndavii, cerșetorii și hoții.

SILVA: Și nu ne-a adus oare încoace fără să scoată un cuvînt?

GOMEZ: Da, în privința asta, nimic de zis. Negreșit! Cine a văzut cu cîtă pricepere a adus el armata din Italia încoace, apoi a avut ce vedea! S-a strecurat printre prieteni și dușmani, printre francezi, monarhiști și eretici, printre elvețieni și aliați. A păstrat cea mai severă disciplină și a știut să conducă lesne și fără piedici expediția aceasta, care era socotită atît de primejdioasă... Am avut ce vedea și ce învăța!

SILVA: Și aici la fel! E o liniște și o pace ca și cînd n-ar fi fost nici o răscoală.

GOMEZ: Era destulă liniște și cînd am sosit noi.

SILVA: În provincii e mai multă liniște acuma decît înainte. Și dacă se mai mișcă ici-colo cîte unul, se mișcă fiindcă vrea să fugă. Dar cred că și acestora are să li se închidă drumul.

GOMEZ: Abia acum are să-şi cîştige bunăvoința regelui.
SILVA: Şi nouă nu ne rămîne altceva mai bun de făcut decît să ne-o păstrăm pe a lui. Dacă vine regele pe aici, atunci sigur că ducele şi cei recomandați de el nu vor rămîne nerăsplătiți.
GOMEZ: Crezi că vine regele?
SILVA: Se fac atîtea pregătiri, încît e foarte probabil să vină.
GOMEZ: Nu prea cred în pregătirile acestea.
SILVA: Oricum, nu vorbi despre asta. Fiindcă şi dacă regele n-are de gînd să vină, atîta cel puțin e sigur: că lumea trebuie să creadă că vine.

Intră **Ferdinand,** *fiul natural al lui Alba.*

FERDINAND: Tatăl meu n-a venit încă?
SILVA: Îl aşteptăm.
FERDINAND: Trebuie să vină prinții.
GOMEZ: Vin astăzi?
FERDINAND: Da, Orania şi Egmont.
GOMEZ *încet lui Silva:* Încep să pricep ceva.
SILVA: Ce pricepi păstrează pentru tine.

Intră **Ducele de Alba.** *Ceilalți se retrag mai în fund.*

ALBA: Gomez!
GOMEZ *înaintînd:* Da, stăpîne!
ALBA: Ai pus străjile şi le-ai dat ordinele trebuitoare?
GOMEZ: Întocmai aşa cum ați spus. Patrulele...
ALBA: Bine. Să stai în galerie. Silva îți va spune clipa cînd vei aduce străjile şi vei ocupa intrările palatului. Restul îl ştii.
GOMEZ: Da, stăpîne. *Iese.*
ALBA: Silva!
SILVA: Aici sînt.
ALBA: Trebuie să arăți astăzi tot ceea ce am prețuit întotdeauna la tine: curaj, hotărîre, execuție neclintită.
SILVA: Vă mulțumesc că-mi dați prilejul să arăt că sînt tot eu cel de altădată.
ALBA: Îndată ce prinții vor intra la mine, du-te repede şi arestează-l pe secretarul lui Egmont. Ai luat măsuri să fie prinşi toți ceilalți care au fost indicați?
SILVA: Să n-aveți nici o grijă. Soarta lor se va împlini, ca o eclipsă de soare bine calculată, cu străşnicie şi punctualitate.

ALBA: Ai pus să fie observaţi cu de-amănuntul?

SILVA: Toţi. Şi Egmont înaintea tuturor. El e singurul care, de cînd sînteţi aici, nu şi-a schimbat purtarea. Toată ziua cînd pe un cal, cînd pe altul, pofteşte oaspeţi la masă, e mereu vesel şi amuzant, joacă zaruri, trage la ţintă, iar noaptea pleacă pe furiş la drăguţa lui. Ceilalţi, dimpotrivă, şi-au schimbat dintr-o dată felul de viaţă. Stau pe acasă, şi cînd te duci pe la dînşii, parc-ar avea bolnav în casă.

ALBA: De aceea trebuie lucrat repede, pînă nu se însănătoşesc fără voia noastră!

SILVA: Le-aţin eu calea. Aşa cum ai dat ordin, îi copleşim cu onoruri şi servicii. Li-e frică. Politiceşte, ne mulţumesc cu sfială şi simt că cel mai bun lucru pe care l-ar avea de făcut ar fi să fugă. Dar nici unul nu îndrăzneşte să facă un pas. Toţi şovăie şi nu se pot urni. Iar pe cel care ar îndrăzni să facă singur ceva îl opreşte spiritul de castă. Bucuroşi ar fi să se sustragă cu toţii de la orice bănuială, şi dau din ce în ce mai mult de bănuit. De pe acum văd cu bucurie că planul tău se împlineşte pe de-a-ntregul.

ALBA: Mă bucur numai de cele înfăptuite. Şi chiar şi de asta nu prea, fiindcă mai rămîn mereu multe lucruri care ne dau de gîndit şi ne frămîntă. Norocul se încăpăţînează de multe ori să înnobileze ceea ce e vulgar şi nevrednic şi să necinstească printr-un rezultat vulgar faptele bine chibzuite. Aşteaptă pînă vin prinţii. Şi atunci dă ordin lui Gomez să ocupe străzile, iar tu du-te repede şi arestează pe secretarul lui Egmont şi pe ceilalţi care au fost indicaţi. După aceea întoarce-te aici şi spune-i fiului meu să-mi aducă ştirea în consiliu.

SILVA: Nădăjduiesc ca pînă diseară să vă raportez îndeplinirea ordinului.

Alba se duce spre fiul lui care a stat pînă acum în galeria din fund.

SILVA: Nu-mi vine să mi-o spun, dar speranţa mea se clatină. Mi-e teamă că nu va fi aşa cum crede el. Văd în faţa ochilor nişte duhuri care, în tăcere şi pe gînduri, cîntăresc în talgere negre soarta prinţilor şi a mii de oameni. Limba cumpenii se mişcă încetişor încoace şi încolo. Judecătorii par să chibzuiască adînc. În sfîrşit, un talger se scoboară şi altul se ridică, împins de încăpăţînarea soartei. Şi totul se hotărăşte. *Iese.*

Alba vine în față cu Ferdinand.

ALBA: Cum ai găsit orașul?

FERDINAND: Toate s-au potolit. Cu aerul că mă plimb, am luat, călare, stradă după stradă. Străjile domniei tale, bine împărțite, au răspîndit o teamă atît de adîncă, încît nimeni nu mai cutează să crîcnească. Orașul seamănă cu o cîmpie atunci cînd de departe fulgeră furtuna; nu mai vezi nici o pasăre, nici o lighioană care să nu fugă repede spre vreun adăpost.

ALBA: Altceva n-ai mai văzut?

FERDINAND: L-am întîlnit pe Egmont, călare, împreună cu alți cîțiva. Ne-am salutat. I-am lăudat calul, care era cam sălbatic. Mi-a spus: „Să ne grăbim să ne strunim caii, vom avea în curînd nevoie de ei." Și mi-a mai spus că are să mă mai vadă astă-seară; la cererea domniei tale vine să se sfătuiască cu domnia ta.

ALBA: Da, da, are să te vadă aici.

FERDINAND: Dintre toți cavalerii pe care-i cunosc aici, el îmi place cel mai mult. Cred că ne vom împrieteni.

ALBA: Ești mereu grăbit în ceea ce faci și nu ești destul de prevăzător. Văd mereu în tine ușurința mamei tale ușurință care a aruncat-o atît de repede în brațele mele. Aparența te face să te grăbești să-ți faci legături primejdioase.

FERDINAND: Sînt gata să mă las condus de voința domniei tale.

ALBA: Iert sîngelui tău tînăr această ușuratică bunăvoință, această voioșie imprudentă. Numai nu uita lucrul pentru care am fost trimis aici și partea pe care aș vrea s-o iei și tu la ceea ce am de îndeplinit.

FERDINAND: Amintește-mi și nu mă cruța acolo unde crezi că e nevoie.

ALBA *după o scurtă pauză:* Ferdinand!

FERDINAND: Da, tată!

ALBA: Prinții vin peste cîteva clipe. Nu lua drept neîncredere faptul că de-abia acum îți spun ce trebuie să se întîmple. Orania și Egmont nu vor mai ieși de aici.

FERDINAND: Ce vrei să faci?

ALBA: S-a hotărît că trebuie să fie arestați. Te miră? Ascultă ce ai de făcut? Cauzele le vei afla după ce totul va fi gata. Acum nu mai este timp să ți le explic. Numai cu tine aș vrea să vorbesc despre ceea ce e măreț și tainic.

O legătură trainică ne înlănţuie pe amîndoi. Îmi eşti scump şi drag. Aş vrea să pun în tine totul. N-aş vrea numai să te obişnuiesc să asculţi de ordinele date. Aş vrea să sădesc în tine puterea de-a pricepe scopul, de-a porunci, de-a executa. Aş vrea să-ţi las o mare moştenire, şi regelui să-i las în tine un slujitor de mare folos. Aş vrea să te înzestrez cu tot ce am mai bun, aşa încît să nu te mai ruşinezi faţă de fraţii tăi.

FERDINAND: Cît de îndatorat îţi sînt pentru această dragoste pe care numai mie mi-o arăţi, în timp ce un imperiu întreg tremură înaintea ta!

ALBA: Ascultă acum ce este de făcut. Îndată ce prinţii vor veni, toate intrările palatului vor fi ocupate. În privinţa asta are ordin Gomez. Silva se va duce în grabă să prindă pe secretarul lui Egmont şi pe toţi cei care sînt mai suspecţi. Tu să ţii în ordine străjile la poartă şi prin curţi. Înainte de toate, pune în camerele de alături oamenii cei mai siguri pe care-i avem. După aceea, să stai în galerie pînă cînd se întoarce Silva, şi atunci intră înăuntru şi adu-mi o hîrtie oarecare, ca semn că el a îndeplinit ce avea de făcut. Pe urmă du-te în antecameră şi stai acolo pînă pleacă Orania. Ia-te după el. Eu îl ţin aici pe Egmont sub pretext că aş avea să-i mai spun ceva. Cînd Orania a ajuns la capătul galeriei, cere-i să-ţi predea sabia, cheamă straja şi închideţi-l repede, e cel mai primejdios dintre toţi. Iar eu îl arestez aici pe Egmont.

FERDINAND: Ascult, tată. Pentru prima oară o fac cu inima grea şi cu îngrijorare.

ALBA: Îţi iert asta. E cea dintîi zi mare pe care o trăieşti.

Intră **Silva.**

SILVA: O ştafetă din Anvers. Scrisore de la Orania. Nu vine.

ALBA: Aşa spune ştafeta?

SILVA: Nu, inima mea mi-o spune.

ALBA: Prin tine vorbeşte geniul meu cel rău. *După ce citeşte scrisoarea, face semn celorlalţi doi, care se retrag în galeria din fund. Rămîne singur în faţă.* Nu vine! Amînă pînă la ultima clipă explicaţia. Îndrăzneşte să nu vină! De data asta, deci, împotriva oricărei presupuneri, înţeleptul a fost destul de înţelept ca să nu fie înţelept! Ceasornicul îşi urmează drumul. Încă puţin mai are de mers arătătorul, şi o mare operă se va îndeplini sau nu va

izbuti, și dacă nu va izbuti acum, nu va izbuti niciodată; fiindcă este ceva care nu poate fi încercat a doua oară și nu poate fi ascuns. Am chibzuit totul bine și de multă vreme, m-am gîndit și la cazul acesta, și am hotărît ceea ce trebuie făcut și în acest caz. Iar acum, cînd e vorba să trec la fapte, abia mă pot opri să nu cîntăresc din nou tot ce e pentru și tot ce e contra. E bine să-i prind pe ceilalți dacă pe el nu-l pot prinde? Să amîn lucrurile și să-i las pe Egmont cu ai lui și cu atîția alții pe care acum, poate chiar numai astăzi, îi am în mîinile mele? Așadar, soarta te învinge și pe tine, tu care ești de neînvins? Cîtă chibzuială! Cîtă pregătire migăloasă! Ce plan mare și frumos! Și cît de aproape era nădejdea de țelul ei! Și acum, în clipa decisivă, te vezi deodată între două rele. Întinzi mîna în viitorul întunecat ca într-o urnă cu sorți, ceea ce apuci în mînă e încă împăturit și nu știi: ai cîștigat sau ai dat greș! *Trage cu urechea, ca și cînd ar auzi ceva și se duce la fereastră.* El este, Egmont! Atît de sprinten te-a adus calul și nu s-a speriat nici de mirosul de sînge, nici de duhul cu spada scoasă care te-ntîmpină la poartă! Descalecă! Acum ești cu un picior în groapă! Acum ești cu amîndouă! Da, da, dezmiardă-l, bate-l pe grumaz! E cea din urmă oară cînd îl dezmierzi pentru că te-a slujit cu vrednicie! Și mie nu-mi rămîne de ales. Atît de orbit cum este acum, Egmont nu-mi va cădea în mînă a doua oară! Veniți încoace!

Ferdinand și Silva vin repede.

ALBA: Faceți așa cum v-am poruncit. Nu-mi schimb hotărîrea. Îl țin cum voi putea aici pe Egmont pînă cînd îmi aduci știrea de la Silva. Pe urmă stai pe aproape. Soarta îți răpește și ție marele merit de a-l fi arestat cu mîna ta pe cel mai mare dușman al regelui. *Către Silva.* Du-te repede! *Către Ferdinand.* Du-te și-l întîmpină.

Alba rămîne singur cîteva clipe, plimbîndu-se tăcut încolo și încoace. Intră **Egmont.**

EGMONT: Am venit să aflu care sînt ordinele regelui și să aflu ce servicii cere de la fidelitatea noastră, care este veșnic neclintită.

ALBA: Regele dorește, înainte de toate să vă audă părerile.

EGMONT: Despre ce anume? Vine și Orania? Credeam că-l voi găsi aici.

ALBA: Îmi pare rău că lipsește de lîngă noi tocmai în aceste clipe hotărîtoare. Regele dorește să afle cum credeți că s-ar putea liniști iarăși provinciile acestea. Da, nădăjduiește că veți conlucra din toate puterile la potolirea răscoalelor și la restabilirea totală și durabilă a ordinii în provinciile Țărilor-de-Jos.

EGMONT: Puteți ști mai bine decît mine că pe aici este destulă liniște și că era încă și mai multă pînă a nu veni soldații aceștia noi, care au băgat iarăși spaima în oameni.

ALBA: S-ar părea că vreți să spuneți că ar fi fost mult mai potrivit dacă regele nu m-ar fi pus în situația de a vă cere părerea.

EGMONT: Iertați-mă! Dacă regele trebuia să trimită armată sau dacă nu cumva prezența maiestății sale aici ar fi avut un efect mult mai mare, nu-i treaba mea să judec. Armata e aici, regele nu-i. Însă am fi foarte nerecunoscători și foarte uituci dacă nu ne-am aminti ceea ce datorăm regentei. Să spunem adevărul! Prin purtarea ei. pe cît de cuminte pe atît de dîrză, regenta i-a potolit pe răsculați cu forță și cu autoritate, cu persuasiune și vicleșug și, spre mirarea lumii întregi, în cîteva luni a chemat la datorie un popor rebel.

ALBA: Nu zic nu. Răscoala s-a potolit și fiecare pare să fi intrat din nou în limitele supunerii. Dar oricine poate oricînd să vrea să iasă iarăși din aceste limite. Cine va împiedica poporul să izbucnească? Unde-i puterea care să-l ſ prească? Cine ne garantează că pe viitor oamenii se vor dovedi fideli și supuși? Singura chezășie pe care o avem este numai buna lor voință.

EGMONT: Și bunăvoința unui popor nu-i oare cea mai sigură, cea mai înaltă chezășie? Cînd se poate socoti un rege mai sigur decît atunci cînd toți sînt chezași pentru unul și unul pentru toți? Mai sigur împotriva dușmanilor dinăuntru și din afară?

ALBA: Totuși cred că n-o să ne lăsăm convinși acum că aici lucrurile stau astfel?

EGMONT: Regele să decreteze o amnistie generală și să liniștească spiritele și se va vedea îndată cum, odată cu încrederea, se întorc și credința și dragostea.

ALBA: Cum adică, toți cei care au pîngărit maiestatea regală și sfințenia religiei să poată umbla iarăși slobozi și nevă-

tămați? Și să fie o veșnică pildă pentru ceilalți că nelegiuirile cele mai cumplite sînt scutite de pedeapsă?

EGMONT: Dar o nelegiuire săvîrșită în stare de nebunie sau de beție nu trebuie oare mai degrabă scuzată decît pedepsită cu cruzime? Mai cu seamă că atunci se poate nădăjdui, ba chiar e sigur că răul nu se va întoarce? Oare regii care au procedat așa n-au fost mai siguri? Și nu vor fi slăviți acum și în viitor cei care au știut să ierte, să regrete, să ignore o jignire adusă demnității lor? Şi nu sînt ei, tocmai din pricina asta, asemuiți cu dumnezeu, care e prea mare pentru ca să-l poată atinge orice calomnie?

ALBA: Şi tocmai de aceea regele trebuie să lupte pentru prestigiul lui dumnezeu și al religiei, iar noi trebuie să luptăm pentru autoritatea regală. Acolo unde Cel-de-sus refuză cu dispreț să răzbune, sîntem datori noi să răzbunăm. După părerea mea, nici un vinovat nu trebuie să rămînă nepedepsit.

EGMONT: Crezi că-i vei prinde pe toți? Zilnic se aude că unul sau altul, de frică, a plecat peste hotare. Cei bogați vor fugi împreună cu copiii, cu averea, cu prietenii. Săracul se va duce să ofere vecinilor brațele lui folositoare.

ALBA: Vor face așa dacă nu vor putea fi opriți. De aceea cere regele sfatul și ajutorul prinților și seriozitate din partea guvernatorilor. Nu cere numai să i se spună ce este și ce-ar putea fi dacă s-ar lăsa lucrurile să meargă așa cum merg. Să te uiți numai cum se săvîrșește o mare nenorocire, să te mîngîi cu speranțe, să te încrezi în timp, să intri și tu o dată în vîltoare, mai mult în joacă, așa cum te bagi într-o mascaradă de carnaval, cu mult zgomot, ca să pari că faci ceva fără să ai poftă să faci nimic, nu înseamnă asta să dai de bănuit că privești cu mulțumire răscoala pe care, chiar dacă nu vrei s-o stîrnești, vrei totuși, odată stîrnită, s-o sprijini?

EGMONT *gata să izbucnească, se stăpînește și, după o mică pauză, răspunde calm:* Nu orice intenție este vădită și intențiile multor oameni pot fi înțelese greșit. Astfel auzi mereu din toate părțile că regelui nu-i arde atît să stăpînească Țările-de-Jos după niște legi limpezi și unitare, să asigure maiestatea religiei și să dăruiască poporului o pace generală. Se zice că, dimpotrivă, regele ar vrea să subjuge provinciile, să le răpească toate

vechile lor drepturi, să se facă stăpîn pe proprietățile lor și să îngrădească și mîndrele drepturi ale nobilimii, în schimbul cărora numai nobilii primesc să-l slujească, să i se devoteze cu trup și suflet. Religia, spun oamenii, e numai o perdea foarte frumoasă, îndărătul căreia se pun mai lesne la cale atacuri primejdioase. Poporul șade în genunchi, se roagă la chipurile sfinților brodate pe perdea, și în dosul perdelei stă la pîndă păsărarul, care vrea să-l prindă în laț.

ALBA: De la tine trebuie să aud așa ceva?

EGMONT: Nu sînt ale mele gîndurile astea! Este ceea ce spun pretutindeni mari și mici, deștepți și proști, toți cu glas tare. Locuitorii Țărilor-de-Jos se tem de un dublu jug. Și într-adevăr, cine le garantează libertatea?

ALBA: Libertatea? Un cuvînt frumos, dar cine-l pricepe bine? Ce libertate vor? Ce-i libertatea, chiar și a celui mai liber? Să respecte dreptul. Și de la asta regele n-are să-l împiedice. Nu, nu! Ei nu se cred liberi dacă nu-și pot face rău lor înșiși și altora. N-ar fi mai bine să abdici decît să guvernezi un asemenea popor? Cînd amenință dușmanii dinafară, la care nici un cetățean nu se gîndește, fiindcă se îngrijește numai de nevoile mai apropiate, cînd regele cere sprijin, atunci toți se dezbină și conspiră astfel cu dușmanii lor. E mult mai bine să-i îngrădești și să-i ții ca pe niște copii, și ca pe niște copii să-i conduci, spre binele lor. Ascultă ce-ți spun eu: Un popor nu se maturizează și nu se cumințește niciodată, un popor rămîne mereu un copil.

EGMONT: Ce rar ajunge un rege să fie copt la minte! N-ar fi mai bine dacă cei mulți s-ar lăsa conduși de mai mulți, și nu de unul singur? Și dacă măcar ar fi unul singur, dar în fapt sînt cei cîțiva ai unuia singur, ipochimenii aceia care se coc la privirile stăpînului. Numai aceștia au dreptul să ajungă copți la minte.

ALBA: Poate tocmai din pricină că nu-s lăsați în voia lor.

EGMONT: Și de aceea nu vor să lase pe nimeni în voia lui. În sfîrșit, fie cum o fi. Am răspuns la întrebare și spun încă o dată: Așa nu mai merge! Nu poate să meargă! Îmi cunosc compatrioții. Sînt oameni vrednici. Fiecare dintre ei își are locul lui bine fixat, e un mic rege, e neclintit, harnic, destoinic, cinstit, și ține la vechile datini. Încrederea le-o cîștigi greu, dar o păstrezi ușor. Neclintiți și trainici! Poți să-i împilezi, dar nu să-i nimicești.

ALBA *care în acest timp s-a uitat de cîteva ori împrejurul lui:* Ai putea să repeți toate acestea în fața regelui?

EGMONT: Cu atît mai rău ar fi dacă prezența lui m-ar speria! Cu atît mai bine ar fi pentru dînsul și pentru poporul lui dacă mi-ar da curaj, dacă mi-ar insufla încredere ca să-i pot spune și mai multe.

ALBA: Ce-i de folos pot să aud și eu, ca și el.

EGMONT: I-aș spune așa: Păstorul își mînă ușor turma, boul trage plugul fără împotrivire, dar calul de soi pe care vrei să-l încaleci trebuie să-l cunoști, să-i afli gîndurile și nu trebuie să ceri de la el lucruri nesocotite. Locuitorii de aici vor să-și păstreze vechea lor datină și să fie guvernați de compatrioți de-ai lor, fiindcă atunci știu cum sînt guvernați și fiindcă pot trage nădejde că aceștia, față de soarta lor, se vor purta cu dezinteres și simpatie.

ALBA: Și regentul n-ar trebui să aibă puterea de a schimba această veche datină? N-ar trebui ca tocmai aceasta să fie prerogativa lui cea mai frumoasă? Există ceva pe lume care să dureze mereu? Atunci de ce ar dura mereu o instituție de stat? De-a lungul vremii împrejurările se schimbă, și tocmai din cauza asta o datină veche poate să ajungă a pricinui o mulțime de neajunsuri, fiindcă ea nu se mai potrivește cu starea actuală a poporului. Mi-e teamă că aceste drepturi vechi sînt atît de plăcute numai pentru că oferă ascunzișuri în care un om deștept și puternic se poate ascunde sau se poate strecura în dauna poporului, în dauna întregii țări.

EGMONT: Și aceste prefaceri arbitrare, aceste încălcări de drepturi din partea puterii supreme nu arată oare că unul singur vrea să facă ceea ce mii de oameni n-ar trebui să facă? El vrea ca numai el singur să fie liber, pentru ca să poată să-și satisfacă toate dorințele, să-și îndeplinească toate gîndurile. Și chiar dacă am avea încredere într-un rege bun și înțelept, poate el să garanteze că și urmașii lui vor fi la fel, că nici unul din ei nu va guverna necruțător și crud? Cine ne scapă de domnia bunului-plac atunci cînd el trimite la noi pe slujitorii lui, pe intimii lui, care, fără să cunoască țara și nevoile ei, fac ce vor, nu întîmpină nici o împotrivire și știu că sînt slobozi de orice răspundere?

ALBA *care în vremea asta s-a uitat iar împrejur:* Nimic nu-i mai firesc decît un rege care să vrea să domnească prin

el însuşi şi să încredinţeze ordinele lui mai cu seamă acelora care îl înţeleg mai bine, care vor să-l înţeleagă, care îndeplinesc întocmai voinţa lui.

EGMONT: Şi tot aşa de firesc este ca omul să vrea să fie guvernat de acela care s-a născut şi a crescut alături de el, care are aceeaşi concepţie ca şi el despre ceea ce e drept şi nedrept şi pe care îl poate privi ca pe un frate.

ALBA: Şi totuşi, nobilii au făcut o împărţeală foarte inegală cu aceşti fraţi ai lor.

EGMONT: Asta s-a întîmplat acum cîteva secole, şi astăzi nimeni nu mai vede lucrul acesta cu ochi răi. Dar dacă, fără nici o nevoie, ar fi trimişi oameni noi, care ar vrea şi ei să se îmbogăţească pe spinarea naţiunii, dacă cetăţenii s-ar vedea daţi pradă unei lăcomii cumplite şi necruţătoare, atunci s-ar stîrni o fierbere care nu s-ar potoli cu una cu două.

ALBA: Îmi spui lucruri pe care n-ar trebui să le aud; şi eu sînt un străin.

EGMONT: Faptul că ţi le spun dovedeşte că nu la tine mă gîndesc

ALBA: Chiar şi aşa, tot n-aş vrea să aud asemenea lucruri de la tine. Regele m-a trimis cu nădejdea că voi găsi aici sprijinul nobilimii. Regele îşi vrea voinţa îndeplinită. Regele a văzut, după o adîncă chibzuinţă, ceea ce prieşte poporului. Lucrurile nu mai pot rămîne şi nu mai pot merge ca pînă acum. Intenţia regelui este să-i îngrădească pe oameni spre binele lor; dacă e nevoie, să le aducă prin forţă propria lor mîntuire, să sacrifice pe cetăţenii primejdioşi pentru ca ceilalţi să aibă linişte şi să guste fericirea unei guvernări înţelepte. Aceasta este hotărîrea sa. Eu am ordin să fac cunoscută nobilimii această hotărîre. Şi în numele lui cer un sfat, şi anume: *cum* trebuie făcut şi nu *ce* trebuie făcut; pentru că ce trebuie făcut a hotărît el.

EGMONT: Din nefericire, vorbele tale îndreptăţesc teama poporului, teama generală! Aşadar, regele a hotărît să facă ceea ce nici un domnitor n-ar trebui să hotărască să facă. El vrea să slăbească, să înăbuşe, să sfărîme vlaga poporului său, sufletul poporului şi ideea pe care poporul o are despre sine însuşi, şi aceasta pentru a putea să-i stăpînească în voie pe oameni. El vrea să sfărîme însuşi miezul firii lor; negreşit, cu gîndul de a-i face mai fericiţi. Vrea să-i distrugă pentru ca ei să devină

altceva. O, dacă intenția lui e bună, înfăptuirea ei e greșită! Nu regelui i se împotrivește lumea! Oamenii se opun însă acelui rege care face primii pași nefericiți pe un drum greșit.

ALBA: După felul cum gîndești, cred că e zadarnică orice încercare de-a ne înțelege. Îl micșorezi pe rege își îi dispretuiești sfetnicii dacă îți închipui că toate acestea n-au fost de mult chibzuite, cercetate, cumpănite. N-am misiunea de-a mai cerceta încă o dată fiecare argument pro și contra. De la popor cer ascultare, iar de la voi, nobilii, cer sfaturi și fapte drept chezășie a acestei îndatoriri absolute.

EGMONT: Cere capetele noastre și ai isprăvit dintr-o dată. Pentru un suflet nobil e totuna dacă se apleacă sub jugul acesta sau dacă își pune grumazul sub secure. Degeaba am vorbit atîta. Am cutremurat aerul, și atît; încolo nimic n-am cîștigat.

Intră **Ferdinand.**

FERDINAND: Iertați-mă că vă întrerup. A venit o scrisoare; cel care o aduce cere un răspuns grabnic...

ALBA: Dați-mi voie să văd ce este.

Se dă mai la o parte.

FERDINAND *către Egmont:* Frumos cal v-au adus slujitorii domniei voastre pentru întoarcere.

EGMONT: Într-adevăr, nu-i rău. Îl am de cîtăva vreme și mă gîndesc să-l dau. Dacă-ți place, cădem poate la învoială.

FERDINAND: Bine, vom vedea.

Alba face un semn fiului său care se retrage spre fund.

EGMONT: Rămîneți cu bine! Dați-mi voie să plec, fiindcă, pe dumnezeul meu, n-aș mai avea nimic de spus.

ALBA: Întîmplarea, din fericire, te-a împiedicat să-ți trădezi și mai mult gîndurile. Îți desfaci în chip imprudent cutele inimii și te acuzi pe tine însuți mult mai tare decît ar putea să te acuze un adversar.

EGMONT: Mustrarea asta nu mă tulbură. Mă cunosc destul de bine pe mine însumi și știu cît de mult sînt al regelui, mult mai mult decît alții, care, fiind în slujba lui, se slujesc pe ei înșiși. Cu părere de rău părăsesc discuția aceasta înainte de-a o vedea încheiată și doresc numai

ca slujba regelui şi binele ţării cît mai curînd să ne unească. Poate că o nouă convorbire şi prezenţa celorlalţi prinţi, care astăzi au lipsit, vor aduce într-o clipă mai norocoasă ceea ce astăzi pare cu neputinţă. Cu această nădejde, plec.

ALBA *făcînd un semn fiului său:* Stai, Egmont, dă-mi sabia.

Uşa din fund se deschide şi se vede galeria plină de soldaţi stînd nemişcaţi.

EGMONT *după o clipă de tăcere, uluit:* Acesta a fost scopul? Pentru asta m-ai chemat? *Punînd mîna pe sabie, ca şi cînd ar vrea să se apere.* Oare nu mă pot apăra?

ALBA: Regele ordonă, eşti prizonierul meu.

Soldaţii înaintează de o parte şi de alta a scenei.

EGMONT *după o pauză:* Regele?... Orania! Orania! *Pauză. Dă sabia.* A apărat cauza regelui mult mai des decît mi-a ocrotit pieptul.

Iese prin uşa din fund. Soldaţii îl urmează, împreună cu fiul lui Alba. Alba rămîne singur. Cortina cade.

ACTUL AL CINCILEA

O stradă. Amurg

Klärchen. Brackenburg. Cetățeni.

BRACKENBURG: Klärchen, pentru dumnezeu, ce ai de gînd să faci?

KLÄRCHEN: Hai cu mine, Brackenburg! Nu cunoști oamenii. Sînt sigură că-l vom salva. Nu știi ce mare e dragostea lor față de dînsul. Aș putea să jur că fiecare dorește din tot sufletul să-l salveze, să scape de primejdie o viață atît de prețioasă și să dea libertate celui mai liber dintre oameni. Haide! Lipsește numai glasul care să-i adune. În sufletul lor ei își aduc aminte bine cît de mult îi datorează și știu că numai brațul lui puternic îi mai apără de pierzare. Trebuie să pună totul în joc pentru el și pentru dînșii Și ce anume punem noi în joc? Cel mult viața noastră, care nu mai face să fie trăită dacă el piere.

BRACKENBURG: Nefericita de tine! Tu nu vezi puterea care ne-a încătușat cu lanțuri de fier.

KLÄRCHEN: Nu mi se pare de neînvins puterea asta! Dar să nu mai vorbim degeaba. Uite că vin cîțiva oameni vechi și încercați, cinstiți și inimoși. Ascultați, prieteni! Auzi, vecine? Spuneți, ce-i cu Egmont?

DULGHERUL: Ce vrea copila asta? Spuneți-i să tacă!

KLÄRCHEN: Dați-vă mai aproape, să vorbim încet pînă cînd ne vom uni și vom fi mai tari. Nu trebuie să întîrziem nici o clipă! Nerușinata tiranie care îndrăznește să-l țină legat își pipăie acum pumnalul, gata să-l omoare. O, prieteni! Teama mă cuprinde tot mai mult cu fiecare pas al serii. Mi-e frică de noaptea care vine. Haideți! Avem să ne împărțim și să mergem din stradă în stradă să chemăm oamenii. Fiecare să-și ia armele. Pe urmă,

ne întîlnim în piață, și ceata noastră, ca un fluviu, trage și pe ceilalți după noi. Dușmanii se văd împresurați și copleșiți și sînt zdrobiți. Ce ar putea să facă împotriva noastră o mînă de slugi? Și el, în mijlocul nostru se întoarce acasă, liber, și de data asta ne poate mulțumi și nouă care îi sîntem atît de adînc îndatorați, și poate că va mai vedea... sigur că va vedea zorile ivindu-se din nou pe cerul liber.

DULGHERUL: Ce-i cu tine, fată?

KLÄRCHEN: Ce? Nu m-ați înțeles cumva? De conte vorbesc. Vorbesc de Egmont!

JETTER: Nu-i rosti numele! E primejdie de moarte!

KLÄRCHEN: Să nu-i rostesc numele? Cum? Să nu rostesc numele lui? Dar este cineva care să nu-l rostească în orice împrejurare? Unde nu-i scris numele acesta? Chiar și în stele eu i-am citit numele de atîtea ori literă cu literă! Să nu-i rostesc numele! Ce înseamnă asta? Prieteni! Vecinii mei dragi și buni, voi visați, desigur! Veniți-vă în fire! Nu vă uitați așa de speriați și de împietriți la mine! Și nu priviți cu atîta teamă împrejur! Nu-i oare glasul meu glasul însuși al inimilor voastre? În noaptea asta cumplită, cine nu s-ar arunca în genunchi, înainte de culcare, ca să se roage fierbinte cerului să-l scape? Întrebați-vă unii pe alții! Și fiecare pe el însuși! Cine nu va striga după mine: „Libertatea lui Egmont sau moartea!"

JETTER: Dumnezeu să ne păzească! Are să se întîmple o nenorocire!

KLÄRCHEN: Stați! Stați locului și nu fugiți cînd îi auziți numele, numele lui pe care altădată îl întîmpinați cu atîta bucurie! Cînd se răspîndea vestea că sosește, cînd lumea striga: „Vine Egmont! Vine de la Gand!", locuitorii străzilor pe unde trebuia el să treacă se socoteau fericiți. Și cînd auzeați tropotul cailor lui, lăsați deoparte toate treburile și alergați la fereastră, și pe chipurile voastre mîhnite cădea de pe fața lui, ca o rază de soare, o privire plină de bucurie și de speranță. Vă luați în brațe copiii și le spuneați arătîndu-l: „Vedeți, acesta e Egmont, marele Egmont! De la el trebuie să așteptați odată și odată vremuri mai bune decît acelea pe care le-au trăit bieții voștri părinți." Și acum voi vreți ca vreodată copiii voștri să vă întrebe: „Ce s-a întîmplat

cu Egmont? Unde-s vremurile pe care ni le-ați făgăduit?"
Și noi stăm acum de vorbă, stăm degeaba și-l trădăm.

SOEST: Să-ți fie rușine, Brackenburg. N-o mai lăsa să vorbească așa! Ferește-o de nenorocire cît mai e timp!

BRACKENBURG: Klärchen, dragă Klärchen! Hai să mergem, Klärchen! Ce are să spună mama? Poate că...

KLĂRCHEN: Tu crezi că sînt copil sau sînt nebună? Nu-i vorba de nici un poate... Cu nici o speranță nu mă poți abate de la această cumplită siguranță. Trebuie să mă ascultați, și mă veți asculta, fiindcă văd că și voi sînteți îngroziți și nu puteți nici voi să vă veniți în fire. Uitați primejdia de acum și aruncați o privire în trecut, în ceea ce a fost pînă mai ieri. Și întorceți-vă gîndul și către viitor. Puteți oare să trăiți așa? Veți mai putea trăi cînd el va pieri? Cu suflarea lui zboară cel din urmă suflu de libertate. Gîndiți-vă ce a fost el pentru voi! Pentru cine a înfruntat el cele mai mari primejdii? Rănile lui au sîngerat și s-au vindecat numai pentru voi. Marele suflet care v-a purtat pe toți e închis acum într-o temniță și fiorii unui omor perfid îl împrejmuiesc. Poate că el se gîndește acum la voi, își pune nădejdile-n voi, el, care era obișnuit numai să dea și să înfăptuiască.

DULGHERUL: Hai, cumetre!

KLĂRCHEN: Eu n-am brațele voastre, vlaga voastră, dar am tocmai ceea ce vouă vă lipsește, curaj și disprețul primejdiei. O, dacă răsuflarea mea ar putea să vă aprindă! O, dacă aș putea, strîngîndu-vă la piept, să vă încălzesc și să vă însuflețesc!... Veniți! Voi merge în mijlocul vostru!... Așa cum un steag fără apărare călăuzește, fluturînd, o nobilă oaste de războinici, tot așa cugetul meu să fluture înflăcărat deasupra capetelor voastre, și dragostea și curajul să strîngă la un loc poporul șovăitor și răzlețit și să-l preschimbe într-o năprasnică oștire.

JETTER: Du-o de aici. Îmi face rău cînd o văd așa.

Cetățenii *pleacă.*

BRACKENBURG: Klärchen! Nu vezi unde sîntem?

KLĂRCHEN: Unde să fim? Sub cerul care de atîtea ori se boltea parcă și mai strălucitor cînd Egmont mergea pe sub el. Uite, de la ferestrele acestea se aplecau patru, cinci capete unele peste altele, în ușile acestea tropăiau

și dădeau din cap cînd el se uita cu dispreț la fricoși. O, ce dragi îmi erau pentru că îl aclamau atîta! Dacă ar fi fost un tiran, înțeleg, atunci desigur ar avea dreptul să nu le pese de căderea lui. Însă ei îl iubeau... O, mîini care apucați altădată pălăriile, acum nu vreți să apucați spadele... Și noi, Brackenburg?... De ce să-i mai mustrăm pe ei? Brațele acestea, care de atîtea ori l-au strîns, ce fac ele acum pentru dînsul? Dar cu vicleșug se pot face multe pe lume... Tu cunoști toate cotloanele și intrările și gangurile din palatul cel vechi. Nimic nu-i cu neputință. Dă-mi un sfat.

BRACKENBURG: Ce-ar fi dacă am merge acasă?

KLÄRCHEN: Bine.

BRACKENBURG: Colo, la colțul străzii, văd străjile lui Alba. Lasă glasul judecății să-ți potolească inima. Știi că nu sînt un laș. Și știi că pentru tine aș fi în stare să-mi dau viața. Dar acum, și aici, sîntem amîndoi niște nebuni, și eu și tu. Nu vezi că nu se poate face nimic? Liniștește-te, Klärchen! Ți-ai ieșit din fire.

KLÄRCHEN: Mi-am ieșit din fire! Groaznic! Brackenburg, tu ți-ai ieșit din fire! Atunci cînd voi îl proslăveați pe erou, spuneați că e prietenul vostru, pavăza voastră, speranța voastră, și îl întîmpinați strigînd: Trăiască!, eu stăteam în colțișorul meu, deschideam numai puțin fereastra, mă ascundeam și trăgeam cu urechea, și inima îmi bătea mai tare decît vă bătea vouă. Îmi bate și acum mai tare decît vă bate vouă. Voi vă ascundeți atunci cînd e nevoie de voi, îl tăgăduiți și nu simțiți că pieriți și voi dacă se prăpădește el.

BRACKENBURG: Hai acasă!

KLÄRCHEN: Acasă?

BRACKENBURG: Dar gîndește-te și tu puțin! Uită-te împrejurul tău! Acestea-s străzile pe care tu mergeai numai dumineca, atunci cînd te duceai smerită la biserică și unde, cuviincioasă prea din cale-afară, te supărai cînd veneam lîngă tine și te salutam prietenește. Și acum stai aici și vorbești și te agiți în văzul tuturor. Gîndește-te puțin, scumpa mea! La ce ne slujește asta?

KLÄRCHEN: Acasă! Da, m-am gîndit. Hai, Brackenburg, acasă! Știi tu unde sînt eu acasă? *Pleacă.*

Închisoare
O lampă într-un colț, un pat în fund

EGMONT *singur:* Tu, vechi prieten, somn, credincios mereu, fugi acum și tu de mine, ca și ceilalți prieteni? Ce dulce te lăsai pe fruntea mea, pe atunci liberă, și îmi răcoreai cu o frumoasă cunună de mirt tîmplele. În mijlocul luptelor, pe valurile vieții, mă odihneam răsuflînd ușor în brațele tale, ca un băiețandru fericit. Dacă furtuni vuiau cumva prin crengi și frunzele și ramurile se mișcau trosnind, adîncul inimii nu se clintea. Și acum? Ce mă cutremură oare? Ce-mi zguduie cugetul dîrz și curat? Știu, e sunetul securii ucigașe care lovește în rădăcina mea. Stau încă drept, dar mă cuprind fiorii. Da, iat-o că învinge, puterea trădătoare! Răstoarnă trunchiul zdravăn și înalt, și înainte ca scoarța să se usuce, coroana ta de frunze se prăbușește, trosnind și sfărîmîndu-se.

Dar pentru ce tu, care de atîtea ori ai alungat grijile mari din preajma ta, pentru ce nu poți să-ți alungi presimțirea care te-a cuprins și te frămîntă? De cînd te sperie moartea, moartea, cu ale cărei imagini schimbătoare trăiai în bună înțelegere, ca și cu celelalte imagini ale vieții de toate zilele?... Dar nu moartea e vrăjmașul aprig cu care orice piept sănătos vrea să se ia la întrecere; ceea ce-l dezgustă pe erou ca și pe laș este temnița, prefigurînd mormîntul. Îmi era greu să stau chiar pe un jilț moale atunci cînd, în adunări solemne, prinții discutau la nesfîrșit, tot luînd de la început, lucruri ușor de hotărît și cînd, între pereții posomorîți ai unei săli, simțeam cum grinzile tavanului m-apasă. Abia scăpam și, răsuflînd adînc, încălecam în grabă mare. Plecam afară la cîmp, acolo unde-i locul nostru vechi, pe cîmpul unde din pămînt răsar toate binefacerile naturii și unde, peste capetele noastre, plutește binecuvîntarea stelelor, acolo unde, asemeni cu uriașul cel născut din țărînă,[10] ne avîntăm mai puternici după ce am atins pămîntul, muma noastră; acolo unde simțim în vinele noastre toată omenirea și toată năzuința omenească; acolo unde în sufletul vînătorului tînăr s-aprinde o aprigă dorință să răzbată, să învingă, să-și pună la încercare pumnul, să cuprindă și să cucerească; acolo unde ostașul cu pas iute socoate că are un drept înnăscut asupra întregii lumi și

cu o cumplită libertate trece cotropitor ca o grindină peste pășuni, păduri și lanuri și nu cunoaște nici un hotar pus de mîna omenească.

Ești doar un chip fugar, tu amintire de vis a fericirii pe care atîta timp am stăpînit-o? Unde te-a dus mișelește destinul? Destinul nu vrea să-ți hărăzească repede și la lumina soarelui moartea de care nu te-ai temut niciodată, ca să-ți dea de pe acum, în această temniță mucedă gustul mormîntului? Simt răsuflarea lui ieșind din ziduri. Viața amorțește de pe-acum și-n fața patului piciorul șovăie ca-n fața groapei.

O, grijă, grijă! Tu care începi omorul înainte de vreme, încetează! ...De ce e-atît de singur Egmont, atît de singur pe această lume? Neajutorat te face îndoiala, nu norocul. Dreptatea regelui, în care toată viața ai crezut, prietenia regentei, care — poți să ți-o mărturisești — era aproape dragoste, toate acestea au pierit deodată, ca un luminos meteor al nopții? Te-au părăsit ei oare pe-ntunecate drumuri? Orania, în fruntea prietenilor tăi, nu va încerca nimic? Poporul nu se va aduna și, cu putere tot mai mare, nu va veni să-l scape pe vechiul lui prieten?

O, ziduri, care mă închideți, nu opriți avîntul cald al atîtor suflete care vin spre mine! Și tot curajul care odinioară se revărsa din ochii mei asupra lor, acum să se întoarcă din inimile lor către inima mea! O, da, iată-i, vin cu miile! Iată-i, vin și stau în preajma mea! Spre cer se-nalță calda lor rugăciune și toți cer o minune. Dar nu vine nici un înger să mă scape, și ei atunci pun mîna pe lăncii și pe săbii. Sfărîmă porți, smulg gratii, surpă ziduri. Și Egmont se ridică să-ntîmpine libertatea, care vine odată cu zorile. O, cîte chipuri cunoscute! Ce chiote de bucurie! Ah, Klärchen, dac-ai fi bărbat, desigur că ai fi aici înaintea tuturor și ți-aș datora ceea ce-i greu să datorezi unui rege: libertatea.

Acasă la Klärchen

Klärchen *vine cu o lampă și cu un pahar de apă din odaia de dormit; pune paharul pe masă și se duce la fereastră.*

KLÄRCHEN: Brackenburg! Tu ești? Mi s-a părut? Nu-i nimeni? Nu, nu-i nimeni. Am să pun lampa pe fereastră ca să vadă că încă nu m-am culcat și că-l aștept. Mi-a

promis că are să-mi aducă știri noi. Știri noi? Nu, e o cumplită siguranță!... Egmont condamnat!... Ce tribunal poate să-l judece? Îl osîndesc! Regele îl osîndește? Sau ducele? Și regenta se dă la o parte. Și Orania șovăie, și toți prietenii lui la fel... Asta e lumea despre a cărei nestatornicie și despre a cărei necredință am tot auzit, dar n-am simțit nimic? Asta e lumea? Cine ar putea să fie atît de rău încît să-l dușmănească pe el, cel scump tuturor? Ar putea merge ticăloșia atît de departe încît să răstoarne pe omul pe care toți îl stimează? Și totuși... e așa... așa este... O, Egmont, te-am crezut în siguranță în fața lui dumnezeu și a oamenilor, așa cum erai în brațele mele! Ce-am fost eu pentru tine? Ai spus că sînt a ta, și eu toată viața mea am dat-o vieții tale!... Ce sînt acum? Zadarnic întind mîna spre lațul în care ai fost prins. Tu ești lipsit de orice ajutor, iar eu sînt liberă... Iată cheia de la ușa mea: pot să plec și să vin cînd vreau, și pentru tine nu pot să fac nimic!...O, legați-mă ca să nu mă prindă deznădejdea și azvîrliți-mă în temnița cea mai adîncă, să-mi sfărîm capul de zidurile mucede, să gem după libertate, să visez cum l-aș putea ajuta dacă nu m-ar opri lanțurile... Dar așa, sînt liberă, și-n libertatea mea e spaima neputinței... Trebuie să-mi dau seama că nu pot să mișc nici un deget ca să-i vin în ajutor. Vai, Klärchen a ta, care e o mică parte din tine însuți, e prizonieră ca și tine și, departe de tine, se zbuciumă în spasmele morții. Aud niște pași... tușește cineva... Brackenburg! El este? Sărmane Brackenburg, soarta ta rămîne mereu aceeași. Iubita ta îți deschide ușa, noaptea, dar vai pentru o nefericită întîlnire.

Intră **Brackenburg.**

KLÄRCHEN: Ești atît de palid și de tulburat, Brackenburg! Ce s-a întîmplat?

BRACKENBURG: Pîn-am ajuns la tine am făcut o mulțime de ocoluri, cu destule primejdii. Străzile cele mari sînt ocupate. M-am strecurat pînă aici pe uliți lăturalnice.

KLÄRCHEN: Spune, ce este?

BRACKENBURG *așezîndu-se pe scaun:* Ah, Kläre, lasă-mă să plîng. Mie nu mi-era drag. El era bogatul care ademenește singura oaie a celui sărac către o pășune mai bună. Nu l-am blestemat, totuși, niciodată. Dumnezeu m-a făcut blajin și cinstit. Viața mea se scurge în lacrimi,

şi să mă topesc murind, asta era speranţa mea de fiecare zi.

KLĂRCHEN: Uită asta, Brackenburg! Uită de tine însuţi! Vorbeşte de dînsul. E adevărat? E condamnat?

BRACKENBURG: Da, ştiu sigur.

KLĂRCHEN: Şi e încă în viaţă?

BRACKENBURG: Da, e încă în viaţă.

KLĂRCHEN: De unde poţi să ştii?... Tirania îl ucide noaptea pe Egmont! Sîngele lui curge nevăzut de nimeni. Poporul ameţit doarme cu inima strînsă şi visează că el va scăpa, visează că dorinţa lui neputincioasă se va împlini. Şi-n vremea asta, supărat pe noi, sufletul lui pleacă din lumea aceasta. A murit!... Nu mă amăgi! Şi nu te amăgi nici pe tine!

BRACKENBURG: Nu, nu! E sigur că trăieşte! Şi din nefericire spaniolul pregăteşte poporului pe care vrea să-l zdrobească un spectacol cumplit, groaznic, ca să sfărîme pe veci orice inimă care năzuieşte spre libertate.

KLĂRCHEN: Urmează-ţi vorba şi rosteşte calm şi sentinţa mea de moarte! Tot mai mult mă apropii de fericitele tărîmuri, şi de pe acum simt marea mîngîiere care adie dinspre meleagurile păcii. Spune.

BRACKENBURG: Am putut să-mi dau seama, după mişcarea soldaţilor din gardă şi după vorbele auzite ici şi colo, că în piaţă se pregăteşte în taină ceva groaznic. M-am furişat pe drumuri ocolite şi m-am dus acasă la vărul meu şi aici, pe o fereastră dosnică, m-am uitat în piaţă... Mai mulţi soldaţi spanioli făceau un cerc larg şi în mijlocul lor vedeam mişcîndu-se nişte făclii. Mi-am încordat privirile tulburi şi atunci am văzut cum din întuneric se ridică o schelărie neagră, largă şi înaltă. Priveliştea ei mă îngrozea. Împrejur erau o mulţime de oameni grăbiţi care acopereau cu pînză neagră scîndurile albe ce mai rămăseseră neacoperite. Cele din urmă au fost acoperite treptele, am văzut asta limpede. Toţi păreau că pregătesc săvîrşirea unei jertfe îngrozitoare. Sus, într-o parte, am pus un crucifix alb, care prin întuneric strălucea ca argintul. Mă uitam, şi tot mai mult mă încredinţam cu spaimă că lucrul cel mai groaznic are să se întîmple negreşit. Făcliile care se mişcau se stinseseră încetul cu încetul. Şi deodată hidoasa zămislire a nopţii se-ntoarse iar la sînul mamei ei.

KLĂRCHEN: Destul, Brackenburg! Destul! Lasă vălul acesta să-mi acopere sufletul. Nălucile au pierit, și acum tu, blîndă noapte, aşterne mantia ta peste pămîntul care clocoteşte în adîncuri. Nu va mai duce multă vreme în spate povara lui scîrboasă. Se va deschide înspăimîntător și va înghiți schelăria ucigașă. Și va trimite un înger dumnezeul pe care ei l-au jignit, făcîndu-l martor al turbării lor. Atinse de acest sol trimis de sus, în lături sar și lanțuri și zăvoare, și îngerul învăluie pe Egmont cu o lumină dulce. Domol și tăcut îl duce prin întuneric către libertate. Și drumul meu, în taină, mă duce prin întuneric către el.

BRACKENBURG *vrea s-o oprească:* Încotro? Unde te duci?

KLĂRCHEN: Încetișor, iubite, să nu trezim pe nimeni! Să nu ne trezim nici pe noi înșine! Cunoști sticluța asta, Brackenburg? Ți-am luat-o în glumă atunci cînd mă amenințai că vrei să mori... Și acum, prietene...

BRACKENBURG: Pentru dumnezeu...

KLĂRCHEN: N-ai să mă oprești. Eu sînt hărăzită morții! Îngăduie-mi moartea aceea repede și dulce pe care o pregătiseși pentru tine! Dă-mi mîna... În clipa cînd deschid întunecata poartă de la care nimeni nu se mai întoarce, aș putea, odată cu această strîngere de mînă, să-ți spun cît de drag mi-ai fost și ce milă mi-a fost de tine. Am avut un frate care a murit tînăr. Pe tine te-am ales ca să-l înlocuiești. Asta era împotriva inimii tale, care s-a chinuit și m-a chinuit și pe mine, fiindcă tu cereai tot mai fierbinte ceea ce nu-ți era hărăzit ție. Iartă-mă și rămîi cu bine. Lasă-mă să-ți spun frate! E un nume care cuprinde în el multe nume. Ia cu inima deschisă cea din urmă floare frumoasă din partea celei care pleacă... primește sărutarea asta... Moartea unește totul, Brakkenburg, și ne unește și pe noi.

BRACKENBURG: O, lasă-mă să mor cu tine! Dă-mi și mie! Avem aici destul ca să stingem două vieți!...

KLĂRCHEN: Nu! Tu trebuie să trăiești!... Rămîi cu mama care fără tine va pieri în sărăcie. Fii pentru ea ce nu mai pot eu să fiu. Stați împreună și plîngeți-mă. Plîngeți țara noastră și pe acela care singur putea s-o apere. Oamenii de astăzi nu vor scăpa de jalea aceasta. Nici chiar furia răzbunării n-o va putea stinge. Trăiți, sărmanilor, această vreme care nu mai este vreme. Astăzi

lumea stă deodată-n loc, mersul ei se oprește și inima mea bate doar cîteva clipe. Rămîi cu bine!

BRACKENBURG: O, trăiește cu noi, așa cum noi trăim pentru tine! Omorîndu-te, ne omori și pe noi; trăiește și suferă! Vom sta nedespărțiți alăturea de tine, și dragostea îți va aduce cea mai frumoasă mîngîiere. Fii a noastră! a noastră! fiindcă nu mi-e îngăduit să spun a mea.

KLĂRCHEN: Încet, Brackenburg! Tu nu știi ce atingi. Ce-ți pare ție că-i speranță, e pentru mine deznădejde.

BRACKENBURG: Împarte speranța cu cei vii! Oprește-te pe marginea prăpastiei, uită-te la ea și pe urmă uită-te la noi.

KLĂRCHEN: Am învins, nu mă mai chema înapoi la luptă.

BRACKENBURG: Ești amețită. Învăluită în noapte, cauți adîncurile. Dar încă nu s-a stins orice lumină, și mai sînt zile multe...

KLĂRCHEN: Vai! Vai ție! Vai! Cît de groaznic sfîșii tu perdeaua din fața ochilor mei! Da, în curînd se va lumina de ziuă! Ziua asta zadarnic se mai înfășoară în neguri; fără voia ta, vin zorile! Oamenii se uită cu teamă pe fereastră. Noaptea lasă în urma ei o pată neagră. Ei se uită mai bine și văd cum crește, înspăimîntătoare la lumină, schelăria ucigașă. Suferind acum din nou, chipul pîngărit al domnului își ridică spre tatăl ceresc ochii lui plini de rugă. Soarele nu îndrăznește să răsară; nu vrea să însemne ceasul în care Egmont trebuie să moară. Minutarele înaintează alene, și ceas după ceas s-aude cum bate. Stați! Stați! Acuma-i timpul! Presimțirea dimineței mă împinge în mormînt.

Se duce la fereastră, ca și cînd ar vrea să se uite afară, și bea pe furiș din sticluță.

BRACKENBURG: Kläre! Kläre!

KLĂRCHEN *se duce la masă și bea apă din pahar:* Aici e tot ce-a rămas! Nu te chem să vii cu mine. Fă ceea ce ți-e îngăduit să faci! Rămîi cu bine! Stinge lampa fără zgomot și fără întîrziere. Mă duc să mă culc. Să nu faci zgomot cînd pleci și trage ușa după tine. Încet! Să n-o trezești pe mama! Du-te repede, pleacă repede, dacă nu vrei să creadă lumea că tu m-ai omorît. *Iese.*

BRACKENBURG: Mă lasă singur și acum, pentru cea din urmă oară, așa cum m-a lăsat întotdeauna. O, de-ar putea să știe un suflet omenesc cum poate să sfărîme o inimă

care iubeşte! Mă lasă singur, iar cu mine însumi; şi moartea, ca şi viaţa, mi-s deopotrivă de urîte!... Să moară singură!... Plîngeţi, îndrăgostiţilor! Nici un destin mai aspru decît al meu! Împarte cu mine picătura morţii şi mă alungă, mă alungă de lîngă dînsa! Mă trage după ea şi apoi mă împinge iar în viaţă! O, Egmont, ce glorios e destinul tău! Ea pleacă înaintea ta; cununa izbînzii din mîna ei este a ta, şi ea îţi aduce în dar tot cerul! Şi eu? Plec după ei? Stau iar deoparte? Şi port mereu în mine dorinţa nestinsă după aceste tărîmuri? Pe pămînt eu nu mai pot rămîne, şi iadul ca şi raiul îmi dau acelaşi chin. Binevenită ar fi pentru nefericitul de mine mîna cumplită a nimicirii!

Brackenburg *iese. Scena rămîne cîtva timp neschimbată. O muzică începe, arătînd moartea lui Klärchen. Lampa, pe care Brackenburg a uitat s-o stingă, mai pîlpîie de cîteva ori, apoi se stinge. După cîteva clipe scena se schimbă într-o*

Închisoare

Egmont *doarme pe pat. Se-aude un zgomot de chei. Uşa se deschide. Intră* **cîţiva slujitori** *cu făclii. După ei intră* **Ferdinand,** *fiul lui Alba şi* **Silva,** *însoţiţi de* **soldaţi.** *Egmont sare din somn.*

EGMONT: Cine sînteţi voi, care îmi scuturaţi neprietenos somnul de pe ochi? Ce-mi prevestesc privirile voastre semeţe şi tulburi? De ce această înscenare înspăimîntătoare? Cu ce vis rău veniţi să ameninţaţi sufletul pe jumătate adormit?

SILVA: Venim din partea ducelui, să-ţi anunţăm sentinţa.

EGMONT: Aduci şi călăul ca s-o execute?

SILVA: Ascult-o, şi-ai să ştii ce te aşteaptă.

EGMONT: Aşa vă stă bine vouă şi treburilor voastre ruşinoase. Uneltiţi noaptea şi tot noaptea executaţi. Ca să rămînă ascunsă nedreapta şi neruşinata voastră faptă... Hai, îndrăzneşte şi înaintează, tu, care porţi ascunsă în haină spada; iată capul meu, cel mai liber dintre toate capetele pe care le-a retezat vreodată tirania.

SILVA: Te înşeli! Ceea ce hotărăsc nişte judecători drepţi nu se ascunde de lumina zilei.

EGMONT: Neruşinarea asta întrece orice închipuire.

SILVA *ia din mîna unuia de lîngă el sentinţa, o desface şi citeşte:* „În numele regelui şi în virtutea împuternicirilor

speciale ce ne-au fost hărăzite de maiestatea sa de-a judeca pe toți supușii săi, de orice cin ar fi ei, precum și pe cavalerii «Lînii de Aur» declarăm..."

EGMONT: Poate da regele asemenea împuternicire?

SILVA: „Declarăm, după o anchetă premergătoare legală și amănunțită, că tu, conte Henric Egmont, prinț de Gaure, te-ai făcut vinovat de înaltă trădare și dăm această sentință: în zorii zilei vei fi scos din temniță și dus în piață, și acolo, în fața poporului, vei fi executat cu spada, spre a fi pildă tuturor trădătorilor. Dar la Bruxelles, astăzi.." *Data este rostită nedeslușit, astfel că spectatorul n-o înțelege.* „Ferdinand, duce de Alba, prezident al Tribunalului celor doisprezece." Știi acum care-ți este soarta. Ai cîteva clipe ca să te obișnuiești cu gîndul, să-ți pui treburile în ordine și să-ți iei rămas-bun de la ai tăi.

Silva *și* **soldații** *ies. Rămîne numai Ferdinand. Două făclii lăsate de soldați luminează în clarobscur scena.*

EGMONT *stă cîtva timp pe gînduri. După ce Silva și soldații au ieșit, ridică capul, crezîndu-se singur și dă cu ochii de Ferdinand:* Ai rămas aici? Vrei, prin prezența ta, să-mi sporești surprinderea și groaza? Vrei poate să duci tatălui tău vestea bună că sînt cuprins, ca un mișel, de deznădejde? Du-te! Spune-i! Spune-i că nu mă înșeală nici pe mine, nici pe alții. La început el, ambițiosul, va auzi doar șoapte pe la spate, apoi lumea va vorbi tot mai tare, și, în sfîrșit, cînd, odată și odată, se va da jos de pe culmile unde s-a înălțat, mii de glasuri au să-i strige în față că nu l-a adus aici nici grija față de binele statului, nici aceea față de demnitatea regelui sau liniștea Țărilor-de-Jos. A vrut război pentru propriul lui interes, pentru că în război e prețuit războinicul. A stîrnit această nemaipomenită tulburare ca să fie nevoie de dînsul. Și eu cad jertfă urii lui josnice, invidiei lui meschine. Da, știu asta, și pot s-o spun; un muribund, un rănit de moarte poate s-o spună: el, înfumuratul, m-a invidiat și, de multă vreme, s-a tot gîndit și a plănuit cum ar putea să mă nimicească.

Încă de pe vremea cînd eram amîndoi tineri și jucam zaruri, și cînd grămezile de aur, una după alta, treceau repede de la dînsul la mine, stătea îndîrjit, făcea pe nepă-

sătorul, dar în suflet îl rodea ciuda, și nu atît din pricina banilor pierduți, cît din pricină că eu aveam noroc. Mi-aduc și-acum aminte de privirea lui scăpărătoare, de fața lui care se îngălbenise trădîndu-l, o dată, cînd, la o serbare, în fața a mii de oameni, ne-am luat la întrecere ca să vedem cine trage mai bine la țintă. El m-a provocat, și cei care erau de față, spanioli și olandezi, au pus rămășag unii de o parte, alții de alta. L-am învins. Glonțul lui a dat greș, al meu a nimerit. Un chiot de bucurie, scos de ai mei, a străbătut văzduhul. Acum glonțul lui mă nimerește pe mine. Spune-i că știu tot, că-l cunosc și că lumea disprețuiește trofeele pe care un suflet meschin le dobîndește prin vicleșug. Iar tu, — dacă un fiu poate să se abată de la obiceiurile tatălui —, învață la timp ce este rușinea, rușinîndu-te de acela pe care bucuros ai vrea să-l stimezi din toată inima.

FERDINAND: Te-ascult și nu te întrerup! Mustrările tale cad ca niște lovituri de măciucă pe un coif; simt zguduirea, dar sînt înarmat. Mă atingi, dar nu mă rănești. Nu simt decît durerea care-mi sfîșie pieptul. Vai mie! Vai! De asta am crescut, ca să privesc asemenea lucruri, de asta am fost trimis aici, ca să văd ceea ce văd!

EGMONT: Te tîngui? Ce te mișcă, ce te mîhnește? E o tîrzie părere de rău că ai dat și tu ajutor în această rușinoasă uneltire? Ești atît de tînăr și de plăcut la înfățișare! Erai atît de prietenos față de mine. Cînd mă uitam la tine, mă împăcam cu tatăl tău. Dar tot așa de prefăcut, mai prefăcut chiar decît el, m-ai atras în cursă. Tu ești mai mîrșav decît toți! În tatăl tău e primejdios să se-ncreadă cineva! Dar ce primejdie ar putea bănui cineva în tine? Pleacă! Pleacă! Nu-mi răpi puținele clipe pe care le mai am! Pleacă de aici ca să mă pot liniști, să uit tot ce-i pe lume, și pe tine cel dintîi!...

FERDINAND: Ce pot să-ți spun? Stau și mă uit la tine și nu te văd, și nu-mi vin în fire. Să mă dezvinovățesc? Să-ți spun că abia tîrziu de tot, abia acum, de curînd, am aflat de intențiile tatălui meu, că n-am fost decît o unealtă silită și neînsuflețită a voinței lui? Nu folosește la nimic dacă ai despre mine o părere sau alta. Tu ești pierdut, iar eu, nefericitul de mine, stau aici să te conving și să te plîng.

EGMONT: Ce glas ciudat, ce mîngîiere neașteptată mă-ntîmpină în drumul către groapă? Ție, fiu al întîiului

meu duşman, aproape al singurului duşman pe care-l am, îţi pare rău de mine şi nu eşti printre ucigaşii mei? Spune, vorbeşte! Ce trebuie să cred despre tine?

FERDINAND: O, tată, ce crud eşti! Într-adins mi-ai dat ordin să vin aici. Ştiai ce inimă şi ce fire am şi de multe ori chiar mă mustrai spunîndu-mi că le-am moştenit de la o mamă simţitoare. M-ai trimis ca să învăţ să fiu ca tine. Mă sileşti să-l văd pe omul acesta pe marginea mormîntului, osîndit la moarte în chip nedrept, pentru ca să simt durerea cea mai adîncă, dar să fiu surd faţă de soartă, să nu mai ştiu că simt, orice mi s-ar întîmpla.

EGMONT: Sînt uimit! Vino-ţi în fire! Vorbeşte ca un bărbat.

FERDINAND: O, de ce nu sînt femeie, ca să mi se poată spune: „Ce ai? Ce te doare?“ Spune-mi o nenorocire mai mare şi mai cumplită, pune-mă în faţa unei fapte şi mai îngrozitoare, şi îţi voi mulţumi, îţi voi spune: „Nu-i nimic.“

EGMONT: Vorbeşti în neştire. Ce ai?

FERDINAND: Lasă pasiunea să se dezlănţuiască! Lasă-mă să-ţi spun ce am pe suflet! Nu vreau să par tare atunci cînd totu-n mine se sfărîmă. Tu aici?... Tu?.. E groaznic! Nu mă înţelegi! Dar trebuie oare să mă înţelegi? Egmont! Egmont! *Îl îmbrăţişează.*

EGMONT: Spune-mi, care e misterul?

FERDINAND: Nu-i nici un mister.

EGMONT: De ce te mişcă atît de adînc soarta unui om străin?

FERDINAND: Nu-i un străin! Tu nu eşti un străin pentru mine! Cînd eram un băieţandru, numele tău mi se părea că străluceşte ca o stea. De cîte ori n-am tras cu urechea s-aud vorbindu-se de tine, de cîte ori n-am întrebat de tine! Speranţa copilului e tînărul, a tînărului, bărbatul. Ai mers înaintea mea; mereu înainte, şi eu te vedeam fără invidie înaintea mea şi mergeam după tine, mereu. Trăgeam mereu nădejde să te văd, în sfîrşit, te-am văzut, şi inima mea a zburat către tine. Pe tine mi te luasem de exemplu, şi te-am ales din nou cînd te-am văzut. Nădăjduiam să fiu cu tine împreună, să stau cu tine, să te cuprind, să te... Dar acum totul s-a sfîrşit şi te văd aici!

EGMONT: Prietene, dacă asta poate să te liniştească, află că din prima clipă sufletul meu s-a îndreptat spre tine. Şi acum, ascultă, să stăm de vorbă în linişte. Spune: Tatăl tău vrea într-adevăr, cu tot dinadinsul, să mă ucidă?

FERDINAND: Da.
EGMONT: Sentința asta nu-i o sperietoare goală, ca să mă înfricoșeze, ca să mă pedepsească cu amenințări și spaime, să mă înjosească și pe urmă să mă ridice iarăși cu mărinimie regească?
FERDINAND: Vai, nu, nu! La început m-am liniștit și eu cu speranța asta amăgitoare. Și chiar de atunci mi-a fost teamă și m-am îndurerat cînd te-am văzut așa. Dar acum lucrul e sigur. Nu, nu mă mai pot stăpîni. Cine poate să-mi dea un ajutor, să-mi dea un sfat cum să scap de ceea ce e inevitabil?
EGMONT: Ascultă. Dacă sufletul tău vrea atît de mult să mă salveze, dacă urăști puterea care mă ține în lanțuri, atunci scapă-mă! Orice clipă e prețioasă. Ești fiul unui om atotputernic și ești tu însuți puternic... Să fugim! Cunosc drumurile. Cunoști, desigur, și tu mijloacele. Numai zidurile acestea, numai cîteva mile ne despart de prietenii mei. Înlătură aceste cătușe, du-mă la dînșii și fii cu noi. Fii sigur că regele îți va mulțumi cîndva pentru că m-ai salvat. Acum a fost luat prin surprindere și poate nici nu știe nimic. Tatăl tău se-ncumetă să facă un lucru, și acest lucru, odată îndeplinit, regele va trebui să-l aprobe, deși va fi îngrozit. Stai pe gînduri? O, gîndește-te cum să-mi deschizi drumul spre libertate! Vorbește și dă-mi o speranță!
FERDINAND: Taci! O, taci! Cu fiecare vorbă pe care mi-o spui îmi sporești deznădejdea. Nu-i nici o ieșire, nici un mijloc de scăpare!... Asta mă chinuiește, îmi strînge inima ca-n niște gheare. Eu singur am strîns lațul, și știu cît de strînse și de tari sînt nodurile. Știu că drumurile sînt închise pentru orice îndrăzneală, pentru orice vicleșug. Mă simt și eu captiv împreună cu tine și cu ceilalți. M-aș mai tîngui așa dacă n-aș fi încercat totul? M-am aruncat la picioarele lui, m-am rugat, am vorbit. M-a trimis aici ca să sfărîme în mine tot ce e bucurie și dragoste de viață.
EGMONT: Și nu-i nici o scăpare?
FERDINAND: Nici una!
EGMONT *lovind cu piciorul în pămînt:* Nici o scăpare!... O, viață, dulce viață, frumoasă și plăcută obișnuință de-a trăi și de-a lucra! Trebuie să mă despart de tine? Să mă despart atît de liniștit! Îți iei rămas-bun de la mine, dar nu pe neașteptate, în zarva luptei, în vuietul armelor,

în învălmășeala care nu-ți mai lasă timp de gîndire. Nu pleci de lîngă mine în grabă și nu scurtezi clipa despărțirii. Nu pot decît să te iau de mînă, să te mai privesc o dată în ochi, să mai simt o dată adînc cît prețuiești și ce frumoasă ești și apoi să mă smulg de lîngă tine și să spun: Du-te!

FERDINAND: Și eu trebuie să stau aici lîngă tine, să mă uit, să nu te pot ține, să nu te pot opri! O, ce glas ar putea rosti atîta tînguire? Ce inimă nu s-ar topi de-atîta jale?

EGMONT: Liniștește-te!

FERDINAND: Tu poți să te liniștești, poți să renunți, să faci cu eroism pasul greu, dus de mîna necesității! Dar eu? Eu ce să fac? Ce pot să fac? Tu te învingi pe tine însuți și pe noi. Tu triumfezi, eu voi trăi după tine și-mi voi supraviețui mie însumi. Mi-am pierdut făclia din zarva veselă a ospățului și mi-am pierdut steagul din învălmășeala luptei. Viitorul îmi apare searbăd, tulbure, încîlcit.

EGMONT: Tînărul meu prieten, pe care, printr-o soartă ciudată, te cîștig și te pierd în aceeași clipă, tu, care simți pentru mine chinurile morții și suferi pentru mine, uită-te la mine bine: nu mă pierzi. Dacă viața mea a fost pentru tine o oglindă în care te priveai cu plăcere, atunci și moartea mea să fie la fel. Oamenii nu sînt împreună numai atunci cînd sînt alături. Chiar un om care e departe sau a murit trăiește în noi. Trăiesc în tine, în mine am trăit destul. M-am bucurat mereu de viață și mereu mi-am făcut datoria așa cum mi-a arătat cugetul meu. Acum viața mea se sfîrșește, așa cum ar fi putut să se sfîrșească demult, pe plaja de la Gravelingen. Nu mai trăiesc, dar am trăit. Tot așa să trăiești și tu, prietene, cu bucurie, și să nu te temi de moarte.

FERDINAND: Ai fi putut să trăiești pentru noi toți, ar fi trebuit să trăiești. Singur te-ai omorît. De multe ori am auzit vorbind de tine tot felul de oameni, unii binevoitori, alții dușmănoși. Discutau mult despre virtuțile tale. Dar la urmă cu toții se împăcau, nici unul nu îndrăznea să spună că nu, toți mărturiseau că mergeai pe un drum periculos. De cîte ori nu m-am gîndit cum aș putea să-ți dau de veste! N-aveai prieteni?

EGMONT: Știam toate acestea.

FERDINAND: Și punct cu punct am găsit învinuirile acestea în actul de acuzare. Și răspunsurile tale! Destul de bune

ca să te scuze, dar nu destul de temeinice ca să te dezvinovățească.

EGMONT: Să lăsăm asta. Omul crede că-și cîrmuiește singur viața și că se conduce singur; și sufletul lui este tîrît de soartă cu o putere de neînvins. Să nu ne mai gîndim. De asemenea gînduri mă dezbar ușor... Mai greu e să scap de grija pe care o am pentru țara asta! Dar și aici se va găsi o soluție. Dacă sîngele meu poate să curgă pentru cei mulți și să aducă pace poporului meu, atunci îl las bucuros să curgă! Din nenorocire, nu va fi așa. Nu se cuvine ca omul să-și căznească mintea degeaba acolo unde nu poate face nimic. Încearcă, dacă poți, să ții în loc sau să întorci în altă parte puterea stricătoare a tatălui tău. Dar cine poate?... Rămîi cu bine!

FERDINAND: Nu pot să plec.

EGMONT: Ai grijă de oamenii mei. Slujitorii mei sînt oameni vrednici. Vezi să nu se piardă, să nu-i ajungă nenorocirea. Ce este cu Richard, secretarul meu?

FERDINAND: A plecat înaintea ta. I-au tăiat capul pentru complicitate la crima de înaltă trădare.

EGMONT: Sărmanul! Și-acum încă ceva, și după aceea rămîi cu bine; nu mai pot. Oricît de intens ar fi ocupat spiritul, natura își cere drepturile ei. Și așa cum un copil încolăcit de un șarpe gustă dulceața somnului, tot așa omul obosit se mai culcă o dată la poarta morții și se odihnește bine, ca și cînd ar avea de făcut un drum lung. Așadar, iată... Este o fată; n-ai s-o disprețuiești pentru că a fost a mea. Acum, cînd o las în grija ta, mor liniștit. Ești un om generos. Cu un om ca tine o femeie e la adăpost. Bătrînul meu Adolf mai trăiește? E liber?

FERDINAND: Bătrînul acela sprinten, care te însoțea întotdeauna călare?

EGMONT: Acela.

FERDINAND: Trăiește și e liber.

EGMONT: El știe unde-i casa fetei, spune-i să te ducă acolo și răsplătește-l pe toată viața, pentru că ți-a arătat drumul spre acest giuvaier... Rămîi cu bine!

FERDINAND: Nu plec.

EGMONT *împingîndu-l spre ușă:* Rămîi cu bine!

FERDINAND: Mai lasă-mă puțin!

EGMONT: Nu, prietene, fără adio!

Îl duce pe Ferdinand pînă la ușă și se desparte brusc de el. **Ferdinand,** *abătut, iese repede.*

EGMONT *singur:* O, Alba, tu, dușmanul meu! N-ai fi crezut că-mi faci atîta bine trimițîndu-l aici pe fiul tău! Datorită lui am scăpat de orice grijă și orice durere, de spaimă și de gînduri grele! Blîndă și stăruitoare, natura-și cere vama ei de pe urmă. Totul a trecut, totul e încheiat. Și tot ceea ce mă ținea treaz și mă tulbura în noaptea asta din urmă îmi adoarme acum gîndurile cu o certitudine adîncă. *Se întinde pe pat. Muzică.* Dulce somn! Ca o adevărată fericire tu vii mai cu seamă atunci cînd nu ești rugat. Desfaci nodurile gîndurilor grele și amesteci între ele imaginile bucuriei și ale durerii; în voie se mișcă cercul armoniilor din suflet, și-nvăluiți în năluciri plăcute ne năruim și nu mai existăm.

Adoarme. Muzica îi însoțește somnul. Peretele din spatele patului pare că se deschide și se ivește o apariție luminoasă. Libertatea, în haine cerești, învăluită în lumină, șade pe un nor. Are chipul lui Klärchen și se apleacă peste eroul adormit. Fața ei exprimă părere de rău și parcă l-ar plînge pe Egmont. Dar se reculege repede și, cu un gest de îmbărbătare, îi arată mănunchiul de săgeți, apoi toiagul cu pălăria. Îl îndeamnă să fie vesel și, arătîndu-i că moartea lui va aduce Țărilor-de-Jos libertatea, îl proclamă învingător și-i întinde o cunună de lauri. În timp ce ea se apropie cu cununa de capul lui, Egmont face o mișcare ca și cum s-ar întoarce în somn, în așa fel încît să fie cu fața la ea. Ea îi ține cununa deasupra capului. Se aude de foarte departe o muzică războinică cu tobe și trîmbiți. La sunetul acestei muzici apariția piere. Muzica răsună tot mai tare. Egmont se trezește. Închisoarea e plină acum de lumina dimineții. Prima lui mișcare este să-și ducă mîna la cap. Se ridică și se uită împrejur ținînd mîna la frunte.

EGMONT: A pierit cununa! O, chip frumos, lumina zilei te-a alungat! Da, ele erau, ele amîndouă, cele mai dulci bucurii ale inimii mele. Dumnezeiasca libertate a luat chipul iubitei mele. Și minunata fată a îmbrăcat haina cerească a prieteniei. În clipa aceasta gravă au apărut împreună, mai mult grave decît grațioase. A pășit spre mine cu tălpi însîngerate, și faldurile fîlfîietoare ale hainei îi erau pătate de sînge. Era sîngele meu și al multor altora ca mine. Nu, n-a curs degeaba! Mergeți înainte! Răzbiți! Popor viteaz! Zeița victoriei te conduce! Și așa cum marea rupe zăgazurile voastre, doborîți și voi meterezele tiraniei și înecați-o sub talaz, smulgeți-o din

pămîntul şi din drepturile pe care cutează să şi le însuşească!

Tobele se-apropie.

Ascultă! De cîte ori nu m-a chemat sunetul acesta la luptă liberă şi la izbîndă! Ce vesel mergeau tovarăşii mei pe drumul primejdios al gloriei! Şi eu, din temniţa aceasta, plec spre o moarte glorioasă. Mor pentru libertatea pentru care am trăit şi am luptat şi pentru care acum sufăr şi mă jertfesc.

Fundul scenei e ocupat de un rînd de soldaţi spanioli cu halebarde.

Da, da, veniţi! Strîngeţi-vă rîndurile, nu mi-e frică de voi! Sînt obişnuit să stau în faţa suliţelor, cu suliţe în faţă şi împrejmuit de moarte să simt şi mai adînc avîntul vieţii.

Bat tobele.

Din toate părţile duşmanul te-mpresoară! Spadele scînteiază. Curaj, prieteni! În spatele vostru sînt părinţii, femeile, copiii!

Arătînd spre gardă.

Pe aceştia îi mînă nu cugetele lor, ci o vorbă goală a stăpînului! Apăraţi ce este al vostru! Ca să salvaţi tot ce vă este drag, urmaţi-mi exemplul şi cădeţi şi voi cu voioşie!

Bat tobele. În timp ce Egmont se îndreaptă spre uşa din fund, cortina cade. Muzica încheie spectacolul cu o simfonie triumfală.

1 Pronunţare în neerlandeză: *Soest* = suust; *Jetter* = iétter; *Buyck* = boeuk; *Ruysum* = róeusum; *Vansen* = vánsen.

2 Aluzie la imnurile religioase, cîntate în limba naţională, introduse de calvinişti.

3 Secta iconoclaştilor impunea cu forţa îndepărtarea din locaşurile de cult a oricăror simboluri religioase, pictate sau sculptate.

4 Protestînd împotriva stăpînirii spaniole, nobilii ţării puneau să se coasă pe hainele lacheilor tichii de bufon, luînd astfel în derîdere tichiile înalţilor prelaţi spanioli. Asemenea cusături, precum şi *mănunchiul de săgeţi* sau *toiagul cu pălăria* s-au transformat în simboluri ale uptei de eliberare a poporului neerlandez.

5 *Ordinul „Lînii de Aur"*, înaltă distincţie militară a monarhiei habsburgice, instituită în 1429 de ducele Filip de Burgundia; în mitologia greacă argonauţii răpesc din Colchida lîna de aur şi o aduc în Grecia.

6 *Clara* (sau *Kläre*). Numele este utilizat în piesă alături de diminutivul *Klärchen*, mai intim.

7 Vezi nota 4.

8 *Nobili cu desagi de cerşetori:* Interpelaţi în batjocură de un curtean ca „cerşetori" (fr. *gueux*, germ. *Geusen)*, nobilii protestatari folosesc acest apelativ drept denumire a mişcării lor.

9 Din dragoste pentru Omphale, *Hercule*, eroul mitologic, renunţă la fapte mari şi începe să toarcă lînă la picioarele acesteia.

10 *Uriaşul cel născut din ţărînă:* În mitologie, Anteu, care putea fi învins numai dacă, prin ridicare, pierdea contactul cu pămîntul.

TORQUATO TASSO

Dramă în cinci acte

În românește de LAURA M. DRAGOMIRESCU

ÎN FORMA sa actuală drama *Torquato Tasso** a fost elaborată începînd cu anul 1787, încă din perioada cînd Goethe se afla în Italia. De altfel, cunoaşterea directă a peisajului italian se resimte în vivacitatea şi căldura cu care este evocat în piesă coloritul local. Redactarea definitivă aparţine anului 1788/89, după reîntoarcerea la Weimar. Piesa a apărut în anul următor, în volumul al VI-lea din *Scrieri*. A existat însă o redactare mai veche, care, prin analogie cu prima versiune din *Faust*, este denumită în istoria literară *Urtasso* (Tasso originar, primitiv), deşi, spre deosebire de *Urfaust*, ea nu s-a păstrat (sau, cel puţin, nu a fost descoperită pînă în prezent). Despre această primă versiune se cunosc de altfel puţine date. Se ştie astfel că primele notiţe de jurnal aparţin anului 1780 (30 martie: „O temă potrivită: Tasso"[1]). Redactarea piesei în această formă a fost în orice caz încheiată înainte de plecarea în Italia. La 1 februarie 1788 Goethe notează: „*Tasso* trebuie refăcut, căci în forma de-acum,

---

* **Literatură critică**: Wolfdietrich Rasch: *Goethes Torquato Tasso. Die Tragödie des Dichters*, Stuttgart 1954; Elisabeth M. Wilkinson: *Goethe, Tasso.* În Benno von Weise (ed.), *Das deutsche Drama. Vom Barock bis zur Gegenwart. Interpretationen.* Vol. 1, Düsseldorf 1958, pp. 195—216; Benno von Wiese: *Goethe, Torquato Tasso.* În Jost Schillemeit (ed.), *Deutsche Dramen von Gryphius bis Brecht*, Frankfurt 1965, Vol. 2, pp. 61—75; Dieter Borchmeyer: *Höfische Gesellschaft und Französische Revolution bei Goethe. Adliges und bürgerliches Wertsystem im Urteil der Weimarer Klassik*, Kronberg/Ts., pp. 55—126; Christa Bürger: *Der bürgerliche Schriftsteller im höfischen Mäzenat. Literatursoziologische Bemerkungen zu Goethes Tasso.* În Karl Otto Conrady (ed.), *Deutsche Literatur zur Zeit der Klassik*, Stuttgart 1977, pp. 141—153; Walter Hinderer: *Torquato Tasso.* În *idem*, (ed.), *Goethes Dramen. Neue Interpretationen*, Stuttgart 1980, pp. 169—196.

Textul originar în *WA* I, vol. 10, pp. 103—244 (ed. K. Weinhold). Alte ediţii critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch) *HA* (ed. Jos. Kunz).

Traduceri în româneşte: *Torquato Tasso. Dramă în 5 acte*, Traducere de Laura M. Dragomirescu, Bucureşti 1944. Prezentul text după traducerea (revizuită) a aceleiaşi apărută în volumul Goethe, *Teatru...* Bucureşti, Editura pentru literatura universală, 1964 [Clasicii literaturii universale], pp. 419—541

[1] *WA* III, vol. 1, p. 113.

nu-i nimic de el“[2], deşi cu un an înainte, în martie 1787, considera că restructurarea dramei e pe drumul cel bun: „Dintre toate hîrtiile nu luasem la bord [e vorba de trecerea peste mare de la Neapole în Sicilia] decît primele două acte din *Tasso*, scrise în proză poetică. Amîndouă, aproape identice ca plan şi desfăşurare cu cele de astăzi, dar scrise acum zece ani, aveau ceva molatic şi nebulos, care se pierdu îndată ce-am lăsat, potrivit noilor concepţii, să predomine forma şi să intervină ritmul.“[3]

Dacă se iau în considerare sursele documentare folosite de Goethe pentru a se informa asupra vieţii lui Tasso, se pot trage unele concluzii în ce priveşte orientarea acţiunii din *Urtasso* în comparaţie cu aceea din forma definitivă. Pentru prima variantă citise o biografie scrisă încă în 1600 de Giovanni Battista Manso. Acesta lansase în cartea sa legenda despre o dragoste nefericită a lui Tasso pentru prinţesa Eleonora d'Este. Se poate presupune că Goethe a găsit aci o reflectare a propriilor sale sentimente pentru Charlotte von Stein; în orice caz, scrisorile din această perioadă către Charlotte fac numeroase aluzii la *Tasso*, uneori în forme destul de transparente. „Întrucît vrei să-ţi însuşeşti tot ce spune Tasso — îi scrie el la 19 aprilie 1781 — ţi-am scris chiar astăzi atît de mult, încît nu mai pot nici continua, nici renunţa.“ Iar a doua zi: „Scriu la *Tasso* şi totodată te ador. Tot sufletul mi-e la tine.“[4] Mai tîrziu, în Italia, Goethe ia cunoştinţă de o altă bigorafie a lui Tasso, mult mai documentată şi mai obiectivă, datorată lui Pierantonio Serassi şi apărută în 1785. De data aceasta autorul pune accentul pe rivalitatea dintre Tasso şi Antonio Montecatino. Acest lucru îi oferă lui Goethe cel de-al doilea motiv principal al piesei, dar solicită în acelaşi timp o restructurare a întregii acţiuni.

Ca şi în cazul altor opere, Goethe a considerat *Tasso* drept o expresie a unei problematici personale. Drama reprezintă, spune el, „os din osul meu, carne din carnea mea“, ea este „un Werther potenţat“. Eroul, marele poet italian din secolul al XVI-lea (1544—1595), care, sub mecenatul ducelui din Ferrara, îşi desăvîrşeşte epopeea lirică *Ierusalimul eliberat*, apare din unele mărturisiri ale lui Goethe ca o figură dramatică în care el vrea să înscrie propria sa condiţie, experienţa umană şi scriitoricească la curtea ducelui de Sachsen-Weimar. Chestionat de Eckermann, Goethe îi răspunde: „Cunoşteam Viaţa [= biografia] lui Tasso şi cunoşteam şi viaţa mea, şi, din îmbinarea a două figuri atît de ciudate, cu caracteristicile lor, a luat naştere în

---

[2] Goethe, *Călătorie în Italia*. Traducere şi note de Gh. I. Ciorogaru, Bucureşti, Ed. pentru literatura universală, 1969 [= Clasicii literaturii universale], p. 530.

[3] *Ibidem*, p. 230.

[4] Goethe, *Briefe an Frau von Stein*, *op. cit.*, vol. 1, pp. 319/20.

mintea mea figura lui Tasso, căruia, ca un fel de contrast prozaic, i l-am opus pe Antonio, pentru care, ce-i drept, nu duceam lipsă de modele. Încolo, relațiile cu cei de la curte, precum și condițiile de viață și de dragoste, erau la Weimar aceleași ca la Ferrara; de aceea pot pe drept cuvînt să spun despre descrierea mea că e os din osul meu și carne din carnea mea."[5]

Această identificare a lui Goethe cu destinul poetului italian, care în trecut a preocupat mult istoria literară, este astăzi privită cu justificate rezerve. Poate fi vorba mai degrabă de o simplă aproximare a unor situații aflate în condiții istorice, sociale și umane cu totul diferite. La finele secolului al XVIII-lea, în epoca de destrămare a instituțiilor feudale, mecenatul de curte al artelor nu mai putea să însemne același lucru ca în secolul al XVI-lea. Funcția poetului evoluase, el însuși aducînd cu sine o conștiință cu totul nouă a valorii artei sale. „Datoria mi-o plătesc nu vouă, ci umanității", scrie Schiller prințului de Augustenburg. „Acesta este altarul pe care voi vă depuneți obolul, și eu mulțumirea."[6]

În ce-l privește pe Goethe, acesta are la curtea ducală din Weimar un statut care depășește cu mult atribuțiile unui poet de curte (deși a îndeplinit, ocazional, și asemenea funcții). Însăși acceptarea invitației de a se instala la Weimar era motivată nu de intenții poetice; determinantă a fost năzuința lui Goethe de a-și lărgi sfera de activitate, de a cunoaște realitatea și a contribui la modelarea ei prin participarea la munca socială. În adevăr, Goethe devine colaborator și prieten al ducelui, tovarăș de petreceri și de aventuri și îndeplinește atîtea funcții încît dă ocazia unui observator lucid ca Herder să le enumere sarcastic într-o scrisoare către Hamann: „Acum e consilier intim, președinte al camerei și al colegiului militar, supraveghetor al construcțiilor, pînă și al celor rutiere, director de mină, pe lîngă acestea *directeur des plaisirs*, poet de curte, autor de piese festive, de opere, balete, cortegii, inscripții, lucrări artistice etc., director al Academiei de desen, unde astă-iarnă a ținut el însuși prelegeri de osteologie..." Se vede deci cît de puțin veridic poate fi, în cazul lui Goethe, reproșul pe care în dramă îl adresează Tasso ducelui său în ce privește situația inferioară, de simplu poet de curte, în care e ținut, în comparație cu rivalul său, omul de stat Antonio: „Dar despre stat a discutat vreodată / Cu mine, serios? De cîte ori / Era ceva și în prezența mea / Se sfătuia cu sora și cu alții, / Nimic nu mă-ntreba..." (IV, 2).

---

[5] Eckermann, *Convorbiri...*, *op. cit.*, p. 592 (6 mai 1827).

[6] E. Kühnemann (ed.), *Schiller. Ausgewählte Briefe*, Hamburg 1905, vol. 2, p. 43.

Credem însă că tema piesei depășește cadrul relativ restrîns al condiției creatorului de artă în societatea feudală, vizînd marea problemă, cu aspecte perene, a raportului dintre scriitor și realitate. Este, de altfel, o temă care l-a preocupat pe Goethe încă din tinerețe. Dacă însă în *Prometeu*, fragmentul dramatic din 1773, artistul creator era văzut în grandoarea unidimensională a titanului care-și făurește lumea după propriul său chip, optica clasică îl readuce la proporții umane. Mai mult chiar, creația artistică este acum pusă în relație cu alte activități de interes social, ceea ce, potențial, include întrebarea privind valoarea și sensul ei, atît pentru artist, cît și pentru semenii săi. Artistul nu mai creează realitatea, ci-i utilizează elementele pentru a o recombina, conform stării sale de spirit, în imaginație și a o reflecta pe plan afectiv și spiritual. Arta apare drept una din multiplele îndeletniciri umane; alături de artă există alte activități cu care concurează și cu care poate și trebuie să fie comparată pentru a i se determina specificul și locul pe scara de valori.

Recunoașterea caracterului obiectiv al realității pune însă artistului o altă problemă fundamentală: aceea a raportului dintre idee și realitate, sau, cu cuvintele lui Tasso, dintre „poet" și „erou". Din acest punct de vedere, spune Goethe cu privire la eroul său Tasso, între „talent" și „viață", între poezie și acțiune, între fantezie și realitate s-a produs o sciziune, o „disproporție", și tocmai această disproporție constituie „sensul" dramei.[7] Tasso vrea ca opera sa să fie un ferment pentru chemarea contemporanilor la fapte eroice: „Modest gîndeam să urc spre marii oameni / Din alte vremi, și-n cuget cutezam / Să-mi pot trezi din somn contemporanii / La fapte mari..." (IV, 4). „Marii oameni" aparțineau însă unui alt timp, unei „epoci de aur", cînd poetul și eroul formau o uniune sacră, cînd poezia însoțea fapta și fapta se oglindea în poezie. „O, ce n-aș da să văd eroi, poeți / Din alte vremi aici lîngă izvor; / De-a pururea să-i știu nedespărțiți / Precum au fost de strîns uniți în viață." (I, 3). Poetul visător, capabil, să evoce în imaginație viziunea unei lumi (V, 4), rîvnește să întrunească mai degrabă calitățile specifice omului de acțiune Antonio: „Gîndeam apoi la mine, — spune el Prințesei —, -aș fi dorit / Să-nsemn și eu ceva, cît de puțin, / Dar nu cu vorba, ci în fapt să-nsemn." (II, 1).

Disonanța dintre gîndire și acțiune stă la baza conflictului dramatic dintre Tasso și Antonio și dintre Tasso și prințesă. În momentul de împlinire artistică, atunci cînd poetul primește cununa pentru produsul fanteziei sale, apare omul de acțiune, diplomatul Antonio, care a adus țării sale servicii concrete, neprețuite. Fiind convins de

---

[7] *HA* 5, p. 442.

meritele sale și așteptînd recunoașterea lor, Antonio nu înțelege prețuirea arătată lui Tasso și se dovedește incapabil de a prețui ceea ce înfăptuiește poetul: „Tu, om de muncă, .../ Cînd te întorci înfierbîntat de trudă / Acasă... / Nerăbdător să te lungești la umbră, / Vezi că un trîntor s-a lungit cît poate / La umbra ce-o visai..." (III, 4). Rivalitatea dintre Tasso și Antonio, din care nu lipsește un sentiment destul de meschin de invidie și gelozie reciprocă, se profilează încă de la început, din momentul cînd Antonio preamărește poezia lui Ariost pentru a pune în umbră pe aceea a lui Tasso (I, 4, v. și II; 3), dar izbucnește pe deplin și culminează în provocarea la duel a lui Antonio de către Tasso și în sancționarea acestuia din urmă de către Alfonso. În ființa irascibilă a lui Tasso se declanșează acum resorturi intime de suspiciune și mizantropie care-l duc la o acută criză de identitate. Sensibilitatea sa rafinată pînă la maladiv îl opune unui mediu social nu neapărat ostil, dar care, riguros încorsetat în norme și convenții, nu poate avea înțelegere pentru o comportare ca cea a poetului, în care domină spontaneitatea, voluntarismul, chiar iraționalul.

Aici se înscrie cea de a doua componentă a tragediei poetului: conflictul cu prințesa. Deși înrudită temperamental cu Tasso prin firea ei bolnăvicioasă, sensibilă și visătoare, prințesa este afectiv incapabilă de o viață integrală, după cum, ca purtătoare a idealurilor de viață curtene, nu poate înțelege impulsurile violent vitale ale poetului. Dacă boala i-a ascuțit înțelegerea pentru firea sensibilă a poetului, natura umană a acestuia îi rămîne cu totul străină, pentru că ea se oglindește în spiritul prințesei numai în sferele frumosului ideal al platonismului, al cărei adeptă este (I, 1). Ca și la Tasso, între gînd și faptă se interpune și la ea o barieră insurmontabilă. Tot ce pulsează viață și pasiune o înspăimîntă. Scutită prin aceasta de decepții, ea este lipsită și de orice bucurie a unei vieți depline. Afinitatea o apropie de Tasso, iar din discuția șăgalnică cu Leonora Sanvitale (I, 1), ca și din alte intervenții ulterioare (II, 1; III, 2) se vădește un delicat sentiment de dragoste pentru poet. Dar, o caracterizează Leonora Sanvitale, „...iubirea ei pentru-acest geniu / Se-aseamănă cu alte pasiuni / Pe care le închină-atîtor lucruri! / Pierit ca raza lunii-i luminează / Drumețului cărările în noapte; / Nu încălzește, nu revarsă-n juru-i / Plăcerea de-a trăi..." (III, 2). Adînca prăpastie care îi separă pe cei doi tineri se vădește încă din prima întrevedere dintre Tasso și prințesă (II, 1), mai ales din felul în care fiecare din cei doi își imaginează idealul de viață. Viguroasei și realistei viziuni a lui Tasso despre o „epocă de aur" de împlinire deplină a rosturilor umane, sintetizată în deviza „E-ngăduit ce-ți place", prințesa îi opune un ideal de disciplinare și severă supunere la norma socială, păstrată și apărată

de femeie ca element de moralitate și pondere: „-ngăduit e ce se cade". Ireconciliabile în esența lor, aceste două opțiuni se manifestă decisiv în momentul în care Tasso, furat și amăgit de vorbele duioase de îmbunare ale prințesei, încearcă s-o îmbrățișeze (V, 4) și-și atrage, cu urmări tragice, oprobriul curții.

Ca și în alte cazuri, Goethe lasă deschis deznodămîntul dramei. Scriitorul nu condamnă, nici nu apără părțile în conflict. Adversarii lui Tasso apar tot atît de îndreptățiți în respectul lor pentru normele de conviețuire socială, pe cît e de naturală și justificată sensibilitatea irascibilă a poetului care, prin însăși vocația lui, este chemat să pătrundă și să oglindească artistic laturile ascunse, imponderabile, ale existenței.

Multitudinea și varietatea atitudinilor față de viață coexistă în viziunea lui Goethe conform idealului său a unei umanități capabile de înțelegere și toleranță. Dincolo de toate deosebirile, Tasso și Antonio rămîn oameni. Apare de acea ca simbolic faptul că apropierea și împăcarea finală dintre ei (V, 5), dintre „valul" continuu zbuciumat și „stînca" solid ancorată în viață, se înfăptuiește dincolo de conveniențele de curte și de regulile de conviețuire socială. Intră acum în acțiune sentimente, atitudini și comportări de esență elementar umane: compasiunea pentru suferința aproapelui, dorința de a-l sprijini în momentele de grea încercare, mîna întinsă celui ce are nevoie să se vindece, să depășească o criză de existență. Pe acest plan de pură umanitate se întîlnesc în final Antonio și Tasso, nu cu intenția de a influența structura spirituală a poetului, de a-l abate de la calea destinului său, ci pentru a-l sprijini să se regăsească în identitatea sa de poet: „Iar darul meu suprem pentru durere / E graiul, melodia, ritmul, rima, / Să-mi pot jeli adîncul suferinței. / Și dacă-n chinuri omul amuțește, / Mie mi-e dat să cînt, să spun ce sufăr." (V, 5)[8]

După prima reprezentare (Weimar 1807), *Tasso* a rămas una din piesele favorite ale repertoriului de teatru clasic, deși adesea, mai ales în perioada postbelică, a permis viziunii regizorale să intervină cu maniere de interpretare și actualizare foarte personale. Interesul pentru *Tasso* se datorește desigur și noutății temei pe care o introduce în literatură piesa lui Goethe și care se va dovedi deosebit de prolifică în viitor, pînă în zilele noastre: drama (sau romanul sau nuvela) în jurul destinului artistic și uman al unui creator de artă, real sau imaginar. Dacă la Goethe problema centrală este căutarea căilor care leagă creația artistică de practica socială (să amintim, pe lîngă *Tasso*, de

[8] Ultimele două versuri au fost reluate de Goethe ca motto la *Elegie* din *Trilogia pasiunii*, v. Goethe, *Opere I. Poezia*, *op. cit.*, p. 287 (trad. Șt. Aug. Doinaș).

romanul *Wilhelm Meister)*, în numeroasele scrieri romantice cu asemenea tematică (Wackenroder, Novalis, Eichendorff, E. Th. A. Hoffmann) se reliefează opoziția artistului față de un mediu social amorf și filistin, aprofundîndu-se în același timp problematica genezei creației, pe care Goethe o încadrează numai cursiv (V, 4) în drama sa. Dezvoltarea ulterioară (cu Grillparzer, Immermann, Wagner, Keller Hofmannsthal) va culmina în romanele și nuvelele lui Thomas Mann, care va evidenția atît continuitatea reprezentativă a clasicismului *(Lotte la Weimar)*, cît și, mai ales, problematica decadentismului modern *(Familia Buddenbrook*, *Tonio Kröger*, *Moartea la Veneția*, *Dr. Faustus)*. În ultimii ani, se poate observa în literatura de expresie germană o foarte asiduă recrudescență a aceleiași tematici, de astă dată cu vădita semnificație de căutare a propriei identități și de definire a atitudinilor și opțiunilor existențiale prin aproximări și analogii cu destine artistice din trecut.

TORQUATO TASSO

PERSONAJELE

ALFONSO AL DOILEA, ducele Ferrarei
LEONORA D'ESTE, sora ducelui
LEONORA SANVITALE, contesă de Scandiano
TORQUATO TASSO
ANTONIO MONTECATINO, secretar de stat

Acțiunea se petrece la Belriguardo, un castel de vară.

ACTUL ÎNTÎI

Rotondă în parc, împodobită cu busturile poeților epici. În prim plan, la dreapta, bustul lui Vergiliu; la stînga, cel al lui Ariosto

SCENA ÎNTÎI

Prințesa, Leonora

PRINȚESA: Te uiți zîmbind la mine, Leonora,
Și iar zîmbești uitîndu-te la tine.
Ce e? Unei prietene-i poți spune.
Pari gînditoare; totuși, mulțumită.

LEONORA: Domniță, da, e drept că mă amuză
Îmbrăcămintea noastră cîmpenească.
Ai zice păstorițe fericite,
Ducînd cu ele trai de fericiți.
Vezi, împletim cununi: a mea, de flori[1],
Te uiți ce repede-mi sporește-n mîini!
Tu, spirit nalt, simțire-naripată,
Tu lujeri zvelți de lauri[1] ți-ai ales.

PRINȚESA: Tulpinile ce-am împletit visînd
De-ndată și-au găsit o frunte demnă.
Îl încunun cu drag eu pe Virgil.

Așază cununa pe bustul lui Virgiliu.

LEONORA: Iar eu cununa-mi rîzătoare-o pun
Pe fruntea-naltă a lui Ariosto.

Îl încunună pe Ariosto.

Șăgălnicia-i proaspătă de-a pururi
Primească-ntîiul dar al primăverii.

PRINȚESA: Ce bine că ne-aduse al meu frate
Așa de timpuriu aici, la aer;
În tihnă, unde noi putem visa
La mari poeți din epoca de aur.
Mi-e drag la Belriguardo – multe zile
Senine-am petrecut fiind copilă.
Și pajiști ce-nverzesc, și soare cald
Îmi amintesc de timpurile-acelea.

LEONORA: Da, altă lume parcă ne-mpresoară.
Te-mbie de pe-acum cu umbra deasă
Copacii veșnic verzi, te-nviorează
Fîntînile în susur, lin se leagăn'
Mlădițe crude-n vîntul dimineții.
Flori din răzoare dulce te privesc,
Cu ochii drăgăstoși ca de copii.
Chiar grădinaru-și scoate liniștit
De la iernat lămîii lui și chitrii.
Tihnit și-albastru-i cerul peste noi;
Pe culmile de munți îndepărtate
Zăpezi topite aburesc în zare.

PRINȚESA: Ce mult m-aș bucura de primăvară
Prietena de-ar fi să nu mi-o ia!

LEONORA: Nu-mi aminti în clipe ca acestea
De-atît de-apropiata despărțire.

PRINȚESA: Ce lași în urmă ai să regăsești
În marele oraș, cu prisosință.

LEONORA: Mă cheamă datoria, dragostea
De soțul meu; lui prea mult i-am lipsit.
I-l duc și pe copil – care-a crescut
Atîta într-un an și s-a-mplinit –
Să-mpart cu el mîndria lui de tată.
Măreață e Florența, dar cu toate
Comorile-i de artă grămădite,
N-ajunge ea Ferrara în noblețe.
Poporu-acolo-a ridicat orașul,
Pe cînd prin prinții ei Ferrara-i mare.

PRINȚESA: Mai mult prin oamenii ce-ntîmplător
S-au întîlnit aici și s-au unit.

LEONORA: Se-mprăștie ce-adună întîmplarea;
Aleșii însă-atrag pe cei aleși
Și îi rețin, așa cum faceți voi.
În jurul tău și-al fratelui atîția
Se-alătură, și toți de voi sînt vrednici

Cum sînteți voi de vrednicii părinți.
Aci se-aprinse facla luminoasă
A liberei gîndiri și a științei
Cînd barbaria încă-și întindea
Pe lume-ntunecimea. De copilă,
Și Ercole, și Ippolito d'Este[2]
Sînt nume ce de-atunci le-am auzit.
Știu tată-meu că prețuia Ferrara
Cu Roma și Florența deopotrivă.
De-atunci o tot visez, acum aicea-s.
Aici a fost Petrarca găzduit,
Iar Ariosto își găsi modelul.
Italia nu știe-un nume mare
Să nu fi fost în casa asta oaspe;
Și înseamnează mult să găzduiești
Un geniu; dacă tu-i dai ospeția,
Un dar mult mai de preț îți dă în schimb.
Sfînțit e locul pe-unde a trecut
Un mare om. Iar vorba, fapta lui
Și după-un veac rămîne la urmași.

PRINȚESA: Rămîne, de-or simți-o viu cu tine.
Te fericesc ades de-astfel de dar.

LEONORA: Pe care tu ca nimeni alt îl guști,
Senin și cald. Simțire tumultuoasă,
Eu spun îndată tot ce simt năvalnic.
Tu simți mai bine, simți adînc și... taci.
Nu te orbește strălucirea clipei,
Nu te corupe gluma. Lingușirea,
Oricît de-abil s-ar strecura, nu prinde.
Ești fermă-n gînd și sigură-n păreri;
Ți-e dreaptă judecata, ai instinctul
A ce-i măreț, îl știi ca și pe tine.

PRINȚESA: Faci rău că-mbraci suprema lingușire
În straiul sincer al prieteniei.

LEONORA: Prietenia-i nepărtinitoare
Ca să redea din plin întregu-ți merit;
Prilej, noroc or fi contribuit
În parte la desăvîrșirea ta,
Dar pîn' la urmă-o ai, și ești cum ești.
Pe tine și pe sora ta[3] o lume
Vă-nalță mai presus de-orice femei.

PRINȚESA: Mă lasă rece asta, Leonora,
Cînd mă gîndesc cît de puțin sîntem,

Și pentru-acel puțin au alții merit.
Pe clasici dacă-i știu și ce s-a scris
Mai bun în lume-i datorită mamei.
Însă-n știință,-n judecata clară,
Nici sora mea, nici eu nu-i stăm alături.
De-ar fi cu dînsa să ne măsurăm,
Lucreția mai degrabă are dreptul.
Dar una-ți spun: n-am socotit nicicînd
Ca merit personal nimic din ce
Mi-au hărăzit natura sau norocul
Doi oameni luminați vorbind de-ascult,
Mă bucur că le înțeleg părerea:
Și fie c-ar vorbi de-un mare om
Din alte vremi și tot ce-a-nfăptuit,
Sau fie c-ar fi vorba de-o știință
Ce, prosperînd prin multe experiențe,
Stă omului în slujbă și-l înalță,
În orice fel s-ar duce convorbirea,
O urmăresc cu drag. Pot urmări
La fel doi înțelepți cînd stau de vorbă
Despre ce pasiuni pot să încînte
Sau să orbească-un suflet omenesc,
Discută cu noblețe și ținută.
La fel cînd setea unui prinț de glorii
Și stăpîniri întinse e prilej
De cugetare pentru gînditor,
Și istețimea minții văzătoare
Ne-arată calea, -n loc să ne-amăgească.

LEONORA: Dar după o dezbatere profundă,
Cum ne-odihnesc auzul și simțirea,
Cum ne alină versul de poet
Ce ne revarsă mîngîios în suflet
Simțiri gingașe, armonii divine!
Tu, spirit vast, cuprinzi o-împărăție;
Eu, în ostrovul poeziei mă simt bine,
În fermecatele-i dumbrăvi de lauri.

PRINȚESA: În țara asta minunată, spun
Că mirtul bucuros îi ia-nainte
Oricărui pom. Iară sub umbra lui,
Orișice muze-ar fi, mult mai degrabă
Ai vrea ca pe poet să-l întîlnești,
Ce pare că ne ocolește, fuge,

Cătînd ceva ce poate noi nu știm
Și poate nici el însuși nu prea știe.
Ce fericire dacă-n clipa-aceea
Ne-ar întîlni, și iute-nflăcărat,
În noi ar recunoaște el comoara
Ce-a căutat-o-n van în lumea-ntreagă!

LEONORA: Ce pot eu face? Să glumești te las.
M-atinge gluma, însă nu prea mult.
Îi recunosc cuiva cînd are-un merit;
Lui Tasso-i dau doar ce i se cuvine:
Nu-i întîrzie ochiul pe pămînt;
Auzu-i prinde armonia firii;
Istoria ce-i dă, ce-i dă viața,
Găsesc din plin și-ndată-n el răsunet;
Se-mbină-n el idei de pretutindeni,
La tern și mort simțirea lui dă viață.
Înnobilează ce credeai comun;
Ce prețuiai, e-n fața lui nimica.
În sfera lui de vis pe unde zboară,
O, ce n-am da să rătăcim și noi,
Să ne împărtășim din lumea lui:
Îl crezi aproape, el e tot departe,
Te vede, crezi, și poate-n locul tău
Lui îi apar, ca-n vis, vedenii numai.

PRINȚESA: Frumos și fin mi l-ai descris, poetul
Plutind în sfera lui de dulci visări.
Dar eu mă tem că și realitatea
L-atrage cu putere și-l reține.
În cînturile-acelea aninate
În trunchiuri de copaci și parfumînd
Ca merele de aur[4] ale unei
Hesperii noi, răspunde-mi, tu nu vezi
Un fruct suav al dragostei adînci?

LEONORA: Mă-ncînt de versul lui, dar îmi dau seama
Că dînsul preamărește în tot felul
Un singur chip în cînturile sale:
L-înalță cînd cu blîndă strălucire
Spre cerul înstelat, cînd se prosternă
Ca îngeri din azur în fața lui.
L-urmează-apoi prin pajiști, împletind
Din orice flori cunună pentru el.
Se depărtează draga, proslăvește
Cărarea-atinsă de piciorul ei.

Ascuns în tufe ca privighetoarea,
Din pieptu-nfrigurat de dor cum plînge,
Se umplu de-armonii văzduh şi crînguri.
Cu dulcea-i vrajă, farmecul durerii
Mîngîie-auzul, inimii se pleacă.

PRINŢESA: Şi ori de cîte ori îşi spune dorul,
Îi pune numele de Leonora.

LEONORA: Al tău e numele, e şi al meu;
M-ar întrista să fie un alt nume.
Mă bucur, sentimentul pentru tine
Că-l poate-ascunde dup-un echivoc
Şi că îşi aminteşte şi de mine
La armonia-acestui dulce nume.
Aici nu este vorba de-o iubire
Ce-şi ia în stăpînire ce-i e drag
Să-l aibă numai ea şi să-l ascundă
Geloasă de a altora privire.
Cînd fericit se pierde-n contemplarea
A ce e-nalt în tine, de ce nu
L-ar bucura şi firea-mi mai uşoară?
Nu noi sîntem iubite — iartă-mi — ci
Din sfere se pogoară ce iubeşte
Asupra numelui ce este-al nostru,
Împărtăşind cu noi simţirea lui;
Noi nu-l iubim pe el, iubim cu el
Supremul numai ce-l putem iubi.

PRINŢESA: Te-ai adîncit, văd, în ştiinţa asta
Atît, Eleonora, că-mi spui lucruri
Pe care doar urechea le aude,
În suflet însă-abia de mai pătrund.

LEONORA: Discipolă-a lui Platon! Nu-nţelegi
Ce-ţi îngăimează o începătoare?
Ar fi să mă înşel din cale-afară.
Da, poate că mă-nşel, dar nu-ntr-atît;
Căci Amor nu apare-n dulcea-i şcoală
Ca de-obicei, copilul răsfăţat:
Ci tînărul unindu-se cu Psyche[5]
Ce-n sfatul zeilor îşi are loc
Şi vot. Nu-i tot sfruntatul care zburdă
Din floare-n floare, veşnic nestatornic;
Iar vraja frumuseţii formelor
Nu-l prinde-îndată; nici nu-şi ispăşeşte
Prin ciudă şi dezgust beţia scurtă.

PRINȚESA: Îl văd pe frate-meu! N-aş vrea să simtă
Ca şi acum vorbim de-acelaşi lucru.
Ar fi ca iarăşi să ne ia în rîs
Ca astăzi, cînd cu travestirea noastră.

SCENA A DOUA

Prințesa, Leonora, Alfonso

ALFONSO: Pe Tasso-l caut peste tot, dar nu-l văd,
Şi nici la voi aicea nu-l găsesc.
Pe unde-o fi? Voi n-aţi putea să-mi spuneţi?
PRINȚESA: Ieri l-am zărit puţin, iar azi deloc.
ALFONSO: Cusururi vechi, să fugi mereu de lume,
Să cauţi tot mereu singurătatea.
Îl iert că fuge de învălmăşeală,
Că-n linişte se simte mai în voie
Şi poate cugeta-mpăcat cu sine;
Îl mustru însă cînd îl văd că fuge
Şi de apropiaţii mei prieteni.
LEONORA: De nu mă-nşel, Alteţă, în curînd,
În loc să-l mustri, cred că ai să-l lauzi:
Puţin cît l-am zărit, ţinea o carte
Şi o tăbliţă, şi mergea, scria.
O vorbă-n treacăt ieri părea să-mi spună
Că opera de seamă a sfîrşit-o
Ceva pe ici, pe colo doar mai schimbă,
Ca să-ţi aducă o ofrandă demnă
De-nalta cinste ce i-o hărăzeşti.
ALFONSO: Binevenit să fie de-o aduce-o,
Şi multă vreme cred că nu-l mai mustru.
Cu cît mai mult iau parte la lucrare,
Cu cît mai mult mă bucur în tot felul
De operă, cum este şi firesc,
Cu-atît la urmă-mi creşte nerăbdarea.
Tot nu se-ndură să sfîrşească-odată.
Întruna schimbă; cînd zici că sfîrşeşte,
Se-mpotmoleşte iar, se răzgîndeşte,
Ţi-e ciudă că-ţi amînă bucuria
Pe mai tîrziu, cînd o credeai venită.
PRINȚESA: Ba îl admir că pregetă, cu grijă,
La orice pas cînd merge către ţintă.

Doar ea, doar inspirația îmbină
Și-nchează într-un tot atîtea versuri.
Nutrește-n suflet doar o năzuință:
Să poată unitar să-și dea lucrarea,
Iar nu povești peste povești să-nșire
Și să-ți ia ochii, apoi amăgit
La urmă să rămîi cu vorbe goale.
Dă-i pace. Timpul nu e potrivita
Măsură pentru-o operă de seamă.
Ca să se poată bucura urmașii,
Contemporanii trebuie s-aștepte.

ALFONSO: L-om îndemna-mpreună, dragă soră,
Ca și-n trecut, și, cred, vom izbuti.
Cînd eu voi fi prea aspru, tu mîngîie-l,
Cînd tu vei fi prea blîndă,-l mustru eu.
Atuncea, poate l-om vedea ajuns
La ținta cea atît de mult visată.
Va fi-n mirare țara, lumea-ntreagă
Ce mare operă s-a săvîrșit.
Atunci, eu îmi iau partea mea de faimă,
El în vîltoarea vieții va pătrunde.
Pentru cultura unui om de seamă
N-ajunge-un cerc restrîns, ci să-l inspire
Și țara lui, și lumea. Să primească
Și lauda, cît și dojana. Să se
Cunoască și pe sine, și pe alții.
Singurătatea n-o să-l mai dezmierde,
Vrăjmașul lui nu vrea atunci să-l cruțe,
Prietenul, la rîndu-i, n-are voie.
În luptă prinde tînărul putere.
Se vede și devine-atunci bărbat.

LEONORA: Alteță, pentru el, și-n viitor
Ca și-n trecut, vei face tot ce poți.
În liniște se-nchează un talent,
Dar în vîltoarea vieții-un caracter.
De și-ar forma și sufletul, ca arta,
La-nvățătura ta! Să nu mai fugă
De oameni, și, bănuitor cum e,
Să nu devină un fricos ursuz.

ALFONSO: Te temi de oameni doar cînd nu-i cunoști,
Cînd fugi de ei, îi judeci și greșit.
E cazul lui. Cu timpu-așa se pierde

Un cuget liber și își pune stavili.
Se teme-ades că i-am retras favoarea
Așa, chiar din senin, ori îi abate
Că oameni care știu că nu-i vor răul
Îi sînt dușmani. Ori de se-ntîmplă ca
Să-i rătăcească o scrisoare, sau
Să-i plece-un servitor în alt serviciu,
Sau cúmva să-i dispară o hîrtie,
O ia că e-nadins, că e trădare,
Ori vicleșug anume ca să-l sape.

PRINȚESA: Și, totuși, dragă frate, nu uita
Că greu îl scoți pe om din ce-i stă-n fire.
Cînd și-ar scrînti piciorul un prieten
Ce ne-nsoțește, n-ai încetini
Din mers și, ca să-i vii în ajutor,
Nu i-ai întinde-o mînă?

ALFONSO: Mai degrabă
Aș căuta să-l vindec, și de-ndată
Să-l pun sub îngrijirea unui medic,
Ca întremat și vesel să pornim
Cu el pe drumul fericit al vieții.
N-o să mă-nvinuiți, sper, niciodată
Că fac pe medicul brutal cu el,
Fac însă tot ce-mi este cu putință
Să-l văd mai sigur, mai încrezător.
Îi dau des, în fața tuturora,
Vădite semne de favoarea mea,
Cu plîngeri de-o veni, fac cercetări,
Ca mai deunăzi, cînd mi s-a plîns
Că i-au forțat odaia. N-are drept;
Îi spun în liniște cum îmi explic.
Cum totul trebuie-ncercat, încerc;
Cu Tasso merită să ai răbdare,
Și voi, cu drag, cred, mă veți ajuta.
Acum, că v-am adus pe voi la aer,
Mă-ntorc diseară în oraș. Îi veți
Vedea și pe Antonio o clipă.
El vine de la Roma să mă ia.
Avem de lucru, de luat decizii,
De cumpănit, scrisori de scris, o groază;
Prezența mea-n oraș e necesară.

PRINȚESA: Ne-ngădui să te însoțim și noi?

ALFONSO: Stați voi la Belriguardo. Treceți la
Consandoli[6] ca să vă bucurați
Din plin de toate zilele frumoase.
PRINȚESA: Tu nu rămîi cu noi? Ce-ai de făcut
Nu poți să faci și-aici, ca la oraș?
LEONORA: Ni-l iei și pe Antonio cu tine.
Ce multe ne-ar istorisi din Roma!
ALFONSO: N-am ce să fac, copii, dar vi-l aduc
Îndată ce-mi va sta-n putință, sigur,
Și v-o istorisi. La rîndul vostru,
Și voi să m-ajutați să-l răsplătesc
De toată străduința-n slujba mea.
Iar după ce vom fi vorbit în voie,
Să vină, n-au decît, și musafirii,
S-avem mai multă viață-n jurul nostru:
De-aș căuta-o, să-ntîlnesc și eu
Vreo zînă-n umbra asta răcoroasă.
LEONORA: Ne vom preface noi că nu vedem.
ALFONSO: Voi fi la rîndul meu cu-ngăduință.
PRINȚESA *privind spre culise:*
De mult îl văd venind pe Tasso. Face
Agale cîte-un pas, iar cînd și cînd
Se-oprește, stă pe gînduri, apoi iarăși
Zorește către noi, și iar se-oprește.
ALFONSO: Nu-i tulburați visarea și gîndirea
În timp ce scrie. Rătăcească-n voie.
LEONORA: Dar ne-a zărit și vine înspre noi.

SCENA A TREIA

Cei dinainte. Tasso

TASSO *cu un manuscris broșat în pergament:*
Tot preget să-ți prezint lucrarea asta
Și nu mă-ndur, nu pot să ți-o nmînez;
Rămîne, știu, tot nedesăvîrșită
Chiar dacă s-ar părea c-am terminat-o.
Dar dacă-am șovăit să ți-o ofer
Așa, cu cîte lipsuri are încă,
Acum mi-e teamă nu cumva să-ți pară
Că sînt fricos, nerecunoscător.

Şi dacă „iată-mă"-i de-ajuns să spui
Ca pe cei dragi să-i bucuri şi să-ţi ierte
Îţi spun şi eu numai atît: „A ta e".

Îi înmînează volumul.

ALFONSO: De-ai şti surpriza asta ce înseamnă!
Din ziua asta-mi faci o sărbătoare.
Aşadar, iată-l am în mînă-acum,
Şi-ntr-o măsură îl numesc al meu!
De cînd tot aşteptam să hotărăşti:
E gata, este timpul să ţi-l dau.

TASSO: De-ţi place ţie, e desăvîrşit,
În orişice privinţă-ţi aparţine.
Da, cînd privesc doar truda ce-am depus-o,
Cînd văd doar trăsătura penei mele,
Să zic îmi vine: Opera-i a mea!
Dar cînd iau seama tot ce-i dă valoarea,
Lăuntricul ei preţ şi demnitatea,
Îmi spun că-ţi sînt dator întregul merit.
Natura cînd a vrut din plin să-mi deie
În dar supremul har al poeziei,
Norodul îndărătnic mă respinse
Cu toată-nverşunarea la o parte.
Copil fiind, cînd farmecul vieţii
Mă îmbia cu plinătatea lui,
Întîia tinereţe mi-o mîhniră
Nevoia, grija bieţilor părinţi.
Cînd sufletu-mi abia-ncepu să cînte,
Cîntarea izbucni sfîşietoare.
Răsfrîntă în acorduri-năbuşite,
Cînta durerea tatei, chinul mamei.
Tu eşti acela ce m-ai ridicat
Din strîmtul vieţii către libertate,
Şi-ndepărtîndu-mi grijile cu totul
M-ai liberat, ca sufletul, senin,
Să zboare către cînt-ntraripat,
Oricum va fi lucrarea preţuită,
Doar vouă vi-s dator, al vostru-i preţul!

ALFONSO: Da, slavă ţie, modestia ta
Îţi face cinste, nouă de asemeni.

TASSO: De ce nu pot să spun cît simt de-adînc
Că tot ce-n dar aduc e de la voi?

Din mine-am scos eu, tînăr visător,
Înaltul cuget? Dreapta cîrmuire,
Vîrtejul luptei, eu le-am conceput?
Dar dibăcia-n arme ce-o arată
Din plin la vremea lui orice erou?
Dar vrednicul curaj cavaleresc?
Dar viclenia înfruntînd prudenţa?
Nu tu, o, prinţ viteaz şi înţelept,
Le-ai insuflat pe toate, ca un geniu
Al meu, ce parcă-şi află bucuria
Fiinţa-i neasemuit de-naltă
Să ne-o arate printr-un muritor?

PRINŢESA: Te bucură de tot ce-ai făptuit!

ALFONSO: Te bucure cinstirea celor buni!

LEONORA: Te bucure cinstirea lumii-ntregi!

TASSO: Mi-ajunge mulţumirea astei clipe.
Pe voi v-aveam în minte cînd scriam,
Ca să vă plac mi-era suprema ţintă.
Cînd nu-ţi pui lumea toată în prieteni,
Nu meriţi preţuirea omenirii.
Mi-e patria aici, în cercu-n care
Fiinţa mea se simte-n largul ei.
Aici orice cuvînt îl sorb cu sete,
Aici vorbesc ştiinţa, gustul, arta,
În voi contemporanii mi-i contemplu
Şi în acelaşi timp îmi văd urmaşii!
E-ntimidat poetul de mulţime.
Doar cei la fel cu voi simt şi-nţeleg,
Doar ei, deci, judecînd, să răsplătească.

ALFONSO: În noi de vezi contemporani şi-urmaşi,
Noi cum să te primim cu nepăsare?
Simbolul ce-l cinsteşte pe poet,
Pe care chiar eroul ce-are dreptul
Pe fruntea lui îl vede fără pizmă,
Azi văd că-l încunună-al său străbun.

Arată bustul lui Vergiliu

Să fie-o întîmplare? Ori un geniu
Să-l fi-mpletit şi-adus? Nu ni se-arată
În van, cred eu. Virgil pare c-ar spune:
„La morţi daţi voi cinstire? Am avut-o
Din viaţă mulţumirea şi răsplata.

Sau de ne dați cunună și cinstire,
Și celor vii dați ce li se cuvine.
Statuia mea destul e de cinstită,
Dar ramul verde aparține vieții!"

Alfonso face un semn surorii sale, care ia cununa de pe bustul lui Vergiliu și se apropie de Tasso. El se dă un pas înapoi.

LEONORA: Te dai-napoi? Nu vezi cine-ți întinde
Cununa mîndră,-n veci nepieritoare?
TASSO: O, lasă-mă să preget! Nu văd cum
Aș mai putea trăi dup-așa clipe.
ALFONSO: În mulțumirea-acestei consacrări
Ce te înfricoșase-adineaori.
PRINȚESA *ținînd cununa ridicată:* O, lasă-mi, Tasso, rara bucurie
Să-ți spun făr'de cuvinte ce gîndesc.
TASSO: Povara dulce din prea-scumpa-ți mînă
O-ntîmpin în genunchi, nedemn de ea.

Îngenunchează. Prințesa îi pune cununa pe cap.

LEONORA *cu un gest de bucurie:* Trăiască-ncununatul prima oară!
Modestului ce bine-i stă cununa!

Tasso se ridică

ALFONSO: E prevestirea unei noi cununi,
Ce te-o împodobi pe Capitoliu.
PRINȚESA: Acolo te-or primi rostiri pompoase,
Aici prietenească-i sărbătoarea!
TASSO: O, ia-o, ia-o de pe capul meu!
Îndepărteaz-o, tîmplele îmi arde,
Ca soarele cînd raza e prea-ncinsă!
Îmi dogorește fruntea și-mi răpește
Puterea de gîndire, simt zvîcnindu-mi
Tot sîngele. Iertați-mă,-i prea mult.
LEONORA: E-un ram care ferește fruntea cui
Plutește în ținutul de arșiță
Al gloriei, și care-l răcorește.
TASSO: Nu merit eu această-nviorare
Ce-adie-n jurul frunții de viteaz.
O, zei, voi înălțați-o și sfințiți-o
În zări albastre, sus, atît de sus,
Încît întreaga viață să mi-o trec

În dorul veșnic după-această țintă.

ALFONSO: Cînd strîngi din tinerețe, știi valoarea
Și plinătatea bunurilor vieții,
De tînăr cînd te bucuri, nu renunți
De bunăvoie la ce-a fost al tău,
Iar cînd ai bunuri, fii și înarmat.

TASSO: Să te-narmezi îți cere-o stăpînire
De tine care-n veci să nu dea greș.
Și chiar acum mă lasă;-n fericire
Mă părăsește forța înnăscută
Ce mă-nvățase să întîmpin ferm
Nefericirea, mîndru – nedreptatea.
Să fie încîntarea astei clipe
Ce pare că-mi topește vlaga toată?
Îmi simt genunchii șovăind. Domniță,
Mă vezi din nou plecat în fața ta.
Ascultă ruga mea fierbinte: Ia-o,
Să pot, trezit din visul meu frumos,
Să simt o viață-mprospătată, nouă.

PRINȚESA: Cînd poți purta în liniște povara
Talentului ce zeii ți-l dădură,
Atunci să porți și frunzele acestea –
Cel mai de preț bun ce-ți putem noi da.
Acelui ce-a fost vrednic să le poarte
Îi freamătă-mprejurul frunții veșnic.

TASSO: Lăsați-mă să plec, dar rușinat,
Cu marea-mi fericire în dumbrava
În care-mi ascundeam cîndva durerea;
Eu singur, nimeni să nu-mi amintească
De-atît noroc de care nu sînt vrednic.
Iar dacă-n limpezimea de cleștar
A apei din fîntîni s-ar oglindi,
Încununat, un tînăr ce visează
Sub cer, printre copaci și printre stînci,
Aș crede că mi-apare Elizeul
În oglindirea fermecată-a apei,
Și-n liniște, uimit, m-aș întreba:
Ce chip plecat din viață îmi răsare
Din vremi uitate, mîndru-ncununat?
Ce nume-o fi purtînd? Ce merit are?
După-un răstimp mi-aș spune: De-ar veni
Și altul, altul încă lîngă el,
Și să-i ascult vorbind prietenește.

O, ce n-aş da să văd eroi, poeți
Din alte vremi aici lîngă izvor;
De-a pururea să-i știu nedespărțiți,
Precum au fost de strîns uniți în viață.
Şi după cum uneşte un magnet
Un fier cu-alt fier, un ideal comun
Unească pe erou şi pe poet.
Homer uită de sine viața-ntreagă,
Pierdut în contemplarea-a doi viteji;
Iar Alexandru-n Elizeu grăbeşte
Ca pe Homer şi-Ahil să-i întîlnească.
Mari spirite, cum nu vă pot vedea
Aievea-n față, toate laolaltă!

LEONORA: Trezeşte-te, nu ne lăsa prezentul
Să credem că-l nesocotești cu totul!

TASSO: Prezentul este cel care mă-nalță,
Vă par absent, iar eu parcă plutesc.

PRINȚESA: Mă-ncîntă că vorbind cu năluciri
Le socotești tot ca ființe vii.

Un paj se apropie de duce și-i șoptește ceva.

ALFONSO: Da? A venit? Soseşte chiar la vreme!
Antonio! Adu-mi-l! Iată-l, vine.

SCENA A PATRA

Cei mai de sus, Antonio

ALFONSO: Bine-ai venit! Cu tine deodată
Ne-aduci şi veste bună.

PRINȚESA: Bun venit!

ANTONIO: N-aş şti ce să spun ce bucuros mă simt
Că mă găsesc iar în mijlocul vostru!
Acum, că sînt cu voi, îmi regăsesc
Tot ce-mi lipseşte. Sînteți mulțumiți
De tot ce-am dezbătut şi împlinit.
Sînt răsplătit, de-acele griji cînd, știți,
Ba mă sileam cum să nu scap prilejul,
Ba timpul iroseam. Fapt este, însă,
C-am izbutit, înlăturînd conflictul.

LEONORA: Şi eu spun bun venit, deşi mi-e ciudă
Că vii chiar în acea zi cînd plec eu.

ANTONIO: Norocul meu, nevrînd deplin să fie,
Cum vin, mă şi lipseşte de-o-ncîntare.

TASSO: Şi eu te-ntîmpin c-un salut. Mă bucur,
Om încercat, că pot să-ţi stau în preajmă!

ANTONIO: Ca să mă ştii ce sînt, ar fi nevoie
Să poţi privi din lumea ta-ntr-a mea.

ALFONSO: Cu toate că-n scrisori mi-ai povestit
Şi de demersuri, şi de reuşite,
Eu tot te-aş întreba, prin ce mijloace
Ai izbutit să dobîndeşti izbînda?
Sînt pardoseli atît de-alunecoase,
Că-ţi cer să chibzuieşti cu luare-aminte
Fiece pas, cînd năzuieşti s-atingi
Cu bine ţelul urmărit atîta.
Cînd ceri un avantaj pentru stăpîn,
Vei fi la Roma-n grea încurcătură,
Căci Roma cere tot, nu dă nimica,
Şi de te duci cu gînd ceva să capeţi,
Nimic nu capeţi cînd n-aduci ceva,
Şi ai noroc de capeţi chiar şi-atuncea.

ANTONIO: Nu prin diplomaţie şi prin fraze
Am izbutit să-ţi împlinesc voinţa.
Ce iscusit la Vatican nu-şi află
Egalul? Nu, de alte-mprejurări
M-am folosit. Te preţuieşte papa
Grigore[7] şi te binecuvîntează.
Moşneagul cel mai demn ce-a fost vreodată
Încununat şi-a amintit cu drag
Că te-a îmbrăţişat pe vremuri. Omul
Cunoscător de oameni te admiră
Nespus. S-a străduit de dragul tău.

ALFONSO: Mă bucur mult de preţuirea lui,
Şi sinceră de-o fi. Dar ştii şi tu
Că Vaticanul socoteşte mici
Şi-mpărăţii întinse la picioare,
Necum să preţuiască prinţi şi oameni.
Îmi spui şi mie cum de-ai izbutit?

ANTONIO: Dar papa e o minte luminată
Şi vede mic ce-i mic; ce-i mare — mare.
Şi, ca să poată stăpîni o lume,
Mai şi cedează-n jur cîte ceva.
Fîşiei de pămînt lăsată ţie
Îi dă tot cît şi ţie preţuire.
Cum însă vrea-n Italia lui pace,

Împacă pe prieteni, iar la graniți
Menține pacea, pentru ca puterea
Creștinătății, bine guvernată,
Și turci să nimicească, și eretici.

PRINȚESA: Ce oameni, crezi, au trecere la el
Ca să le-acorde-ncrederea-ntru totul?

ANTONIO: Doar omul încercat, neobosit
I-ar cîștiga încrederea, favoarea.
Aflat în slujba statului de tînăr,
El stăpînește-acum, înrîurește
Curți mari, pe care, ca trimis, pe vremuri,
Le-a cunoscut, ba chiar ocîrmuit.
La fel se oglindește-n ochii-i lumea
Ca și folosul propriului său stat.
Să-l vezi lucrînd, nu poți să nu-l aprobi.
Te-ncîntă cînd de timp dezvăluit e
Ce-a chibzuit și-a-nfăptuit în taină.
Nu știu spectacol mai înălțător
Decît un domnitor domnind cuminte
Și-o țară-n care, mîndri să asculte,
Toți știu că își slujesc lor înșiși cînd
Doar lucruri drepte li se cer să facă.

LEONORA: Cît aș dori să pot vedea de-aproape
Asemeni lume!

ALFONSO: Să-ți vîri, cred, năsucul!
Nu-i seamănă, gîndesc, Eleonorei
Doar să se uite. Ce minune-ar fi
În planuri așa mari dac-ar intra
Și două mîini micuțe! Spune, nu?

LEONORA *către Alfonso:*
Încerci să mă provoci? Nu cad în cursă.

ALFONSO: Dator mai de demult îți rămăsesem.

LEONORA: Azi îți rămîn datoare eu. Mă iartă
Și nu mă stînjeni în ce-am să-ntreb.

Către Antonio

Dar pe ai lui și i-a căpătuit?

ANTONIO: Nici mult, dar nici puțin, chiar cît se cade.
Un om sus-pus cînd n-are de-ai lui grijă,
Te judecă atuncea toată lumea.
Tăcut și cu măsură știe papa
Pe-ai lui, care-și slujesc cu cinste țara,

Să-i răsplătească, şi împacă astfel
Cu-o grijă numai două-ndatoriri.

TASSO: Se bucură şi arta şi ştiinţa
De ocrotirea lui? E la-nălţime,
Ca marii domnitori de-odinioară?

ANTONIO: Ştiinţa o cinsteşte, căci l-ajută
Să-şi cîrmuiască ţara şi poporul,
Iar arta, pentru că-i împodobeşte
Şi-i-nalţă Roma, templul şi palatul,
Făcîndu-le minuni în lumea-ntreagă.
În preajma lui nimic nu lîncezeşte:
Să-nsemni ceva, slujeşte-i şi lucrează.

ALFONSO: Şi spune,—o scoatem în curînd la capăt
Mulţumitor? Ori, poate, pîn' la urmă
Ne-or pune-n cale ici şi colo piedici?

ANTONIO: Nu, nu mă-nşel; cu semnătura ta
Şi cu ceva scrisori, sper că-n scurt timp
Dihonia pe veci s-o-nlăturăm!

ALFONSO: Blagoslovită fie ziua-aceea
Aducătoare de noroc şi spor!
Hotarele mai sigure, mai largi
În viitor! Fără vărsări de sînge!
Cununa civică ai merita,
Antonio. Domniţele, din cel
Mai nalt stejar, în cea mai mîndră zi
Ţi-or împleti-o şi-aşeza pe frunte!
Şi Tasso între timp m-a bucurat:
Da, el ne-a dezrobit Ierusalimul[8]
Şi, ruşinînd creştinătatea nouă,
El ţelu-ameţitor, de neajuns,
Prin sîrg şi străduinţă l-a atins.
I-am răsplătit-o truda,-ncununîndu-l.

ANTONIO: Mi-ai dezlegat enigma: la sosire
Priveam mirat cei doi încununaţi.

TASSO: O, dacă s-ar putea cu-aceeaşi ochi
Cu care-mi vezi nespusa fericire
Să vezi şi cît mă simt de stingherit!

ANTONIO: De cînd îl ştiu, Alfonso-i foarte darnic
În răsplătiri. Dar ţie-abia acuma
Ţi-e dat să afli ce-alţii ştiau de mult.

PRINŢESA: Dar dacă ai vedea ce-a-nfăptuit,
Ai şti c-am fost şi drepţi şi cumpătaţi.

Căci noi, tăcuţi, noi am fost primii martori
Ai aclamării ce-i va face lumea,
Şi, sigur, înzecit, viitorimea.

ANTONIO: Prin voi el faima şi-a asigurat-o:
Cînd voi aţi preţuit, se-nclină toţi.
Dar cine-a pus cununa de pe fruntea
Lui Ariosto?

LEONORA: Însăşi mîna mea.

ANTONIO: Şi este bine pusă. Cred că-l prinde
Mai bine chiar decît acea de lauri.
Precum natura rodnicul ei sîn
L-îmbracă-n pajişti verzi şi smălţuite,
Aşa învăluieşte şi-Ariosto
Tot ce-i mai vrednic de iubire-n om
În haina înflorită-a fanteziei.
Seninătate, profunzime, spirit,
Putere de-a crea şi sentimentul
A tot ce-i bun, frumos plutesc – fantasme –
În cînturile lui; aieve, totuşi,
Parc-odihnesc sub arborii-nfloriţi,
Sub fulguirea albă de petale,
Printre ghirlandele de trandafiri
Şi amoraşi ce flutură în zare.
Izvoru-mbelşugării-n dulce susur
Ţi-arată peştişorii în mii de feţe;
De păsări rare este plin văzduhul,
De turme stranii – pajişti şi tufişuri.
Şăgălnicia stă la pîndă-n ierburi,
Înţelepciunea, dintr-un nor de aur,
Şopteşte cînd şi cînd zicale-adînci,
În timp ce din lăutele-nstrunate
Pasiunea ce părea dezlănţuită
Îşi pune frîu şi se supune-n ritm.
Cel care-ar cuteza să-i stea alături
Ar fi de-ncununat pentru curaj.
Să mă iertaţi dacă, furat de farmec,
Precum un exaltat, uitat de toate,
De loc, de timp, şi nu mai ştiu ce spun.
Dar tot – poeţi, cununi, domniţe mîndre
În porturi stranii şi sărbătoreşti –
Mă farmecă, mă poartă pe-alt tărîm.

PRINȚESA: Prea bine-ai prețuit întîiul merit
Ca să-l nesocotești pe celălalt:
Tu însuți să ne-arăți, cîndva, din Tasso
Anume ce ne-a fermecat atît.

ALFONSO: Antonio! Haidem! Ard de nerăbdare
De cîte și de toate să te-ntreb.
Te las apoi ca, pînă ce-o-nsera,
Cu doamnele să stai. Ci vino, haide!

Antonio îl urmează pe duce, Tasso rămîne cu doamnele.

ACTUL AL DOILEA

Sală în palat

SCENA ÎNTÎI

Prințesa, Tasso

TASSO: Nesiguri te urmează pașii mei,
Domniță! Simt cum gînduri peste gînduri
Îmi năvălesc cotropitoare-n suflet.
Singurătatea pare că mă cheamă,
Șoptindu-mi drăgăstos: Eu îți alin
Și noul zbucium care te frămîntă.
Dar e destul să te privesc, destul
Să-ți sorb setos cuvîntul de pe buze,
Ca să se facă-n juru-mi iar lumină,
Să ies la larg din ce mă-ncătușase.
Nu știu de ce, dar oaspetele-acela
Neașteptat, spun drept, nu m-a trezit
Prea dulce dintr-un vis așa frumos;
Și firea ca și vorba lui atîta
De-adînc nespus m-a răscolit, încît
Mă simt mai ne'mpăcat decît oricînd
Și-n luptă surdă eu cu mine însumi.

PRINȚESA: Dar nu se poate ca un vechi prieten,
Ce tot departe-a dus o altă viață,
Din clipa chiar în care ne revede
Să fie tot acel de totdeauna.
Fii sigur, nu-i nimic schimbat la dînsul.
De-om sta cu el două-trei zile numai,
Ne înstrunăm pe-ncet – și el, și noi –
Și armonia-aceea mult dorită
O vom avea din nou. Nu, nu se poate

Ca dîndu-şi seama ce-ai înfăptuit
Tu între timp să nu te-aşeze-alături
De marele poet pe care-acuma
Ţi-l pune-n faţă ca pe-un uriaş.

TASSO: Domniţă, mult mai mult m-a încîntat
Că-l laudă de Ariost decît
Că m-a jignit pe mine. Te mîngîie
Să-l vezi cinstit pe omul ce ne stă
În faţă ca o mare pildă vie.
Putem atunci în sine să ne spunem:
Ajungi o parte din valoarea lui,
Te-alegi cu-o parte şi din slava lui.
Nu! Ce m-a tulburat pînă-n adînc
Erau făpturile acelei lumi
Neobosită, vie şi imensă,
Rotind supuse-n jurul unui singur
Om mare şi-ntru totul înţelept,
Urmînd un drum pe care semizeul
Lor s-a încumetat să-l hărăzească.
Setos, cu luare-aminte ascultam
Cuvîntul ferm, de om cu experienţă.
Dar, vai, cu cît îl ascultam, cu-atîta
Scădeam în ochii mei, şi mă temeam
Să nu mă pierd ca un ecou în stînci,
Să nu mă sting ca un nimic, un sunet.

PRINŢESA: Abia mai adineaurea păreai
Că simţi curat: eroul şi poetul
Cum unul pentru altul vieţuiesc,
Cum unul către altul tind, se caut'
Şi n-ar avea de ce se pizmui!
Măreaţă-i fapta vrednică s-o cînţi,
Măreţ şi cîntul care slava faptei
O poate trece demn posterităţii!
Fii mulţumit, din statu-acesta mic
Ce te-ocroteşte, calm doar să priveşti,
Ca de pe-un ţărm, tumultul omenirii.

TASSO: Şi nici aici văzui întîi, uimit,
Ce răsplătiri aşteaptă pe-un viteaz?
Un tînăr visător venii aicea
În vremea cînd serbări peste serbări
Schimbaseră Ferrara într-un centru
De glorie şi fast. O, ce privelişti!
Piaţa-ntreagă, unde-n strălucire

Aveau să fie-ntreceri iscusite,
Gemea de lume,-atît de multă, cît
Așa curînd nu va mai fi sub soare.
Erau cele mai splendide femei,
Cei mai vestiți bărbați ai vremii noastre.
Priveai uimit solemna adunare,
Gîndind: Din țărișoara noastră, una,
Îngustă, mică și scăldată-n mare,
Vin toți, dar toți cu toții-alcătuiesc
Supremul for ce-a hotărît vreodată
Ce-nseamnă cinste, merit și virtute.
De-i luai în parte, nu era nici unul
Să fie mai prejos ca cel de-alături.
Apoi arena iat-o, s-a deschis:
Vezi cai de foc, luciri de scut și coifuri,
Scutieri, și-auzi sunete de trîmbiți,
Un zăngănit de lănci ce zboară-n țăndări,
De scut și coif lovit; și-un nor de praf
Învăluie o clipă-nvingătorul
Și-ascunde pe învinsul rușinat.
O, las' să cadă mai degrabă-un văl
Pe-atîta strălucire orbitoare,
Încît în frumusețea astei clipe
Nimicnicia mea să nu mă doară.

PRINȚESA: În timp ce-un nobil cerc și fapte mari
Ți-au dat imbold să lupți spre-o năzuință,
Eu, drag prieten, îți puneam în față
Învățătura tainică-a răbdării:
Serbările pe care tu și mii
Le-ați ridicat în slavă ani în șir,
De-atunci încoace nu le-am mai văzut.
În liniștea în care cînd și cînd
Mai răzbătea,-nainte să se stingă,
Vreo bucurie, mi-a fost dat să-ndur
Mulțime de dureri și-amărăciuni.
Cu aripi mari deschise-mi sta în față
Icoana morții ce-mi acoperea
Vederea înspre lumea veșnic nouă.
Treptat se-ndepărta, îngăduindu-mi
Ca-n vis să-ntrezăresc ale vieții
Culori aprinse – palid, dar plăcut.
Văzui cum forme vii se mișcă iarăși;

Eram convalescentă, sprijinită
De-ngrijitoare, cînd s-apropié
Lucreția cu rîsul plin de viață,
Voioasă și ținîndu-te de mînă.
Erai întîiul care-n noua viață
Mă-ntîmpina necunoscut și nou.
Nutrii atunci nădejdi pentru-amîndoi,
Și pînă-acum nădejdea nu ne-nșală.

TASSO: Iar eu, cel năucit de-atîta freamăt
De lume, cel orbit de strălucire,
Setos de totul, cum mergeam tăcut
Prin ganguri singuratice-n palat,
Cu sora ta alături, și-am pătruns
În camera în care, susținută
De-ngrijitoare, tu ne-ai apărut,
Ce clipă neuitată-a fost! O, iartă-mi!
Cum pe un fermecat pierdut în visuri
Atingerea divină-l lecuiește
De orice nălucire, și pe mine
De patimi și deșarte rătăciri,
M-a lecuit privirea mea-ntr-a ta.
Neștiutor, cînd plin de năzuințe
Mă risipeam în mii de vanități,
Acum intram în mine rușinat
Și-nțelegînd ce-i demn de năzuință.
Tot astfel și-n nisipul vast al mării
Zadarnic cauți perla ce s-ascunde
În taină,-acolo,-n scoica ei tăcută.

PRINȚESA: Frumoase vremuri se vesteau pe-atunci,
De n-ar fi fost ca ducele de-Urbino
Să-mi ieie sora! Ani ar fi trecut
De-o fericire-n veci netulburată.
Cît ne lipsește spiritul ei viu,
Curajul, verva, dorul ei de viață
Ce-i cucerea și-i fermeca pe toți!

TASSO: Da, am simțit-o: chiar din ziua cînd
V-ați despărțit, nu, nimeni n-a știut
Să-ți mai redea suava bucurie!
Ce sfîșiere-n mine! Îmi plîngeam
Durerea ta în liniștea dumbrăvii!
Ah, îmi spuneam, doar sora-are norocul
Și dreptul de-a fi totul pentru ea?
Nu-i și-altă inimă să i se-ncreadă

Nici fire potrivită firii ei?
Şi farmec, şi humor s-au stins în veci?
Femeia aceea, oricît de perfectă,
Ea era totul? Iartă-mă, domniță!
Gîndind apoi la mine,-aş fi dorit
Să-nsemn şi eu ceva, cît de puțin,
Dar nu cu vorba, ci în fapt să-nsemn.
Să pot să-ți dovedesc voiam aieve
Cum inima-mi se pleacă tainic ție.
N-am izbutit, ba încă foarte-adesea
Făceam greşeli ce-aveau să te mîhnească,
Jignind pe cel pe care-l ocroteai
Și încurcînd ce vreai tu să dezlegi,
Cu cît gîndeam să-ți fiu cît mai aproape,
Cu-atît mă depărtam din ce în ce.

PRINȚESA: Nu mi-a scăpat bunăvoința-ți, Tasso,
Nici grija ce-o aveai să-ți dăunezi.
În timp ce sora mea cu orişicine,
Cum ar fi fost, ştia să se-nțeleagă,
Tu nici chiar dup-un lung răstimp de ani
Nu ai nici un prieten.

TASSO: O, mă ceartă!
Dar spune-mi tu, care-i bărbatul sau
Femeia, da, cu care-aş fi putut
Vorbi deschis, aşa cum fac cu tine?

PRINȚESA: Lui frate-meu te poți destăinui.

TASSO: Îmi e stăpîn! Nu, n-o spun din pornire
Ori exaltare pentru libertate.
Poate că nu mi-e dat să fiu eu liber,
Iar pentru cei aleşi e-o fericire
Să fie-n slujba unui domn ce-i vrednic;
Dar cînd îl ştiu stăpîn, îmi şi dau seama
De tot ce însemnează-acest cuvînt:
Că trebuie să taci cînd îți vorbeşte,
Să faci ce-o porunci, chiar dacă-n gînd
Şi-n suflet te-ai opune cu tărie.

PRINȚESA: Dar n-ai putea de frate-meu s-o spui,
Şi-acum, că şi Antonio-i cu noi,
De-un nou prieten înțelept eşti sigur.

TASSO: Crezusem, da, dar mi-am pierdut nădejdea.
Ce multe-aş fi-nvățat cu el! Iar sfatu-i
De cîte ori nu mi-ar fi folosit!

În el găseşti tot ce-mi lipseşte mie.
Dar dacă zeii au venit cu toţii
Să-l dăruiască-n leagăn, ocolit
A fost de Graţii. Vai de-acel pe care
Aceste zîne l-or nepărtini;
Ce bunuri ar avea, şi orice-ar da,
În preajma lui ai să te simţi de piatră.

PRINŢESA: Dar poţi să i te-ncrezi, şi asta-i mult.
Să nu ceri totul unui singur om.
Ţi-o spun, îndeplineşte-ntotdeauna
Tot ceea ce-ai putea s-aştepţi din parte-i.
Iar cînd s-a declarat că-ţi e prieten,
De grijă-ţi poartă el cînd nu poţi tu.
Să fiţi prieteni. Eu mă leg să văd
Curînd prietenia-nfăptuită,
Dar nu te-mpotrivi ca de-obicei.
Cu noi n-a fost mereu Eleonora,
Plăcută, fină, îndatoritoare?
Dar nici de ea, îndată ce-a dorit,
Tot nu te-ai învoit să te apropii.

TASSO: Am încercat, ca să te-ascult, căci altfel
O ocoleam, în loc să mă apropii.
Oricît ar fi de-amabilă, dar parcă
Aşa de rar îi pot vorbi deschis,
Cînd are chiar intenţia să facă
Un bine unui prieten, tot îi simţi
Intenţia, şi asta te mîhneşte.

PRINŢESA: În felu-acesta, Tasso, niciodată
Nu vom trăi-ntre oameni. E cărarea
Ce duce către crînguri solitare
Sau către văi tăcute. Pînă ce,
Mereu mai alintat, vei căuta
Ca epoca de aur ce-ţi lipseşte-n
Afară, s-o durezi în tine însuţi,
Chiar dacă ţi-e zadarnică-ncercarea.

TASSO: Ce nume a rostit domniţa mea!
O, unde este epoca de aur,
Cea după care-n van mai suspinăm?
Cînd oamenii pe-al domnului pămînt
Trăiau în larg, ca turmele sub soare,
Cînd un pom vechi pe pajişti înflorite
Umbrea şi pe păstor şi păstoriţă,
În timp ce rămurele din tufişuri

Înlănțuiau pe-ndrăgostiți suav,
Cînd limpede-n nisipul ne'ntinat
Pîrîul unduia în jurul nimfei,
Cînd printre ierburi șarpele-și vedea
De drum, sfios, iar îndrăznețul faun
Fugea mustrat de tînărul viteaz,
Cînd orice zburătoare,-orice ființă
Omului îi spunea, cutreierînd
Prin munți și văi: E-ngăduit ce-ți place?

PRINȚESA: De cînd e dusă epoca aceea!
Aleșii însă pot s-o reînvie
De vrei să-ți spun eu: epoca de aur
Cu care ne mai amăgesc poeții,
Acele vremi de vis n-au fost, cred eu,
Nicicînd, și nici nu se putea să fie
Sau de-or fi fost, au fost de bună seamă
Așa cum le-am putea avea și-acum
Tot se-ntîlnesc simțirile-nrudite
Și gustă frumusețea astei lumi.
Doar în deviză, dragul meu, se schimbă
Vorbele:-ngăduit e ce se cade.

TASSO: O, dacă-un singur for de oameni nobili
Și buni ar hotărî tot ce se cade,
În loc să se gîndească-n general:
Se cade orice-mi este de folos,
Și vezi că celui tare și destoinic,
Lui i se cade și-și permite totul.

PRINȚESA: De vrei să știi anume ce se cade,
Întreab-o doar pe nobila femeie:
Ea ține mai ales tot ce se-ntîmplă
Cuviincios să fie. Cuviința
Ferește ca un zid ocrotitor
Fragilitatea ginții femeiești.
Femeia-i tare unde-i cuviință,
Dar unde-i cutezanță, ea e slabă.
Întreabă-l pe bărbat: vrea libertatea,
Întreab-o pe femeie: cuviința.

TASSO: Sîntem sălbateci noi, fără simțire?

PRINȚESA: Ba nu; dar vreți tot bunuri depărtate,
Ce le puteti avea cu forța numai.
Voi cutezați spre ce e-n veșnicie,
Cînd noi, aicea, pe pămînt, am vrea

Un singur bun, uman și mărginit,
Dar să-l avem, de s-ar putea, statornic.
Pe dragostea bărbatului temei
Nu pui, cît te-ar iubi, căci frumusețea,
Unicul bun ce-l prețuiți, se trece;
Ce-a mai rămas în noi nu vă atrage,
Și ce nu mai atrage este mort.
De-ar fi bărbați să poată prețui
Și ști ce-nseamnă-un suflet de femeie
Și ce comori de dragoste și de
Credință poate-ascunde în adîncu-i
De-ar fi ca amintirea-acelor clipe
Unice să vă stăruie în suflet,
Privirea, ce-altfel vi-e pătrunzătoare,
Să poată trece dincolo de vălul
Ce ne arată bólnave, bătrîne,
De-ar fi ca voi, de bunul vostru siguri,
Să n-alergați și dup-un bun străin,
Atunci ne-ar răsări o nouă zi;
Aceea ne-ar fi epoca de aur.

TASSO: Îmi spui cuvinte ce deșteaptă-n mine
Grămezi întregi de griji uitate-aproape.

PRINȚESA: Ce vrei să spui? Deschis vorbește-mi, Tasso!

TASSO: Mereu am auzit, deunăzi, iar,
Și dacă n-auzeam, puteam să mi-o
Închipui: prinți din case mari aspiră
La mîna ta. Ni-e teamă tocmai de
Ce așteptam și ce ne-ndurerează.
Ai să ne părăsești; da, e firesc,
Dar cum rămînem noi, e greu de spus.

PRINȚESA: Pentru moment, să n-aveți nici o teamă,
Aproape-aș spune pentru totdeauna.
Aici mi-e drag, și aș rămîne-aici.
Nu văd ce legătură m-ar atrage.
De-ați vrea ca-ntr-adevăr să vă rămîn,
Uniți-vă-ntre voi, creați o viață
De fericiri, s-o simt și eu prin voi.

TASSO: Învață-mă-n ce fel, și voi fi gata.
Întreaga viață mi se-nchină ție.
Abia cînd din adînc îmi vin prinosul,
Recunoștința către tine, simt
Supremul har dat omului să-l simtă.
Divinul doar prin tine-l înțeleg.

Așa diferă zeii pămînteni
De ceilalți muritori, ca pronia
Cerească față chiar de cei mai mari
Din înțelepți. Cînd noi vedem cu groază
Cum val de val vuiesc înfricoșate,
Ei văd doar vălurele-n murmur la
Picioare. Nu aud furtunile
Ce ne răpun; abia ne-aud ei ruga;
Și cum nu luăm în seamă noi pe bieții
Copii, așa ne lasă ei să plîngem
Și să țipăm, să plîngem cu suspine.
De-atîtea ori tu, zee, m-ai lăsat,
Și ca și soarele, privirea ta
Simții că-mi zvîntă roua de pe pleoape.

PRINȚESA: E drept să te întîmpine cu drag
Femeile pe tine. În tot felul
Le-nalță și le cîntă versul tău.
Gingaș ori îndrăzneț, le-ai arătat
Tot nobile și demne de iubire,
Armida[9] chiar, întîi respingătoare,
Ți-e dragă, are farmec, și iubește.

TASSO: Tot ce palpită-n orice cînt al meu
Doar uneia în lume datorez.
Nu, nu sînt apariții vagi ce văd
În mintea mea, aici ca să-mi răsară
Strălucitoare, aici să simt că-mi fug,
Ci l-am văzut aievea prototipul
Oricărei din virtuți și frumuseți.
Tot ce-am creat eu după el, rămîne:
Iubirea lui Tancred[10] pentru Clorinda,[10]
Credința în tăcere-a Erminiei,[10]
Durerea lui Olind,[10] mărinimia
Sofroniei[10] nu sînt umbre, năluciri,
Ci sînt eterne tocmai fiindcă sînt.
Ce are drept mai mult ca să rămînă
Și să străbată-ntr-una peste veacuri
Ca taina unei dragoste tăcute,
Sfios șoptită unui dulce cînt?

PRINȚESA: Și vrei să-ți mai spun eu prin ce te fură
Încet, pe nesimțite, cîntul tău?
El tot mai mult te-atrage să-l asculți.
L-asculți și-ți pare-apoi că-l înțelegi,

Ce-ai înțeles, cu greu mai poți mustra,
Și pîn' la urmă cucerit te vezi.

TASSO: Ce firmament, domniță, îmi deschizi!
De nu mă aiurește strălucirea,
Văd coborînd pe raze vii de aur
O fericire nouă, nevisată.

PRINȚESA: Ajunge, Tasso! Sînt destule bunuri
Pe care să le luăm cu violență:
Pe altele, în schimb, ni le-nsușim
Prin cumpăt numai, doar prin renunțare.
Așa ar fi virtutea și iubirea
Ce-i este înrudită. Ia aminte!

Prințesa iese.

SCENA A DOUA

TASSO *singur:* Poți să-ți ridici privirea? Te încumeți
Să te mai uiți în jurul tău? Ești singur.
Or ști coloanele-astea ce-a spus ea?
Te temi de martori, de tăcuții martori
Ai fericirii-unice? Îmi răsare
Deci soarele din ziua nouă-a vieții,
Cea neasemuită altor zile
Coboar-o zee să-l înalțe-n slavă
Pe muritor. Ce orizonturi noi
Mi se deschid? Ce noi împărății?
Ce răsplătită-i ruga mea fierbinte!
Suprema fericire ce visasem
Întrece-n fericire orice vis.
De și-ar închipui un orb lumina
Oricum ar vrea, cînd ziua-aceea nouă-i
Va răsări, atunci o simte-ntîi:
Cu-avînt, fiori, beat de atît noroc
Pășesc pe noua cale. Mult ce-mi dai!
Cît cerul și pămîntul ce-și revarsă
Asupră-ne belșugu-ntreg de roade,
În schimbu-atîtei dărnicii, tu-mi ceri
Ce doar astfel de dar erai în drept
Să-mi ceri: doar stăpînire și măsură,
Ca să te merit și să crezi în mine.
Cu ce-am fost vrednic eu să mă aleagă?

Ce fapt să fac ca să fiu demn de ea?
Destul să creadă-n mine, și o merit
Pe veci, domniță, sufletu-mi se-nchină
Poruncilor, ca și privirii tale.
Da, cere-mi orice vrei, căci sînt al tău.
Trimite-mă spre piedici, spre primejdii
Și faimă-n țări străine; ori dă-mi lira
De aur în dumbrava liniștită,
Sortește-mă tăcerii ori visării.
Al tău pe veci sînt, fă ce vrei din mine!
Comorile-mi din suflet pentru tine-s!
De m-ar fi dăruit un zeu cu mii
De haruri, tot n-aș fi știut să-mi spun
Întreaga venerație ce-ți port.
Penel de pictor, graiul de poet
Cel mai suav, ca mierea-aceea-ntîi
Mi l-aș dori. O, nu, în viitor
N-ai să-l mai vezi pe Tasso rătăcind
Sfios și trist prin codri ori prin lume.
Nu mai e singur, e acum cu tine.
De-ar fi ca pentru-un fapt unic, eroic,
Să-mi iasă o primejdie în cale,
Nemaivăzută! O, cum aș sări
Să-mi dau și viața cea pe care-o am
Din mîna ta! Mi-aș strînge-n jurul meu
Cei mai de seamă oameni și prieteni,
La semnul voii tale să-mplinim
Minuni care-ar părea cu neputință.
Zoritule, cum de-ai destăinuit
Ce simți pîn' nu ești vrednic, cît mai vrednic
Ca să cutezi să-i stai ei la picioare?
Așa-ți era intenția-nțeleaptă.
Dar fie! Mai frumos e să primești
Nemeritatu-i dar atît de mare
Decît mai-mai să crezi că poate-aveai
Vreun drept ca să-l pretinzi. Fii bucuros!
E-atîta de măreț ce te așteaptă!
O tinerețe de nădejdi te cheamă
Spre-un viitor necunoscut, senin.
Tresaltă-adînc! Tu, rază de noroc,
Privește blînd tulpina cea plăpîndă
Cum tinde către cer! Și mii de ramuri
Zbucnesc afară, muguri se deschid.

O, de-ar rodi și-aduce bucurii!
Podoaba aurie-o mînă dragă
S-o rupă de pe ramul greu de roadă!

SCENA A TREIA

Tasso, Antonio

TASSO: Binevenit fii, tu, cel care-mi pari
Că-ntîi, acum te văd, căci mai frumos
Nu mi-a fost nimeni anunțat, ca tine!
Acum îți știu valoarea. Fără preget
Și dragostea-mi ți-o-ntind, și mîna mea,
Și sper că n-ai să le disprețuiești.

ANTONIO: Mărinimos mi-oferi frumoase daruri
Și le voi prețui cum se cuvine:
Dă-mi doar răgaz,-nainte să le-accept,
Să văd dacă și eu sînt în măsură
Să ți le-ntorc la fel. N-aș vrea să par
Nici prea pripit, și nici cumva ingrat.
Dă-mi timp să cumpănesc pentru-amîndoi.

TASSO: Nimic de zis, cînd cumpănirea-n viață
La fiecare pas e trebuincioasă.
Da-i mai frumos cînd sufletul ne spune
Că-i de prisos subtila prevedere.

ANTONIO: Oricine să se-ntrebe pe el însuși,
Căci își va ispăși greșeala singur.

TASSO: Cum vrei! Eu datoria mi-am făcut-o;
Ți-am întins mîna, să-mplinesc dorința
Prințesei, ce-ar fi vrut să fim prieteni.
Antonio, nu dau-napoi, dar nici
N-am să mă-avînt. Bun, fie și așa.
Cîndva, cînd ne-om cunoaște, poate că
Te vor mișca mai mult aceste daruri
Pe care-acum aproape le respingi.

ANTONIO: E luat drept rece omul cumpănit
De cei care se cred mai calzi ca alții
Doar fiindcă-i ia cu valuri de căldură.

TASSO: Și tu, și eu fugim de-asemeni oameni.
Oricît de tînăr, fac deosebirea
Între un sentiment și-un foc de paie.

ANTONIO: Cuminte eşti! Rămîi pe calea asta.
TASSO: Ai dreptul să mi-o spui şi să-mi dai sfaturi
Cînd raţiunea unei vieţi întregi
Îţi stă alături ca un vechi prieten;
Dar nu uita, o fire reculeasă
A fiecărei zile şoaptă prinde,
A fiecărei ore, şi în taină
Din totul soarbe-nvăţătură bună,
Pe care, aspru, tu o dai ca nouă.
ANTONIO: Plăcut să convorbeşti cu tine însuţi,
De-ar fi şi de folos! Privind în el,
Nu se cunoaşte-un om pe sine, fiindcă
Măsoară pe potriva lui, ce-i mică
Sau, din păcate, deseori, prea mare
În oameni doar se recunoaşte omul,
Doar viaţa-i spune ce e fiecare.
TASSO: În totu-admit ce spui şi-ţi dau dreptate.
ANTONIO: Vrei, totuşi, să-nţelegi din spusa mea
Cu totul altceva de ce-am gîndit.
TASSO: În felul-acesta greu ne-apropiem.
Şi e păcat. Eu cred că nu faci bine
Ca dinadins să-ndepărtezi un om,
Oricine-ar fi. Să nu-mi fi spus prinţesa,
Tot te-aş fi cunoscut de-ndată bine:
Doar binele-urmăreşti în gînd şi-n faptă,
De soarta ta nu-ţi pasă, ci de alţii;
Ai grijă să le vii în ajutor.
Pe unda schimbătoare-n veci a vieţii
Rămîi statornic. Da, aşa te văd,
Şi-atunci cum s-ar putea să nu te caut?
Cum n-aş cerca atuncea să mă bucur
De o comoară ce-o închizi în tine,
Cînd ştiu că n-ai avea nimic să pierzi
Şi, cunoscîndu-mă, mi-ai fi prieten?
Tînjesc dup-un prieten cum eşti tu.
Nu mă sfiesc că sînt neştiutor
Şi încă tînăr. Zorile de aur
Din viitorul meu nu s-au ivit.
Primeşte, vajnic om, să-ţi fiu aproape,
Învaţă-mă, neştiutor cum sînt
Să folosesc viaţa cu măsură.
ANTONIO: Cum, într-o clipă ceri ce numai timpul
Ţi-ar acorda, cu-o lungă osteneală?

TASSO: Dar dragostea acordă într-o clipă
Ce timpu-ar da doar după multă trudă.
Nu, nu te rog, ar fi să ți-o pretind.
În numele a ce-i mai sfînt o fac,
Ce vrea unirea dintre cei aleși.
Vrei poate să rostesc și-un nume? Da,
Prințesa o dorește, Leonora!
Să fac un pas spre tine, tu-spre mine.
O, ce n-aș da să-i împlinim dorința!
Uniți să apărem în fața ei,
Și pentru ea, cu-ntreg avîntul nostru,
Să-nfăptuim ce-i mai măreț în lume.
Așadar, iată-mi mîna, mi-o întinde
Și tu! Nu, nu te da-napoi prea mult,
Tu, om de preț, ci lasă-mi fericirea
Cea mai de preț pentru cel bun: pe sine
Celui mai bun să i se dăruiască.

ANTONIO: Dar știu că mergi cu-avînt! Pesemne-ai fost
Deprins să-nvingi pe-oriunde treci și să
Găsești și uși, și drumuri larg deschise.
Eu nu-ți contest nici merit, nici noroc,
Numai atît, îmi dau prea bine seama
Că sîntem încă mult prea depărtați.

TASSO: Ca vîrstă, da, și merit dovedit,
Egali, însă,-n curaj și în voință!

ANTONIO: Voința nu-i de-ajuns să nască fapte,
Drum lesnicios și-nchipuie curajul.
Cel ce-a-mplinit un fapt să ia cununa.
Destoinicul e-ades ne'ncununat.
Dar sînt cununi și mai așa; cununi
Sînt fel și fel. Sînt unele pe care
Destul doar să te plimbi, și le și capeți.

TASSO: Ce-acordă zeii unui muritor,
Nu celuilalt, e-un har de sus, desigur,
Ce nu ni-e dat la nimeni după vrere.

ANTONIO: Nu de alți zei, ci de noroc depinde,
Îmi vine-a crede: numai el e orb.

TASSO: Dar și dreptatea are-o legătură
Pe ochi, ca să nu fie amăgită.

ANTONIO: Cum n-ar cînta cel norocit norocul!
Scornească-i mii de ochi ce văd un merit,
Și-l prețuiesc și drept, și cu strictețe,

Minerva — zică-i, zică-i cum o vrea,
Și darul crează-l că-i pentru răsplată,
Găteala-ntîmplătoare pentru merit.

TASSO: Mai lămurit n-ai cum vorbi. Ajunge!
Pînă-n adîncul inimii-ți citesc.
Pe viață te cunosc. De te-ar cunoaște
Ca mine și domnița mea! Păstrează-ți
Săgețile din ochi și de pe limbă!
Zadarnic le-ndreptezi către cununa
Cea veșnic neofilită de pe frunte,
Mărinimos fii, n-o invidia,
Și-abia atunci ai drept să mi-o disputi.
Ca sfîntă-o țin eu, ca supremul bun.
Arată-mi tu un om să fi atins
Ce năzuiesc eu, hai, arată-mi
Eroul din legende, -nfățișează-mi
Poetul demn să stea alături de
Homer ori de Virgil. Ceva mai mult,
Arată-mi-l pe cel ce, meritînd
Răsplata-mi întreit, tot întreit
De rușinat s-o fi primit cununa.
Și-ai să mai vezi că-ngenunchind în fața
Zeiței ce mi-a dăruit, eu n-am
Să mă ridic de jos pîn'ce cununa
N-o trece-o de pe fruntea mea pe-a lui.

ANTONIO: Firește că-ntre timp cel demn ești tu.

TASSO: De critică nu fug, să mă compare!
Disprețul, însă, sigur că nu-l merit.
Mi-a dat cununa,-n semn de cinste, prințul,
Cu mîna ei prințesa a-mpletit-o,
Să nu-mi batjocorească nimeni darul!

ANTONIO: În locu-acesta tu n-ai dreptul, țanțoș,
Să te repezi asupra mea astfel.

TASSO: Ce-ți poți permite tu, am drept și eu!
Cum, adevăru-i izgonit de-aicea?
Palatu-ncătușează gîndul liber!
Un spirit nalt e-aici doar ca să rabde?
Aici ar fi la locul ei noblețea,
Noblețea minții. Să nu aibă dreptul
Să stea și ea lîngă mărimea-n rang?
Îl are doar și ea. Cu prinții rude
Sîntem doar prin noblețea moștenirii
De sînge? Nu sîntem la fel prin harul

Pe care ni l-a dat la toţi natura?
Aşa cum nu ne-a dat chiar tuturora,
Ci unora un şir de mari strămoşi?
Micimea să se simtă-aici la strîmt,
Şi pizma ce s-arată spre ruşinea-i,
Cum nici murdara pînză de păianjen
Pe-aceşti pereţi de marmor nu cutează!

ANTONIO: Am drept, cum văd, să te dispreţuiesc!
Un băieţandru, -auzi, să-mi ia cu-asalt
Păreri de om umblat, prietenia!
Eşti necuviincios! Cum de te-ncumeţi?

TASSO: Prefer să-mi spui că-s necuviincios
Decît ceea ce eu numesc meschin.

ANTONIO: Destul de tînăr eşti ca o pedeapsă
Să-ţi poată arăta un drum mai bun.

TASSO: Dar nu atît ca să mă-nchin la idoli;
Sînt copt destul ca dîrz să-nfrunt pe dîrz.

ANTONIO: Erou şi-nvingător vei fi acolo
Unde-or decide vorbe mari şi cîntec

TASSO: Aş fi cutezător să-mi laud pumnul
Cînd n-a-ntreprins nimic. Dar cred în el

ANTONIO: Te bizui pe blajina indulgenţă
Ce mult prea mult te-a răsfăţat în mersul
Norocului tău plin de îndrăzneală.

TASSO: Că sînt bărbat, o simt abia acuma.
Cu tine-aş fi dorit cel mai puţin
S-ajung norocul spadei să-mi încerc.
Dar răscoleşti tot ce-mi mocneşte-n suflet;
Îmi ies din fire, parcă ard de setea
De răzbunare clocotind în mine.
De eşti cel ce te lauzi, ţine-mi piept!

ANTONIO: Dar nu-ţi dai seama cine eşti, şi unde?

TASSO: Nici într-un sanctuar nu-nduri ocara.
Tu pîngăreşti şi tulburi locu-acesta,
Nu eu, ce-ţi dam încredere, cinstirea
Şi dragostea, tot ce-am mai bun, în dar.
Tu murdăreşti cu pizma acest rai,
Cu vorba sala-aceasta ne'ntinată,
Nu valul care-mi spumegă în suflet
Şi nu îndură pata cea mai mică.

ANTONIO: Ce suflet mare în ce piept îngust!

TASSO: E loc destul aici să-l uşurez.

ANTONIO: Şi cei de rînd se uşurează-n vorbe.

TASSO: De ești ca mine, nobil, hai, arat-o!
ANTONIO: Firește, sînt, dar știu unde mă aflu.
TASSO: Atunci ne-om măsura într-altă parte.
ANTONIO: N-ai dreptul să provoci; nu te urmez.
TASSO: Găsește lesne scuze lașitatea.
ANTONIO: Un laș provoacă doar din loc ferit.
TASSO: De locul protector eu mă lipsesc!
ANTONIO: Cum vrei, dar locul n-ai să-l pîngărești.
TASSO: Să-mi ierte locul c-am răbdat prea mult!

Trage spada

Ori trage spada,-ori vino, de nu vrei
Să te disprețuiesc cît te urăsc.

SCENA A PATRA

Cei de mai sus, Alfonso

ALFONSO: Prin ce-ntîmplare vă găsesc în ceartă?
ANTONIO: Stăpîne, cum mă vezi, stau liniștit
În fața unui apucat de furii.
TASSO: Ca pe un dumnezeu te rog, m-alină
Cu o privire care potolește!
ALFONSO: Antonio, spune-mi, Tasso, lămurește-mi,
Cum de-a pătruns dihonia la mine?
Din ce v-ați luat și ce v-a abătut
Ca un vîrtej din calea-nțelepciunii
Și-a cuviinței? Foarte mult mă mir.
TASSO: Nu ne mai recunoști. Da, omu-acesta,
Vestit de înțelept și cuviincios,
Cu mine s-a purtat de sus și aspru,
Întocmai ca un om de rînd, nedemn.
Încrezător m-am dus la el, iar el,
El m-a respins; eu îi vorbeam blajin,
Iar el, tot mai amar, nu mi-a dat pace
Pînă ce strop cu strop n-a-nveninat
Tot sîngele din mine. O, mă iartă
Că mă găsești ca scos din minți. A lui
E vina dacă-n culpă-acum mă afli.
El a-nteţit văpaia ce m-a-ncins
Și ne-a-nvrăjbit pe mine și pe el.

ANTONIO: L-a luat pe sus avîntul poeziei.
Stăpîne, mie mi-ai cerut întîi
Să-ți lămuresc; aș lua și eu cuvîntul
Dup-acest orator focos, pripit.
TASSO: Da, spune-i, spune-i tot ce s-a-ntîmplat!
De-a fir-a-păr arată-i ce ți-am spus
Înaltului stăpîn, dacă-ți dă mîna.
Arată-te din nou cît de meschin ești,
Pledează împotrivă-ți! Nu-ți reneg
Nici o clipire eu, și nici un suflu!
ANTONIO: Ceva dacă mai ai de spus, hai, spune;
De nu, atuncea taci, nu mă-ntrerupe.

Către Alfonso

Că eu, sau că țîfnosu-acesta-ntîi
Pornirăm cearta, care din noi doi
E vinovatul, asta-i o problemă
De ordin secundar deocamdată.
TASSO: Cum asta? Cred că-ntîia întrebare
E care din noi doi e vinovat?
ANTONIO: Nu chiar în sensu-n care-o ia iar razna
Un exaltat!
ALFONSO; Antonio!
ANTONIO: Alteță,
Ascult porunca ta, dar fă-l să tacă,
Iar cînd voi înceta, vorbească iar.
Dar hotărăște-o tu. Căci ce-ți pot spune:
Nici să discut nu pot, nici să-l acuz;
Nu pot nici să mă apăr, nici s-afirm
Că-i dau o satisfacție pe loc!
Cum e, nu am în față un om liber:
Apasă-asupra lui o lege grea,
Pe care numai tu de-i îndulci-o;
El m-a amenințat, m-a provocat;
În fața-ți și-a ascuns tăiușul spadei,
Și dacă nu veneai tu între noi,
M-ar fi făcut părtaș la vina lui,
Încît acum m-aș rușina-nainte-ți.
ALFONSO *către Tasso:* Nu se cădea.
TASSO: Și eu într-al meu cuget,
Și tu-ntr-al tău, n-ai fi văzut o vină.
Da, l-am amenințat, am tras și spada,
Dar dacă-ai ști cu cîtă perfidie,

Cu cîtă-ndemînare m-a jignit,
Cît de șerpesc mi-a strecurat otrava-n
Tot sîngele, și cum m-a-ntărîtat
Pîn-ce m-a scos din fire, nici n-ai crede.
Cu sînge rece m-a ținut departe,
Pîn' ce-mi pierdui sărita. Nu-l cunoști,
Și nici n-ai să-l cunoști vreodată, sigur!
Eu, cald, îi ofeream prietenia,
El mi-a zvîrlit cu darul la picioare.
De nu zbucneam în sfînta mea mînie,
Azi aș fi fost pe veci nedemn de tine
Și de favoarea ta. Dacă-n uitare
Am pîngărit acest locaș, mă iartă!
Nu pot fi josnic nicăieri pe lume,
Și nicăieri pe lume înjosit.
Oriunde-aș fi, de ți-oi greși în cuget
Ori ție, – ori mie, tu mă pedepsește,
Alungă-mă și nu mai ști de mine!

ANTONIO: Ușor ce-și poartă băiețandrul vina,
Și-o scutură ca praful de pe haină!
Ne-ar minuna de-am auzi și noi
Tot ce-i în stare vraja poeziei,
Cea care-și face-un joc cum să jongleze
Cu-absurdul. Da, și, totuși, mă-ndoiesc,
Alteță, cum că tu și-ai tăi văd faptul
Acesta tot cu-atîta ușurință.
Căci majestatea ia sub ocrotirea-i
Pe orișicine trece pragul ei,
Inviolabil ca al unui templu.
Ca la ale altarului picioare,
Pe treptele-i se sting orișice patimi.
N-auzi amenințări, nu zăngăn' săbii,
Ofensa chiar nu cere răzbunare.
Rămîne-afară cîmp destul deschis
Înverșunării, urii, căci acolo
Un laș n-atacă, un viteaz nu fuge.
Zidirea-aceasta și-au durat strămoșii
Pe-un drept temei, și demnității lor
I-au întărit un sanctuar, iar pacea
Au menținut-o cu pedepse grele.
Exilul, moartea, carcera-l pîndeau
Pe vinovat – cine-ar fi fost. Blîndețea
Lasă dreptății mînă liberă.

Nelegiuitul chiar se-nfricoşa.
Şi dup-un lung răstimp de pace, iar
Dă buzna pe tărîmul cuviinței
Brutalitatea. Fii, Alteță, ferm
Şi pedepseşte! Cin' și-ar mai vedea
De-ndatoriri în voie de n-ar fi
De domnitor și lege ocrotit?

ALFONSO: Mai mult decît ce-ați spune amîndoi,
Îmi spune mintea-mi nepărtinitoare.
Frumos era de vă-nvoiați așa fel
Să n-ajung eu să vă rostesc sentința,
Căci vina și nevina-s înrudite.
Antonio, dacă te-a ofensat,
Va trebui să caute un mijloc
Să-ți dea ce satisfacție-i vei cere.
Aş ține să m-alegeți ca arbitru.
Dar, Tasso, între timp, greşeala ta
Te pune în arest. Dar, cum te iert,
Voi îndulci eu legea pentru tine:
Te du, dar, Tasso, în odaia ta,
Vegheat de tine, tu cu tine însuți.

TASSO: Acesta e verdictul tău, stăpîne?

ANTONIO: Nu recunoşti blîndețea-i de părinte?

TASSO *către Antonio:* Cu dumneata am isprăvit-o, cred.

Către Alfonso

Verdictul tău a hotărît, stăpîne,
Din liber să fiu prizonier. Bun, fie,
De crezi că-i drept. Cinstind cuvîntu-ţi sfînt,
Mi-nchid adînc durerea-n mine însumi.
E-atît de nou, că nu te mai cunosc,
Nici locu-acesta drag, și nici pe mine.
Pe dînsul, însă, da! Mă voi supune!
Chiar de-ar mai fi cîte ceva de spus,
Şi-ar trebui. Dar simt că-mi piere graiul.
O crimă-a fost? Știu eu? Așa s-ar zice.
Sînt socotit deci un nelegiuit,
Orice-aş gîndi, dar tot un prizonier sînt.

ALFONSO: O iei mai grav și decît mine, Tasso.

TASSO: De ne'nțeles mi-e orişicum aş lua-o.
De ne'nțeles chiar, nu: nu sînt copil.

Deodată însă-ntrezăresc ceva
Ca o străfulgerare de lumină
Ce într-o clipă mi se stinge iarăși.
Mi-aud numai sentința, și mă-nchin.
Dar vorbe de prisos au fost destule.
Deprinde-te s-asculți de-aci-nainte,
Neputincios uituc unde te afli!
Gîndeai că zeii sînt pe-un plan cu tine,
Și-acum te covîrșește prăbușirea.
Supune-te, căci omul se cuvine
Năpastele să-nfrunte,-oricît de grele.
Dar mai întîi ia-mi spada ce mi-ai dat-o
Cînd l-am urmat pe Cardinal în Franța[11];
Cu faimă n-am purtat-o, dar cu cinste
Și-atunci, și azi. De darul ce-l visasem
Cu sfîșiere-n suflet mă despart.

ALFONSO: Ce sentimente-am pentru tine, nu vezi?

TASSO: Să judec nu-s chemat, ci să ascult.
Dar soarta-mi cere-acum să mă despart
De-un dar și mai de preț. Cununa-aceasta
Nu are rost s-o poarte-un deținut.
Eu însumi de pe frunte-mi iau podoaba
Ce o crezusem pentru veșnicie.
Prea timpuriu m-a fericit norocul.
Și ca și cum m-aș fi mîndrit prea mult,
Curînd îmi e răpită!
Îmi iau ce nimeni nu putea să-mi ia,
Ce nici un zeu nu dă a doua oară.
Ce crud sîntem noi oamenii-ncercați!
N-am ști să îndurăm dacă natura
Nu ne-nzestra cu dulcea nepăsare.
Cu bunuri negrăite ne silește
Să ne jucăm, risipitori, nevoia.
Deschidem mîna bucuroși ca să
Ne fugă-n veșnicie o comoară.
O lacrimă se-mbină c-un sărut,
Suav simbol al slăbiciunii noastre,
Ca să te treacă-n veci zădărniciei!
Dar nu-i de plîns, cînd nici chiar nemurirea
Nu-i sigură că scapă de pieire?
Alătură-te spadei, care nu
Te-a cucerit. Încercuind-o, dormi
Ca pe sicriu-unui viteaz, ca pe

Mormîntul fericirii și nădejdii-mi.
Ți le depun eu însumi la picioare,
Căci cine-i înarmat cînd nu te superi,
Împodobit cînd tu-l disprețuiești?
Plec prizonier și-aștept tu să mă judeci.

La un semn al prințului, un paj ridică spada și cununa și le duce. Tasso iese

SCENA A CINCEA

Alfonso, Antonio

ANTONIO: Ce-o mai fi aiurînd băiatul? Cum
Și-o fi privind și merite, și soartă?
Neștiutor și strîmt, un tînăr crede
Că el e totu-n lume, și-are dreptul
Orice și cu oricine să-și permită.
Pedeapsa las' s-o simtă; unui tînăr
Să-l pedepsești, înseamnă să-i faci bine:
Bărbatul, mîine, va să-ți mulțumească.
ALFONSO: E pedepsit; mă tem că și prea mult.
ANTONIO: De vrei tu să-i arăți îngăduință,
Alteță, pune-l iar în libertate,
Și-n cearta noastră, spada să decidă!
ALFONSO: De-o cere vrerea altora, hai, fie!
Dar spune-mi, cum l-ai mîniat așa?
ANTONIO: Anume cum, n-aș ști nici eu să spun.
Ca om, mai mult gîndesc că l-am mîhnit,
Ca nobil, însă, nu l-am ofensat.
Nici el, în toiul certii chiar, n-a spus
Nici un cuvînt nedemn.
ALFONSO: Așa gîndisem
Și eu de la-nceput, iar spusa ta
Îmi întărește-acum părerea-n totul.
Cînd doi bărbați se ceartă,-ți vine-a crede
Că înțeleptu-i vinovat. La ce
Să vă certați? Frumos era ca tu
Să-l îndrumezi. E încă timp. Nimic
Nu vă silește, nu, să vă certați.
Cît timp e pace, crede-mă, doresc
S-o am și-n casa mea. Încearcă tu
Și adu pacea iar. Ți-ar fi ușor.

Lenora Sanvitale-ar fi să cate
Întîi să-l ia așa, cu vorbe bune.
Și ca trimis al meu, apoi, te duci
Și tu; redă-i întreaga libertate,
Și prin cuvinte nobile îmbună-l.
Îndreaptă rău-ntreg cît mai degrabă;
Ca tată, ca prieten să-i vorbești.
Pîn' nu plecăm, să știu că e iar pace.
Tu poți ce ți-ai propune, doar să vrei.
Întîrziem mai bine-un ceas mai mult,
Iar doamnele-or desăvîrși pe-ncetul
Ce-ai început tu bun. Cînd ne-om întoarce,
N-ai să mai vezi din toată neplăcerea
Nici urmă. S-ar părea că nu e chip
Să ai răgaz, Antonio, o clipă;
Abia ieșit-ai dintr-o misiune,
Că-ntors, un alt prilej ți se ivește,
Dar eu gîndesc că izbutești și-ntr-asta.

ANTONIO: Sînt rușinat: din tot ce-mi spui, văd clar
Ca-ntr-o oglindă care-mi este vina.
Dar lesne te supui unui domn vrednic,
Ce te convinge-o dată cu porunca.

ACTUL AL TREILEA

SCENA ÎNTÎI

PRINȚESA *singură:*
Dar Leonora unde-o fi? Din ce
În ce mai mult mă roade-n suflet grija.
Nimic nu știu precis ce s-a-ntîmplat
Și care din ei doi e vinovatul.
O, de-ar veni mai repede! N-aș vrea,
Pîn' nu m-am liniștit și n-am aflat
Ce-a fost, cît și ce are să urmeze,
Pe-Alfonso ori pe-Antonio să-ntreb.

SCENA A DOUA

Prințesa, Leonora

PRINȚESA: Ce vești ai, Leonora? Spune-mi, ce e,
Ce s-a-ntîmplat cu-Antonio și Tasso?
LEONORA: Mai mult decît ce știm, nu am aflat.
S-au înfruntat știu, Tasso a tras spada,
Iar ducele i-a despărțit. Se pare
Că Tasso a-nceput cu cearta. Văd că
Antonio e liber și vorbește
Cu prințul; Tasso, însă, dimpotrivă,
E-nchis la el în cameră, și singur.
PRINȚESA: Antonio, sigur, rece și distant,
L-o fi jignit, și-l știi ce-nflăcărat e.
LEONORA: Îmi vine-a crede. De cum a intrat,
I-am și văzut-o cută scrisă-n frunte.
PRINȚESA: Cum n-am vrut s-ascultăm de-ndemnul tainic
Al inimii ce limpede ne spune!

Șoptește-n noi un spirit din adînc,
Șoptește-ncet, dar lămurit ne-arată
Ce să urmăm, de ce să ne ferim.
De-azi-dimineață mi-a părut Antonio
Mult mai sever și-nchis ca de-obicei.
O presimțire am avut cînd Tasso
S-a dus spre el. Privește-i pe-amîndoi:
Mers, glas, înfățișare, chip, privire,
Deplin deosebiți unul de altul,
Nu văd cum s-ar atrage între ei!
Nădejdea, totuși, m-amăgea, vicleana:
Că sînt cu judecată amîndoi,
Sînt culți, sînt nobili. Care legătură-i
Mai trainică decît a celor buni?
Eu l-am trimis pe tînăr. S-a supus;
Ce cald și cu cît drag m-a ascultat!
De-aș fi vorbit atunci și cu Antonio!
Am pregetat. Nici timp nu prea era,
M-am și sfiit, din primele cuvinte,
Să-i recomand pe tînăr, să insist!
Mi-am zis că-s cuviincioși, curtenie,
Purtare-aleasă au, ce-aruncă punte
Și-ntre dușmani. Nu m-așteptam un om
Așa-ncercat să aibă izbucniri
Atît de tinerești. Dar s-a-ntîmplat,
Și s-a iscat nebănuit conflictul.
O, dă-mi un sfat. Ce este de făcut?

LEONORA: Cît e de greu, îți dai tu însăți seama
Din ce mi-ai spus. Aicea nu e vorba
De o neînțelegere-ntre două
Mentalități asemenea, egale.
S-ar liniști prin grai, iar la nevoie
Și armele i-ar pune lesne capăt.
Sînt prea deosebiți; de mult văzusem,
Și-s dúșmani tocmai pentru că natura
N-a plămădit din ei un singur om;
De-ar fi deștepți, în interesul lor,
De-ndată ar lega prietenie:
Ar face una și prin viață-ar trece
Mai tari, mai siguri și mai cu plăcere.
Așa speram, dar văd că în zadar.
Oricum ar fi, dar vrajba-i cu putință
Să fie-nlăturată; pacea, totuși,

Nu-i nici de azi pe mîine-n siguranță.
Mai bine-ar fi ca Tasso, pentr-un timp,
Să plece. Și de-ar fi cumva să meargă
La Roma ori Florența, îl găsesc
În două săptămîni, sau trei și eu,
Și ca prietenă-i voi sta alături.
Iar tu,-ntre timp, ai grijă de Antonio,
Ce s-a înstrăinat de noi, și cată
Să ți-l apropii iar. În felu-acesta,
Ce astăzi ne-ar părea cu neputință,
Ni-l va da timpul bun, ce poate multe.

PRINȚESA: Te-nconjuri tu cu toată bucuria,
Eu însă să-i duc lipsă. Drept e asta?

LEONORA: Nu-ți va lipsi nimic decît aceea
De care-n cazul tău tot nu te bucuri.

PRINȚESA: Cu calm să-l izgonesc pe un prieten?

LEONORA: Păstrezi ce-n aparență izgonești.

PRINȚESA: Dar frate-meu să-l lase, n-o să vrea.

LEONORA: Așa ca noi dac-o vedea, îl lasă.

PRINȚESA: Ce greu să te condamni într-un prieten!

LEONORA: Prin jertfa ta scapi, însă, un prieten.

PRINȚESA: Nu-s încă de acord c-așa va fi.

LEONORA: Atunci la și mai rău să te aștepți.

PRINȚESA: Mă chinuiești, și nu vezi nici folosul.

LEONORA: Rămîne de văzut cine se-nșală.

PRINȚESA: De-o fi să fie, altul hotărască!

LEONORA: Dar cînd te hotărăști, ți-nvingi durerea.

PRINȚESA: Să hotărăsc, nu pot, dar dac-ar fi,
Măcar să nu lipsească multă vreme.
Să ne-ngrijim de el, o, Leonora,
Să nu ducă vreo lipsă-n viitor,
Iar ducele, și cît o sta departe,
Să-i dea-ntreținerea, ca pîn-acum.
Vorbește cu Antonio, căci are
Pe lîngă-Alfonso trecere, și pică
Nu va purta prieteniei noastre.

LEONORA: Cuvîntul tău ar cîntări mai greu.

PRINȚESA: Știi bine, Leonora, nu mi-e lesne,
Precum surorii mele din Urbino,
Să rog pentru ai mei și pentru mine.
Trăiesc retrasă și nu cer nimica.
Iau de la frate-meu, mulțumitoare,

Ce poate, ce dorește el să-mi dea.
Pe vremuri mă mustram adeseori,
Acum, e drept, m-am resemnat puțin.
Știu o prietenă cum îmi spunea:
Ești dezinteresată; da, frumos,
Nimic de zis. Dar te grăbești să fii
Și cu ale prietenilor tăi
Nevoi și rugăminți! Admit, așa e.
Silită sînt să-ndur mustrarea asta:
Cu-atît mai mult mă bucur că acuma
Pot să-mi ajut prietenul și-n fapt;
Îmi vine moștenirea de la mama,
Și-atunci cu drag îi pot fi de folos.

LEONORA: Și eu, domniță, fi-voi în măsură
Să pot să-i dovedesc prietenia.
E singur, n-are-un rost; de-i va fi greu,
Voi ști să-i vin, discret, în ajutor.

PRINȚESA: Atuncea ia-l tu. De-o fi ca să-mi lipsească,
Tot mai degrabă ți-l las ție-n seamă!
Da, văd și eu, e cea mai bună cale.
Deci eu să preamăresc din nou durerea
Ca fiind bună și vindecătoare?
De tînără, aceasta mi-a fost soarta,
De-aceea sînt acum obișnuită.
Te doare-atît să pierzi o fericire
Cînd n-ai avut-o niciodată-a ta.

LEONORA: O, cît aș vrea să poți fi fericită!
O meriți.

PRINȚESA: Fericită, Leonora?
Dar cine-i fericit? Ar fi s-o spun
De frate-meu; cu sufletul lui mare,
Își duce soarta cumpătat din fire
Chiar dacă nu i-a dat ce merita.
E soră-mea-n Urbino fericită?
Frumoasă, demnă, inimă de aur,
Bărbatului mai tînăr decît dînsa
Nu-i dă copii. El nu s-a plîns; e-același,
O prețuiește și nu-i ține seamă,
Dar bucurie nu e-n casa lor.
La ce bun toată-nțelepciunea mamei?
Cultura vastă, spiritu-i înalt
Au apărat-o-atunci de erezie[12]?
Ne-a luat de lîngă ea. Murind, nu ne

Lăsă copiilor nici mîngîierea
Că s-a-mpăcat cu dumnezeu la urmă.

LEONORA: Nu te uita mereu numai la lipsuri;
Priveşte ce-i rămîne fiecărui!
Şi ce n-ai tu, domniţă?

PRINŢESA: Spune, ce am?
Răbdare, Leonora, da,-n tot felul.
Din tinereţe. Cînd prieteni, fraţii
Se bucurau pe la serbări de jocuri,
Eu, suferindă, lîncezeam în pat.
Trăind cu suferinţa, învăţai
Ce-i resemnarea. În singurătatea-mi
O desfătare doar îmi rămînea:
A cîntului plăcere. Eu, în sinea-mi,
Îmi legănam în cînt, încetişor,
Durerea, dorul, orice năzuinţe.
Se preschimba durerea-n mulţumire,
Melancolia chiar, în armonie,
Dar nici de-atîta mult timp n-avui parte,
Căci medicul deodată-mi interzise
Cîntatul. Sufeream, trăiam lipsită
De unica-mi măruntă mîngîiere.

LEONORA: Dar cîţi prieteni ţi-ai făcut! Şi-acum
Eşti sănătoasă, plină iar de viaţă.

PRINŢESA: Sînt sănătoasă? Nu-s bolnavă-adică,
Şi am prieteni credincioşi de care
Mă bucur. Mai aveam şi un prieten...

LEONORA: E înc-al tău.

PRINŢESA: Dar îl voi pierde-ndată.
Ştiu clipa-n care l-am văzut întîi
Că n-am s-o uit. Abia mă ridicasem
După-o zăcere grea; dureri şi boală
Abia trecuse. Calm priveam, sfioasă,
Spre viaţă iar, mă bucuram de soare,
De-ai mei, sorbind înviorată iarăşi
Curatul bálsam al nădejdii sfinte.
Prindeam curaj să văd în viaţă mai
Adînc, mă-ntîmpinau din depărtare
Fiinţe dragi, cînd, Leonora,-atunci chiar
Şi sora mea veni să mi-l prezinte
Pe tînăr. Cum venea cu el de mînă,
Ca să-ţi spun drept, simţii că-mi intră-n suflet
Şi că pe veci acolo va rămîne.

LEONORA: Domniță, nu-i de ce să-ți pară rău.
Cîștig e pe-un ales a recunoaște,
Cîștig ce nime-n lume nu ni-l ia.

PRINȚESA: Dar teme-te de ce-i frumos și-ales!
E ca o flacără ce prinde bine
Doar cît e pusă ca să-ți ardă-n vatră
Sau ca să-ți lumineze dintr-o torță;
E-atît de sus! Cum te-ai lipsi de el?
Dar cînd ar alerga dezlănțuită
Și-ar pustii, ce jale! Lasă-mă,
Prea multe spun, mai bine ți-aș ascunde
Cît sînt de slabă, cît sînt de bolnavă.

LEONORA: Cînd sufletu-i bolnav, destăinuirea
Și plînsu-l lecuiesc cel mai degrabă.

PRINȚESA: De-ar fi așa, atunci mă vindec lesne:
Mă-ncred în tine mai presus de-orice.
Da, draga mea, chiar de m-aș hotărî
Să plece, de pe-acum o simt durerea
Nemărginită-a zilelor cînd știu
Că-mi va lipsi unica bucurie.
Cînd soarele nu-mi va mai lua din ochi
Imaginea-i ca-n vis transfigurată;
Nădejdea de-a-l vedea cînd n-o-ncolți
În gîndu-abia trezit și dornic, totuși;
Privirea-ntîi în van cînd l-o căta
În umbra rourată a grădinii!
Ce mulțumire-adîncă în dorințe
De-a ști că-l văd în fiecare seară!
O, cum creștea, cînd ne vedeam, dorința
Mai mult să ne cunoaștem și-nțelegem,
Cînd gîndul tot mai mult ni se-nstruna
În armonii din ce în ce mai rare!
Ce-ntunecime mi se lasă-acum!
Splendoarea soarelui, avîntu-acela
De zile mari și strălucirea lunii,
Cu miile-i de-aspecte,-mi par pustii,
Le-nghite ceața care mă-mpresoară.
O zi-mi părea atunci o viață-ntreagă,
Tăceau neliniști, presimțiri tăceau;
Plutind ca-n vis, duși ne lăsam în voie
Pe vălurile-ușoare, fără vîsle;

Acum, în tulburele zilei, spaima
De viitor îmi năpădeşte-n suflet.

LEONORA: Prietenii se-ntorc în viitor,
Cu ei şi bucuria, şi norocul.

PRINȚESA: Îmi place să păstrez ce am, căci schimbul
Te-amuză, dar cu ce te-alegi în urmă?
N-am fost nicicînd setoasă să-mi vîr mîna
În urna cea cu sorţi din lumea largă
Pentru te miri ce-obiect la întîmplare
Să-mi stîmpere o inimă-nsetată,
Dar prea puţin supusă la-ncercare.
E scris să-mi fie drag, căci viaţa mea
S-a prefăcut în viaţă-adevărată
Doar datorită lui, cum nu visasem.
Îmi tot spuneam întîi: fugi, fugi de el!
Şi dînd să fug, mai mult m-apropiam,
Ce dulce-atrasă, cît de pedepsită!
Ce bun nespus, ce bun de preţ îmi scapă,
Şi-n dorul meu aprins un spirit rău,
În loc de bucurii şi fericire,
Îşi picură durerile-nrudite.

LEONORA: Cuvîntul meu de nu te-alină, sigur
Puterea tainică răsfrîntă-n lume
Şi vremea care trece te-or reface.

PRINȚESA: Da, e frumoasă lumea! Necuprinsu-i
E cîmp deschis pentru atîta bine!
Ah, de ce pare că se-ndepărtează
Doar cu un pas de noi, şi-ademeneşte
Sfiosul nostru dor de-a lungul vieţii
Tot pas cu pas, pîn' sîntem la mormînt?
Ce rar e pentru oameni să-şi găsească
Chiar ce părea că destinat le este!
Ce rar pot stăpîni din nou un bun
Pe care l-au avut cîndva în mînă!
Se smulge de la noi ce ni se dase,
Dăm drumul noi la tot ce-am prins setoşi;
Norocul poate-o fi, dar nu-l cunoaştem,
Sau de-l cunoaştem, nu-l ştim preţui.

Prinţesa pleacă

LEONORA *singură:* Mă doare de-un atît de nobil suflet!
Ce trist noroc, și ce mărinimie!
Ea pierde, şi gîndeşti tu să cîştigi!
Era nevoie chiar ca el să plece?
Sau tu faci tot ca să rămîi stăpînă
Pe-o inimă, doar tu, şi pe-un talent
Ce pîn-acum le împărţeai cu alta,
Şi nu egal? Cinstit e să faci asta?
N-ai tot ce vrei pe lume? Ce-ţi lipseşte?
Soţ şi copil, rang, frumuseţe,-avere?
Le ai pe toate, şi-l mai vrei pe el
Pe lîngă toate astea. Îl iubeşti?
Da, căci altminteri ce te-ar face, oare,
Să nu renunţi la el? Mărturiseşte-ţi!
Ce minunat e să te poţi răsfrînge
Într-un asemeni spirit! Îndoit e
De mare fericirea cînd te-nalţă
În slavă cîntul lui, pînă la cer!
Abia atunci eşti de invidiat.
Nu doar că eşti şi ai ce mulţi doresc,
Oricine ştie, află ce-i al tău:
Sînt ochii ţării aţintiţi spre tine,
E cea mai-naltă culme-a fericirii.
Doar Laura e numele pe care-l
Şoptesc orişice inimi simţitoare?
Petrarca doar putea diviniza
Pe prea-frumoasa lui necunoscută[13]?
Şi cine-i cel să stea alături de-un
Aşa prieten? De e-n cinste astăzi,
Mai mult îl va cinsti viitorimea.
Ce măreţie-n strălucirea vieţii
Să-l ai alături! Şi aşa cu el,
S-aluneci cu încetu-n viitor!
Nici timpu-atunci, nici vîrsta nu te-ating,
Nici deşănţata faimă chiar, pe care
Capriciul zilei-o mînă-ncoaci şi-ncolo!
În cîntul lui, ce-i trecător rămîne:
Frumoasă, fericită-ai fi şi cînd
De mult te-ai stins cu tot ce-a fost odată.
Trebui' să fie-al meu. Ei nu-i răpesc

Nimic. Iubirea ei pentru-acest geniu
Se-aseamănă cu alte pasiuni
Pe care le închină-atîtor lucruri!
Pierit ca raza lunii-i luminează
Drumeţului cărările în noapte;
Nu încălzeşte, nu revarsă-n juru-i
Plăcerea de-a trăi. S-o bucura
Ştiindu-l dus, să-l ştie fericit,
Tot cum s-a bucurat că-l vede zilnic.
Ş-apoi cu el, nici n-am de gînd de ea
Şi nici de curte să mă-nstrăinez.
Mă-ntorc din nou şi i-l aduc din nou.
Am hotărît! Dar iată-l pe ursuzul;
Să văd, n-oi izbuti să-l îmblînzesc?

SCENA A PATRA

Leonora, Antonio

LEONORA: Ne-aduci război, nu pace; mai să credem
Din tabără că vii, din bătălie,
Unde decide forța brută, pumnul,
Iar nu din Roma, unde-nțelepciunea
Demn face semnul binecuvîntării
Și își supune-o lume la picioare.

ANTONIO: Frumoasă-amică, dacă-ndur mustrarea,
E că și scuza nu e prea departe.
Primejdios e cînd te-arăți mult timp
Tot înțelept și cumpătat. Pîndeşte
Alăturea de tine geniul rău,
Ce-și vrea și el din timp în timp cu forța
O jertfă. Din păcate, de-astă dată
Îmi supăr și prietenii cu asta.

LEONORA: Atît te-ai ostenit pentru străini,
Atent la fiecare gînd al lor,
Că astăzi, cînd prietenii-ți revezi,
Te cerți cu ei de parc-ar fi străini.

ANTONIO: Iubită-amică, asta e tristețea.
Cu oamenii străini ne stăpînim,
Ne controlăm ca să le fim pe plac,
Spre-a dobîndi tot ceea ce le cerem.
Dar cu amicii, în iubirea lor

La adăpost simțindu-ne, o toană
Ne-ngăduim, și toana dă în ceartă,
În felu-acesta uite că-i rănim
Pe-aceia tocmai care ni-s mai dragi.

LEONORA: Te regăsesc în cugetarea asta,
Și-mi pare bine, dragul meu prieten.

ANTONIO: Mi-e ciudă să mă crezi că mi-am pierdut
Azi cumpătul de tot. Dar recunoaște-mi:
Tu, om de muncă, seara-ntr-un tîrziu,
Cînd te întorci înfierbîntat de trudă
Acasă, spre un pic de-odihnă, și,
Nerăbdător să te lungești la umbră,
Vezi că un trîntor s-a lungit cît poate
La umbra ce-o visai, ca om ce ești,
Nu simți că o pornire-n piept îți crește?

LEONORA: Ca om ce ești, cînd ești cu-adevărat,
Atunci și umbra-mparte-o cu un om
Ce-ți îndulcește-odihna, te dispune
Cu-o convorbire într-un grai plăcut.
E mare arborele ce dă umbra.
Ai loc destul să nu-l gonești pe altul.

ANTONIO: La ce bun, Leonora, să vorbim
Tot în simboluri și în comparații?
Destule bunuri sînt pe lumea asta
Să le cedezi și să le-mparți cu altul,
Dar e-o comoară care n-o dai lesne
Decît doar unuia de mare merit,
Și-o alta ce de bună-voie n-o dăm
Nici celui mai cu merite din toți.
De-i întreba comorile-astea care-s:
E laurul, cealaltă e femeia.

LEONORA: Cununa de pe-al tînărului cap,
Ea te-a rănit, pe tine, omul mátur?
Dar pentru truda versului frumos
Puteai găsi răsplată mai modestă?
Căci pentr-un merit dincolo de-uman,
Plutind imaterial, în armonii doar,
Și în imagini fine, vaporoase,
Se cade tot cu un simbol frumos
Și tot c-un semn frumos să-l răsplătești.
Cum rimele-i abia ating pămîntul,
Supremul dar abia-i atinge fruntea.
Un ram steril este-acest dar pe care

Admiratori cu stearpă simpatie
Cu grație-l oferă, să se-achite
De-o datorie cît pot ei mai lesne.
Nu i-ai invidia, socot, desigur,
Aureola dimprejurul frunții
Vreunui mucenic pleșuv. Cununa
De lauri, orișiunde s-ar ivi,
E mai curînd un semn al suferinței
Decît al fericirii simbol veșnic.

ANTONIO: Vrea răpitoarea-ți gură să mă-nvețe
Să am dispreț de vanitatea lumii?

LEONORA: Nu eu am să te-nvăț să prețuiești
Un bun la dreapta lui valoare. Totuși,
Din cînd în cînd și unui înțelept,
Ca orișicui, e bine să-i arăți
Un bun ce-l are în lumina dreaptă;
Tu, om de preț, să vrei un simulacru
Numai de glorie și de favoare?
Căci slujbele cu care-ndatorezi
Pe principe și cei ce țin de tine
Sînt vii, reale, și-atunci și răsplata
Tot vie și reală vrea să fie.
Tu-n loc de lauri ai încrederea
Stăpînului, povara dulce, care,
Oricît de grea, n-apasă greu pe umeri;
Încrederea din jur e faima ta.

ANTONIO: Bun, dar favoarea ce ți-o dă femeia?
Sau ai să mi-o descrii ca de prisos?

LEONORA: Cum vrei s-o iei; tu, însă, nu-i duci lipsa;
Și mai ușor ți-ar fi să te lipsești
Decît cel'lalt, ce-i mai nepriceput.
Căci, spune-mi: cum ar face o femeie
Să se-ngrijească-n felul ei de tine,
De-ar fi cumva să-și pună asta-n gînd?
Tu ești tot ordine și siguranță,
Îți porți de grijă, ai grijă și de alții.
Ai tot ce-am vrea să-ți dăm. Cît celălalt
Ne dă de lucru în ce sîntem tari:
Mii de nimicuri îi lipsesc, pe care
Cu drag i le-ar putea da o femeie.
Îi place să se vadă îmbrăcat,
Gătit cu haine bune, de mătase,
Nu poate suferi pe trup să aibă

O stofă proastă, de rîndaş, de slugă.
Vrea haine fine şi frumos croite,
Cu gust, dar, uite, el nu se pricepe
Să-şi facă rost de cele trebuincioase,
Iar cînd le are, nici atunci nu ştie
Să le păstreze. Veşnic duce lipsă:
De bani, de îngrijire; uită-un lucru
Aici, un altul colo. Cînd se-ntoarce
De la vreun drum, trei sferturi din bagaje
Ori le-a pierdut, ori vre o slugă hoaţă
I le-a furat. Şi uite-aşa, Antonio,
Îi porţi mereu de grijă, iarnă-vară.

ANTONIO: Şi ţi-e mai drag cu cît îi porţi de grijă.
Ce tînăr fericit! Pîn' şi cusururi
Să-i treacă drept virtuţi, iar ca bărbat,
Să facă pe copilul, încă mîndru
De orice stîngăcie drăgălaşă.
Mă vei ierta, frumoasa mea amică,
De-oi fi cumva ironic înc-o dată:
Mi-ascunzi ceva – ascunzi că-şi ia-ndrăzneli
Şi că e mai viclean decît îl credem.
Se laudă cu două cuceriri:
Cînd ici, cînd colo spune-o vorbă dulce,
Apoi se-ndepărtează, şi aşa,
El cucereşte-o dată două inimi!
Să fie de crezut?

LEONORA: Dar asta dovedeşte
Că între noi e doar prietenie.
Şi zi c-ar fi un schimb chiar de iubire;
N-ar fi că răsplătim simţirea care,
Uitîndu-se pe ea, se dăruieşte
În tot, trăind pentru prieteni numai?

ANTONIO: Urmează! Răsfăţaţi-l şi mai mult
Şi luaţi-i egoismul drept iubire.
Jigniţi pe cei ce vi se devotează
În totul; vanitosului voi daţi-i
Tributul vostru, şi distrugeţi cercul
Prieteniei celei încercate.

LEONORA: Nu-i ţinem partea pînă într-atîta.
Ades îl şi mustrăm, ba pentru multe.
Am vrea să-l plămădim aşa fel cît
De sine să se bucure mai mult
Şi astfel bucuria lui şi altor

Să și-o împărtășească. Știm anume
În ce privinți l-am mai putea mustra.

ANTONIO: Da-l lăudați și-n ce-ar fi de mustrat.
De mult îl știu; e lesne să-l cunoști,
Căci mult prea mîndru e să se ascundă:
Aici se-afundă el ca și cînd lumea
Întreagă-ar fi în el și ca și cînd
I-ajunge lumea lui și totu-n jur
Dispare. Uită tot, dă cu piciorul
La tot și-i ocupat doar cu el însuși.
Dar, brusc, ca o scînteie ce-ar aprinde
O mină, din durere, bucurie,
Mînie-ori năzăreală, izbucnește;
Atunci ar vrea s-adune tot, să strîngă toate,
Și orice i-ar abate vrea de-ndată:
Să iasă din pămînt, așa,-ntr-o clipă,
Un lucru care-n ani ar fi crescut,
Și într-o clipă să înfăptuiască
Ce ani de trudă n-ar fi-nfăptuit.
Își cere imposibilul și lui,
Doar ca să-l poată cere de la alții.
Rațiunea ultimă a tot ce este
Ar vrea s-o prindă-n eul lui, dar asta
La milioane – unul izbutește,
Și el nu-i omul; cade pîn' la urmă,
Nimic n-a învățat; recade-n el.

LEONORA: Nu-i face rău nicicui, doar sie însuși.

ANTONIO: Și, totuși, face rău, și încă mult.
Poți tu să negi că-n clipa cînd l-apucă
O toană nebunească nu-l jignește
Și nu-l bîrfește și pe prinț și pe
Prințesă chiar, și ori pe cine-i vine?
E drept că pentr-o clipă numai, da;
Dar clipa-aceea vezi că se repetă.
Nu-și pune frîu nici gurii, nici simțirii.

LEONORA: Eu mă gîndesc că dac-ar fi să plece,
Să stea deoparte pentru cîtva timp,
I-ar fi și lui, și altora mai bine.

ANTONIO: Știu eu? Și da, și nu. Dar chiar
Acum nu văd momentul. Zău, nu vreau
Să cadă toată vina-asupra mea
Și să se creadă că-l alung chiar eu.
Nici gînd n-am să-l gonesc. Din partea mea,

Rămîie liniştit aici la curte.
Iar dac-o vrea la pace să ajungem
Şi s-o-nvoi şi să-mi urmeze sfatul,
Ne vom acomoda pe cît se poate.

LEONORA: Acum şi tu vrei să-ndrumezi un spirit
De care adineauri disperai.

ANTONIO: Sperăm mereu. În orişice privinţă,
Să speri mai bine-i decît să disperi.
Nu poţi tot ce-i posibil să prevezi!
Cum prinţul îl iubeşte, se cuvine
Şi trebuie al nostru să rămîie.
Chiar dacă toată străduinţa noastră
De-a-l educa zadarnică rămîne!
L-om tolera, cum tolerăm atîţia!

LEONORA: Atît de larg şi nepărtinitor
Nu te credeam. Ce convertire bruscă!

ANTONIO: Un privilegiu lasă-i-l şi vîrstii:
Că dacă, totuşi, eşti supus greşelii,
Să poţi s-o simţi şi să-ţi revii degrabă.
Tu-ntîi te-ai ostenit să ne împaci
Pe amîndoi; acuma eu te rog.
Fă tot ce poţi ca să-şi revină-n fire
Şi să vedem iar liniştea deplină.
Chiar eu voi face-ntîiul pas de-ndată
Ce tu-mi vei spune că s-a liniştit
Şi că prezenţa mea nu-l va-nteţi
Mai rău. Dar ceea ce ţi-ai pus în gînd,
Acum s-o faci, căci chiar în seara asta
Alfonso se întoarce la oraş
Şi-l însoţesc. Aşa, rămîi cu bine!

SCENA A CINCEA

LEONORA *singură:* De astă dată greu să ne-nvoim!
Nu; astăzi interesul tău cu-al meu
Nu merg chiar mînă-n mînă. Am doar timpul
Să-l caut, să-l conving pe Tasso. Iute!

ACTUL AL PATRULEA

SCENA ÎNTÎI

Cameră

TASSO *singur:* Te-ai deşteptat din vis, şi amăgirea
Fermecătoare te-a şi părăsit?
În ziua de supremă încîntare
Te-a prins în mreje-un somn cu vise rele
Care te ţine, parcă, în cătuşe?
Eşti treaz? Visezi? Unde-au fugit acele
Dulci ceasuri cînd în jurul frunţii tale
Doar flori se legănau înmănuncheate?
Şi zilele cînd, liber, gîndu-ntreg
Se avînta-n albastrul bolţii, sus?
Şi, totuşi, mai trăieşti şi simţi, te pipăi
Şi nu ştii dacă, totuşi, mai trăieşti.
E vina mea? A altuia e vina
Că astăzi stau aici ca vinovat?
E-o crimă ce-am făcut, s-o ispăşesc?
Iar vina mea nu-i mai degrabă-un merit?
Cum l-am zărit, aveam doar gînduri bune,
Nădăjduind că nu e cu putinţă
Să nu fii om cînd eşti cu chip de om.
Cu drag m-am dus spre el, dar m-am izbit
De-un zăvorît şi-nchis, fără simţire.
Şi, totuşi, cît de bine chibzuisem
Cum să-l întîmpin pe acel de care
De-atîta vreme mă feream mereu!
Dar orişice s-ar fi-ntîmplat cu mine,
De-acest fapt sigur trebui' să mă sprijin:
Am revăzut-o! Am văzut-o-aievea!
Şi mi-a vorbit, am auzit-o sigur!

Privire, glas, cuvintele-i suave
Rămîn în veci; nu mi le pot răpi
Nici timp, nici soartă, nici nefericire.
Dacă simţirea mea s-a avîntat
Prea aprigă, şi prea nestăpînită,
Trădîndu-şi pasiunea ce mă arde
În piept, nu-mi pare rău, chiar dacă-n veci
S-ar nărui nădejdea vieţii mele.
M-am dat cu totul ei, urmîndu-i semnul
Ce-avea să mă azvîrle la pieire.
Dar fie! Am fost demn în ochii ei
De-ncrederea-i unică, ce-mi dă viaţă,
Mi-o dă-n chiar clipa ce-mi deschide crudă
O poartă neagră şi îndoliată
Spre-un lung exil. Dar s-a sfîrşit acuma.
Căci soarele norocului visat
Mi-apune dintr-o dat'. Mă ocoleşte
Prieteneasca prinţului privire.
Mă părăseşte pe-o cărare-ngustă:
Roiesc în stol în juru-mi negre păsări,
Însoţitoare veşnice-ale nopţii,
C-un şuier straniu fîlfîind în juru-mi.
O, paşii încotro să mi-i îndrept,
Să fug de-atît dezgust ce mă-nconjoară,
Să ocolesc abisul ce-mi stă-n faţă?

SCENA A DOUA

Leonora, Tasso

LEONORA: Ce-a fost cu voi? Ce neastîmpăr, Tasso,
Ce bănuială te-a-ndemnat aşa?
Cum s-a-ntîmplat? Toţi sîntem uluiţi.
Tu, fire blîndă, îndatoritoare,
Ochi ager, judecată dreaptă, care
Dă fiecărui om ce se cuvine,
Tu, omul calm, care înduri ce-alesul
Îndură lesne, mîndrul niciodată,
Ce-ţi stăpîneşti şi gura şi simţirea,
Prieten drag, nu te mai recunosc!

TASSO: Dar dacă toate acestea le-am pierdut,
Iar pe prieten, ce-l ştiam bogat,

Îl regăsești deodată cerșetor?
O, ai dreptate, nu mai sînt eu însumi,
Și, totuși, sînt același din trecut.
E o șaradă,-ai zice; totuși, nu e.
Și luna blîndă ce te-ncîntă noaptea
Și-ți farmecă și ochiul, și simțirea
Cu strălucirea ei, nu mai e ziua
Decît un norișor firav și searbăd.
Eu am pălit sub strălucirea zilei;
Voi nu mă mai cunoașteți, nici eu însumi.

LEONORA: Ce-mi spui aș înțelege, dragul meu,
Dar nu și cum o spui. Fii lămurit!
Ursuzu-acela te-a putut jigni
Atît de rău, încît acuma nici
De noi să mai auzi nu vrei? Răspunde!

TASSO: Nu eu sînt cel jignit, ci, precum vezi,
Sînt pedepsit că eu l-aș fi jignit.
Asprimea multor vorbe s-ar curma
Prin spadă, da, dar eu sînt deținut.
Nu cred să știi, o, nu, nu tresări:
În carceră îl vezi tu pe prieten.
Ca pe-un elev mă pedepsește prințul;
Iar pentru dreptu-mi să mă cert nu pot.

LEONORA: Prea vezi în negru totul. Nu faci bine.

TASSO: Atît de slab mă crezi și de copil
Ca asta să mă dezrădăcineze?
Nu faptu-n sine m-a mîhnit atît,
Ci doar însemnătatea-i pentru mine.
Dați liber frîu dușmanilor și cui
Mă pizmuiește. Fie voia voastră!

LEONORA: Ești prea bănuitor, și în prea multe
Privinți. De asta sînt încredințată.
Nici chiar Antonio nu te dușmănește
Cum crezi tu. Supărarea de-astăzi l-a...

TASSO: Pe-aceea s-o lăsăm. Vorbesc doar de
Antonio cum a fost și cum rămîne.
Mă-nfurie ce țeapăn înțelept e
Și cum în toate face pe maestrul,
În loc să vadă dacă cel ce-ascultă
Nu e de la-nceput pe drumul bun.
Te dăscălește-asupra unor lucruri
Pe care le simțeai și le știai

Mai bine tu, și nici nu mai ascultă
Nimic ce-i spui, nici nu te ia în seamă.
Să fii neînțeles de-un îngîmfat
Ce surîzînd te trece cu vederea!
Nu sînt destul de mátur și-nțelept
Să pot să-ndur și să-i întorc surîsul!
Acum, ori mai tîrziu nu se putea
Ca lucrurile astfel să rămînă
Și să nu se petreacă o ruptură.
Și mai tîrziu era cu-atît mai rău.
Pe prinț îl recunosc, el, ce-mi da totul;
De el ascult, nu știu de-un alt maestru.
Vreau libertate-n gînd și năzuințe,
Destul ne îngrădește lumea-n fapte.

LEONORA: Te prețuiește-ades vorbind de tine.

TASSO: Mă cruță, vrei să spui, fin și-nțelept.
Mi-e și mai ciudă pentru că vorbește
Atîta de mieros și cumpănit,
Că-ntoarce orice laudă-n ocară
Și te aduce în asemeni stare,
Că nu-i nimic ce te-ar răni mai mult
Ca lauda din gura lui.

LEONORA: De l-ai fi auzit vorbind de tine
Și de talentul tău, pe care firea
Mai mult ca orișicui ți l-a dat! Simte
Ce ești, ce-nsemni, și prețuiește totul.

TASSO: Un egoist, o, crede-mă, nu poate
De-al geloziei chin să se dezbare!
Asemeni om ți-ar trece cu vederea
Avere, rang, onoruri. Se gîndește
Că astea, dac-ar vrea, le poate-avea
Prin stăruință și ceva noroc.
Dar ceea ce natura doar îți dă,
Și n-ai putea-o-n nici un fel avea,
Nici prin strădanii, trudă, nici prin aur,
Prin spadă,-nțelepciune-ori stăruință,
Nu, asta nu ți-o iartă niciodată.
Și nu m-ar pizmui? Un dîrz ce-ar vrea
Să ia cu-asalt a muzelor favoare?
El, care, fiindcă-nșiră gîndurile
Poeților, se crede el poet?
Mai lesne mi-ar ierta el, cred, favoarea

Stăpînului meu, prinţul, deşi-s sigur
Că ar acapara-o pentru el,
Decît talentul cel pe care cerul
L-a dat unui biet tînăr fără sprijin.

LEONORA: O, de-ai vedea atît de clar ca mine!
Te-nşeli; nu este-aşa cum îl vezi tu!

TASSO: Mă-nşel asupra lui? Cu-atît mai bine;
Îl socotesc duşmanul cel mai aprig.
Aş fi nemîngîiat să trebuiască
Să-mi îndulcesc părerea. Nebunie
Să judeci drept în orice-mprejurare;
Înseamnă-atunci ca propria-ţi persoană
Să-ţi nimiceşti. Dar oamenii sînt, oare,
Atît de drepţi cu noi? Nu, sigur nu.
În eul său îngust îşi simte omul
Două porniri: sînt ura şi iubirea.
Nu-i trebuie şi noaptea ca şi ziua?
Şi somnul ca şi veghea? Omu-acesta
De-acuma înainte o să fie
Obiectul urii mele ne'mpăcate.
Sînt foarte bucuros că pot să-l judec
Din ce în ce mai rău.

LEONORA: Numai atît
Că-n felu-acesta, drag prieten, nu văd
Cum ai trăi la curte-n viitor,
Îl ştii ce-nseamnă, trebuie să-nsemne.

TASSO: O, ştiu de mult în ce măsură sînt,
Frumoasă-amică, de prisos aicea.

LEONORA: Dar nu eşti, nu; nici n-ai să fii vreodată.
Ştii bine prinţul şi prinţesa cît
De mult doresc aicea să te aibă.
Chiar sora din Urbino, ea, cînd vine,
Aproape tot atît de dragul tău
Ca şi de dragul lor îi vizitează.
Ţin toţi la tine, toţi te preţuiesc,
Nici unul nu e-n tine să nu creadă.

TASSO: Ce-ncredere e asta, Leonora?
Dar despre stat a discutat vreodată
Cu mine, serios? De cîte ori
Era ceva şi în prezenţa mea
Se sfătuia cu sora şi cu alţii,

Nimic nu mă-ntreba, ci auzeai:
Să vină-Antonio! Să-i scriem lui
Antonio! Să-ntreb și pe Antonio!

LEONORA: Te plîngi, în loc să mulțumești! Dar dacă
Binevoiește să-ți acorde astfel
O libertate necondiționată,
Înseamnă că-n măsura cea mai mare
El te cinstește.

TASSO: Da, netulburat
Mă lasă, și în tihnă, căci socoate
Și crede că nu-i pot fi de folos!

LEONORA: Ești de folos chiar fiindcă stai în tihnă.
Aduni într-una-n tine griji, mîhniri
Și ți le strîngi la piept ca pe-un copil!
Mă tot gîndeam... de ce nu aș gîndi-o
Așa cum văd? Da, raiu-acesta unde
Norocu-a vrut să te sădească nu ți-e
De fel prielnic. Tasso, e un sfat!
Să spun ce cred? Mai bine ai pleca...

TASSO: Nu, nu-ți cruța bolnavul, soră dragă!
Întinde-i leacul, fără să te uiți
Că e amar. Ci să se lecuiască,
Atît să te gîndești, dacă-mi vrei leacul.
Și eu văd bine că s-a terminat.
Tot eu să-l iert pe el, el nu mă iartă!
Nevoie au de el, de mine, nu!
El e-nțelept, eu, din păcate, nu sînt.
Lucrează-n contra mea, eu nu-ncerc
Nimic să fac la fel. Se uită calm
Prietenii, văd lucrurile-n glumă,
Abia se-mpotrivesc, nu iau măsuri.
Crezi că ar fi să plec? Eu cred la fel.
Vă las cu bine. Am să-ndur și asta.
Vă despărțiți de mine, o, dac-aș avea
Și eu puterea și curajul vostru,
Să pot să mă despart de voi ușor!

LEONORA: Vezi mult mai clar din depărtare totul,
Tot ce prezent fiind îți pare turbur.
Îți vei da seama cît de scump ne-ai fost
Aicea, tuturor, și cît preț are
Credința-adevăraților prieteni
Și cum nu e în stare lumea largă
Pe cei apropiați să-nlocuiască.

TASSO: Rămîne de văzut! De mic, pe oameni
Îi știu ce lesne-n drum te-abandonează
Și singuri își urmează drumul propriu,
Ca soarele, ca luna și alți zei.
LEONORA: De-ai vrea să mă asculți, vezi, nu mai trece
Prin trista experiență înc-o dată.
Ascultă-mi sfatul: du-te la Florența
Întîi și-ntîi; prietenește-acolo
De o prietenă vei fi-ngrijit.
Fii sigur, am eu grijă-n două zile
Mă duc la soțul meu, acolo unde
Vom încerca o mare bucurie
De te-oi aduce să te-avem cu noi.
Ce să-ți mai spun? Mai e nevoie, cînd
Tu știi de care prinț ai să te-apropii,
Și știi ce oameni mari ai să-ntîlnești
În splendidul oraș, și ce femei!
Taci? Stai pe gînduri? Nu te hotărăști?
TASSO: E minunat ce-mi spui și corespunde
În tot dorinței ce-o nutream în taină.
Dar vestea-i nouă. Dă-mi, te rog, răgazul
Să mă gîndesc. Și-am să-ți răspund îndată.
LEONORA: Cu ce speranțe plec și pentru tine,
Și pentru noi, și pentru casa asta!
Gîndește! După ce vei fi gîndit,
Cu greu ai să gîndești ceva mai bun.
TASSO: Doar una, draga mea, aș vrea să știu:
Prințesa cum mă judecă, răspunde-mi!
E supărată rău? Ți-a spus ceva?
Mă crede vinovatul? Spune-mi drept.
LEONORA: Îți știe firea, și atunci te iartă.
TASSO: Mă vede mai prejos? Nu m-amăgi!
LEONORA: Nu pierzi așa favoarea-unei femei!
TASSO: Ar fi, crezi, bucuroasă dacă plec?
LEONORA: De-ar ști că-ți este ție bine, sigur.
TASSO: Ce crezi, favoarea prințului aș pierde-o?
LEONORA: Pe-a lui bunăvoință să te bizui.
TASSO: Deci singură prințesa va rămîne?
Tu pleci; în ochii ei cît de puțin
Aș însemna, tot însemnam ceva.
LEONORA: Ca un tovarăș drag ni-e gîndul că
Prietenul e fericit departe.
Și-așa vei fi: te și văd fericit;

De-aicea vei pleca satisfăcut.
Vrea prințul ca Antonio să te-mpace.
Îi pare și lui rău de-asprimea gravă
Cu care te-a rănit. Te rog, primește-l
Frumos și calm îndată ce-o veni.

TASSO: În orice sens sînt demn să-i stau în față.

LEONORA: O, dac-ar fi să-ți pot deschide ochii
Nainte de plecare, dragul meu,
Că nimeni nu-ți vrea rău-n statul ăsta,
Că nimenea în taină nu te sapă!
Te-nșeli; și cum spre-a lumii bucurie
Clădeai imagini, tu urzești acuma
O pînză prea-ciudată, doar spre-a-ți face
Rău ție însuți. Eu voi face totul
S-o sfîșii, ca să poți păși în voie
Pe calea minunată-a vieții tale.
Rămîi cu bine,-aștept cuvîntul bun!

SCENA A TREIA

TASSO *singur:* S-o recunosc, nu mă urăște nimeni,
Și nimeni nu-mi vrea rău; iar uneltiri
Și pînze stranii care se urzesc
Și se-mpletesc sînt doar în capul meu.
S-o recunosc că n-am dreptate, că
Nedreptățesc pe unii ce n-ar fi
Să-i supăr eu. Și chiar în clipa cînd
Dreptatea mea îmi iese la lumină,-n
Același timp cu viclenia lor!
S-o recunosc adînc mișcat că prințul
Din plin favoarea lui îmi dovedește
Și-mi dă măsura darurilor sale,
În timp ce, slab destul, îngăduiește
Dușmanilor să-i amăgească ochiul
Și să-i forțeze oarecum și mîna.

Că e-nșelat, nu vede; și că sînt
Înșelători, nu eu pot să-i arăt.
Și-atuncea, ca în voie să se-nșele,
Și ei ca să-l înșele pe-ndelete,
Eu trebuie să tac, chiar să cedez!

Și cine mă-mbulzește-acum cu sfaturi,
Cu-ndemnuri înțelepte și mieroase?
Lenora chiar, Lenora Sanvitale,
Prietena duioasă! Ha, te știu eu!
De ce m-am încrezut în ea vreodată?
Nu-i sinceră, oricît s-ar strădui
Să pară prin dulcegării, prin gesturi
Și viclenie. Nu, dintotdeauna
O știu tot furișîndu-se, tot falsă,
Cu ochii țintă numai la favoruri.

Ce-ades am vrut să m-amăgesc eu însumi
Și-asupra ei! Și-n fond, tot vanitatea
M-a amăgit! Dar fie,-am cunoscut-o,
Și îmi ziceam în mine măgulit:
Așa o fi cu alții, dar cu tine
E sinceră și-n sfaturi, și-n păreri.
Îmi dau acuma seama, vai, tîrziu:
Eram favorizat, și-atunci, firește,
Se da pe lîngă mine. Azi, cînd cad,
Ca și norocul, spatele-mi întoarce.

Unealtă a dușmanului acum,
Șerpoaica mică limbile își joacă
Pe-un gînd pieziș, cu mlădieri de tonuri.
Ce drăgăstoasă! Cum n-a fost nicicînd.
Cuvintele la inimă-ți mergeau.
Dar prea mult timp n-a prins nici lingușirea:
Simțeam că-i falsă; prea-i sta scris pe față
Că spune altceva decît gîndește.
Așa de lesne-l simt pe cine-o vrea
În inimă să-mi intre și n-o face
Din inimă! Să plec de-aci? Să plec
Cît pot eu mai degrabă la Florența?

De ce chiar la Florența? Da, e clar.
E-n floare noua casă de 'Medici[14],
Nu chiar fățiș vrăjmașă cu Ferrara.
Dar și pe cei mai nobili tot îi roade
Invidia și-i ține depărtați;
Iar de mi-o acorda vreun nobil prinț
De-acolo o favoare mare, cum
Ar fi de așteptat, curteanu-aci

M-ar şi pîrî că sînt necredincios,
Că sînt ingrat, şi-ar reuşi uşor.

Plec, de plecat, dar nu cum credeţi voi.
Plec decît v-aţi gîndi voi mai departe.

Ce fac aici? Şi cine mă reţine?
O, cum am înţeles orice cuvînt
Pîndit pe buzele Eleonorei!
Din zbor l-am prins silabă cu silabă,
Sînt sigur că-i cunosc prinţesei gîndul.
Da, da, e-adevărat, oricît mă doare:
Mă lasă bucuros să plec de-ar şti
Că mi-este mie bine. O, mai drag
Mi-ar fi de m-ar urî, chiar de-aş pieri
Şi eu cu binele cu tot! O, da,
Mai bine moartea decît nepăsarea
De gheaţă ce mă-ndepărtează. Plec.
Şi-acum ia seama ca să nu te-nşele
Cumva prietenia aparentă,
Căci nimenea nu poate să te-nşele
Atîta timp cît nu te-nşeli tu însuţi.

SCENA A PATRA

Antonio, Tasso

ANTONIO: Vin, Tasso, să-ţi vorbesc, de te-nvoieşti
În linişte deplină să m-asculţi.
TASSO: Fiindu-mi interzisă-orice-acţiune,
Nu pot decît să stau şi să te-ascult.
ANTONIO: Sînt bucuros că te găsesc mai calm
Şi-ţi pot vorbi cu inima deschisă.
Dezleg întîi din voia princiară
Puţinul ce-ţi părea că-ncătuşază.
TASSO: Tot bunul-plac e cel ce mă legase.
Primesc, şi nu cer nici o judecată.
ANTONIO: Din partea mea îţi spun atît: se pare
Că te-am rănit adînc prin ce ţi-am spus,
Mai mult decît îmi dasem însumi seama
În propria-mi pornire. Însă nu ştiu
Să fi ieşit din gura mea injurii,

Ca gentilom n-ai să-ți răzbuni nimica
Și sper, ca om, să nu-mi refuzi iertarea.

TASSO: La ce-aș căta ce doare mai adînc:
Mîhnirea sau insulta? Prima-ți intră
Pînă-n rărunchi, a doua numai pielea
Ți-o zgîrie. Insulta se întoarce
Asupra cui a vrut să ofenseze.
O spadă cumsecade mînuită
Împacă divergența de păreri,
Dar inima mîhnită greu o vindeci.

ANTONIO: E rîndul meu acuma să insist;
Nu da-napoi, ascultă-mi rugămintea
Și-a prințului ce m-a trimis la tine.

TASSO: Știu care-i datoria mea: cedez,
Și-n limita putinței mele, iert!
Poeții spun c-ar fi pe lume-o lance[15]
Care tot ea prin atingerea-i închide,
Prietenească, rana ce-a făcut-o.
E-un dar ce-l are graiul omenesc;
Și n-am de gînd să-i stau eu împotrivă.

ANTONIO: Îți mulțumesc, și-aș vrea bunăvoința-mi
S-o pui prietenește la-ncercare
Acum chiar. Spune-mi, ce fel aș putea
Să-ți fiu de vrun folos? Și am să-ți fiu.

TASSO: La timp mă-mbii cu ceea ce-mi dorisem:
Tu mi-ai redat acuma libertatea;
Ajută-mi să mă folosesc de ea.

ANTONIO: Ce vrei să spui? Vorbește-mi lămurit.

TASSO: Știi, cred, că mi-am sfîrșit poemul meu;
Dar mai e mult spre-a fi desăvîrșit.
L-am înmînat azi prințului, sperînd
Să-i fac o rugăminte totodată;
Pe mulți prieteni i-aș putea găsi
Acum la Roma. Parte și-au expus
Păreri asupra unor episoade,
Așa,-n scrisori. M-am folosit de multe,
Dar despre unele mai stau la gînduri.
Ar fi pe ici, pe colo părți pe care
Nu le-aș schimba cît timp nu mă conving
Mai mult ca pîn-acum că e nevoie.
Dar astea prin scrisori doar nu se poate.
Cînd ești de față, altfel te-nțelegi.

Gîndisem azi să pot să-l rog pe prințul;
Nu s-a putut, acuma nu-ndrăznesc,
Și sper să am prin tine un concediu.

ANTONIO: Nu-i potrivit, cred, să te depărtezi
În clipa tocmai cînd, sfîrșind lucrarea,
Îți fac cinstiri și prințul, și prințesa;
O zi de har e-o zi ca secerișul:
Te pui pe lucru cum se coace grîul.
Te depărtezi, nu mai cîștigi nimica,
Ba poate pierzi chiar și ce-ai cîștigat.
Prezența e-o puternică zeiță:
Învață s-o cunoști. Rămîi pe loc.

TASSO: De ce m-aș teme?! Doar Alfonso-i nobil.
De cînd îl știu a fost mărinimos.
Ce sper și-aștept din inimă să-mi deie
Nu-i cer prin vicleșug, nici prin favoare;
Nimic n-aș vrea să-mi dea de care-apoi
Să-i pară cumva rău că mi l-a dat.

ANTONIO: Dacă-i așa, nu-i cere chiar acuma
Să pleci. Căci știu că bine n-o să-i pară.
Cred chiar că nu-ți va da-nvoirea lui.

TASSO: Mi-o dă, sînt sigur, dacă-l rogi tu mult.
Putința e la tine, doar să vrei.

ANTONIO: Dar care e temeiul? Ce să-i spun?

TASSO: Poemul ia-l ca bază-n tot ce-i spune.
E lăudabil ce dorim, chiar și
Cînd țelul mult rîvnit ne depășește.
Mi-am dat silința-ntreagă, osteneala
Și bucuria zilelor senine
Și tainicul cuprins al nopților
Le-am închinat piosului poem.
Modest gîndeam să urc spre marii oameni
Din alte vremi, și-n cuget cutezam
Să-mi pot trezi din somn contemporanii[16]
La fapte mari, să pot simți cu-o demnă
Armată de creștini primejdiile
Și slava ce-ar urma războiul sfînt.
Iar cîntul de-o trezi pe cei mai buni,
De cei mai buni să fie-atunci și demn.
Lucrarea lui Alfonso-i sînt dator!
Să-i fiu dator vreau și desăvîrșirea!

ANTONIO: Și tocmai el și-ai lui te-ar îndruma
La fel de bine ca și cei din Roma.

Desăvîrşeşte-ţi opera aici,
La Roma du-te doar să-ţi guşti izbînda.

TASSO: Alfonso-ntîi m-a inspirat, şi sigur
El va avea şi ultimul cuvînt.
La sfatul lui şi-al celor competenţi
Din jurul lui ţin mai presus de toate:
Voi să decideţi cînd acei din Roma
Nu vor fi reuşit să mă convingă.
Dar trebuie să-i văd. Gonzaga[17] mi-a
Şi convocat un cerc de critici căror
Să mă prezint. Şi ard de nerăbdare.
Flaminio de' Nobili[17], Angelio
Da Barga[17], Antonian'[17], Speron Speroni[17];
Îi ştii, desigur. Numai nume mari!
Mi-nspiră şi încredere, şi teamă,
Mă plec cu drag la judecata lor.

ANTONIO: La tine te gîndeşti; la prinţ, de fel;
Dar eu îţi spun că n-are să te lase,
Iar dac-o face-o, nu-i cu voie bună.
Doar n-ai să-i ceri un lucru pentru care
Cu greu se va-nvoi să ţi-l acorde.
Cît despre mine, spune drept, ai vrea
Să-ţi mijlocesc ceva ce dezaprob?

TASSO: Întîia rugăminte mi-o refuzi
Cînd vreau prietenia să-ţi încerc?

ANTONIO: Prietenia cea adevărată
Se dovedeşte-ntr-un refuz la vreme,
Pe cînd iubirea-adesea îţi acordă
Un bun dăunător, căci ţine seama
Mai mult de voia celui care cere
Decît de fericirea lui, desigur.
În clipa asta, după cîte văd,
Nu-ţi pare bun decît ce vrei cu-ardoare,
Şi tot ce-ai hotărît, ai vrea pe dată.
Cel care se înşeală-ntotdeauna
Cu violenţa-nlocuieşte fapta,
Puterea şi-adevărul ce-i lipsesc.
Mă simt dator pe cît îmi stă-n putinţă
Să-ţi stîmpăr graba care-ţi dăunează.

TASSO: De mult mi-i cunoscută tirania
Prieteniei, dintre toate cea mai
Cu greu de suportat. Prin faptul doar

Că judeci tu într-alt fel, și deduci
Că ai dreptate tu. Bun, să admitem
Că binele mi-l vrei. Nu-mi cere, însă,
Numai pe calea ta să mi-l găsesc.

ANTONIO: Cu sînge rece deci ții să-ți faci răul,
Deplin încredințat, cu mintea trează?

TASSO: De toată grija asta te scutesc.
N-ai să mă ții pe loc cu-așa motive.
Sînt liber declarat, această ușă
Ce duce către prinț îmi stă deschisă.
Rămîne să alegem: tu ori eu!
Căci prințul pleacă. Nu e de pierdut
Nici un minut, hai, iute! Dacă nu
Mergi tu, mă duc eu, fie orice-ar fi!

ANTONIO: Dă-mi doar puțin răgaz; atîta-ți cer.
Să așteptăm pîn' ce se-ntoarce prințul.
Doar astăzi nu!

TASSO: Nu! Chiar în clipa asta
De s-ar putea. Și marmura mă arde
De sub picioare. N-am să-mi mai găsesc,
Pîn' ce nu m-oi vedea la drum, astîmpăr,
Și praful de pe drum m-o-nvălui.
Te rog dar, vezi și tu cum îmi lipsește,
Cu prințul să vorbesc acuma, calmul,
Asemeni vezi – cum să-ți mai pot ascunde –
Că-n clipa asta nu-mi mai sînt stăpîn.
Nici eu și nici o altă forță-n lume
În lanțuri doar să mă puteți reține.
Alfonso nu-i tiran. M-a achitat.
A fost un timp cînd l-ascultam cu drag,
Dar astăzi nu pot. Dați-mi numai astăzi
Iar libertatea, ca să-mi vin în fire!
Cît de curînd mă-ntorc la datorie.

ANTONIO: Încep să mă-ndoiesc. Dar ce pot face?
M-am molipsit de nebunia ta.

TASSO: Ca să te cred că binele mi-l vrei,
Obține-mi ce doresc, ce-ți stă-n putință,
Iar prințul o să-mi deie drumul fără
Să-i pierd nici sprijinul, și nici favoarea.
Ce-ndatorat ți-aș fi și pentru-aceasta!
Dar dacă tot îmi porți o veche pică
Și vrei de-aicea să mă izgonești

Ca să mă irosesc în lumea largă,
Atunci fii ca acum și pune-mi stavili.

ANTONIO: De-i scris ca, totuși, Tasso, să-ți fac rău,
Am să pornesc pe drumu-ales de tine.
A cui este dreptatea vom vedea!
Ții mult să pleci. Ți-o spun mai dinainte:
De cum te-ai depărta de casa asta,
Inima ta-ți va cere să te-ntorci,
Iar încăpățînarea te va-mpinge
Să fugi tot mai departe. Doar durere,
Tristeți, dezamăgiri te-așteaptă-n Roma,
Și ai să-ți pierzi și-aici, și-acolo rostul.
Nu ți-o mai spun ca să te sfătuiesc,
Îți spun doar ce te-așteaptă pe curînd,
Rugîndu-te de-acuma să recurgi
La mine-n cazul cînd ar fi să suferi.
Și-acum mă duc la prinț, precum mi-o ceri.

SCENA A CINCEA

TASSO *singur:* Da, du-te numai, du-te sigur că
Ai să mă-nduplеci, cum ți-ai pus în gînd.
Învăț să mă prefac; mi-ești un maestru
Neîntrecut, iar eu învăț ușor.
Da, viața ne silește să părem,
Să fim chiar ca acei pe care, mîndri,
Cîndva disprețuiam. Ce clar mi-apare
Întreaga artă-a intrigilor curții!
Antonio umblă să mă izgonească,
Dar fără să se-arate. Face-atuncea
Cînd pe-nțeleptul, cînd pe cel ce cruță,
Să par cît mai bolnav și mai stîngaci.
Își ia rol de tutore, să mă vadă
Minor măcar, dacă n-a reușit
Să mă silească sclav să fiu, și astfel
Pe prinț și pe prințesă îi înșală.

Reține-l, cred că-i spune, cînd natura
L-a dăruit c-un har atît de mare!
Atît că, din păcate,-naltul har

L-a însoțit cu unele cusururi:
Ne'nduplecat de mîndru, prea pornit
Și iute la mînie, fire-nchisă.
Nimica de făcut, căci a vrut soarta
Să-l facă-așa, un exemplar unic.
Rămîne doar să-l luăm așa cum este
Și să-l răbdăm, să-l îndurăm și poate
Că-n viitor, ca dar neașteptat,
Ne va mai da și cîte-o bucurie.
Dar din ce este nu-l mai poți schimba;
Cum s-a născut, același o să moară.

Și să-l mai recunosc eu pe Alfonso
Dîrz cu dușmanii, drept pentru prieteni?
Să-l recunosc cum s-a purtat acum?
Nefericirea mea mi-o recunosc doar.
E soarta mea ca, orișicine-ar fi
Rămas pe veci statornic pentru alții,
Cu mine, ca un suflu să se-ntoarcă,
Și-ntr-un minut să-mi fie un potrivnic.

Căci nu sosirea omului acesta
Mi-a nimicit destinul într-o clipă?
Tot edificiul fericirii mele
Cu el l-a năruit din temelii?
De-a fost s-o aflu, iată, azi o știu!
Cînd toți veneau spre mine, astăzi toți
Mă părăsesc. Cînd toți se străduiau
Să mă atragă, să mă aibă-aproape,
Cu toți azi mă resping, mă ocolesc.
De ce? El ține, oare, cumpăna, el singur,
Și-a meritului meu, și a iubirii
Ce altădată mi se da din plin?

Da, toți mă părăsesc! Și tu, și tu,
Prințesa mea iubită, fugi de mine!
În clipe-atît de-amare, nu, n-a dat
Măcar un semn de vreo bunăvoință.
Am meritat din partea ei? Sărmane,
Ca s-o adori părea că-ți e firesc!
La glasul ei simțeam cum un fior
Mă răscolește tainic pînă-n suflet.
Dac-o zăream, pîn' și lumina zilei

Se-ntuneca; simţeam că fără vrere
Mă cheamă ochii, gura ei. Genunchii
Abia mă mai ţineau. Îmi adunam
Puterile din mine să stau drept,
Să nu-i cad la picioare. Cu ce greu
Puteam iar să-mi revin din ameţeală!
O, inimă, fii tare! Ţine-ţi firea
Şi-n cumpăna aceasta! Da, şi ea!
Mă-ndur s-o spun! Şi tot nu-mi vine-a crede,
O cred şi, totuşi, parcă nu mi-aş spune-o.
Şi ea! Şi ea! Da, iartă-i orice vină,
Dar nu te amăgi. Şi ea! Şi ea!

Cuvînt de care-ar fi să mă-ndoiesc
Cît timp mai e un suflu de nădejde,
Te sapi la urmă ca o încheiere
A soartei pe chenarul cel de bronz
Al tablelor durerii gata scrise.
Acum abia sînt tari duşmanii mei,
Acum mi-e luată orişice putere.
Cum să mai lupt cînd ştiu că ea-i acolo,
În tabăra duşmană? Cum să-nfrunt
Cînd nu-mi întinde mîna de departe,
Cînd ochiul ei nu vede c-o implor?
Ce-ai cutezat să-i spui — e adevăr
Nainte să te fi temut de asta.
Nainte deznădejdea să-ţi sfîşie
Simţirea cu o gheară de oţel,
Învinuieşte-ţi numai soarta-amară
Şi nu-nceta să-ţi spui: „Şi ea! Şi ea!“

ACTUL AL CINCILEA

SCENA ÎNTÎI

Grădină

Alfonso, Antonio

ANTONIO: Cum mi-ai cerut, am fost și-a doua oară
La Tasso; de la el mă și întorc.
L-am sfătuit, am stăruit mai mult,
Dar nu-l abați nicicum din hotărîre.
Fierbinte, el te roagă să-i îngădui
Un drum la Roma pentru scurtă vreme.

ALFONSO: Mi-e ciudă, îți spun drept, dar tot mai bine
Să-ți spun că-mi este decît să ascund
Și-apoi să simt că ciuda îmi sporește.
Ar vrea să plece! Bine, nu-l rețiu.
Se duce, vrea să vadă Roma; fie!
Doar Scipio Gonzaga, ori istețul
De' Medici să nu-l ademenească!
Printr-asta e Italia minunată,
Că doi vecini nu pot să nu se-ntreacă
Să se-nconjoare cu artiști de seamă.
Un prinț ce nu și-a strîns talente-n jur
E ca un general fără armată.
Și cine graiul muzelor n-aude
Rămîne un barbar, oricine-ar fi.
Mi l-am găsit pe Tasso, l-am ales,
Sînt mîndru să mi-l știu supus al meu.
Cînd am făcut atîtea pentru dînsul,
N-aș vrea să-l pierd chiar fără nici un rost.

ANTONIO: Îmi pare rău că numai eu port vina
Acelor întîmplate azi aicea.
Nici n-am de gînd greșeala să-mi reneg,

Rămîne bunătatea ta s-o ierte.
Dar dac-ar fi să crezi că n-am făcut
Tot ce îmi stă-n putință să-l împac,
Aș fi nemîngîiat. Privește-mă
Cu-ngăduință iar, să-mi pot veni
În fire și să cred din nou în mine.

ALFONSO: Antonio, fii pe pace. N-am de gînd
În nici un fel să-ți fac o imputare.
Îi știu prea bine firea lui pornită
Și știu și ce-am făcut eu pentru el
Și cît l-am păsuit, uitînd cu totul
Că eu eram în dreptul să pretind.
Se poate stăpîni un om în multe,
Dar ce-i stă scris în fire, doar nevoia
Și timpul i-ar putea-o stăpîni.

ANTONIO: Cînd pentru unul se-ostenesc mai mulți,
Se cade și-acel unu să se-ntrebe
Cu ce-ar fi să le fie de-un folos.
Cel ce s-a cultivat din prisosință
Și strop cu strop și-a însușit știința
Și cunoștințe, cît e-ngăduit
Să știm, n-ar fi dator cu-atît mai mult
Să se-nfrîneze? S-a gîndit măcar?

ALFONSO: Nu ni-e nici dat s-avem o clipă pace.
Cînd să ne bucurăm de ea, ne vine
Ori un dușman să ne-ncercăm curajul,
Ori un prieten să-ncercăm răbdarea.

ANTONIO: Dar, oare, omul își îndeplinește
Întîia datorie: să-și aleagă
Cum se cuvine hrana, căci natura
Nu l-a făcut jivină mărginită?
Ori ispitit se lasă, cum copiii
Aleargă numai după ce le place?
Cînd și-a turnat vreodată apă-n vin?
Cu lăcomie-nfulecă la dulciuri
Și trufandale, băuturi spirtoase,
Se plînge-apoi că e mahmur, că-și simte
Tot sîngele în cap; și are toane,
Și-și blestemă cînd firea, cînd norocul!
În cîte rînduri știu că l-am văzut
Certîndu-se amarnic cu-al său medic.
Ar fi să rîzi, de-ar fi ceva ridicol,
Cînd suferi tu, să chinuiești pe alții.

„Ce rău îmi e“, spunea pe-un ton și jalnic,
Și înciudat. „Vă lăudați cu știința;
Mă vindecați?“ „Da“, medicul răspunde,
„Ferește-te de asta, asta.“ „Nu pot.“
„Ia doctoria asta.“ „Nu, mi-e silă,
E groaznică, mi se zbîrlește părul!“
„Bea numai apă.“ „Apă? Niciodată!
De apă fug mai rău ca un turbat.“
„Atuncea n-am ce-ți face!“ „Cum, de ce?“
„Pentru că răul o să fie tot
Mai rău, și poate n-ai să mori, dar zi
De zi îți crește chinul.“ „Da, poftim!
La ce mai sînteți doctori? Știți ce am;
Ar fi ca măcar leacul să vă fie
Gustos, să nu am de suferit
Și pentru ca să scap de suferință!“
Surîzi și tu. Cu siguranță, totuși,
Ai auzit-o chiar din gura lui.

ALFONSO: De cîte ori, și veșnic i-am iertat-o!

ANTONIO: E cert c-o viață fără pic de cumpăt,
Ce ne dă vise rele și spăimoase,
Ne-arată năluciri și-n plină zi.
Nu-s năluciri tot ce-i năzare-ntr-una?
Unde se duce, nu, că-l urmăresc
Dușmani. Nu este om să-i vadă geniul,
Că-l pizmuiește. Cum l-a pizmuit,
Urmează-apoi și ura, și prigoana.
Nu ți s-a plîns tot el de lacăt spart
Și de scrisori ce i-ar fi fost oprite,
De-otravă și pumnal? Ce nu-i năzare?
A vrut să cercetezi; n-ai cercetat?
Și ce-ai găsit? Nimic, nici pomeneală.
Nu-i prinț să-l poată ocroti-ndestul,
Nu-i nimenea în care să se-ncreadă.
E om să-i afli tihnă, mulțumire,
Ori să te-aștepți să-ți dea vreo bucurie?

ALFONSO: Ar fi cum spui, Antonio, dacă-n dînsul
Eu mi-aș vedea doar interesul meu.
Am avantajul eu că nu aștept
Să trag foloase, și cu orice preț.
Nu-ți folosește-orice-n același fel.
Cînd ai mai multe-n gînd, ia orice lucru

La rostul lui, și-atunci îi vezi folosul.
Eu de la Medici am învățat-o,
Și papii chiar ne-au propovăduit-o.
Cu cîtă indulgență și răbdare,
Cu cîtă-ngăduință-au sprijinit
Talente ce păreau că n-au nevoie
De sprijinul lor larg, și o aveau!

ANTONIO: Alteță,-abia în greul vieții știm
Să punem preț pe bunurile vieții.
Prea tînăr, și-a ajuns prea multe ținte,
De ele să se bucure cu cumpăt.
O, dac-ar fi ca să-și cîștige singur
Ce-acum i-ntinzi cu mîna larg deschisă,
S-ar strădui ca un bărbat, și-apoi
El s-ar simți treptat satisfăcut.
Un gentilom sărac și-ar socoti
Ajuns cel mai de seamă ideal
Cînd vre un nobil prinț și l-ar alege
Curtean, și cu o mînă generoasă
L-ar scoate din nevoi. Cînd i-ar mai da
Și-ncrederea, favoarea să-l ridice
Naintea celorlalți de el alături,
Război, misiuni ori schimburi de păreri,
Un om modest ar ști să-și prețuiască
Norocul și ar fi mulțumitor.
Pe lîngă toate, Tasso-are norocul
Cel mai de preț ca tînăr: că îl știe
Și-n el nădăjduiește țara lui.
Să crezi că numai de prea mult noroc
E-așa capricios precum se-arată.
Cînd va veni, să-l lași frumos să plece:
Dă-i timp să-și cate-n Roma ori în Neapol,
Oriunde-o crede, ce-i lipsește-aici
Și ce-o să regăsească doar aicea.

ALFONSO: Dar el se-ntoarce-acuma în Ferrara?

ANTONIO: Ar vrea să mai rămînă-n Belriguardo.
Așteaptă un prieten să-i trimită
Ce-ar mai avea nevoie pentru drum.

ALFONSO: Atunci e bine. Sora mea să plece
Cu Leonora-ndată. Eu, cum plec
Călare,-ajung naintea lor acasă.
Tu vii îndată ce-ai văzut de el.

Dă ordin intendentului să știe
Că Tasso în palat poate rămîne
Oricît va vrea, pîn' ce i-o pregăti
Prietenul bagajul. Noi i-om da
Scrisorile pe care i le scriu
Acuma, pentru Roma. Vine! Du-te!

SCENA A DOUA

Alfonso, Tasso

TASSO *reținut:*
Nicicînd favoarea ta de totdeauna
N-a fost ca pînă astăzi pusă în lumină;
Căci mi-ai iertat ce mi-am permis în preajmă-ți
Nesăbuit, sfruntat, nelegiuit;
M-ai împăcat apoi cu adversarul
Și îmi îngădui, pentru scurtă vreme,
Să plec de lîngă tine, ba, mai mult,
Mi-acorzi favoarea ta și-n viitor.
Pot deci să plec cu-ncrederea deplină,
Nădăjduind că micul meu răgaz
Va alina tot chinul meu de astăzi.
Simt o nevoie să mă-nalț din nou,
Și pe-acel drum pe care, bucuros
Și îndrăzneț, pornisem avîntat,
Încurajat de blînda-ți ocrotire,
S-ajung să fiu iar demn de-a ta favoare.

ALFONSO: Noroc la drum e tot ce-ți pot dori.
Sper să te-ntorci la noi curînd, cu bine,
Și vindecat. De două ori mai mult
Ne-om bucura de fiecare clipă
De care-acuma ne lipsești plecînd.
Vreau și scrisori să-ți dau către prieteni
Și cunoscuți din Roma. Țin nespus
Și-acolo tot pe-un loc cu cei din preajmă-mi
Să mi te știu ținut, așa cum eu
Tot ca al meu te simt, deși departe.

TASSO: Mă copleșește bunătatea ta,
Nevrednicul de mine. Nu cutez
În clipa asta nici să mulțumesc,

Și totuși, viu și cu o rugăminte:
Și-acuma tot poemu-mi stă pe suflet;
Mult am lucrat, făr' de răgaz mi-am pus
Silința și-osteneala. Dar rămîn
Destule lipsuri încă. Bunăoară,
Acolo unde încă mai plutește
Al oamenilor mari, de frunte, spirit,
Acolo-aș vrea din nou școlar să fiu,
Cu-atît mai mult te-ar bucura poemul;
Deci, foile redă-mi, căci mi-e rușine
Să le mai știu așa în mîna ta.

ALFONSO: Doar n-ai să-mi iei chiar astăzi înapoi
Ce azi abia mi-ai dat. Îngăduiește-mi
Să mijlocesc între poem și tine.
Și îți mai spun: te rog să te ferești
Din prea mult zel să nu strici prospețimea
Și-al versurilor tale dulce farmec.
Nu asculta de sfaturi la-ntîmplare.
Mulțimea de idei a multor oameni
Ce-n viață și-n păreri se contrazic,
Poetul o adună înțelept
Și o topește fără să-i mai pese
Că unora dintr-înșii le displace;
Cu-atît mai mult la alții-o să le placă.
Nu zic, într-o măsură oarecare
Să faci și îndreptări pe ici, pe colo
Și, totodată, îți promit că-n scurt timp
Poemul tău îl vei primi transcris.
Cel scris de tine-l vreau în mîna mea,
Abia doar cu surorile-mpreună
Am să mă bucur îndestul de el.
De-l vei aduce mai desăvîrșit,
Ne-om bucura cu-atît mai mult, sau, poate,
Te-om sfătui pe-alocuri, ca prieteni.

TASSO: Mi-e greu, dar viu cu-aceeași rugăminte:
Nu copia aș vrea-o cît mai grabnic.
Nu am alt gînd decît lucrarea mea.
Acestui op sînt dăruit cu totul:
Acuma trebuiește să devină
Tot ceea ce se poate aștepta.

ALFONSO: Aprob pornirea ce te-nsuflețește!
Dar, dragă Tasso, cred că bine-ai face
Întîi, pentru un timp, să te mai plimbi

Şi tu; să vezi, să te distrezi puţin,
Să faci şi tu o cură pentru sînge.
În simţurile tale refăcute
Vei regăsi frumoasa armonie
Ce-acum, în tulbur zel, în van o cauţi.

TASSO: Alteţă,-aşa se pare,-s sănătos
De cum m-oi aşeza la lucrul meu,
Şi ştiu că doar prin munca mea mă vindec.
Mă ştii de mult: în lene şi belşug
Nu sînt la largul meu. Odihna, simt,
Mă odihneşte mai puţin ca toate,
Nu sînt făcut eu să mă las purtat
De elementul moleşeală-al zilei
Pe marea nesfîrşită-a timpului.

ALFONSO: Pe tine orice cugeţi, orice-ai face
Te duce tot în tine. Multe-abisuri
Le sapă soarta jur-prejurul nostru,
Dar inima, cel mai adînc din toate,
Ne-ademeneşte-n ea să ne-nfundăm;
Ascultă-mă şi smulge-te din tine!
Cîştigă omul ce poetu-ar pierde!

TASSO: Zadarnic mi-aş opri pornirea care
Ia zi şi noapte-n mine alte forme.
De-ar fi să nu mai cuget, nici să scriu,
Nici viaţa cred că nu mi-ar fi viaţă.
Opreşte-un vierme borangic să toarcă,
Ştiind chiar că se-apropie de moarte,
Tot deapănă ţesutul minunat
Din ce-are mai adînc, şi nu-ncetează
Pîn' nu se-nchide în sicriul lui.
O, providenţa de ne-ar da şi nouă
O soartă ca a lui, de pizmuit,
Să-ţi desfăşori aripile mai aprig
Spre zări cu soare nou.

ALFONSO: Ascultă, tu
Ne dai plăcerea vieţii îndoit,
Dar eu te rog să-nveţi şi preţul vieţii,
Ce freamătă-nzecit mai mult în tine
Decît în toţi. Rămîi, acum, cu bine!
Cu cît te-ntorci mai repede la noi,
Cu-atît mai mult vei fi binevenit.

SCENA A TREIA

TASSO *singur:* O, inimă, fii tare! Ai fost tare!
Îți vine greu, căci e întîia oară
Cînd vezi și izbutești să te prefaci.
L-ai auzit: nu mai era tot el,
Nu, nici măcar în grai. Părea că-mi sună
Tot graiul lui Antonio-n urechi.
Ia seama. Căci de-acuma înainte
Tot el îți va suna. Vezi și fii tare!
Puțin mai e, și va sfîrși și asta,
Iar cînd înveți tîrziu să te prefaci,
Ai avantaj că ești crezut mai bine.
Da, o să meargă. Tot învață ei.

După o pauză.

Te bucuri prea devreme, iat-o, vine
Suava mea prințesă! Cum mă tulbur!
Privește, a intrat. Și supărări,
Și temeri se preschimbă în durere.

SCENA A PATRA

Prințesa, Tasso; *către sfîrșitul scenei, și* **ceilalți**

PRINȚESA: Vrei să ne părăsești, sau ai de gînd
Să mai rămîi la Belriguardo, Tasso,
Și-abia pe urmă să te depărtezi?
Nădăjduiesc că pentru scurtă vreme
Te duci la Roma.

TASSO: Vreau să mă îndrept
Acolo-ntîi, și, dac-așa cum sper,
Mă vor primi prietenii cu bine,
Mă și apuc, cu grijă și migală,
Lucrarea să-mi revăd în întregime.
Sînt mulți acolo ce cu drept cuvînt
Își zic maeștri-n arte felurite.
În cel mai minunat oraș din lume,
Și piețe, pîn' și pietre nu-ți grăiesc
Ca mii de-ndrumători tăcuți și, totuși,
Prietenoși în măreția lor?

De nu-mi desăvîrşesc poemu-acolo,
Nu-l mai desăvîrşesc în veci. Simt, totuşi,
Că n-am noroc în ce-mi doresc: poemul
Îl voi lucra, dar nu desăvîrşi.
Ah, simt că marea artă ce dă viață
La toţi, iar pe un spirit sănătos
Îl întăreşte şi-l înviorează,
Pe mine mă va prigoni, zdrobi.
La Neapol plec!

PRINȚESA: Îți este-ngăduit?
Mai e-n vigoare încă-ostracizarea[18]
Ce v-alungă, pe tine și-al tău tată.

TASSO: Da, ai dreptate; m-am gîndit la asta.
Plec travestit, îmbrac vreo biată haină
De pelerin ori de cioban. Tiptil,
Prin forfota de mii de oameni din
Oraş, eu singur lesne mă strecor.
Mă duc degrabă către țărm, găsesc
O luntre cu bieți oameni buni, țărani
Veniți la tîrg și care se întorc
Napoi spre casă, oameni din Sorrento[19];
Căci la Sorrent' va trebui s-ajung.
Acolo-i sora mea. Noi doi le-am fost
Părinților și bunul, și durerea.
Stau mai deoparte-n luntre, și, la țărm,
Pornesc tăcut pe potecuță-n sus
Pînă la poarta unde-oi întreba:
Știți unde stă Cornelia? Cornelia
Sersale? Bucuros mă-ndreaptă o
Femeie care toarce, îmi arată
Și casa. Urc poteca tot mai sus,
Se strîng copii privindu-l pe străinul
Cu păru-n vînt și fața mohorîtă.
Ajung la prag, deschisă este ușa
Mai dinainte, intru-acum în casă.

PRINȚESA: Ia seama, Tasso, pînă mai e vreme,
Și vezi în ce primejdie te-afunzi.
Vreau să te cruț; te-aş întreba într-alt fel:
Frumos îți șade să vorbești așa?
Frumos să te gîndești numai la tine,
Și nu și la prieteni, că-i rănești?
Nu știi ce devotat îți e Alfonso?
Ce mult te prețuim și eu, și sora?

Nu te-ai pătruns de asta? N-ai simţit-o?
Cum! Într-o clipă tot s-a năruit?
Dar, Tasso, dacă e să te desparţi,
Nu ne lăsa dureri şi-ngrijorare.

Tasso îi ocoleşte privirea.

E-o mîngîiere cînd unui prieten
Ce pleacă pentr-un timp poţi să-i oferi
Un dar modest, chiar de n-ar fi decît
O haină nouă ori o armă! Ţie
Nu-ţi mai putem nimica da. Arunci
Cu ciudă tot, chiar şi ce este-al tău!
Căuşul pelerinului, toiagul
Şi haina neagră ţi le-alegi tu însuţi.
Să pleci-nadins sărac şi să nu iei
Tot ce ne bucurase laolaltă.

TASSO: Aşadar, nu mă izgoneşti cu totul?
O, dulce zvon, cerească mîngîiere,
Să pot să fiu sub ocrotirea ta!
Îngăduie-mă-aici, la Belriguardo,
Ori du-mă la Consandoli, oriunde.
Cîte castele splendide-are prinţul
Şi cîte parcuri, parcuri îngrijite
Un an întreg şi-n care voi vă duceţi
O zi, şi poate nici o zi, un ceas!
Alegeţi-l pe cel mai depărtat,
Pe-acel unde tot anul nu vă duceţi
Şi este poate ne'ngrijit. Acolo
Să mă trimiteţi. Să fiu omul vostru!
Cum am să văd de pomii tăi! Lămîii
Să-i apăr toamna-n scînduri şi cu ţigle,
Să-i învelesc cu trestii de îngheţ!
Să rîdă-n straturi numai flori frumoase
Şi bine prinse; orişice alee,
Orişice colţ să fie ca un rai!
Tot eu să îngrijesc şi de castel
Şi să deschid ferestrele la vreme,
Picturii să nu-i strice umezeala.
Pereţii-mpodobiţi cu stucatúri
Să-i şterg uşor c-un pămătuf de pene,
Iar lespedea pe jos să strălucească,
Nici pietre, nici olane să nu fugă,

Să nu-ncolțească iarba-n crăpături.

PRINȚESA: Nu mai găsesc nici sfat, nici mîngîiere
În minte pentru tine, pentru... noi.
Mă uit în jurul meu, vreun spirit bun
Să-mi vină-n ajutor, să știe-un leac,
O buruiană, ori o băutură,
Să-ți dea și ție cît și nouă pacea.
Nici sfatul bun din inimă pornit –
Cel mai bun leac din lume – nu mai prinde.
Renunț și plec, dar inima-mi rămîne
Cu tine, dragul meu.

TASSO: O, zei, cum, ea e
Cea care îmi vorbește și mă plînge?
Și ai putut să te înșeli asupră-i?
E cu putință-aici, în preajma ei,
Ca deznădejdea să te prindă-n gheară?
Da, tu ești, tu! Acum sînt iar eu însumi.
Mai spune, să-mi răsune mîngîierea
Din graiul tău. Iar sfatul tău mai dă-mi-l!
Vorbește-mi iar, ce trebuie să fac
Ca fratele să poată să mă ierte,
Și ca tu însăți să mă poți ierta,
Și bucuroși iar să mă socotiți
Printre ai voștri? Spune, o, mi-o spune!

PRINȚESA: Un lucru de nimic ar fi ce-ți cerem,
Dar ție-ți pare că e lumea toată.
Te lasă-n seama noastră, noi, ce-ți sîntem
Prieteni, și nimic nu-ți cerem ție.
Din ce n-ai fi tu însuți, doar atîta:
Tu însuți să te-mpaci cu tine însuți.
Ne bucurăm cînd ai o bucurie
Și ne mîhnim cînd tu o ocolești.
Chiar cînd ne faci să pierdem din răbdare,
Să-ți fim de vreun folos e tot ce vrem,
Dar din păcate nu-i chip dacă însuți
Nu-ntinzi o mînă către mîna care
Se-ntinde iubitoare către tine,
Dar nu este în stare să te-ajungă.

TASSO: Tot tu ești, tu, care din prima dată
Ca sol venit din cer mi-ai răsărit!
O, iartă-i unui ochi de murito r
Cînd, tulburat, nu te mai recunoaște.
Te-am regăsit! Simt cum mi se deschide

Tot sufletul spre veșnică-adorare,
De duioșie inima-mi se umple.
E ea! Aievea ea! Ce simțămînt!
Mă duce-o rătăcire către tine?
E nebunie? Simțămînt atîta
De-nalt încît abia încape-n el
Supremul adevăr, abia încape!
Unicul simțămînt e ce mă face
Să fiu aici, pe lume, fericit;
Unicul care mă nefericea
Cînd rezistam voind să-l izgonesc
Din mine, și luptam cu mine însumi,
Vrînd pasiunii să mă-mpotrivesc
Din răsputeri, sfărmînd și eul meu,
Din care faci și tu cu totul parte.

PRINȚESA: Ca să te-ascult, mai potolește-ți, Tasso,
Ardoarea asta care mă-nspăimîntă.

TASSO: Paharu-ar ține-n loc un vin spumos
Ce crește, fierbe-n el și se revarsă?
Din ce-mi vorbești, îmi crește fericirea,
Din ce-mi vorbești, mai luminos ți-e ochiul.
Ce-adînc schimbat mă simt în sinea mea!
Descătușat de orice frămîntare,
Mă simt un zeu, doar mulțumită ție!
Puteri nespuse simt cum se revarsă
Din graiul tău asupră-mi. Nu mai sînt
Al meu. Nimic din mine nu mai e
Al meu în viitor. Se tulbur' ochii
De-atît senin; de-atîta fericire
Îmi șovăie simțirea. Amețesc.
Cu-o forță de ne'nvins m-atragi spre tine,
Tot sufletu-mi spre tine se avîntă,
Pe veci m-ai cucerit, pe viața-ntreagă
Ființa mea se dăruiește ție!

Se avîntă către ea și o strînge la piept.

PRINȚESA *respingîndu-l și îndepărtîndu-se:* Fugi, du-te!

LEONORA, *care apăruse în fundul scenei, se apropie:*
Ce se întîmplă? Tasso, Tasso!

Iese cu prințesa.

TASSO *cu gînd să le urmeze:* O, Doamne!

ALFONSO *care se apropiase împreună cu Antonio:*
Şi-a ieşit din minţi! Ţineţi-l!

Alfonso iese.

SCENA A CINCEA

Tasso, Antonio

ANTONIO: De-ar fi cum crezi tu de-obicei că eşti
Împresurat tot de duşmani, şi ai
Avea acum pe unu-aci, ce-ar triumfa!
Nefericit ce eşti, nu-mi vin în fire.
Cînd se întîmplă-un lucru-atît de groaznic
Şi ochii-ţi văd asemeni sacrilegii,
Simţi că-ţi stă mintea-n loc, fiindcă n-ai
Cu ce s-asemeni fenomenul ăsta.

TASSO *după o lungă tăcere:*
Fă-ţi meseria mai departe! Văd,
Da, meriţi să se-ncreadă prinţu-n tine.
Fă-ţi meseria, chinuie-mă, haide,
Acuma condamnat că sînt pe-ncetul
Pînă la moarte! Trage de săgeată,
Să pot să-i simt pînă-n rărunchi tăişul
Şi vîrfu-ntors ce carnea mi-o sfîşie!
De preţ unealtă eşti unui tiran;
Da, fă-te ori călău, ori temnicer;
Te-ar prinde bine-asemeni meserie.

cu spatele la Antonio

Te du, tiran ce eşti! Nu te-ai putut
Preface pîn' la urmă! Triumfează!
Ţi l-ai înlănţuit pe sclav în voie,
Ţi l-ai cruţat să-l chinuieşti mai bine.
Piei! Te urăsc, pînă-n adînc mi-e scîrbă
De superioritatea forţei brute
Ce-acaparează tot, şi pe nedrept.

După o pauză.

Pînă la urmă, deci, şi exilat;
Gonit şi exilat — un cerşetor!
M-a-ncununat, gătit să pot fi dus,
Ca vita pentru jertfă, la altar.

Așa mi-au smuls și-n cea din urmă zi,
Prin lingușiri, unicul bun ce-aveam:
Poemul meu, și-acuma nu mi-l mai dau.
În mîna lor e tot ce mai aveam
Ca pretutindeni să mă recomande,
Oriunde să mă mîntuie de foame.
Acuma văd de ce să stau din lucru:
Cu toții conspirați, și tu ești capul.
Poemul să nu-mi pot desăvîrși,
Ca numele și faima mea să moară,
Vrăjmașii să-mi găsească doar cusururi,
Să uite pîn' la urmă toți de mine;
De-aceea să mă pun pe trîndăvie,
De-aceea să mă cruț, să-mi cruț simțirea.
Neprețuiți prieteni, cîtă grijă!
Ce scîrbă mi-a fost pururi de urzirea
Din jurul meu, continuă, din umbră,
Dar ea se dovedește mai de scîrbă.

Și tu, sirenă, care-așa ceresc
Și gingaș m-ai momit, te văd acuma
Ce poți, dar Doamne, -atîta de tîrziu!

Ce bucuroși ne înșelm pe noi,
Cinstind pe ticăloșii ce ne laud'!
Nu, oamenii-ntre ei nu se cunosc;
Se recunosc doar sclavii din galere
Ce gîfîie de-o bancă-nlănțuiți.
Cei care n-au nimica de cerut,
Nimica de pierdut, se recunosc:
Aceia ce se dau drept ticăloși
Și-i iau drept ticăloși și pe-ai lor semeni!
Prudenți, pe semeni vrem să-i ignorăm,
Ca ei, la rîndul lor, să ne ignore.

Cît timp, făcînd pe sfînta, îmi mascai
Pe curtezană, tribulai în voie.
Dar masca a căzut, și-apare-Armida,
Lipsită-acum de farmec: asta ești!
În cîntul meu te-am presimțit pe tine!

Și prefăcuta, mica intrigantă,
Cît de meschină îmi apare-acuma!

Sînt paşii furişaţi foşnind pe lespezi,
Văd cercu-acum în care te-nvîrteşti.
Pe toţi vă ştiu. Mi-ajunge, şi mi-e silă!
De mi-ar răpi mizeria ce am,
Mi-e dragă, căci mi-arată adevărul.

ANTONIO: Stau, Tasso, şi te-ascult înmărmurit,
Măcar că ştiu cum treci, cînd te aprinzi,
Dintr-o extremă-ntr-alta foarte lesne!
În fire vino-ţi! Stăpîneşte-ţi furia!
Insulţi, arunci jigniri peste jigniri,
Ce poate c-au să-ţi poată fi iertate,
Durerea ta de-o fi luată-n seamă;
În veci tu, însă, n-o să ţi le ierţi.

TASSO: O, nu-mi da sfaturi, nu pe-un ton blajin.
Nu vreau înţelepciuni din gura ta!
Ci lasă-mă-n amarul meu; dar nu
Ca să mă liniştesc, şi-apoi să-mi ies
Din nou din minţi. Mă simt zdrobit cu totul,
Pînă-n străfundul sufletului meu.
Trăiesc, sînt sigur, numai ca s-o simt.
Atîta deznădejde mă cuprinde,
Că-n chinul infernal ce mă sugrumă
Blestemu-i doar un geamăt năbuşit.
Ah, vreau să plec; de vrei să-mi dovedeşti
Că eşti cinstit, dă-mi drumu-acum, îndată.

ANTONIO: În starea asta nu te pot lăsa;
Şi dacă ţie cumpătu-ţi lipseşte,
Răbdarea mie n-are să-mi lipsească.

TASSO: Devin deci prizonierul tău din nou?
Bun, mă predau şi isprăvim odată!
Nu mă împotrivesc, şi mi-e mai bine.
Pot cu durere să-mi repet măcar
Ce minunat era tot ce-am pierdut
Din vina mea! Se duc, o, doamne sfinte,
Se duc şi parcă văd în urma lor
Tot praful de sub roţi ce se ridică!
Nainte-s călăreţii! Se tot duc.
Se duc mereu. Eu n-am venit de-acolo?
Nu se mai văd; sînt supăraţi pe mine.
Să mai sărut o dată mîna lui
Şi să-mi mai iau o dată bun rămas!
O dată să mai pot să-i spun: Iertare!
Să-l mai aud: Da, du-te, eşti iertat!

Dar nu-l aud, în veci nu-l mai aud.
Un bun rămas, atît, și plec îndată.
Atîta să-mi mai iau! O, dă-mi, redă-mi
Putința să te văd o clipă numai!
Și poate că mă vindec iar. Dar nu,
M-a izgonit, m-a exilat. Eu însumi
M-am exilat. Și glasu-i niciodată
Eu n-am să-l mai aud; privirea lui
N-am s-o mai întîlnesc de-acu-nainte.

ANTONIO: Lasă-un bărbat, nu fără de simțire
La suferința ta, să-ți amintească:
Nu ești nefericit pînă-ntr-atîta.
Fii mai bărbat! Tu prea te lași învins!

TASSO: Dar sînt nefericit chiar cît arăt?
Atît de slab cît stau în fața ta?
E totul, deci, pierdut? Ca un cutremur,
Durerea prefăcu tot edificiul
Într-un morman sinistru de moloz?
Nu mi-a rămas un dar, talentul, oare,
Să mă distragă-n mii și mii de feluri?
S-a stins în mine orișice avînt
Ce mă însuflețea? Sînt un nimic?
Nimica nu mai sînt? Nu. Toate sînt
Ce-au fost. Eu singur doar, eu sînt nimica.
Eu – smuls din mine, mi-a fost smulsă ea.

ANTONIO: Și chiar dacă te crezi pierdut cu totul,
Compară-te și-atunci, și te cunoaște!

TASSO: La vreme mi-amintești. Nu-mi vine-o pildă,
Nici una din istorie-n ajutor?
Nu-mi vine-n minte nici un om de seamă
Ca să fi pătimit cu mult mai mult,
Să mă compar cu el, să-mi viu în fire?
Nu, totul e pierdut. Tot ce-mi rămîne
E lacrima, pe care am primit-o
În dar de la natură, doar durerea,
Doar strigătul cînd omul nu mai poate
În cele de pe urmă să mai rabde.
Iar darul meu suprem pentru durere
E graiul, melodia, ritmul, rima
Să-mi pot jeli adîncul suferinței.
Și dacă-n chinuri omul amuțește,
Mie mi-e dat să cînt, să spun ce sufăr.

Antonio se apropie de el și-i ia mîna într-a lui.

Om generos! Stai liniștit și tare,
În timp ce eu par valul în furtună.
Dar ia aminte, nu te ține mîndru
De forța ta! Atuncea cînd natura
Dură această stîncă, dărui
Și valului fluiditatea lui.
Trimite ea furtuna, valul fuge,
Cotește, saltă, spumegînd se-azvîrle.
Ce soare de minune se-oglindea
În val, cum odihneau atîtea stele
La pieptul frămîntat de dor nespus!
E stinsă strălucirea, dusă tihna.
În groaza asta nu mă recunosc,
Nici nu mă rușinez mărturisind.
E ruptă cîrma, nava geme-adînc
Din toate-ncheieturile; se cască
Și mi se sfarmă puntea sub picioare!
Cu amîndouă brațele te-apuc!
Luntrașu-așa se-agață-n deznădejde
De stînca însăși ce-i era pieirea.

În străduinţa de a transpune cît mai nuanţat conţinutul de idei al dramei, traducătoarea a desfăşurat în perifraze unele expresii foarte concise din textul original. Din acest motiv numărul total de versuri al traducerii depăşeşte cu 46 pe acela al textului german.

1 Cununa de *flori* (de mirt; mirtul era arborele sfînt al Venerei, zeiţa dragostei) este destinată lui Ariost, poetul entuziast, care cîntă frumuseţea şi bucuriile vieţii. Lui Vergiliu, poetul povăţuitor, care îndrumează interpretarea sensului vieţii şi a normelor morale, îi revine cununa de *lauri*.

2 *Ercole* şi *Ippolito d'Este*, predecesori ai ducelui Alfonso la tronul Ferrarei, cunoscuţi pentru mecenatul acordat artelor.

3 Lucreţia, sora Eleonorei d'Este, căsătorită cu prinţul de Urbino.

4 *Merele de aur* furate de Hercule din grădina, păzită de un monstru, a Hesperidelor, fiicele lui Atlas.

5 *Psyche* soţia lui Eros, înfăţişată de obicei ca o fiinţă eterică, înaripată.

6 *Consandoli*, castel de vară în apropiere de Ferrara.

7 Este vorba de papa Grigore al XIII-lea, susţinător al artelor.

8 Aluzie la tema principală din epopeea lui Tasso *Ierusalimul eliberat*.

9 Armida, principalul personaj feminin din *Ierusalimul eliberat*. L-a sedus pe cavalerul Rinaldo care, vrăjit de ea, uită de datoriile sale de cruciat.

10 Tancred, Clotinda, Ermiona, Olind, Sofronia, personaje din *Ierusalimul eliberat*.

11 Aluzie la faptul că Tasso l-a însoţit pe cardinalul Ludovico d'Este, fratele ducelui Alfonso, într-o călătorie în Franţa.

12 Mama Eleonorei d'Este era adeptă a lui Calvin; urmărită pentru aceasta de Inchiziţie, a fost obligată să se exileze din Ferrara.

13 Petrarca n-a dezvăluit niciodată identitatea femeii cîntate sub numele de *Laura*.

14 *de' Medici*, Francesco, duce de Toscana, cunoscut sprijinitor al artelor.

15 În legenda homerică, rana pe care suliţa lui Ahile a provocat-o regelui Telephos putea fi vindecată numai prin atingerea cu aceeaşi armă.

16 Subiectul epopeii *Ierusalimul eliberat* era organizarea unei cruciade.

17 *Scipione Gonzaga* înalt prelat din Roma; *Flaminio de' Nobili*, *Angelio da Barga*, *Antonione*, savanţi filologi şi literaţi contemporani cu Tasso, *Speron Speroni* (1500—1588) însemnat poet şi critic literar italian.

18 Tatăl lui Tasso, Bernardo (1493—1569) autorul poemului epic *Amadis de Galia*, poet la curtea unui nobil din Neapole, fusese ostracizat de acolo împreună cu familia.

19 *Sorrento*, localitate lîngă Neapole unde şi-au dus viaţa în sărăcie, după ostracizarea tatălui lui Tasso, soţia acestuia şi fiica sa Cornelia.

MARELE COPHTA

Comedie în cinci acte

În românește de JEAN LIVESCU

COMEDIA *Marele Cophta** transpune pe plan literar două evenimente din viaţa socială a Franţei, care, dacă ţinem seama de nivelul de atunci al dezvoltării mijloacelor de comunicare, s-au bucurat de o surprinzător de largă rezonanţă în opinia publică a vremii: E vorba de „afacerea colierului", pe de o parte, şi de activitatea „contelui" Cagliostro, pe de alta. Prin colportarea unei imense literaturi de memorii şi pledoarii[1], „afacerea colierului" a implicat într-un răsunător scandal public pe regina Maria Antoaneta a Franţei şi pe cardinalul prinţ de Rohan, confesorul regelui. De fapt, ambii au fost victimele unei escroace lipsite de scrupule, Jeanne de la Motte, care pretindea că descinde din familia regală de Valois. În procesul care a urmat acestei escrocherii a fost acuzat şi Cagliostro, deşi o participare activă a acestuia n-a putut fi dovedită. El a fost antrenat în proces mai ales din cauza dubioaselor sale îndeletniciri: se dădea drept discipol al unui preot egiptean denumit „marele Cophta" (uneori era el însuşi numit astfel), înfiinţa loje masonice de rit oriental, pretindea că posedă „elixirul vieţii veşnice", că

* **Bibliografie**: Fritz Martini: *Goethes „verfehlte" Lustspiele*... În *Lustspiele und das Lustspiel*, Stuttgart 1974, pp. 131—149; Liselotte Blumenthal: *Goethes Gross-Cophta*. În „Weimarer Beiträge" 7 (1961), 9, pp. 1—26; Leo Kreutzer: *Die kleineren Dramen zum Thema Französische Revolution*. În Walter Hinderer (ed.), *Goethes Dramen. Neue Interpretationen*, Stuttgart 1980, pp. 197—200; Klaus H. Kiefer: *Okkultismus und Aufklärung aus medienkritischer Sicht*. În Karl Richter/Jörg Schönert (ed.), *Klassik und Moderne. Die Weimarer Klassik als historisches Ereignis und Herausforderung im kulturgeschichtlichen Prozess*, Stuttgart 1983, pp. 207—227; Dieter Borchmeyer: *Der Verfall des Ancien régime im Spiegel der Dichtung Goethes. Der Gross-Cophta*. În *idem*, *Höfische Gesellschaft und Französische Revolution bei Goethe*... Kronberg/Ts. 1977, pp. 311—322.

Textul originar în *WA* I, 17, pp. 117—250 (ed. E. Elster). Alte ediţii critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch).

[1] Datele istorice asupra procesului la Funk-Brentano, *L'affaire du collier* (1901); transpuneri literare: Alexandre Dumas, *Le collier de la reine* (roman, 1849), Wilhelm Schäffer, *Die Halsbandgeschichte* (roman, 1909), Alexander Lernet-Holenia, *Das Halsband der Königin* (roman, 1962).

poate invoca spiritele, produce „aur filozofal", influenţa destinul oamenilor, asigurîndu-le succes în dragoste şi în carieră.

Atît figura lui Cagliostro cît şi afacerea colierului au exercitat o influenţă persistentă asupra gîndirii lui Goethe, ca, de altfel, şi asupra lui Schiller[2]. Goethe considera că asemenea manifestări sînt simptomatice pentru decadenţa morală şi politică, în general pentru starea de spirit a înaltei societăţi din epoca premergătoare Revoluţiei franceze. Mai mult chiar, confundînd simptomele cu motivarea istorică, va socoti evenimente de acest gen drept cauze ale Revoluţiei. Afacerea colierului îi apărea încă din 1785 drept „capul Meduzei"[3] care dezvăluie „abisurile imorale ale oraşului, curţii şi statului" din Franţa[4], dîndu-i un „înspăimîntător presentiment" al evenimentelor revoluţionare de mai tîrziu. În timpul călătoriei în Italia (1786—1788) chestiunea colierului se asociază şi mai strîns de figura lui Cagliostro. Goethe vedea în el un reprezentant tipic pentru sumedenia de aventurieri, profeţi, vizionari, exorcişti, şarlatani şi escroci care, încurajaţi de rezistenţa cercurilor nobiliare împotriva implantării ideilor raţionaliste ale secolului luminilor şi avînd acces la multe din curţile domnitoare, propovăduiau misticismul, răspîndeau practici fantastice, foloseau simboluri şi organizau ceremonii cu ritualuri ciudate ca magicieni, astrologi, vindecători, hipnotizatori ş.a.m.d.; pe unii din ei, ca Lavater, Basedow sau Fr. Stolberg, Goethe îi cunoştea din înseşi cercurile mai apropiate de prieteni[5]. Pe Cagliostro îl menţionează încă din 1781 în scrisori către Lavater, iar în 1787, pe cînd se afla la Palermo, îi vizitează familia[6] şi-i stabileşte genealogia reală, sub numele de Joseph Balsamo[7] (la procesul colierului Cagliostro îşi inventase o descendenţă fantastică, din lumea orientului).

---

[2] Cagliostro este modelul personajului central din romanul (rămas fragment) al lui Schiller *Vizionarul. O istorisire din memoriile contelui de O*** (Der Geisterseher. Eine Geschichte aus den Memoiren des Grafen von O****, 1789)

[3] Goethe *Campania în Franţa*. Traducere de Pompiliu Pîrvescu, Iaşi, 1921, p. 231.

[4] *Tag. und Jahreshefte. 1789*, în *HA*, vol. 10, p. 433.

[5] Cf. M. Graf, *Die Wundersucht und die deutsche Literatur des 18. Jahrhunderts*, München 1899.

[6] Goethe, *Călătoria în Italia*. Traducere şi note de Gh. I. Ciorogaru, Bucureşti, Ed. pentru literatura universală 1969 [Clasicii literaturii universale], pp. 257—268.

[7] Concluziile acestei „anchete" întreprinse de Goethe au format în 1792 obiectul unei conferinţe ţinute de scriitor sub titlul *Genealogia lui Joseph Balsamo numit Cagliostro. Cu cîteva informaţii privind familia sa din Palermo (Des Joseph Balsamo genannt Cagliostro Stammbaum. Mit einigen Nachrichten von seiner in Palermo noch lebenden Familie)*. Ulterior, textul a constituit baza redactării capitolului respectiv din *Călătoria în Italia.)*

Încă din Italia Goethe se gîndea la o transpunere literară a subiectului; între manuscrisele sale există o schiță de personaje în limba italiană, dezvoltată apoi, prin 1789, în unele scene de libret de *opera buffa* sub titlul *Mistificații (Die Mystifizierten)*, iar ulterior *Contele (Der Conte)*[8]. Pentru partea muzicală Goethe se adresează mai întîi compozitorului Ph. Chr. Kayser din Zürich, solicită apoi colaborarea lui J.Fr. Reichardt. Acesta din urmă a și compus, spune Goethe[9] „cîteva arii bune pentru bas"; textul a două din ele, cu vădit caracter de rol, au fost incluse între poeziile sale lirice, sub titlurile *Cîntec coftic* și *Un altul*[10].

Poetul nu și-a realizat planurile privind această operă; unele situații și scene au fost reluate, în proză, în *Marele Cophta*. Goethe credea, cum singur spune, că starea sa de spirit nu i-ar insufla acel „suflu senin" pe care-l considera necesar unei opere comice[11]. Subiectul este reluat în 1791 și definitivat sub formă de comedie în proză, cu titlul de față, asupra căruia este consultat și Herder[12]. De operă mai amintesc în textul piesei unele notații scenice privind acompaniamentul muzical (uvertura, I, 1, cor și acompaniament în III, 8).

În creația dramatică a lui Goethe *Marele Cophta* se înscrie în seria de comedii care începe în 1769 cu *Toată lumea de vină*, continuă cu *Triumful sensibilității (Triumph der Empfindsamkeit)* și *Păsările (Die Vögel*, adaptare după Aristofan) și se va încheia în anii imediat următori cu *Generalul cetățean (Der Bürgergeneral)* și fragmentul *Iritații (Die Aufgeregten)*[13]. Această enumerare de comedii, destul de lungă, ne poate sugera o apropiere a scriitorului de acest gen dramatic, prin care spera să poată contribui la îmbogățirea repertoriului teatral și să descopere o nouă modalitate artistică pentru a-și exprima poziția față de unele probleme acute ale timpului.

În eseul său *Forța de atracție a lui Goethe*, scriitorul Martin Walser atribuie predecesorului său o tendință generală spre evitarea situațiilor care solicită soluții extreme (și care de fapt condiționează tensiunea

---

[8] Publicate în *WA* I, vol. 17, pp. 369—394 ca paralipomene la textul comediei.

[9] Goethe, *Campania în Franța*, op. cit., p. 232.

[10] Acesta din urmă în Goethe, *Opere I. Poezia*, *op. cit.*, p. 167 sub titlul *Cîntec coftic* (trad. A. Covaci).

[11] Goethe, *Campania în Franța*, *op. cit.*, p. 232.

[12] Scrisoarea din 5 septembrie 1791: „Dacă titlul nu spune totul, el spune cel mai mult și are ceva nou și aventuros." În: *WA* IV, 9, p. 281.

[13] O încercare de prelucrare și actualizare a fragmentului ultim o face Adolf Muschg: *Die Aufgeregten von Goethe. Politisches Drama in 40 Auftritten.* În „Theater heute" 11(1970), pp. 45—60.

dramatică, în tragedie ca și în comedie), afirmarea unei propensiuni spre proporționalitate *(Verhältnismässigkeit)*, prin căutarea de soluții armonioase, echilibrate, în rezolvarea conflictelor dramatice.[14] Walser se referă la marile drame din perioada clasică a lui Goethe, unde asemenea tendințe sînt prezente sub semne diferite, deși în toate e vorba de caractere în sine ireductibile. Ele se regăsesc în motivul somnului ca reconfortant și anesteziant din finalul, sîngeros în sine, din *Egmont*, în incertitudinea asupra soartei de viitor a poetului Tasso, din reducerea și aplanarea, sub idealul umanității, a pozițiilor adverse din *Ifigenia*. Cu atît mai interesantă apare soluția propusă pe plan literar a conflictului din *Marele Cophta;* și aici se reliefează aceeași tendință spirituală relevată de Walser. Spre deosebire de drame, aici conflictul aparținea realității istorice imediate, fiind cunoscut și îndelung comentat de contemporani, de înseși cercurile în care trăia scriitorul la Weimar. Ca eveniment real, scandalul colierului, adus în fața justiției parlamentului francez, s-a încheiat cu condamnarea principalei vinovate, Jeanne de la Motte și a soțului acesteia. Cardinalul de Rohan, Cagliostro și Marie-Nicole de Guay (d'Oliva, prototipul real al nepoatei din piesa lui Goethe) au fost scoși din cauză. Pe drept sau pe nedrept, sentința organelor judiciare stabilește astfel o gradare între bine și rău, corespunzînd unei aprecieri a vinovăției reale a celor implicați în afacerea colierului. Goethe însă nu era interesat să realizeze în comedia sa o simplă transpunere a realității (el inversează de altfel succesiunea faptelor de bază: scena din boschet este, istoric, anterioară achiziționării colierului). Ceea ce intenționa el era persiflarea prostiei, manifestată fie ca naivitate lipsită de control rațional, fie ca superstiție, sau credulitate primitivă accesibilă la orice manipulare mistică, sau, cu cuvintele lui Goethe, demascarea „orbirii de neconceput a unor persoane sus-puse în fața unor asemenea nerușinate insinuări."[15] Mașinațiilor de acest fel le cad pradă atît reverendul, cît și alte figuri din piesă, pentru că fiecare și-a pierdut echilibrul moral și urmărește scopuri egoiste, acoperite uneori de masca unei retorici sforăitoare (singur contele pare că acționează fără un scop material definit). Gama de personaje nu se mai extinde de aceea ca în realitate de la unele pozitive la altele negative, ele apar în piesă numai ca nuanțări ale răului. Chiar cavalerul, care în registrul de personaje se apropie, împreună cu nepoata, cel mai mult de pozitiv, urmărește în momentele decisive scopuri egoiste — asigurarea unei cariere —, în ciuda alegațiilor sale privind principiile morale de comportare (III, 5). Nepoata, pe de altă parte, nu are voință proprie,

[14] Martin Walser: *Goethes Anziehungskraft*. În *idem*, *Liebeserklärungen*. Frankfurt/M. 1983, pp. 239—259 (aici p. 243).
[15] Goethe, *Campania în Franța*, *op. cit.*, p. 232.

este o victimă, violentată de marchiz, devine un instrument pasiv în mîinile marchizei și ale contelui. Ca și în *Toată lumea de vină* toți poartă, în măsură mai mare sau mai mică, stigma vinovăției morale.

Un alt gen de proporționalitate aplicat de Goethe în comedia sa este acela de reducere a dimensiunilor spațiului social al acțiunii de la curtea regală franceză la un oarecare principat anonim. Artistic, această subdimensionare atrage riscul scăderii interesului dramatic, pentru că acțiunea nu mai poate fi raportată la fundalul unor evenimente reale. Dacă în dramele din această perioadă proporționalizarea e susținută de ridicarea personajelor spre un nivel înalt de umanitate, în comedie reducerea proporțiilor la o banală afacere de escrocherie sentimentală e în defavoarea interesului pentru desfășurarea acțiunii. Autorul nu operează nici o îngroșare a trăsăturilor comice, deși asemenea momente — chiar elemente de farsă — apar în mod repetat pe parcursul acțiunii: clovneriile lui Jäck, transformarea „ascetului" conte într-un mîncău ordinar (I, 3), jocul de-a nevinovăția nepoatei (II, 3), retorica reverendului în fața presupusei prințese (V, 5), apariția și ținuta contelui în scena finală (V, 7).

Dacă acțiunile marchizei sînt motivate individual — dorința de parvenire și pofta de bani —, cea de a doua figură de intrigant din piesă, contele, reprezintă un alt aspect din viața socială a vremii, asupra căruia stăruie critica lui Goethe: plaga societăților secrete. Larg răspîndite în secolul al XVIII-lea, ele ascundeau adesea, sub masca unor idei generoase, intenții meschine sau contrarii intereselor umane. Ar fi dificil să se afirme că Goethe critica toate societățile secrete ale vremii; se știe că el însuși făcea parte dintr-o lojă locală și că în romanul *Wilhelm Meister* din aceeași perioadă atribuie unei societăți secrete „a turnului" misiunea de a veghea la îndrumarea destinelor eroului. Se mai cunoaște că unele societăți de felul acesta erau focare de răspîndire a ideilor revoluționare[16]. Dar, pe de altă parte, este semnificativ faptul că Goethe motivează insuccesul comediei *Marelui Cophta* la prima ei reprezentare prin aceea că „unele societăți secrete se considerau tratate vitreg [în piesă]"[17]. Ca și Cagliostro în realitate, contele din piesă se dă drept un „mare maestru" al unei „loji egiptene", cu un ceremonial pretențios și ridicol în același timp.

---

[16] Asupra acestui rol atrage atenția Walter Grab: *Leben und Werke norddeutscher Jakobiner*, Stuttgart 1973, aducînd și explicația (p. 21): „Marea însemnătate a francmasoneriei în perioada Revoluției [franceze] era un semn al slăbiciunii burgheziei, care nu era în stare să înlăture pe cale revoluționară, ca în Franța, statul absolutist și ordinea ierarhică a privilegiilor și de aceea încerca să-și exprime opoziția în cercuri secrete."

[17] Goethe, *Campania în Franța*, *op. cit.*, p. 232/233.

Satira lui Goethe se îndreaptă împotriva ideilor unor asemenea societăți, retrograde și totodată de un cras oportunism, mlădiindu-și mijloacele după clientul ce trebuie atras în mreje (III, 7: „Trebuie să-ți potrivești undița și năvoadele după mărimea peștilor pe care vrei să-i prinzi...“), fără a mai vorbi de escrocheria organizată de conte și de marchiză pentru a realiza „apariția“ prințesei în sfera de cristal (III, 9).

Reunind elemente de comedie și de satiră de moravuri, piesa lui Goethe se plasează la o intersecție de incertitudine, mai ales că nu izbutește să îmbine suficient de convingător figura lui Cagliostro cu intriga afacerii colierului (însuși titlul exprimă această nesiguranță). Dar chiar lipsită de tensiune dramatică și de efectele comice pe care subiectul le-ar fi putut ocaziona, piesa are o construcție dramatică bine structurată și o relevantă valoare documentară asupra evenimentelor din Franța și a repercusiunilor lor asupra cercurilor intelectuale din Germania. Momentele de descompunere morală biciuite de Goethe erau de altfel bine cunoscute de el nu numai din lecturile privind țara vecină, dar și din exemplele pe care le ofereau curțile princiare și ducale germane, cu cheltuielile lor exorbitante și cu moravurile lor reprobabile. Recunoașterea și corectarea la timp a unor asemenea stări de lucruri, gîndea Goethe, ar putea evita răsturnări revoluționare ca acelea petrecute peste Rin. Soluția pe care o dă intrigii din comedia sa reflectă aceeași poziție, indicînd modul în care credea el că ar fi trebuit să se procedeze cu escrocii care „au lezat maiestatea regală“ din Franța: nu printr-o procedură judiciară, cum s-a întîmplat în realitate și care a dus la scandal public și a stîrnit indignarea maselor, ci printr-o rezolvare „în secret“ *(in der Stille*, V, 7), prin îndepărtarea, în taina nopții, a răufăcătorilor.

Piesa a fost reprezentată pe scena de la Weimar în decembrie 1791 și a fost publicată în anul următor. Receptarea a fost rezervată, ceea ce era de așteptat dacă ținem seama de piesă și de așteptările publicului unui asemenea teatru de curte. Nici opiniile prietenilor și nici unele recenzii n-au fost mai favorabile. Deși, de obicei, Goethe accepta cu relativă indiferență verdictul publicului asupra operelor sale, de data aceasta a fost afectat. Ca epilog neașteptat, el a ținut să-și afirme justețea punctului său de vedere într-un text baladesc intitulat *Dreptul artistului (Künstlers Fug und Recht*, 1792). Apărîndu-și una din opere de critica amicilor, pictorul din această parabolă se compară cu o divinitate creatoare. Așa cum aceasta „Creat-a tot soiul de viețuitoare, / Astfel că și cele rîmătoare, / Broaștele și șerpii de la Domnul coboară“, tot așa, spune artistul, „Tot ce-am pictat, / De mine-i pictat“, revendicîndu-și astfel dreptul la libertatea de creație.

MARELE COPHTA

PERSONAJELE

REVERENDUL[1]
CONTELE
CAVALERUL
MARCHIZUL
MARCHIZA
NEPOATA acesteia
COMANDANTUL GĂRZII HELVETICE
SAINT JEAN, valetul reverendului
LA FLEUR, valetul marchizului
JÄCK, un băiețandru, servitorul marchizei
O SOCIETATE DE DOMNI ȘI DOAMNE
DOI GIUVAERGII FURNIZORI AI CURȚII
TINERI
COPII
O CAMERISTĂ
ȘASE SOLDAȚI DIN GARDA HELVETICĂ[2]
LACHEI

ACTUL ÎNTÎI

SCENA ÎNTÎI

O sală luminată
În fundul scenei, la o masă, un grup de douăsprezece—cincisprezece persoane la un supeu. În partea dreaptă stă **reverendul,** *lîngă el, spre spate,* **marchiza,** *urmează apoi un șir mixt, ultimul pe partea stîngă e* **cavalerul.** *S-a servit desertul, lacheii se îndepărtează. Reverendul se ridică și se plimbă gînditor în proscenă. Societatea pare să discute despre reverend. În fine, marchiza se ridică și se apropie de el. Uvertura, care a continuat pînă acum, încetează, începe dialogul.*]

MARCHIZA: E oare îngăduit să fie cineva atît de distrat? Să fugă de anturajul său, să le strice prietenilor buna-dispoziție în astfel de clipe? Întreaga seară ni s-a părut că sînteți departe de noi cu gîndurile. Am mai sperat ca acum, spre sfîrșitul supeului, cînd s-au îndepărtat servitorii, să vă vedem mai vesel și mai accesibil. Cînd colo vă ridicați, vă îndepărtați de noi și umblați îngîndurat de la un capăt la altul al sălii, ca și cum în apropiere n-ar fi nimic care să vă intereseze sau să vă preocupe.

REVERENDUL: Întrebați de ce-s distrat? Îmi cunoașteți situația, marchiză, ar fi oare o minune dacă mi-aș ieși din minți? E posibil ca o ființă omenească să fie asaltată din atîtea părți, așa cum sînt eu! Ce fire ar trebui să am ca să nu mă doboare! Știți ce mă scoate din minți și mă mai întrebați?

MARCHIZA: Ca să fiu sinceră, nu mi-e îndeajuns de clar. Doar totul se desfășoară așa cum doriți.

REVERENDUL: Dar așteptarea și nesiguranța asta?

MARCHIZA: Le mai puteți suporta, cred, cîteva zile... Doar contele ne-a promis tuturor, și mai ales dumneavoastră, că va continua să ne inițieze. N-a făgăduit el că ne va

satisfаce, după măsura fiecăruia, setea de știință ocultă care ne chinuie pe toți? N-avem nici un motiv să ne îndoim că-și va ține cuvîntul!

REVERENDUL: În adevăr, așa e. Dar tot el ne-a interzis orice întîlnire, așa cum e aceasta, pe care îndrăznim s-o ținem pe ascuns. Ne-a ordonat post, singurătate, abstinență, reculegere severă și meditarea în tăcere asupra normelor pe care ni le-a transmis pînă acum... Iar eu sînt atît de ușuratic să adun în această vilă o societate veselă, să închin plăcerilor o noapte ca aceasta, în care urma să mă pregătesc pentru marea și sacra apariție. Și cînd mă gîndesc că spiritele lui îi vor divulga totul, că poate chiar acum e pe drum încoace, ca să ne surprindă!... Cine-i în stare să-i suporte mînia? Aș intra în pămînt de rușine... în fiecare clipă..! mi se pare că-l aud, aud zgomot de călăreți, de trăsură... *Se repede spre ușă.*

MARCHIZA *aparte:* O, conte, ce șmecher fără pereche ești! Cel mai neîntrecut dintre șarlatani! Sînt continuu cu ochii pe tine, și mereu mai învăț cîte ceva! Cum știe să se folosească de pasiunea acestui tînăr și s-o sporească! Cum a pus stăpînire pe întregul său cuget și-l domină ca un tiran! Ia să vedem dacă-l putem imita. *Reverendul se înapoiază.* N-aveți grijă! Contele știe multe, nu e însă atotștiutor și n-are cum să afle ceva despre supeu. Eu nu v-am văzut, nici pe dumneavoastră și nici pe cilalți prieteni, de paisprezece zile, am stat ascunsă între timp într-o casă mizerabilă de țară, a trebuit să suport multe ore de plictiseală, numai ca să mă pot afla în apropierea adoratei noastre prințese, s-o vizitez din cînd în cînd pe ascuns și să-i vorbesc de situația unui scump prieten. Astăzi am pornit spre oraș și a fost foarte amabil din partea dumneavoastră că, la jumătatea drumului, mi-ați oferit în această plăcută vilă o masă, mi-ați ieșit în întîmpinare și i-ați adunat aci pe cei mai buni prieteni ai voștri ca să mă primească. Se vede cît sînteți de demn de veștile bune pe care vi le aduc. Sînteți un prieten inimos și plăcut. Circumstanțele vă sînt favorabile, ceea ce doresc e ca fericirea dumneavoastră să se realizeze.

REVERENDUL: Asta se va întîmpla curînd, curînd!

MARCHIZA: Veniți, să ne așezăm. Contele e plecat, s-a dus să-și petreacă în singurătate cele patruzeci de zile de

post și să se pregătească pentru marele eveniment. N-are cum să afle de întîlnirea noastră, după cum nu trebuie să afle nimic de secretul nostru. *Confidențial.* Dacă s-ar descoperi prea devreme că prințesa e gata să vă ierte și că prințul, datorită iubitei sale fiice, se va împăca probabil curînd cu dumneavoastră, cît de ușor uneltirile invidiei ar putea prăbuși tot ce am construit cu atîta zel! Prințesa cunoaște legăturile dumneavoastră cu contele, mi-a poruncit de aceea în mod categoric să ascundem importanta noastră problemă față de acest om, pentru că se teme de el.

REVERENDUL: Depind în totul de voința ei, așa că voi îndeplini fără greș și această grea poruncă, deși-s încredințat că teama ei n-are temei. Acest mare om ne-ar putea mai degrabă ajuta decît păgubi. În ochii lui toți oamenii sînt egali, și e foarte plăcut pentru el să unească două inimi ce se iubesc. Discipolii mei, are el obiceiul să spună, sînt regi, demni să conducă lumea și să se bucure de fericire. Și ar fi vai de noi dacă spiritele sale l-ar avertiza și dacă ar vedea că ne închidem în neîncredere față de dînsul tocmai în momentul cînd ne dezvăluie comorile înțelepciunii sale!

MARCHIZA: Nu pot să spun decît că prințesa solicită foarte insistent acest lucru.

REVERENDUL: Fie! O ascult, chiar dacă ar fi să pierd totul.

MARCHIZA: Putem păstra cu ușurință secretul, mai ales că nimeni nu bănuiește că prințesa vă favorizează.

REVERENDUL: În adevăr, toată lumea crede că am căzut în dizgrație, îndepărtat pentru totdeauna de la curte. Oamenii mă urmăresc cu priviri compătimitoare, chiar disprețuitoare. Ceea ce mă menține sînt doar cheltuielile mari pe care le fac, precum și prestigiul prietenilor și sprijinul pe care mi-l dau unii nemulțumiți. Să dea domnul ca speranțele să nu mă înșele și ca ceea ce promiți să se îndeplinească!

MARCHIZA: Promisiunea mea? Nu mai vorbiți așa, prietene! Pînă acum era promisiunea mea. Astă-seară însă v-am adus o scrisoare și vă transmit, odată cu ea, și cele mai frumoase asigurări din partea prințesei.

REVERENDUL: De mii de ori am sărutat foaia aceasta! *Scoate o hîrtie din buzunar.* Și-o mai sărut de mii de ori!

Și nu voi înceta s-o sărut pînă cînd aceste buze arzînd de pasiune nu vor putea adăsta pe frumoasa ei mînă, pe mîna nespus de scumpă, care-mi făgăduiește fericire deplină!

MARCHIZA: Și-atunci cînd vălul de pe acest secret va cădea, veți apărea în ochii lumii în strălucirea de altă dată a rangului dumneavoastră. Ba chiar într-o situație și mai frumoasă, lîngă un prinț care vă acordă din nou încredere, lîngă o prințesă care v-a apreciat întotdeauna meritele. Cît de mult va orbi această nouă situație ochii invidiei și cu cîtă bucurie vă voi vedea la locul pe care-l meritați atîta!

REVERENDUL: Și cu cîtă recunoștință voi ști să răsplătesc o prietenă căreia-i datorez totul!

MARCHIZA: Nu mai vorbiți așa ceva! Cine vă cunoaște și nu e atras de-ndată, cu totul, de dumneavoastră? Cine nu dorește să vă servească, chiar cu prețul unei jertfe?

REVERENDUL: Ascultă! Se apropie o trăsură. Ce să fie?

MARCHIZA: Fiți fără grijă, pleacă mai departe. Ușile sînt închise, obloanele lăsate; am pus să se acopere bine ferestrele, pentru ca nimeni să nu poată observa vreo dîră de lumină. Nimeni nu poate bănui că-n casa asta este lume.

REVERENDUL: Ce-i zgomotul și larma asta?

Intră **un lacheu.**

LACHEUL: A tras la scară o trăsură; bate cineva la ușă, ca și cum ar vrea s-o spargă. Am auzit glasul contelui care amenință și cere să intre.

MARCHIZA: Casa-i zăvorîtă? Nu deschideți! Nu vă mișcați! Nu răspundeți! N-are decît să se potolească și să plece.

REVERENDUL: Nu vă gîndiți cu cine-avem a face! Deschideți-i! Degeaba rezistăm.

LACHEI *dînd buzna:* Contele! Contele!

MARCHIZA: Dar cum a intrat?

UN LACHEU: Ușile s-au deschis de la sine, ambele caturi.

REVERENDUL: Unde să m-ascund?

DOAMNELE: Cine ne salvează?

CAVALERUL: Liniștiți-vă!

DOAMNELE: Vine! Vine!

SCENA A DOUA

Contele. Aceiași

CONTELE: Asaraton! Pantasaraton! Spirite supuse, rămîneți la ușă, să nu plece nimeni! Nu dați voie nimănui să treacă pragul fără voia mea!

DOAMNELE: Vai de noi!

BĂRBAȚII: Acum e-acum!

CONTELE: Uriel, tu din dreapta mea, Ithruriel, din stînga, înainte! Pedepsiți-i pe netrebnici, pe care de data asta nu-i mai iert!

DOAMNELE: Unde să mă ascund?

REVERENDUL: Totul e pierdut!

CONTELE: Uriel! *Pauză, ca și cum ar aștepta răspunsul.* Așa! Aicea-s!, asta-i deviza ta, spirit ascultător! Uriel! Înșfacă pe doamnele astea. *Fetele țipă strident.* Du-le departe, peste văi și munți, lasă-le la o răscruce de drumuri. Pentru că ele nu cred și nu ascultă pînă nu simt. Înșfacă-le!

DOAMNELE: Vai! Vai! Mă apucă! Mare maestru, pentru dumnezeu!

MARCHIZA: Domnule conte!

DOAMNELE: Cerem iertare în genunchi!

CONTELE: Te rogi pentru ele, Uriel? Să-mi fie milă?

DOAMNELE: Roagă-te pentru noi, Uriel!

MARCHIZA: Cum de-și permite cineva să înspăimînte în așa hal ființele acestea?

CONTELE: Ce-ați spus? În genunchi, madam! În genunchi, nu în fața mea, ci în fața forțelor nevăzute care-mi stau alături! Sînteți oare în stare să priviți spre ființele acestea celeste cu cugetul nevinovat și cu fața curată?

O FATĂ: Vezi ceva?

ALTA: Văd o umbră, chiar lîngă el!

CONTELE: Cum vă este cugetul, doamnă?

MARCHIZA: Mare maestru! Aveți milă de sexul slab!

CONTELE: Sînt mișcat, nu milos. Ithruriel! Pune mîna pe bărbați și du-i în cea mai adîncă din pivnițele mele!

REVERENDUL: Stăpîne! Maestre!

CAVALERUL: De-ajuns! Spiritele dumneavoastră nu ne sperie, și iată sabia mea, pe care o îndrept spre dumneavoastră! Nu credeți că avem și brațe, și suficient curaj pentru a ne apăra pe noi și pe aceste doamne?

CONTELE: Tînăr necugetat! Trage sabia, hai, trage-o! Străpunge-mi pieptul acesta deschis și nevinovat! Înfige-o aici, ca să ți se arate un semn, ție și tuturor. Pieptu-mi este apărat de întreita platoșă a justiției, înțelepciunii și vrajei. Înfige-o, ca să cauți, rușinat, la picioarele mele, fărîmele sabiei tale!

BĂRBAȚII: Cîtă măreție!

DOAMNELE: Ce forță!

BĂRBAȚII: Ce voce!

DOAMNELE: Ce bărbat!

CAVALERUL: Ce să fac?

REVERENDUL: Ce-o să se-ntîmple?

MARCHIZA: Ce să mai spun?

CONTELE: Ridicați-vă! Vă grațiez, oameni fără minte! N-am să alung pe toți rătăciții mei copii. Dar nu vă las fără o pedeapsă. *Către bărbați.* Îndepărtați-vă!

Bărbații se retrag spre fund.

Către doamne. Iar voi, veniți-vă în fire și concentrați-vă! *Ca și cînd ar vorbi spiritelor.* Uriel! Ithruriel! Duceți-vă la frații voștri! *Către doamne.* Să vedem dacă nu mi-ați uitat învățăturile. Care-s principalele virtuți ale femeilor?

PRIMA FATĂ: Răbdarea și ascultarea.

CONTELE: Care-i simbolul lor?

A DOUA FATĂ: Luna.

CONTELE *către marchiză:* De ce?

MARCHIZA: Pentru că le aduce aminte că ele nu au lumină proprie, că primesc întreaga strălucire de la bărbat.

CONTELE: Bine, țineți minte! Și acum, plecați spre casă! Veți vedea la stînga pe cerul clar primul sfert de lună; spuneți-vă una alteia: Priviți cît e de delicată! Ce lumină blîndă! Ce talie zveltă! Cîtă virtute! O adevărată întruchipare a unei tinere fecioare atrăgătoare! Iar cînd mai tîrziu vedeți luna plină îndemnați-vă una pe alta și spuneți-vă: Cît de frumos strălucește chipul unei femei fericite! Iată cum își întoarce fața spre soțul ei; primește razele luminii lui și le răsfrînge suav și drăgăstos. Reflectați adînc și întruchipați-l și voi, după puterea voastră; continuați să vă vorbiți astfel, cît mai bine puteți. Cultivați-vă spiritul și înălțați-vă cugetul, căci numai în felul acesta veți putea fi vrednice să priviți fața Marelui Cophta. Acum plecați! Nu-mi încălcați poruncile, și cerul să vă apere de lumina în scădere, de trista stare

de văduvie! Duceți-vă de-ndată cu toate la oraș. Numai o severă pocăință vă poate cîștiga iertarea și poate grăbi sosirea Marelui Cophta. Adio!

MARCHIZA *aparte:* Blestematul! E un fantast, un mincinos, un escroc; știu asta, sînt convinsă, și totuși îmi impune!

Doamnele se înclină și pleacă.

SCENA A TREIA

Aceiași, *fără doamne*

CONTELE: Veniți încoace, cavalere și voi, ceilalți! V-am iertat; văd că vi-e rușine, astfel că mărinimia mea lasă pedeapsa și îndreptarea pe seama propriului vostru cuget.

CAVALERUL: Îți recunoaștem bunăvoința, maestre și părinte.

CONTELE: Dacă însă de-acum înainte îmi nesocotiți indicațiile și dacă n-aduceți la îndeplinire tot ce trebuie pentru a corecta greșeala săvîrșită, atunci să nu mai sperați vreodată să vedeți fața Marelui Cophta și să vă adăpați buzele însetate la izvorul înțelepciunii. Să vedem acum dacă ați priceput ceea ce v-am învățat. Cînd trebuie un învățăcel să-și înceapă meditațiile?

CAVALERUL: Noaptea.

CONTELE: De ce?

PRIMUL DISCIPOL: Pentru ca să simtă și mai puternic că umblă prin întuneric.

CONTELE: Ce nopți trebuie să prefere?

AL DOILEA DISCIPOL: Nopțile în care ceru-i senin și stelele strălucesc.

CONTELE: De ce?

CAVALERUL: Pentru a-și da seama că mii de lumini tot nu-l luminează și pentru ca năzuința de a fi demn de singurul soare luminos să fie cu atît mai vie.

CONTELE: Pe care dintre stele trebuie s-o aibă îndeosebi în vedere?

PRIMUL DISCIPOL: Steaua polară.

CONTELE: Ce trebuie să-și imagineze contemplînd-o ?

AL DOILEA DISCIPOL: Iubirea de aproape.

CONTELE: Cum se numește celălalt pol?

PRIMUL DISCIPOL: Iubirea de înțelepciune.

CONTELE: Au cele două poluri vreo axă?

CAVALERUL: Neapărat, căci altfel n-ar fi poluri. Dacă sîntem adevărați discipoli ai înțelepciunii, această axă trece prin inima noastră, iar întregul univers se rotește în jurul nostru.

CONTELE: Spune-mi deviza gradului întîi.

CAVALERUL: Poartă-te cu oamenii așa cum ai vrea ca ei să se poarte cu tine.

CONTELE: Explică-mi această deviză.

CAVALERUL: E clară, n-are nevoie de explicație.

CONTELE: Așa e! Duceți-vă acum în grădină și uitați-vă cu atenție la steaua polară.

CAVALERUL: Mare învățător, afară-i ceață deasă, abia dacă se mai zărește licărind cîte o stea.

CONTELE: Cu atît mai bine! Deplîngeți-vă neascultarea, ușurința și superficialitatea; aceștia sînt norii ce întunecă luminile cerești.

CAVALERUL: E frig, bate un vînt rece, iar noi sîntem îmbrăcați ușor.

CONTELE: Duceți-vă! Cum poate să-i fie frig unui discipol al înțelepciunii? Ar trebui să lepădați de voie hainele, iar dorința fierbinte a inimii voastre și setea de știința ocultă să topească zăpada și gheața. Plecați, plecați de-aici!

Cavalerul și ceilalți se înclină și pleacă.

SCENA A PATRA

Contele. Reverendul

CONTELE: Acum e rîndul dumitale, Reverendule! Te așteaptă o aspră judecată. De la dumneata nu m-aș fi așteptat la așa ceva. Discipolul pe care-l ajut cel mai mult, pe care-l ridic cu forța spre mine, căruia i-am dezvăluit deja misterele de gradul doi... tocmai el să iasă atît de prost la un așa de simplu examen! Nici amenințările maestrului său și nici speranța de a vedea pe Marele Cophta nu l-au putut decide să amîne cu cîteva nopți ospățul. Pfui! E asta bărbăție? E înțelepciune? Învățăturile celui mai mare dintre muritori, sprijinul spiritelor, dezvăluirea tuturor secretelor naturii, o tinerețe eternă, o sănătate mereu înfloritoare, o putere inepuizabilă, o frumusețe care nu dispare! Te sforțezi să obții toate aceste supreme comori ale lumii și nu poți renunța la un supeu!

REVERENDUL *îngenunchind:* De multe ori m-ai văzut la picioarele tale; iată-mă din nou. Iartă-mă! Nu-mi retrage protecția! M-am lăsat atras și ademenit, m-a sedus ocazia ce mi s-a oferit! Niciodată nu voi mai fi neascultător! Poruncește! Pedepsește-mă, după voia ta!

CONTELE: Cum să mă supăr pe tine, favoritul meu! Cum să te îndepărtez, pe tine, ales al destinului! Scoală-te, vino la pieptul meu, de care, chiar cu forța, nu te poți dezlipi!

REVERENDUL: Cîtă bucurie îmi faci! Dă-mi însă voie ca în această clipă, cînd ar trebui să ispășesc și să mă întristez, să-ți solicit, ca semn, de împăcare, o favoare.

CONTELE: Spune, scumpul meu!

REVERENDUL: Nu mă mai lăsa în nesiguranță, dă-mi o idee mai clară despre acel om minunat pe care-l numești Marele Cophta, pe care vrei să ni-l arăți și de la care ne promiți atîtea. Spune-mi, cine-i? Unde-i? E pe-aproape? Îl voi vedea? Mă va găsi demn de el? Mă poate primi? Îmi va transmite învățăturile pe care le doresc atît de mult?

CONTELE: Potolește-te, fiule, potolește-te! Dacă nu-ți pot dezvălui totul, o fac spre binele tău. Ceea ce doresc e să-ți trezesc curiozitatea, să-ți exercit inteligența și să-ți împrospătez cunoștințele. Numai așa îți voi merita recunoștința. Să audă și să învețe poate orice copil; discipolii mei trebuie să observe și să ghicească. Nu ți-ai imaginat nimic atunci cînd am spus Cophta?

REVERENDUL: Cophta! Cophta!... Ca să-ți spun drept și pentru ca să nu trebuiască să mă rușinez de tine: fantezia mea a părăsit de îndată continentul nostru rece și mărginit și s-a îndreptat spre orizontul acela fierbinte, unde soarele continuă să dogorească peste mistere nepătrunse. Am văzut în fața mea Egiptul. O sacră obscuritate m-a învăluit, am rătăcit printre piramide, obeliscuri, sfincși imenși, hieroglife. M-am cutremurat. Acolo l-am văzut mergînd pe Marele Cophta; l-am văzut înconjurat de discipoli, parcă legați cu lanțuri de gura sa înțeleaptă.

CONTELE: De data aceasta imaginația ta nu te-a înșelat. El e, în adevăr, acest grandios moșneag, splendid și, pot spune, nemuritor, el e acela de care v-am vorbit, pe care puteți spera să-l vedeți cîndva. De secole întregi cutreieră, veșnic tînăr, acest pămînt. Se oprește de preferință în India sau în Egipt. Pătrunde gol în deșer-

turile libiene, cercetînd acolo cu seninătate secretele naturii. În fața brațului său poruncitor întins leul cel flămînd încremenește; tigrul cel fioros fuge de ocara lui, iar mîna înțeleptului caută în liniște rădăcini de leac, știe să aleagă pietre care, pentru puterea lor tainică, sînt mai prețioase decît aurul și diamantul.

REVERENDUL: Și pe omul acesta deosebit îl vom putea vedea? Dă-mi un semn, cum va fi posibil așa ceva?

CONTELE: O, miop ce ești! Ce semne să-ți dau? Ție, ai cărui ochi sînt închiși?

REVERENDUL: Un cuvînt numai!

CONTELE: De-ajuns! N-am obiceiul să-i spun celui ce ascultă ceea ce el însuși trebuie să știe.

REVERENDUL: Ard de dorință, mai ales de cînd m-ai ridicat la al doilea grad al misterelor. O, de-ar fi posibil să-mi dăruiești neîntîrziat pe cel de al treilea!

CONTELE: Nu-i posibil!

REVERENDUL: De ce?

CONTELE: Pentru că nu știu încă dacă ai înțeles bine învățăturile celui de al doilea grad și cum le vei aplica.

REVERENDUL: Examinează-mă chiar acum!

CONTELE: Nu-i acum momentul potrivit pentru așa ceva.

REVERENDUL: Nu?

CONTELE: Ai uitat că discipolii de-al doilea grad trebuie să-și exercite meditațiile ziua și mai ales dimineața?

REVERENDUL: Atunci să rămînă pe mîine la timpul potrivit.

CONTELE: Bine! Deocamdată însă să nu-ți neglijezi penitența! Du-te în grădină, la ceilalți! Față de ei te vei bucura de o mare favoare. Întoarce-le spatele și uită-te spre miazăzi. De la miazăzi vine Marele Cophta, numai ție-ți dezvălui acest secret. Destăinuie-i tot ce dorești; vorbește cît vrei de încet, te va auzi.

REVERENDUL: Mă supun cu bucurie.

Sărută mîna contelui și se îndepărtează.

SCENA A CINCEA

Contele. Saint Jean

SAINT JEAN *intrînd precaut:* Mi-am îndeplinit bine sarcinile?

CONTELE: Ți-ai făcut datoria.

SAINT JEAN: N-au zburat ușile ca și cum le-ar fi deschis spiritele? Tovarășii mei s-au speriat și au fugit; nici unul n-a observat ceva.

CONTELE: Să spunem c-a fost bine! Le-aș fi dschis și fără tine, numai că o asemenea operație e mai complicată. Apelez la mijloace obișnuite numai cîte odată, pentru a nu deranja mereu nobilele spirite. *Deschide o pungă.* Asta-i pentru osteneala ta! Nu risipi nesocotit banii ăștia; e aur filozofic. Aduc belșug. Dacă-i ții în pungă, ea nu se golește niciodată.

SAINT JEAN: Dacă-i așa, am să-i păstrez cu grijă.

CONTELE: Bine faci. Iar dacă pe deasupra mai economisești doi-trei galbeni, ai să te minunezi.

SAINT JEAN: Singur ați făcut aurul, domnule conte?

CONTELE: Altfel de aur nici nu cheltuiesc.

SAINT JEAN: Cît sînteți de fericit!

CONTELE: Pentru că fac fericiți pe alții.

SAINT JEAN: Vă sînt devotat trup și suflet.

CONTELE: Nu va fi spre paguba ta. Du-te și taci, pentru ca să nu cunoască și alții acest izvor. În scurtă vreme ai să capeți postul de care m-ai rugat.

Valetul pleacă.

SCENA A ȘASEA

CONTELE: Găsesc aici spre norocul meu o masă plină-ochi, un desert fin, vinuri alese. Reverendul nu duce lipsă de nimic. Bun, aici pot să-mi refac stomacul, în timp ce toți cred că-mi țin postul de patruzeci de zile. Par tuturor un semizeu și pentru că știu să le ascund nevoile mele.

ACTUL AL DOILEA

SCENA ÎNTÎI

Marchizul, *apoi* **La Fleur**

MARCHIZUL *într-un frac foarte elegant, înaintea oglinzii:* Naştere, rang, ţinută... ce contează toate acestea dacă n-ai bani! Cît de mult datorez iscusinţei îndrăzneţe a soţiei mele, care-mi procură de toate! Cît de distins arăt acum, cînd pentru prima oară sînt îmbrăcat potrivit cu rangul meu! Abia aştept să apar în public. *Sună clopoţelul.*

LA FLEUR: Ce porunciţi, stăpîne?

MARCHIZUL: Dă-mi caseta.

LA FLEUR *o aduce:* Aşa de grea n-a fost niciodată.

MARCHIZUL *deschizînd caseta:* Ce spui, nu-s frumoase aceste două ceasornice pe care le-am cumpărat ieri?

LA FLEUR: Foarte frumoase.

MARCHIZUL: Şi tabachera asta?

LA FLEUR: De preţ şi delicată.

MARCHIZUL: Inelul ăsta?

LA FLEUR: E tot al dumneavoastră?

MARCHIZUL: Cataramele? Nasturii? Adică, toate la un loc! Nu găseşti că-s îmbrăcat elegant şi distins?

LA FLEUR: Acum, de ieşiţi la plimbare, vă veţi distinge cu siguranţă faţă de mulţi alţii!

MARCHIZUL: Ce bine-mi pare! Să mergi de nevoie mereu în uniformă[3], să te pierzi mereu în mulţime, să nu atragi atenţia nimănui! Mai degrabă aş fi murit decît să mai trăiesc aşa. S-a sculat nepoata?

LA FLEUR: Nu cred. Cel puţin n-a cerut încă micul dejun. Mi se pare că a adormit din nou după ce-aţi plecat pe furiş de la ea azi dimineaţă.

MARCHIZUL: Neruşinatule! Taci!

LA FLEUR: În patru ochi cred că pot să fiu sincer!

MARCHIZUL: Nu cumva să scapi o vorbă în prezența soției mele.

LA FLEUR: Nu credeți că sînt stăpîn pe buzele mele?

MARCHIZUL: E imposibil ca marchiza să bănuiască deja ceva. Ea crede că nepoata-i un copil, n-a văzut-o de trei ani; mă tem că dacă ar privi copila mai de-aproape...

LA FLEUR: Asta nu-i mare lucru. De nu l-ar cunoaște pe bătrînul vrăjitor; de el mă tem. Omul acesta-i un mister! Pe toate le știe, spiritele îi trădează orice. Cum s-au întîmplat lucrurile în casa reverendului? Vrăjitorul a descoperit un secret important, și-acum se spune că l-a dat valetul în vileag.

MARCHIZUL: Pe cît știu, nu-i prea bun prieten cu soția mea.

LA FLEUR: Ah, de toate se ocupă; iar de-și întreabă spiritele, nimic nu-i rămîne ascuns.

MARCHIZUL: Să fie oare adevărat tot ce se povestește despre el?

LA FLEUR: De asta nu se îndoiește nimeni. De n-ar fi vorba decît de miracole, de care știu sigur...

MARCHIZUL: E-ntr-adevăr ciudat! Vezi că trage o trăsură la scară.

La Fleur pleacă.

MARCHIZUL: De n-ar afla nevastă-mea de legătura mea cu frumoasa nepoată! La urma urmei, importantă e prima clipă. Dacă-și pune în aplicare planurile și dacă-i servesc drept instrument, nu am oare libertatea să fac ce vreau? Ea e!

SCENA A DOUA

Marchizul. Marchiza

MARCHIZA: Am ajuns mai devreme decît credeam.

MARCHIZUL: Mă bucur să te văd în sfîrșit.

MARCHIZA: De ce nu mi-ai venit în întîmpinare? Reverendul te invitase.

MARCHIZUL: Iartă-mă! Tocmai ieri am avut multe de făcut. Doar mi-ai scris să mă pregătesc de-o călătorie.

MARCHIZA: Mult n-ai pierdut. Reverendul era de nesuferit, iar societatea prost dispusă. Pînă la urmă ne-a mai sur-

prins și contele și ne-am risipit în goană. Sîntem doar obligați să suportăm nebuniile omului ăsta.

MARCHIZUL *zîmbind;* Cum merge cu tratativele tale? *Ironic.* Ai intrat de-a binele în grațiile curții?

MARCHIZA: E-adevărat că nu ne-am văzut de mult. Cînd am plecat, erai absent. De-ndată ce prințul și prințesa s-au instalat în palatul de la țară, am închiriat în apropiere o căsuță, în care locuiam pe ascuns; reverendul își imagina că în acest timp o văd zilnic pe prințesă. Îi trimiteam curieri, primeam de la el scrisori, așa că i-am ațîțat la maximum speranțele. Nici nu-ți poți închipui cît e de nenorocit omul acesta de cînd purtarea lui necugetată l-a îndepărtat de la curte și cu cîtă ușurință crede cînd îi dai speranțe. Nici n-ar fi fost nevoie să depun atîtea stăruințe, tot l-aș fi convins.

MARCHIZUL: Basmul ăsta nu rezistă însă la nesfîrșit.

MARCHIZA: Asta să-mi fie grija! E-aproape-n culmea fericirii. Astă noapte, cînd m-a primit în vila lui, i-am adus o scrisoare de la prințesă...

MARCHIZUL: De la prințesă?

MARCHIZA: Scrisă de mîna mea. Era compusă în termeni generali; aducătoarea, se preciza, va spune mai multe.

MARCHIZUL: Și-apoi?

MARCHIZA: I-am anunțat grația prințesei; l-am asigurat că va interveni pe lîngă tatăl ei și că în mod sigur îi va obține din nou favoarea prințului.

MARCHIZUL: Bun! Și care-i folosul tău din toate acestea?

MARCHIZA: Mai întîi o nimica toată, pe care aș vrea s-o împărțim pe loc. *Scoate o pungă.*

MARCHIZUL: Grozavă femeie!

MARCHIZA: Am primit-o de la reverend pentru a-mi asigura serviciile cameristei. Numără jumătate pentru tine.

Marchizul vine la masă și numără, fără să dea atenție la ce vorbește ea.

vorbește ea.

MARCHIZA: Dar, cum am spus, asta-i o nimica toată! De-mi reușește lovitura, scăpăm pentru totdeauna de nevoi. Giuvaiergiii curții au de multă vreme un colier de mare preț, pe care tare ar vrea să-l vîndă. Reverendul are un credit atît de mare, încît, dacă el garantează plata primei rate, giuvaiergiii i-l încredințează, iar eu...

MARCHIZUL *uitîndu-se la ea:* Ce rată? Ce plată?

MARCHIZA: Nu ești atent? Numai la bani te gîndești!

MARCHIZUL: Asta-i jumătatea ta. Pe a mea o plasez bine. Uită-te cum m-am dichisit. *I-arată, apoi se duce în fața oglinzii.*

MARCHIZA: Ce om vanitos și meschin!

MARCHIZUL *întorcîndu-se:* Ce voiai să spui?

MARCHIZA: Ai fi fost mai atent dacă ai fi bănuit despre ce chestiune importantă vorbeam. Pe scurt, ne vom asigura norocul dintr-o singură lovitură.

MARCHIZUL: În ce fel?

MARCHIZA: Îți amintești să fi auzit de colierul de mare preț pe care giuvaiergiii curții l-au lucrat în speranța că prințul îl va dărui fiicei sale?

MARCHIZUL: Desigur! L-am și văzut la ei săptămîna aceasta, cînd am cumpărat inelul; e de o nespusă frumusețe. Nu știi ce să admiri mai mult, mărimea nestematelor, forma lor regulată, transparența, numărul sau gustul cu care sînt îmbinate. Nu-mi puteam lua ochii de la el; inelul e un nimic în comparație cu el. Am plecat destul de nemulțumit și cîteva zile n-am putut să-mi scot colierul din minte.

MARCHIZA: Și colierul acesta va fi al nostru!

MARCHIZUL: Colierul? Al nostru? Mă sperii! Ce idee nemaipomenită!

MARCHIZA: Crezi că n-am altă treabă decît să am grijă de ceasornicele, inelele și nasturii tăi? Sînt obișnuită să trăiesc în sărăcie, dar nu să gîndesc meschin. Am trăit destulă vreme în mizerie, sub rangul nostru, sub demnitatea marilor mei înaintași[4]; dar acum, cînd mi se oferă ocazia, nu vreau să fiu mărginită și să o las să-mi scape.

MARCHIZUL: Dar, pentru dumnezeu, ce plan ai? Cum e posibil să-l aduci la îndeplinire?

MARCHIZA: Ascultă! Îl fac pe reverend să creadă că prințesa dorește colierul, ceea ce nu-i cu totul neadevărat, pentru că se știe că i-a plăcut enorm și că ar dori să-l aibă. Spun apoi reverendului: prințesa vrea să cumpere colierul și-i solicită să-și dea numele, să perfecteze cumpărarea cu giuvaiergiii, să fixeze termenele de plată și să achite prima rată. Ea îi va restitui toate cheltuielile și va considera acest serviciu drept un gaj de fidelitate și devotament.

MARCHIZUL: Cît de orbit trebuie să fie ca să riște atît!

MARCHIZA: El crede că n-are motiv de îngrijorare. I-am și transmis o hîrtie prin care prințesa pare că-i dă asigurări.

MARCHIZUL: Soţie dragă, asta-i periculos!

MARCHIZA: Fii fără grijă! Împreună cu mine poţi risca orice. Mi-am luat toate măsurile în ce priveşte formulările şi semnătura. Fii liniştit! Şi chiar dacă se descoperă totul: nu sînt eu oare aproape recunoscută ca o ramură colaterală a familiei princiare? Fii atent! Reverendul este foarte bucuros de încrederea ce i se arată şi vede în ea un semn sigur că a recîştigat graţia curţii. El nu doreşte nimic altceva decît ca vînzarea să se realizeze şi ca bijuteria să ajungă în mîinile prinţesei.

MARCHIZUL: Şi ai de gînd să sustragi colierul?

MARCHIZA: Neapărat! Pregăteşte-te în continuare de călătorie. De îndată ce comoara e în mîinile noastre, o folosim. Tăiem colierul în bucăţi, tu te duci în Anglia şi vinzi cu toată iscusinţa mai întîi pietrele mici. Apoi vin şi eu, de îndată ce simt că nu mai sînt în siguranţă aici. Vreau ca pînă la urmă să aranjez şi să încurc lucrurile în aşa fel, încît toată vina să cadă asupra reverendului.

MARCHIZUL: E o afacere importantă. Spune-mi însă, nu te temi să urzeşti un asemenea plan în apropierea contelui, a acestui mare magician?

MARCHIZA: Nu-i decît un mare escroc! Vrăjitoria lui constă în iscusinţă şi în neruşinare. Simte probabil că mi-am dat seama cine e. Ne comportăm unul faţă de altul aşa cum se cuvine. Ne înţelegem fără să vorbim şi ne ajutăm fără să fi căzut la învoială.

MARCHIZUL: Dar spiritele care-l ajută?

MARCHIZA: Fleacuri!

MARCHIZUL: Miracolele pe care le face?

MARCHIZA: Basme!

MARCHIZUL: Atîţia au văzut doar...

MARCHIZA: Nişte orbi!

MARCHIZUL: Atîţia cred...

MARCHIZA: Nişte nerozi!

MARCHIZUL: Sînt prea mulţi! Întreaga lume e convinsă de ele!

MARCHIZA: Pentru că-i proastă!

MARCHIZUL: Vindecările miraculoase...

MARCHIZA: Şarlatanie!

MARCHIZUL: Banii mulţi pe care-i posedă...

MARCHIZA: I-a obţinut probabil pe calea pe care vrem noi să punem mîna pe colier.

MARCHIZUL: Crezi deci că nu ştie mai mult ca alţi oameni?

MARCHIZA: Judecă şi singur, dacă eşti în stare. Nu e un escroc ordinar. E tot atît de întreprinzător şi perspicace pe cît e de inteligent şi tot atît de obraznic pe cît de precaut; vorbeşte tot atît de cugetat pe cît de fără sens; din gura lui iese la fel de bine adevărul curat cît şi minciuna cea mai sfruntată. Cînd minte, e imposibil să deosebeşti dacă-şi rîde de tine sau dacă-i nebun... Iar pentru a zăpăci pe oameni e de-ajuns mult mai puţin decît toate acestea.

JACK *intrînd în fugă:* Nepoata dumneavoastră întreabă dacă poate să se prezinte. E drăguţă, nepoata dumneavoastră!

MARCHIZA: Îţi place? Să poftească!

Jäck pleacă.

MARCHIZA: Tocmai voiam să te întreb cum te-ai descurcat, ai adus-o cu bine în oraş? Cum arată? Crezi că are să aibă succes?

MARCHIZUL: E frumoasă, amabilă, foarte drăgălaşă; e mai cultivată decît credeam că poate fi, ştiind că a fost crescută la ţară.

MARCHIZA: Mama ei a fost o femeie înţeleaptă, iar în ţinutul acela nu i-a lipsit societatea aleasă. Iat-o.

SCENA A TREIA

Aceiaşi. Nepoata

NEPOATA: Cît sînt de fericită să vă revăd, scumpă mătuşă!

MARCHIZA: Scumpă nepoată! Fii binevenită.

MARCHIZUL: Bună dimineaţa, nepoţică! Cum ai dormit?

NEPOATA *ruşinată:* Foarte bine.

MARCHIZA: Cît a crescut de cînd n-am mai văzut-o!

NEPOATA: Sînt vreo trei ani de-atunci.

MARCHIZUL: Înaltă, frumoasă, agreabilă! Toate-s aşa cum ni le prevestea tinereţea ei.

MARCHIZA *către marchiz:* Nu te uimeşte cum seamănă cu prinţesa?

MARCHIZUL: Oarecum. Poate este o asemănare mai mare ca siluetă şi ca înălţime; dar faţa îi aparţine numai ei şi nu cred că ar vrea s-o schimbe.

MARCHIZA: Ai pierdut o mamă bună.

NEPOATA: Pe care o regăsesc în dumneavoastră.
MARCHIZA: Fratele ţi-a plecat în colonii.
NEPOATA: Nu-i doresc decît noroc.
MARCHIZUL: Pe acest frate îl înlocuiesc eu.
MARCHIZA *către marchiz:* E un post periculos, marchize!
MARCHIZUL: Avem curaj.
JÄCK: Vine cavalerul. Nici azi nu-i mai prietenos.
MARCHIZA: E bine venit.

Jäck pleacă.

MARCHIZA *către nepoată:* Vei cunoaşte un om simpatic.
MARCHIZUL: Aş crede că a mai văzut şi alţii ca dînsul.

SCENA A PATRA

Aceiaşi. Cavalerul

MARCHIZA: Se pare că ai dormit puţin, ca şi mine.
CAVALERUL: E adevărat că de data asta contele ne-a pus la grea încercare răbdarea, mai ales pe a mea. Ne-a lăsat să stăm o oră întreagă-n grădină, apoi ne-a poruncit să ne urcăm în trăsuri şi să plecăm acasă; pe reverend l-a adus el însuşi.
MARCHIZA: Aşa că acuma sîntem din nou cu toţii în oraş.
CAVALERUL: Domnişoara-i nepoata dumneavoastră, despre care ne-aţi vorbit?
MARCHIZA: Ea e.
CAVALERUL: Vă rog să mă prezentaţi.
MARCHIZA: Îţi prezint pe cavalerul Greville, un bun prieten al nostru.
NEPOATA: Mă bucur să fac o cunoştinţă atît de plăcută.
CAVALERUL *privind-o atent:* Mătuşa dumneavoastră n-a exagerat; veţi fi în adevăr cea mai frumoasă podoabă a cercului nostru.
NEPOATA: Observ că în lumea înaltă trebuie să mă deprind să aud asemenea expresii măgulitoare. Simt cît sînt de nedemnă de ele şi-s tare ruşinată. Cu puţină vreme înainte m-aş fi jenat foarte mult de asemenea complimente.
CAVALERUL: Ce frumos vorbeşte!
MARCHIZA *se aşază:* Nu v-am spus că poate să vă fie periculoasă?

CAVALERUL *se aşază lîngă ea:* Glumiţi, marchiză!

MARCHIZUL *cere prin gesturi nepoatei să-i îndrepte ceva la cocarda de la pălărie şi la panglica de la baston; nepoata o face aşezîndu-se la o măsuţă vizavi de marchiză. Marchizul rămîne în picioare lîngă ea.*

MARCHIZA: Ce făcea reverendul cînd aţi plecat?

CAVALERUL: Părea amărît şi jenat, şi-i dau dreptate. Contele ne-a surprins şi, ca să spun drept, a venit pentru toţi la timp nepotrivit.

MARCHIZA: Şi voiaţi să vă opuneţi spiritelor cu arma în mînă?

CAVALERUL: Vă asigur că de multă vreme aroganţa contelui mi-e insuportabilă. L-aş fi provocat deja de cîteva ori la duel dacă situaţia, vîrsta, experienţa şi celelalte calităţi ale lui nu mi-ar fi inspirat mai multă veneraţie decît bunătatea lui faţă de mine. Nu neg că adesea mi-i suspect; cîte odată mi se pare că-i mincinos sau escroc. Imediat după aceea însă prezenţa lui mă vrăjeşte, mă simt parcă ferecat în lanţuri.

MARCHIZA: Cine nu păţeşte la fel?

CAVALERUL: Şi dumneavoastră?

MARCHIZA: Şi eu.

CAVALERUL: Şi miracolele lui? Spiritele?

MARCHIZA: Avem dovezi atît de convingătoare şi de evidente de forţa lui supranaturală, încît în momentele cînd mă îndoiesc de comportarea lui renunţ să mai gîndesc.

CAVALERUL: La fel mi se-ntîmplă şi mie, deşi îndoielile mele sînt mai mari. Curînd însă, – chiar azi! –, se va decide, căci nu ştiu cum va putea să evite o explicaţie. Spre dimineaţă, cînd ne-a eliberat din grădină (căci trebuie să mărturisesc că l-am ascultat orbeşte şi că nici unul din noi n-a îndrăznit să facă un singur pas), a venit spre noi şi a exclamat: Fiţi binecuvîntaţi, voi, care recunoaşteţi mîna punitivă a unui părinte şi ascultaţi de el. V-aţi asigurat în schimb cea mai frumoasă răsplată. Am privit adînc în inimile voastre şi v-am găsit oneşti. De aceea chiar astăzi îl veţi cunoaşte pe Marele Cophta.

MARCHIZA: Chiar astăzi?

CAVALERUL: Aşa a făgăduit.

MARCHIZA: A explicat cum vrea să-l arate? Şi unde?

CAVALERUL: La reverend acasă, în loja egipteană, acolo unde ne-a iniţiat. Astă seară.

MARCHIZA: Nu înţeleg. Să fi sosit deja Marele Cophta?

CAVALERUL: Şi pentru mine e de neînţeles!

MARCHIZA: Să-l fi cunoscut oare reverendul şi să nu ne fi spus nimic pînă acum?

CAVALERUL: Nu ştiu ce să cred; dar oricum, sînt hotărît să-l demasc pe escroc de îndată ce-l prind.

MARCHIZA: Ca prietenă nu v-aş sfătui să faceţi un act atît de eroic; credeţi că-i uşor?

CAVALERUL: Ce miracole a făcut el în faţa ochilor noştri? Şi dacă continuă să ne înşele cu Marele Cophta şi dacă pînă la urmă totul nu-i decît o mascaradă, de-o vrea să ne impună cu de-a sila vreun vagabond ca el drept mare maestru al artei sale, cît de uşor i se vor deschide ochii reverendului şi ai tuturor discipolilor!

MARCHIZA: Să nu credeţi asta, cavalere! Oamenilor le place mai mult obscuritatea decît lumina zilei, iar fantomele apar tocmai pe întuneric. Gîndiţi-vă şi la pericolul la care vă expuneţi dacă jigniţi un asemenea om printr-o faptă necugetată. Eu continuu să-l venerez ca pe o fiinţă supranaturală. Cîtă generozitate, dărnicie şi bunăvoinţă n-a arătat el faţă de dumneavoastră! Doar el v-a adus în casa reverendului şi vă favorizează în fel şi chip! Numai prin el puteţi spera să faceţi o carieră, de care, ca al treilea născut[5], sînteţi departe!... Văd însă că sînteţi distrat. Mă înşel oare, cavalere, sau vi-s îndreptaţi ochii spre nepoată mai mult decît vă este spiritul spre conversaţia mea?

CAVALERUL: Iertaţi-mi curiozitatea. Un obiect nou atrage întotdeauna.

MARCHIZA: Mai ales cînd e atrăgător.

MARCHIZUL *care pînă acum a vorbit încet cu nepoata:* Eşti distrată, privirile tale par să fie îndreptate spre partea cealaltă.

NEPOATA: M-am uitat la mătuşă-mea. Nu s-a schimbat de cînd nu ne-am mai văzut.

MARCHIZUL: Cu atît mai schimbată te văd pe tine de cînd a intrat cavalerul.

NEPOATA: În aceste cîteva clipe?

MARCHIZUL: O, femei, femei!

NEPOATA: Liniştiţi-vă, marchize! Ce vă trece prin minte?

MARCHIZA: Nepoţico, vrei să facem acum, de dimineaţă, o plimbare?

NEPOATA: La dispoziţia dumneavoastră.

CAVALERUL: Îmi permiteţi să mă ofer ca însoţitor?

MARCHIZA: De data asta nu, v-ați plictisi. Mergem din prăvălie în prăvălie. Avem multe de cumpărat, pentru că acestui frumos chip nu trebuie să-i lipsească nici o găteală. Diseară ne întîlnim în loja egipteană.

SCENA A CINCEA

Aceiași. Jäck. Contele

JÄCK: Contele!

CONTELE *care intră imediat după Jäck:* Nu-l anunță nimeni[6], nicăieri. Nici o ușă nu-i e închisă, intră pe nevăzute în orice încăpere. Și chiar de apare deodată, fără să fie așteptat, ca un tunet, niciodată nu pleacă fără să lase în urmă bunăstare și abundență, ca o furtună binecuvîntată.

JÄCK *care pînă acum a stat nemișcat, l-a privit pe conte și l-a ascultat, clatină din cap și pleacă.*

CONTELE *se așază și păstrează, în această scenă ca și în cele anterioare și cele următoare, pălăria pe cap, scoțînd-o numai cînd salută pe cineva:* Vă întîlnesc și pe dumneavoastră aici, cavalere? Plecați și dedicați-vă meditației; iar diseară la ora stabilită să vă aflați în anticameră la reverend.

CAVALERUL: Mă supun. Rămas bun tuturor. *Pleacă.*

NEPOATA: Cine-i domnul acesta?

MARCHIZUL: Contele Rostro[7], cel mai mare și mai minunat dintre muritori.

CONTELE: Marchizo, marchizo! Ce s-ar întîmpla cu dumneavoastră dacă n-aș fi atît de îngăduitor?

MARCHIZA: Cum așa, conte?

CONTELE: Dacă n-aș fi atît de îngăduitor și de puternic totodată! Sînteți niște ușuratici. De cîte ori nu m-ați rugat în genunchi să continuu inițierea voastră în mistere! Ați promis că vă supuneți la toate încercările dacă vă arăt pe Marele Cophta și vă fac să simțiți puterea lui asupra spiritelor. Și cum v-ați ținut de cuvînt?

MARCHIZA: Nu ne mai faceți reproșuri, dragă conte! Ne-ați pedepsit îndeajuns.

CONTELE: Mă înduioșați. *După puțină gîndire.* Văd că trebuie să procedez altfel, să vă purific în scurtă vreme printr-o inițiere specială, folosind la maximum darurile

mele magice pentru a vă face demni. să apăreți în fața Marelui Cophta. Este o operație care, dacă nu reușește, poate să fie periculoasă pentru noi toți. Eu prefer ca discipolii mei să se prepare singuri, pentru a-i conduce calm și sigur ca pe niște oameni transformați în societatea spiritelor.

MARCHIZA: Nu ne faceți să mai așteptăm mult. Dacă-i posibil, satisfaceți-ne chiar astăzi rugămintea. Prefer să înfrunt cea mai mare primejdie dacă durează numai o clipă, decît să mă supun unei pregătiri severe, care să-mi răpească zile și nopți, luni de-a rîndul.

CONTELE: Pe toate vreți să le aveți ușor, ușor și comod! Și nu vă întrebați cît trebuie să fie de greu pentru mine?

MARCHIZA: Greu pentru dumneavoastră? Nu cunosc nimic ce-ar fi greu pentru dumneavoastră.

CONTELE: Greu, obositor și periculos! Credeți că contactul cu spiritele e o treabă plăcută? Nu le domini cu o privire, cu o strîngere de mînă, așa cum faceți voi cu bărbații. Gîndiți-vă că spiritele-mi rezistă, că-mi dau de lucru, că ar vrea să mă copleșească, că-s atente la toate greșelile mele pentru a mă domina. De două ori în viață am fost în primejdie să fiu răpus; de aceea port continuu la mine această armă *scoate din buzunar un pistol* pentru a-mi lua zilele cînd m-aș teme că ar reuși să mă supună.

NEPOATA *către marchiz:* Ce om! Îmi tremură genunchii de spaimă! N-am mai auzit vorbindu-se în felul acesta și nici despre asemenea lucruri! Nici n-am visat așa ceva.

MARCHIZUL: Cît de mult te-ai mira de-ai cunoaște profunzimea și forța omului acesta!

NEPOATA: E periculos! Mi-e tare frică!

Între timp contele stă nemișcat și privește țintă înainte.

MARCHIZA: Unde vi-e gîndul, conte? Parcă n-ați fi aici! Ascultați-mă! *Pune mîna pe el și-l zguduie.* Ce-i asta? Nu se mișcă! Ascultați-mă!

MARCHIZUL *vine mai aproape:* Sînteți cunoscător în nestemate; la ce preț apreciați inelul ăsta? Are ochii deschiși și nu mă privește.

MARCHIZA *care-l ține încă de mînă:* E țeapăn de tot, ca și cum ar fi fără viață!

NEPOATA: Să fi leșinat? Vorbea atît de aprins! Iată niște săruri!

MARCHIZUL: Nu cred, șade drept de tot; totu-i treaz în el.
MARCHIZA: Tăcere! Se mișcă!

Marchizul și nepoata se îndepărtează.

CONTELE *foarte tare și violent, ridicîndu-se de pe scaun:* Aici! Oprește, vizitiu! Aici trebuie să cobor!

MARCHIZA: Ce-i cu dumneavoastră, conte?

CONTELE *după ce a respirat adînc:* Ah, vedeți, așa mi se întîmplă! *După o pauză.* Aveți acum un exemplu. *Pauză.* Pot avea încredere în dumneavoastră. Un prieten care trăiește în prezent în America s-a aflat pe neașteptate în mare primejdie; a rostit formula pe care i-am încredințat-o, și-atunci n-am mai putut rezista! Sufletul mi-a părăsit trupul și m-am grăbit să ajung în ținuturile acelea. Mi-a dezvăluit în puține cuvinte problema, i-am dat la repezeală un sfat; acum spiritul s-a reîntors în învelișul lui pămîntesc, care între timp rămăsese aici ca o momîie lipsită de viață. *Pauză.* Lucrul ciudat e că o asemenea absență se încheie întotdeauna cu impresia că trăsura aleargă îngrozitor de repede, îmi văd locuința și strig vizitiului, care vrea să meargă mai departe, să oprească. N-am strigat așa ceva?

MARCHIZA: Ne-ați speriat! Ciudat și de mirare! *Aparte.* Ce nerușinare!

CONTELE: Nici nu puteți să vă închipuiți cît sînt de obosit. Parcă mi-ar fi zdrobite toate mădularele; am nevoie de ore întregi pentru a mă reface. Habar n-aveți de toate acestea; vă imaginați că toate se fac comod, cu bagheta magică.

MARCHIZUL: Ce om minunat, demn de toată venerația! *Aparte.* Ce mincinos neobrăzat!

NEPOATA *înaintînd:* M-ați înspăimîntat foarte tare, domnule conte.

CONTELE: Un copil bun, cu multă naturalețe. *Către marchiză.* E nepoata dumneavoastră?

MARCHIZA: Da, domnule conte! Și-a pierdut de curînd mama; a crescut la țară și e de-abia de trei zile în oraș.

CONTELE *privind atent nepoata:* Așadar Uriel nu m-a înșelat.

MARCHIZA: V-a spus ceva Uriel despre nepoata mea?

CONTELE: Nu direct, m-a pregătit numai.

NEPOATA *încet către marchiz:* Vai, Doamne! Știe totul, o să ne trădeze.

MARCHIZUL *încet:* Fii liniştită, să ascultăm.

CONTELE: Zilele acestea, cînd mă gîndeam la actul însemnat care trebuie să se îndeplinească chiar azi, eram într-un mare impas. De îndată ce Marele Cophta se va arăta, el va privi în jur și va întreba unde-i nevinovata, unde-i porumbița? Trebuie să-i aduc o fată nevinovată. M-am gîndit în fel şi chip unde s-o găsesc şi cum s-o introduc printre noi. Uriel însă a zîmbit și mi-a spus: „Fii fără grijă, ai s-o găseşti fără s-o cauți. Cînd te vei întoarce dintr-o lungă călătorie o vei întîlni pe preafrumoasa și pura porumbiță." Toate s-au împlinit cum nici nu m-am gîndit. Mă-ntorc din America şi-acest copil nevinovat e-n fața mea.

MARCHIZUL *aparte:* De data aceasta Uriel a dat cu totul greş.

NEPOATA *aparte:* Tremur, mi-e frică!

MARCHIZUL *încet:* Să-l ascultăm pînă la capăt!

MARCHIZA: O fată nevinovată pentru Marele Cophta? Marele Cophta vine din Orient? Sper că nu...

CONTELE *către marchiză:* Lăsați la o parte orice gînd străin și ușuratic! *Nepoatei, blînd și prietenos.* Vino mai aproape, copilă! Fără frică, vino mai aproape! Așa! Așa să te arăți și Marelui Cophta. Ochii lui pătrunzători te vor examina; te va duce la un cristal de-o strălucire orbitoare, acolo ai să vezi spiritele pe care el le cheamă, ai să guşti o bucurie spre care alții năzuiesc în zadar, ai să dai sfaturi prietenilor și ai să ocupi un rang înalt în societatea în care intri, tu, cea mai tînără, dar și cea mai pură. Să punem rămășag, marchiză! Copila aceasta va vedea lucruri care-l vor face foarte fericit pe reverend. Punem rămășag, marchiză?

MARCHIZA: Să pun rămășag cu dumneavoastră, care știți totul?

NEPOATA *care pînă acum a încercat să-şi ascundă tulburarea:* Cruțați-mă, domnule conte! Vă rog, cruțați-mă!

CONTELE: Fii fără grijă, dragă copilă! Nevinovăția nu are de ce să se teamă!

NEPOATA *foarte agitată:* Nu pot vedea spiritele! Am să mor!

CONTELE *insinuant:* Ai curaj! Teama și umilința îți stau bine și te fac demnă să apari în fața maestrului. Convinge-o, marchiză!

Marchiza vorbește în taină cu nepoata.

MARCHIZUL: N-aş putea să fiu şi eu martor la acest miracol?

CONTELE: Nu prea! Sînteţi şi mai nepregătit decît femeile acestea. Aţi evitat mereu să participaţi la întrunirile noastre.

MARCHIZUL: Iertaţi-mă, am fost ocupat.

CONTELE: Ocupat să vă dichisiţi, o treabă pe care mai bine aţi lăsa-o femeilor.

MARCHIZUL: Sînteţi prea aspru.

CONTELE: Nu atît de aspru încît să renunţ la cel ce mai dă speranţe. Veniţi, să mergem! Să ne plimbăm un sfert de oră. Trebuie cel puţin să vă examinez şi să vă pregătesc. Rămîneţi cu bine! La revedere.

NEPOATA *reţinîndu-l pe conte:* Vă rog, vă conjur!

CONTELE: Încă odată, copila mea: încrede-te cînd îţi spun că nu va fi nimic înspăimîntător, că nemuritorii vor fi blînzi şi prietenoşi. Marchiză, dă-i lămuririle necesare privind întrunirile noastre, instruieşte-o pe această graţioasă făptură. Prietenul nostru, reverendul, va întreba negreşit pe Marele Cophta despre ce-i stă în primul rînd la inimă şi sînt convins că spiritele îi vor întări speranţele. Reverendul merită să fie mulţumit şi fericit; şi el, porumbiţa mea, te va aprecia cu atît mai mult, cu cît spiritele îi vor anunţa fericirea prin tine. Rămîneţi cu bine! Veniţi, marchize!

NEPOATA *alergînd după Conte:* Domnule conte! Domnule conte!

SCENA A ŞASEA

Marchiza. Nepoata

NEPOATA *după ce contele şi marchizul au plecat, rămîne în fundul scenei într-o atitudine de disperare.*

MARCHIZA *în avanscenă, aparte:* Am înţeles aluziile. Îţi mulţumesc, conte, că mă consideri egală cu tine. Dacă-mi dai o mînă de ajutor, n-o să fie spre paguba ta. A observat că dau reverendului speranţa că o va putea cîştiga pe prinţesă. Dar nu bănuieşte nimic despre planul meu cel mare; crede că-i vorba de mici escrocherii. Vrea să mă folosească, pentru a mă ajuta; îmi dă să înţeleg să-i arăt reverendului ceea ce intenţionez, iar eu nu pot

face asta fără să întăresc credința reverendului în spirite. Bine faci, conte, așa trebuie să se înțeleagă cei deștepți pentru a-și supune pe oamenii naivi și creduli. *Întorcîndu-se.* Nepoțică, unde ești? Ce faci?

NEPOATA: Sînt pierdută! *Merge cu pași nesiguri spre mătușa ei și se oprește la jumătatea drumului.*

MARCHIZA: Vino-ți în fire, dragă!

NEPOATA: Nu pot, n-am să pot vedea spiritele!

MARCHIZA: Dragă copilă, lasă asta în grija mea! Am să te sfătuiesc cum să ieși din încurcătură.

NEPOATA: N-ajută nici un sfat, nici un sprijin! Salvați-mă! Salvați o nenorocită de rușinea publică! Vrăjitorul mă va alunga, n-am să văd spiritele! Am să mă fac de rîs în fața tuturor!

MARCHIZA *aparte:* Oare ce să însemne toate astea?

NEPOATA: Vă rog în genunchi! Vă implor! Am să vă mărturisesc totul! O, mătușă! O, scumpă mătușă! Dacă-mi dați voie să vă mai numesc astfel! Nu aveți în fața dumneavoastră o fată nevinovată! Nu mă disprețuiți! Nu mă alungați!

MARCHIZA *aparte:* Ce surpriză! *Către nepoată.* Ridică-te, copilă!

NEPOATA: Nu pot, chiar dacă-aș vrea! Nu mă țin picioarele! E mai bine să stau astfel înaintea dumneavoastră. Numai în genunchi pot să spun: poate că pot fi iertată! Tinerețea mea... lipsa de experiență... situația mea... naivitatea...!

MARCHIZA: Te credeam mai sigură sub ochii mamei tale decît într-o mînăstire. Ridică-te! *O ridică.*

NEPOATA: Ah! Să spun? Să mărturisesc?

MARCHIZA: Spune!

NEPOATA: Abia după moartea mamei mi-am pierdut liniștea și nevinovăția.

MARCHIZA: Cum? *Aparte.* E oare posibil? *Tare.* Vorbește!

NEPOATA: O, mă veți urî! Mă veți condamna! Nenorocită zi, cînd însăși bunătatea dumneavoastră m-a distrus!

MARCHIZA: Explică-te!

NEPOATA: O, Doamne! Ce greu e de exprimat ceea ce într-un moment nefast ne dă o dulce iluzie! Iertați-mă că l-am găsit atrăgător! Cît a fost de binevoitor; Era primul bărbat care mi-a strîns mîna cu duioșie, care s-a uitat în ochii mei și mi-a jurat că mă iubește! Și asta cînd!

Tocmai în clipele cînd inima, apăsată de o pierdere atît de dureroasă, se alina cu lacrimi amare, era slabă, slabă de tot! Atunci cînd în lumea pustie din jurul meu vedeam prin norii durerii numai deşertăciune şi jale, mi-a apărut ca un adevărat înger. Bărbatul pe care încă din copilărie îl veneram m-a mîngîiat, m-a strîns la piept... am uitat că niciodată nu va putea fi al meu... că vă aparţine... Iată adevărul! Vă întoarceţi faţa de la mine? Urîţi-mă, o merit! Alungaţi-mă Lăsaţi-mă să mor! *Se aruncă într-un fotoliu.*

MARCHIZA *aparte:* Sedusă... de soţul meu! Ambele fapte mă surprind, vin la un moment nepotrivit! Trebuie să-mi revin! Trebuie să-mi alung aceste gînduri mărunte şi meschine! Oare această împrejurare nu-ţi poate fi de folos? Desigur! Fata va fi cu atît mai maleabilă, mă va asculta orbeşte; iar această descoperire îmi dă noi avantaje asupra bărbatului meu. Dacă îmi ating scopul, restul mi-i indiferent! *Tare.* Vino, nepoată, vino-ţi în fire! Eşti un copil bun şi cuminte! Îţi iert totul! Vino, pune-ţi voaleta, hai să plecăm, trebuie să te distrezi.

NEPOATA *se ridică şi se aruncă la pieptul marchizei:* Dragă, scumpă mătuşă, cît sînt de ruşinată!

MARCHIZA: Ai să găseşti în mine o prietenă, o confidentă. Marchizul însă nu trebuie să afle nimic; vrem să-l scutim să se simtă jenat.

NEPOATA: Cît de mărinimoasă sînteţi!

MARCHIZA: Să te fereşti însă cu dibăcie de el; am să te ajut.

NEPOATA: Sînt cu totul în mîinile dumneavoastră.

MARCHIZA: Iar în ce priveşte spiritele, am să-ţi dezvălui nişte secrete de pomină, aşa că ai să afli că societatea asta înspăimîntătoare e destul de veselă. Vino! Vino odată!

ACTUL AL TREILEA

SCENA ÎNTÎI

Locuința reverendului

În fund un cămin, pe laturile lui două picturi în mărime naturală, reprezentînd un bărbat mai în vîrstă și o femeie tînără.

REVERENDUL *ținînd în mînă niște hîrtii;* Încă o dată, venerată prințesă, vin în fața frumosului tău chip cu o bucurie plină de speranțe! Dorința care îndrăznește să se înalțe spre tine poate acum să spere puțină mîngîiere de pe buzele tale! Plutesc încă în nesiguranță! Văd aceste prețioase rînduri în fața mea *arătînd spre hîrtii* îți recunosc scrisul, îți simt sentimentele; dar deocamdată nu sînt niște formule politicoase; nu-i în aceste hîrtii nici o urmă din ceea ce-mi doresc cu atîta ardoare! Nebunule, ce ceri? Nu-i de ajuns că-ți scrie? Că-ți scrie atît de mult? Și nu-i oare însăși semnătura un martor al sentimentelor ei atît de fericit schimbate? Schimbate?! Nu, nu s-au schimbat. A tăcut numai atunci cînd am fost alungat; s-a prefăcut numai, pentru a-mi fi de folos. Și acum mă răsplătește cu o încredere înzecită și va găsi curînd ocazia să mă înalțe din nou. Își dorește colierul cel prețios, îmi solicită să-i procur această bijuterie fără știrea tatălui ei, îmi dă asigurarea că pentru ratele de plată va rămîne în continuă legătură cu mine. Plătesc cu bucurie prima rată pentru a o lega mai strîns de mine. Da, vei fi, vei fi... să o spun oare în prezența chipului tău? Vei fi a mea! Ce cuvînt! Ce gînd! Fericirea îmi cuprinde de pe acum întreaga ființă. Da, chipul acesta pare să prindă din nou viață, să-mi zîmbească, să-mi facă semne prietenești. Fruntea prințului se descrețește.

Se uită la mine plin de bunăvoință, ca în zilele cînd mi-a dăruit pe neașteptate aceste picturi. Și ea! ...O, zeiță, coboară! ...Sau ridică-mă la tine, dacă nu vrei să mă vezi murind în fața ochilor tăi!

SCENA A DOUA

Reverendul, un valet, *apoi* **giuvaergiii**

VALETUL: Înălțimea voastră a poruncit să vină giuvaiergiii; sînt la ușă.

REVERENDUL: Să intre! *Către giuvaergii.* Sînteți de acord cu proiectul de contract pe care vi l-am transmis?

UN GIUVAERGIU: Am vrea să mai discutăm suma.

REVERENDUL: Cred că bijuteria e destul de bine plătită. Nu-i ușor de găsit un cumpărător. Doar țineți colierul de peste un an fără să-l fi putut vinde!

UN GIUVAERGIU: Din păcate! Și-apoi... Înălțimea voastră să ne ierte...

REVERENDUL: Ce mai e?

UN GIUVAERGIU: Chiar dacă ne mulțumim cu suma oferită și cu termenele propuse, să nu ne luați în nume de rău că stăm la îndoială să vă încredințăm un obiect atît de prețios numai pe simpla dumneavoastră asigurare scrisă. Nu-i vorba de neîncredere, dar siguranța intereselor noastre într-o afacere atît de importantă...

REVERENDUL: Nu vă iau în nume de rău că nu vreți să-mi încredințați o valoare atît de mare. V-am mai spus că nu cumpăr colierul pentru mine, ci pentru o doamnă, care de altfel ar trebui să aibă atîta credit la voi.

UN GIUVAERGIU: Ne încredem în totul în cuvintele dumneavoastră, am vrea numai un rînd scris de mîna prea înaltei noastre cumpărătoare.

REVERENDUL: V-am mai spus că nu-i posibil și vă recomand din nou să păstrați secretul. Eu sînt acela ce devine datornicul vostru. Ca să nu credeți însă că lucrez nechibzuit și că nu aș fi știut să mă acopăr și pe mine și pe voi, citiți aceasta. *Le dă o hîrtie și spune pentru sine în timp ce ei citesc.* E drept că marchiza mi-a cerut în mod hotărît să nu arăt nimănui hîrtia, ci să o păstrez numai pentru propria mea asigurare. Cum oamenii aceștia se gîndesc la rîndul lor să se asigure, vor și ei să știe cine răspunde

pentru mine și pentru ei de o sumă atît de mare. *Tare.* Ce spuneți acum, domnilor?

UN GIUVAERGIU *înapoind foaia:* Vă cerem iertare, nu ne mai îndoim de loc. V-am fi înmînat și fără asta colierul. Iată-l! Fiți atît de bun și semnați contractul!

REVERENDUL: Cu plăcere! *Semnează și primește în schimbul hîrtiei o casetă.* Adio, domnilor! Ratele vor fi achitate la timp, iar pe viitor vom avea mai mult de-a face unii cu alții.

Giuvaiergiii pleacă cu plecăciuni adînci.

SCENA A TREIA

Reverendul, *apoi* **un valet,** *apoi* **Jäck**

REVERENDUL *contemplînd colierul:* Prețios, foarte prețios... și demn de gîtul delicat și alb care te va purta, demn de pieptul dumnezeiesc pe care-l vei atinge. Grăbește-te spre ea, podoabă strălucitoare, pentru ca ea să zîmbească o clipă și să se gîndească la bărbatul care riscă atîta pentru a-i procura această bucurie! Du-te, fii martor că sînt gata să fac totul pentru ea. *Privind colierul.* De-aș fi rege, ai fi un dar care i-ar face o surpriză, pentru ca în curînd să fii întunecat de alte daruri și mai prețioase. O, cît mă mîhnește și mă umilește faptul că acum nu pot mai mult, decît să fac pe mijlocitorul!

VALETUL *aducînd un bilet:* Un curier de la marchiză!

REVERENDUL: Să aștepte.

Valetul pleacă.

REVERENDUL *citește:* „Dacă bijuteria a ajuns în mîinile dumneavoastră, dați-o aducătorului. Am o foarte bună ocazie să o transmit. Este în oraș o cameristă; trimit divinei diferite lucruri de toaletă și împachetez și colierul. Răsplata pentru acest mic serviciu vă așteaptă chiar în noaptea asta. Sînt într-un sfert de oră la dumneavoastră. Cîte ne mai așteaptă astăzi! Chipul Marelui Cophta și chipul unui înger. Rămîneți cu bine, scumpe ales. Ardeți această foaie." – Nu mă înșală ochii? Încă astăzi? Repede, repede! Fii predecesorul celui mai fericit dintre muritori! *Scrie cîteva cuvinte și sigilează caseta cu colierul.* De ce se-ngrămădesc toate astăzi? Să mă despă-

gubească oare o singură seară pentru atît de multă așteptare, pentru atîta răbdare și durere? Vino, clipă de fericire așteptată cu atîta ardoare! Conduceți-mă, spirite, în templul sacru al ocultelor cunoștințe; condu-mă, o, iubire, în templul tău! *Sună.*

Intră **valetul.**

REVERENDUL: Cine-i aici de la marchiză?
VALETUL: Jäck al ei.
REVERENDUL: Să intre!

Valetul pleacă.

REVERENDUL: N-am liniște pînă nu știu comoara ajunsă în mîinile ei.
JÄCK *intrînd:* Ce poruncește Înălțimea voastră?
REVERENDUL: Du pachetul ăsta stăpînei tale. Grăbește-te și ține-l bine, nu cumva să-l pierzi.
JÄCK: Nu-l pierd cum nu-mi pierd capul.
REVERENDUL: Ești atît de zăpăcit!
JÄCK: Nu cînd e vorba de comisioane.
REVERENDUL: Acum du-te!
JÄCK: Înălțimea voastră! Știu că răsfățați pe curieri.
REVERENDUL: Înțeleg. *Îi dă niște bani.* Iată! Folosește-i bine.
JÄCK: Îi cheltuiesc imediat, ca să nu-i pierd. Mulțumesc cu plecăciune. *Cu jumătate de voce, ca și cum ar vorbi pentru sine, dar așa ca să-l audă reverendul.* Ce domn! Merită să fie prinț! *Pleacă înclinîndu-se ștrengărește.*
REVERENDUL: Grăbește-te! Grăbește-te! Cît sînt de fericit că ți-am putut îndeplini atît de repede rugămintea! Singurul lucru care mă îngrijorează e că a trebuit să mă ascund de conte. Asta a fost voința expresă a prințesei. O, voi, spirite bune, mi-ați fost de atîta ajutor, țineți cu mine și ascundeți numai pentru scurtă vreme maestrului vostru cele întîmplate!

SCENA A PATRA

Reverendul. Cavalerul. Valetul

SAINT JEAN: Cavalerul.
REVERENDUL: Trei fotolii.

Saint Jean așază fotoliile.

CAVALERUL: Am sosit! De-abia aştept această clipă. Umblu de mult, nerăbdător, încoace şi-ncolo pe promenadă; cum a bătut ora, am şi zburat încoace.
REVERENDUL: Fiţi binevenit.
CAVALERUL: Pe scară l-am întîlnit pe conte. Mi s-a adresat amabil, cu o voce blîndă, cu care nu-s obişnuit din partea lui. Vine imediat.
REVERENDUL: S-a dus în sala lojei?
CAVALERUL: Aşa mi s-a părut.
REVERENDUL: Se pregăteşte pentru solemnitate: primirea dumneavoastră în gradul al doilea, ridicarea mea în al treilea şi apariţia Marelui Cophta.
CAVALERUL: Avea, într-adevăr, înfăţişarea unui binefăcător, a unui părinte. O asemenea fizionomie îmi dă multe speranţe. Cît de frumos străluceşte bunătatea pe faţa unui titan!

SCENA A CINCEA

Aceiaşi. Contele

CONTELE *scoţîndu-şi pălăria, apoi punînd-o la loc pe cap.* Vă salut, bărbaţi de-al doilea grad!
REVERENDUL: Vă mulţumim!
CAVALERUL: Şi pe mine mă numeşti astfel?
CONTELE: Pe cine-l salut astfel, este. *Se aşază pe fotoliul din mijloc.* Acoperiţi-vă!
REVERENDUL: Cum porunceşti. *Se acoperă.*
CONTELE: Nu poruncesc. Vă folosiţi de dreptul vostru; eu vă amintesc numai.
CAVALERUL *aparte, punîndu-şi pălăria:* Cîtă bunătate! Cîtă bunăvoinţă! Ard de dorinţa de a auzi secretele celui de al doilea grad.
CONTELE: Aşezaţi-vă, prieteni, aşezaţi-vă, ucenici ai mei!
REVERENDUL: Ucenicii trebuie să stea în picioare în faţa maestrului, pentru ca, la fel cu ascultătoarele lui spirite, să-i îndeplinească cu repeziciune poruncile.
CONTELE: Bine spus! Dar ei stau aşezaţi lîngă el, pentru că-i sînt mai mult consilieri decît slugi.

Ambii se aşază.

CONTELE *către cavaler:* Cum se numesc bărbaţii de gradul al doilea?

CAVALERUL: Așa cum tocmai am auzit, ucenici.
CONTELE: De ce-or fi purtînd numele acesta?
CAVALERUL: Probabil pentru că maestrul îi consideră suficient de luminați și de activi pentru a-i face colaboratori la intențiile sale și pentru a îndeplini scopurile sale.
CONTELE: Ce gîndești despre scopurile finale ale acestui grad?
CAVALERUL: Nu pot gîndi altceva decît că trebuie mai întîi să practicăm ceea ce ne învață gradul întîi. Învățăcelului i se arată de departe ce trebuie să facă; ucenicului i se pun la îndemînă mijloacele prin care poate să realizeze scopul.
CONTELE: Care este țelul indicat învățăceilor?
CAVALERUL: Să caute binele propriu și binele celorlalți.
CONTELE: Dar noul ucenic ce așteaptă?
CAVALERUL: Ca maestrul să-i arate mijloacele prin care poate promova binele comun.
CONTELE: Fii mai explicit.
CAVALERUL: Știi mai bine ca mine ce am de spus. Fiecare ființă bună este înzestrată de natură cu nobilul sentiment că nu poate să fie fericită pentru sine însăși, că trebuie să-și caute fericirea în binele celorlalți. Acesta-i frumosul sentiment pe care te pricepi să-l provoci, să-l cultivi, să-l învii la învățăceii de gradul întîi! Și cît e de necesar să ne încurajezi să facem bine! Din tinerețe inima își găsește fericirea numai în comunitatea cu alții, și-și consacră cu plăcere forțele, bucurîndu-se cel mai mult și mai curat cînd poate să se sacrifice pentru un obiect iubit. Din păcate furtuna lumii smulge această inimă din cele mai dragi visuri ale ei! Nimeni nu vrea să ia ceea ce putem da. Cînd năzuim să fim activi, nimeni nu vrea să ne ajute. Căutăm și încercăm, dar ne regăsim curînd în singurătate.
CONTELE *după o pauză:* Continuă, fiule!
CAVALERUL: Și ceea ce e mai rău, e că ne regăsim descurajați și neputincioși. Cine poate descrie durerea unei ființe neînțelese, respinse de toată lumea? Cine exprimă chinurile lungi și lente ale unui cuget care, născut ca să acționeze pentru a face binele, renunță numai cu greu la dorințele și speranțele sale și e obligat să și le înăbușe pentru totdeauna? Fericit e omul care are măcar posibilitatea să găsească o soție, un prieten, care poate să dăruiască unei singure ființe ceea ce era destinat întregii

umanități, care poate să fie folositor și să facă bine copiilor și chiar animalelor!

CONTELE: Continuă, mai ai încă de spus.

CAVALERUL: Acesta-i frumosul sentiment pe care-l trezești în sufletul învățăceilor tăi! Le dai speranța că obstacolele ce se opun moralității nu sînt de netrecut, că e posibil nu numai să te cunoști pe tine însuți, dar și să devii mai bun; că e posibil nu numai să-ți dai seama de drepturile oamenilor, dar și să le asiguri înfăptuirea și că, lucrînd pentru alții, dobîndești singura răsplată frumoasă.

CONTELE *către reverend, care pînă acum s-a mișcat neliniștit pe fotoliul lui:* Ce spui de aceste opinii ale cavalerului nostru?

REVERENDUL *zîmbind:* Spun că vin din partea unui învățăcel, nu a unui colaborator.

CAVALERUL: Cum?!

REVERENDUL: Să nu i-o cerem, trebuie mai întîi instruit.

CAVALERUL: Ce?!

REVERENDUL: Spune-mi deviza gradului întîi.

CAVALERUL: Poartă-te cu oamenii așa cum ai vrea ca și ei să se poarte cu tine.

REVERENDUL: Ascultă acum deviza celui de al doilea grad: Nu te purta cu oamenii așa cum ai vrea ca ei să se poarte cu tine.

CAVALERUL *sărind în picioare:* Cum adică nu?! Rîdeți de mine? Poate vorbi așa un om nobil și cu judecată?

CONTELE: Așază-te și ascultă. *Către reverend.* Unde-i centrul lumii, la care trebuie să se raporteze totul?

REVERENDUL: În cugetul nostru.

CONTELE: Care-i suprema noastră lege?

REVERENDUL: Propriul nostru avantaj.

CONTELE: Ce ne învață cel de al doilea grad?

REVERENDUL: Să fim iscusiți și deștepți.

CONTELE: Cine-i cel mai iscusit?

REVERENDUL: Cel ce nu cunoaște și nu vrea decît ceea ce-i iese în întîmpinare.

CONTELE: Cine-i cel mai deștept?

REVERENDUL: Cel ce-și găsește profitul în ceea ce-i iese în întîmpinare.

CAVALERUL *ridicîndu-se din nou în picioare:* Lăsați-mă! Mi-e imposibil, mi-e peste puteri să mai ascult asemenea cuvinte.

REVERENDUL *aproape rîzînd:* Cam la fel am reacționat și eu. *Către conte.* Să-l iertăm că e așa de nestăpînit. *Către cavaler.* Liniștește-te, pînă la urmă vei rîde de tine însuți și ne vei ierta zîmbetul care în această clipă te contrariază. Îți închipuiai că vei trece pe o punte de aur de pe cîmpul visărilor tinerești, unde maestrul își dăscălește învățăceii, într-o lume minunată a zînelor. Și e în adevăr neașteptat cînd ești readus brutal în lumea reală, din care credeai că te-ai îndepărtat.

CAVALERUL: Îngăduiți-mi, domnilor, să plec, pentru a-mi reveni din această surpriză.

REVERENDUL: Du-te, du-te și privește lumea, cercetează-ți inima. N-ai decît să-i compătimești pe naivi, trage însă profit din naivitatea lor. Privește cum fiecare caută să ia cît mai mult posibil de la altul, pentru a-i restitui cît mai puțin posibil. Fiecare preferă mai degrabă să ordone, nu să servească, să fie purtat în cîrcă, nu să poarte. Fiecare cere cît mai multă considerație și onoare, pentru a le restitui cît mai zgîrcit posibil. Toți oamenii sînt egoiști, numai un învățăcel, un naiv poate să vrea să-i schimbe. Numai cine nu se cunoaște va nega că la fel se întîmplă și cu propria-i ființă.

CAVALERUL: Unde-am ajuns!

REVERENDUL: Maestru-ți va dezvălui în întregime în cel de al doilea grad acest mers al lumii. Îți va arăta că nu poți cere nimic de la oameni fără să-i înșeli și fără să le adulezi egoismul; că-ți faci dușmani implacabili dacă vrei să luminezi pe proști, să trezești pe somnambuli și să aduci pe drumul drept pe cei rătăciți; că toți oamenii de seamă n-au fost și nu sînt decît niște șarlatani, suficient de deștepți pentru a-și întemeia prestigiul și averea pe cusururile omenirii.

CAVALERUL: Oribil! Îngrozitor!

CONTELE: Cred că-i de-ajuns. N-are decît să gîndească singur; o singură vorbă înainte de a ne despărți. Cum se numește primul grad?

REVERENDUL: Învățătura.

CONTELE: De ce?

REVERENDUL: Pentru ca învățăceii să creadă că învață ceva.

CONTELE: Cum se numește cel de al doilea grad?

REVERENDUL: Examinarea.

CONTELE: Și de ce?

REVERENDUL: Pentru că aici e examinat capul unui om și se vede de ce e capabil.

CONTELE: Foarte bine! *Încet către reverend.* Lasă-ne singuri; trebuie să-l îmbunez pe încăpățînatul ăsta.

REVERENDUL: Am sperat că ai să-mi asculți dorințele și ai să mă ridici la al treilea grad.

CONTELE: N-am voie s-o iau înaintea Marelui Cophta. Așteaptă să apară; în scurtă vreme, toate dorințele tale se vor împlini.

SCENA A ȘASEA

Contele. Cavalerul

CONTELE: Tinere!

CAVALERUL *care între timp a stat nemișcat pe gînduri:* Rămîneți cu bine, domnule conte!

CONTELE: Încotro? Nu te las să pleci!

CAVALERUL: Nu mă opriți! Nu vreau să mai rămîn!

CONTELE: Rămîi!

CAVALERUL: Nu rămîn decît ca să vă mulțumesc pentru bunătatea ce mi-ați arătat, pentru cunoștințele pe care le-am căpătat, pentru bunăvoința de care m-ați asigurat. Și acum, rămîneți cu bine! Cu bine pentru totdeauna, căci n-aș vrea să mă arăt nerecunoscător față de binefăcătorul meu. Rămîneți cu bine și permiteți-mi să vă spun doar atît: binefacerile dumneavoastră nu mă rușinează, pentru că am crezut că le datorez unui om mare și nobil.

CONTELE: Mai departe! Mai departe! Du-ți gîndul pînă la capăt, altfel nu poți pleca.

CAVALERUL: Doriți acest lucru? Mi-l porunciți? Fie! O, Conte, în acest sfert de oră mi-ați distrus fericirea și speranțele! Oare n-ați izbutit să mă cunoașteți și să mă apreciați mai bine?

CONTELE: Prin ce te-am înșelat în asemenea măsură? Te-am cunoscut ca pe un tînăr care dorea să-și realizeze șansele; care năzuia cu zel, chiar cu impetuozitate la un rang, la avere, și aceasta cu atît mai vîrtos, cu cît situația lui nu-l prea îndreptățea la mari speranțe.

CAVALERUL: Așa e! Dar n-am dovedit că disprețuiesc mijloacele josnice, de rînd? N-am dorit ca onestitatea mea, respectul meu față de legi și devotamentul meu, calități care fac podoaba unui nobil sau a unui soldat, să-mi fie cea mai bună recomandare? Și acum?

CONTELE: Și acum te înspăimînți de blana de vulpe cu care trebuie să-ți acoperi coama de leu.

CAVALERUL: Nu glumiți, vreau să vorbim serios; ultima dată serios cu un om pe care-l consideram prieten. Da, vă mărturisesc: purtarea dumneavoastră mi-a fost de multă vreme suspectă. Nimic nu-mi promitea ceva bun, nici științele oculte, în a căror apropiere îmi era mai întuneric decît înainte în lumea largă, nici forțele miraculoase în care trebuia să credem fără să cercetăm, nici înrudirea cu spiritele și nici ceremoniile goale de sens. În schimb, mărinimia dumneavoastră, pe care am văzut-o adesea, absența oricărui egoism, simpatia pentru oameni, serviabilitatea, dărnicia, – toate îmi indicau o inimă profund nobilă. Vă ascultam cu atenție și vă sorbeam învățăturile. Dar clipa aceasta îmi distruge toate speranțele! Rămîneți cu bine! Dacă aș fi avut de gînd vreodată să ajung un nemernic bicisnic și meschin, să mă las purtat de valuri și să încerc să obțin vreun mizerabil cîștig de moment în dauna altora, n-ar fi fost nevoie de toate aceste pregătiri, care mă rușinează și mă înjosesc. Vă părăsesc! Întîmplă-se ce s-o întîmpla!

CONTELE: Cavalere, uită-te la mine!

CAVALERUL: Ce-mi mai pretindeți?

CONTELE: Fă ceea ce vezi că fac eu! *Își scoate pălăria.*

CAVALERUL: Doriți să ne despărțim solemn?

CONTELE: Chiar și politețea te obligă să-mi urmezi exemplul.

CAVALERUL *își scoate pălăria:* Poftim, vă spun acum rămas bun.

CONTELE *zvîrlindu-și pălăria:* Și acum, cavalere?

CAVALERUL: Ce-nseamnă asta?

CONTELE: Îți cer să-mi urmezi exemplul.

CAVALERUL: Pentru ultima dată execut un lucru pe care nu-l înțeleg, ceva lipsit de sens.

CONTELE: Nu așa de lipsit de sens pe cît crezi. *Se îndreaptă spre el cu brațele deschise.* Privește-mă în față, alesule! Vino în brațele mele, la pieptul meu, venerabile maestre!

CAVALERUL: Ce înseamnă asta? Dați-mi drumul!

CONTELE: Nu înainte de a-mi exprima întreaga bucurie pentru acest deosebit prieten al meu!

CAVALERUL: Vă rog să vă explicați, sînt dezorientat.

CONTELE: Îți amintești cum a numit reverendul gradul al doilea?

CAVALERUL: Mi se pare: examinarea.

CONTELE: Ei bine, ai promovat-o!

CAVALERUL: Explicați-vă!

CONTELE: Dă-mi voie mai întîi să-mi exprim bucuria cea mai vie prin această îmbrățișare.

CAVALERUL: Nu știu ce să mai spun!

CONTELE: Cît de rar am avut o asemenea bucurie! Îți doresc noroc, și mie la fel!

CAVALERUL: Nu mă lăsați atîta vreme în nesiguranță!

CONTELE: Ai trecut prin cea mai extraordinară aventură, ți-ai dat ție însuți demnitatea de maestru, ai luat cu asalt și ai cucerit calitatea de gradul trei.

CAVALERUL: Stau în continuare la îndoială și în incertitudine.

CONTELE: Aș dori ca mintea să-ți explice ceea ce ai îndeplinit cu inima; cu puțină atenție îți va fi ușor. Ce speranțe aveai ca învățăcel de gradul întîi?

CAVALERUL: Să fiu mai bun decît sînt și să practic, cu ajutorul dumneavoastră, binele pe care-l cunosc.

CONTELE: Și ce-ai aflat atunci cînd ai auzit din gura reverendului principiile celui de al doilea grad?

CAVALERUL: Spre uluirea mea am aflat că pînă acum v-ați prefăcut și ați dus de nas pe învățăcei; și că voiați să faceți din cei pe care-i numiți ajutoare niște șmecheri, să-i formați ca egoiști, să le smulgeți din piept sentimentele delicate ale prieteniei, iubirii, credinței și toate celelalte năzuințe care înnobilează inima, adică, pentru a spune de-a dreptul, să-i faceți oameni ordinari, cu totul ordinari, răi, foarte răi. Ți-ai dat seama cu cîtă indignare am respins această transformare. Altceva nu mai am de spus: nu-mi schimb convingerile și... lasă-mă să plec!

CONTELE: Tocmai de aceea te strîng la piept, îmi arunc pălăria în fața ta și te salut ca maestru. Ai trecut examenul, te-ai ferit de ispită, te-ai arătat drept omul pe care-l caut. Tot ce-ai auzit din gura reverendului, ceea ce, din nefericire, acest nenorocit împreună cu alții consideră drept adevăr, este numai o probă, o ispitire.

Atunci cînd maeştrii cei mari, altruişti şi veneraţi, vor să promoveze pe un ucenic care promite, ei îl pun mai întîi la încercare. Cel mai sigur mijloc este să-i pună în faţă aparentele avantaje ale unei comportări egoiste. Dacă le acceptă, face un pas înapoi, deşi el îşi imaginează că a făcut unul înainte. Îl lăsăm să meargă multă vreme în acest sens, şi se poate socoti norocos dacă încet-încet îl scoatem la lumină pe căi ocolite.

CAVALERUL: Nu ştiu ce să mai spun. Oare reverendul îşi închipuie că principiile pe care mi le-a expus cu atîta ardoare sînt în adevăr cele juste şi adevărate?

CONTELE: Desigur că-şi închipuie, nefericitul!

CAVALERUL: Şi tu, prietenul lui intim, nu-i corectezi această eroare?

CONTELE: Mă străduiesc. E însă mai greu decît crezi. Pe un egoist mediocru vanitatea-l ridică de-asupra celorlalţi oameni. Crezînd că se poate lipsi de ei, el neglijează totul şi dă tocmai prin aceasta altora ocazia să-l neglijeze şi să-l domine.

CAVALERUL: Ar trebui să stăruiţi în continuare să-i deschideţi ochii.

CONTELE: Ca să-ţi dai seama cît e de greu, îmi vei ajuta şi tu să-l aducem pe calea cea bună.

CAVALERUL *după o pauză:* Să fie oare adevărat că nu m-am înşelat în privinţa dumneavoastră? Cu cît te cunosc mai bine, cu atît găsesc în tine pe omul cel bun, mare, de neînţeles. Recunoştinţa mea este nemărginită, bucuria mea nu are cuvinte, nu pot decît să te îmbrăţişez.

CONTELE: Acum du-te, fiule. În încăperea de alături sînt pregătite veştmintele fără de care nu te poţi înfăţişa Marelui Cophta. Dacă toţi cei care-i sînt prezentaţi astăzi ar fi curaţi ca tine, cît de mult s-ar bucura el însuşi că apare! Vei vedea miracole mari, curînd le vei înţelege, ba chiar le vei putea înfăptui tu însuţi. Du-te, minunează-te şi taci!

CAVALERUL: Sînt cu totul al tău, pe vecie!

SCENA A ŞAPTEA

CONTELE *singur:* L-am adus, aşadar, şi pe acesta la ordine, după chipul lui. Trebuie să-ţi potriveşti undiţa şi năvoadele după mărimea peştilor pe care vrei să-i prinzi, iar

de-i vorba de vreo balenă, arunci în ea cu harpoane. Pentru șoareci pui capcane, pentru vulpi curse, pentru lupi sapi gropi, iar pe lei îi alungi cu făcliile. Pe leuțul ăsta l-am calmat cu o făclie, iar acum pot să îndrăznesc să dau lovitura de maestru, care va trebui să-mi consolideze prestigiul în fața tuturor. Marchiza m-a înțeles, așa că toate se vor desfășura cu bine.

UN VALET *într-o haină festivă lungă și albă:* Totu-i gata, domnule conte! Reverendul, cavalerul, doamnele, cu toții sînt înveșmîntați. Vreți să vă îmbrăcați aici? Să vă aduc vestmîntul aici?

CONTELE: Nu, vin eu acolo. Urmează-mă și îndeplinește-ți slujba.

SCENA A OPTA

Vestibulul și intrarea în loja egipteană. Muzică.

Șase copii *vin perechi în haine lungi și albe, cu părul despletit, cu coronițe de trandafir pe cap și cu cădelnițe în mîini. În urma lor* **șase tineri** *îmbrăcați în haine albe scurte, de asemenea cu cununi de trandafir pe cap, fiecare ducînd cîte două făclii încrucișate pe piept. Trec solemn peste scenă și se așază pe ambele laturi.*

CORUL COPIILOR

Templul astăzi se deschide
Pentru suflete curate.
Mirezme-mbietoare urcă-n
Coloanele-i iluminate.

CORUL TINERILOR

Voi, copii, june mlădițe,
În vestibul vă opriți;
Cei înțelepți și vrednici însă
Spre sacrul sanctuar pășiți.

Muzică.

Inițiații din lojă vin doi cîte doi din culisele laterale, de fiecare dată cîte o femeie și un bărbat. Se întîlnesc, se salută și intră pe ușa lojii.

CORUL COPIILOR ŞI TINERILOR

Sărmani sîntem, pitici. golaşi,
În ceaţă sîntem şi-n greşeală.
Un munte sfînt e-n faţa noastră;
Lăsaţi-ne, o, spirite, în sală.

COR DIN INTERIOR

Veniţi aici cu inimi pure
Din întuneric la lumină.
Intraţi tăcuţi, păşiţi agale:
Pe Cophta somnul îl alină.

Portalul se deschide. Intră o pereche de iniţiaţi; portalul se închide şi vine o nouă pereche. Ceremonia şi muzica se repetă. Se întîmplă să se întîlnească **reverendul** *şi* **nepoata** *şi intră împreună în sanctuar. Ei sînt ultimii. Muzica se pierde în pianissimo, copiii intră în culise, tinerii cad în genunchi pe ambele laturi ale proscenei.*

SCENA A NOUA

Cortina se ridică, se vede o sală cu imagini şi ornamente egiptene. În mijloc se găseşte un fotoliu adînc, în care şade rezemată o persoană îmbrăcată într-o stofă de aur, cu capul acoperit de un văl alb. În partea dreaptă stă îngenuncheat **reverendul,** *în stînga* **cavalerul,** *în faţă, lîngă reverend,* **marchiza,** *lîngă cavaler* **marchizul,** *apoi* **nepoata.** *Muzica se pierde în depărtare.*

REVERENDUL: Venerabile, nemuritorule moşneag! Îngăduie unor nedemni să se apropie de picioarele tale pentru a-ţi solicita îndurare şi ajutor. Tu dormi, sau mai degrabă se pare că dormi, pentru că ştim că eşti atent şi activ chiar cînd te odihneşti, cu gîndul la binele oamenilor. Dă-ne un semn ca să recunoaştem că ne auzi şi că ne bucurăm de graţia ta!

Cîteva tonuri muzicale.

PERSOANA VOALATĂ *ridică mîna dreaptă.*

CAVALERUL: Vezi în faţa ta o mînă de oameni care, încurajaţi de promisiunea celui mai demn dintre discipolii tăi, se apropie de tine cu deplină încredere că le vei satisface dorinţele. E drept că aceste deziderate sînt foarte diferite, dar chiar diversitatea se simplifică în faţa atotcuprinză-

toarei tale priviri, în fața puterii tale dezlănțuite. Ne vei asculta, chiar dacă nu sîntem demni?

Muzica se repetă, cu noi modulări.

PERSOANA VOALATĂ *se ridică.*

MARCHIZA: Iartă nerăbdarea unei femei, permite-ne să-ți vedem fața, de luni întregi tînjim după prezența ta.

PERSOANA VOALATĂ *face un pas, apoi rămîne nemișcată în fața fotoliului.*

MARCHIZUL: Îngăduie-ne să ne apropiem, să sărutăm poala hainei tale. Dorințele care dormitau de atîta vreme în inimile noastre s-au trezit acum; în prezența ta ele ne umplu sufletul cu o insuportabilă neliniște.

PERSOANA VOALATĂ *coboară încet treptele.*

NEPOATA *aparte:* Tremur toată!

REVERENDUL: Nu ne mai refuza strălucirea feței tale!

TOȚI: Mare Cophta, te rugăm!

Muzică, unele tonuri repezi. Vălul cade.

TOȚI *ridicîndu-se și înaintînd:* Contele!

Tinerii se ridică.

CONTELE *înaintînd:* Da, contele! Cel pe care îl numeați pînă acum cu un nume sub care-l cunoaște lumea în momentul de față. O, orbilor! Voi, fără de inimă! Aproape de-un an sînt cu voi, lupt cu neștiința voastră, dau viață simțurilor voastre tocite, fac aluzii la Marele Cophta, vă dau cele mai clare indicații. Și nu vă trece prin minte că omul pe care-l căutați îl aveți mereu în fața ochilor, că bunurile la care năzuiți le primiți zilnic din mîinile sale, că aveți mai degrabă motiv să mulțumiți decît să cereți. Totuși ființa voastră pămîntească are compasiunea mea, mă cobor spre neputința voastră. Priviți-mă de aceea în toată măreția mea; dacă inimile voastre m-au ignorat, poate ochii voștri mă vor recunoaște! Și dacă puterea pe care am exercitat-o asupra cugetelor voastre v-a slăbit credința, atunci credeți în miracolele pe care le fac în prezența voastră!

REVERENDUL *aparte:* Sînt uluit!

CAVALERUL *aparte:* Îmi piere glasul!

MARCHIZA *aparte:* Nerușinarea-i întrece toate așteptările!

MARCHIZUL *aparte:* Sînt curios să văd ce-o să urmeze.

CONTELE: Sînteți surprinși? Lăsați ochii în jos? Abia vă-ncumetați să mă priviți cu coada ochiului? Întoarceți-vă fața spre mine, priviți-mă în ochi cu bucurie și încredere, alungați-vă teama și înălțați-vă inimile! Da, aveți în fața voastră pe omul care-i tot atît de bătrîn ca preoții egipteni, tot atît de venerabil ca înțelepții indieni, care a crescut în contactul cu marii oameni pe care-i admirați prin veacuri. El este pe de-asupra tuturor rangurilor, n-are nevoie de nici un fel de bogății, înfăptuiește în tăcere binele pentru care lumea caută tot felul de cauze. El viețuiește într-o societate secretă risipită în întreaga lume. Membrii ei sînt mai mult sau mai puțin egali între ei; acești membri se dezvăluie mai rar ca persoane, cel mai adesea prin faptele lor.

REVERENDUL: Există, așadar, mai mulți ca tine?

CONTELE *arătînd în sus:* Toți își găsesc egalul, afară de unul!

CAVALERUL: Ce idee măreață!

MARCHIZA *aparte:* Ce escroc! Să amestece în minciuna lui și ce-i mai sfînt!

CONTELE: Da, priviți-mă! Nici soarele arzător și nici apriga zăpadă nu poate atinge capul acesta. Cu acest braț neînarmat am oprit în pustiurile libiene un leu care urla de foame, cu vocea care vă vorbește l-am dojenit, pînă s-a pitulat la picioarele mele. Și-a recunoscut stăpînul, iar după aceea l-am putut trimite la vînătoare; nu pentru mine, eu nu pot suferi mîncăruri cu sînge, ba chiar aproape n-am nevoie de hrană pămîntească, pentru discipolii mei, pentru gloată, care adesea se aduna în pustiu în jurul meu. Pe leul acesta l-am lăsat la Alexandria; la întoarcere am să găsesc în el un credincios însoțitor.

REVERENDUL: Ceilalți maeștri din societate au calități la fel de mari ca tine?

CONTELE: Darurile sînt distribuite diferit; nici unul din noi n-are dreptul să spună că el este cel mai mare.

CAVALERUL: Cercul acestor mari oameni e închis, sau e posibil ca cineva să fie primit în el?

CONTELE: Posibil ar fi pentru mulți dar numai puțini reușesc. Sînt prea mari piedicile.

REVERENDUL: Dacă apariția ta n-are rostul de a ne face mai nefericiți decît sîntem, dă-ne cel puțin o indicație: încotro să ne orientăm atenția și năzuințele noastre?

CONTELE: Aceasta mi-e și intenția. După toate probele pe care le-ați trecut, e firesc să vă duc un pas mai departe, să vă pun oarecum la îndemînă un ac magnetic care să vă arate încotro să vă îndreptați pașii. Ascultați!

REVERENDUL: Sînt numai urechi!

CAVALERUL: Îmi concentrez toată atenția!

MARCHIZUL *aparte:* Sînt foarte curios!

MARCHIZA *aparte:* Oare ce-o să mai născocească?

CONTELE: Dacă omul e nemulțumit de forțele sale pe care i le-a dat natura, el presimte că există ceva mai bun și năzuiește spre o existență superioară. Fără o adîncă cunoaștere a naturii nu se poate realiza nici o sănătate de fier, nici o viață îndelungată și nici o bogăție inepuizabilă, nu capeți simpatia oamenilor, ascultarea animalelor sau chiar dominarea elementelor și spiritelor. Iată calea pe care v-o arăt eu: cele mai mari secrete forțe și potențe se află ascunse... *in verbis, herbis et lapidibus.*

TOȚI: Cum?

Pauză.

CONTELE: În cuvinte, în plante și în pietre.

MARCHIZA *aparte:* În pietre? Dacă se gîndește la acelea pe care le am în pungă are perfectă dreptate.

MARCHIZUL: În plante? Se spune că nu există plantă care să poată prelungi durata limitată a vieții noastre; dar cunoașteți probabil o asemenea plantă, de vreme ce ați trăit atît de mult și v-ați păstrat și forța, și înfățișarea exterioară.

CONTELE: Nu oricui îi este dat să fie nemuritor.

REVERENDUL: În cuvinte? Aici, venerate învățător, se ascunde lucrul cel mai important. Fără îndoială că folosiți o anumită limbă, o scriere prin care sînt denumite cu totul alte lucruri decît ceea ce putem noi cu bietele noastre sunete, prin care exprimăm lucrurile cele mai ordinare. Fără îndoială că stăpînești semnele misterioase prin care Solomon își supunea spiritele?

CONTELE: Toate acestea, ba chiar și caracterele cele mai deosebite pe care le-a văzut cineva, cuvintele pe care buzele de om abia le poate rosti.

CAVALERUL: Învață-ne și pe noi pentru ca, încet-încet, să ajungem să le silabisim.

CONTELE: Înainte de toate trebuie să știți că importante nu sînt buzele și nici silabele pronunțate ci cugetul care

transmite buzelor aceste cuvinte. Veți afla acum ce putere are asupra spiritelor o ființă nevinovată.

EPOATA *aparte:* O, doamne! Acum mă va chema, tremur toată! Cît de prost îmi voi juca rolul! Aș vrea să fiu departe, aș vrea să nu-i fi cunoscut niciodată pe oamenii aceștia.

CONTELE: Vino, frumoasă fată nevinovată! Vino mai aproape fără frică, fără grijă, vino cu bucuria curată că ești aleasă pentru o cinste la care atîția rîvnesc!

REVERENDUL: Oare ce se va întîmpla?

CAVALERUL: Ce intenție aveți?

CONTELE: Așteptați și fiți atenți!

Muzică. Contele face un semn. De jos se ridică un trepied, pe care e fixată o sferă luminată. Contele cheamă prin semne pe nepoată și o acoperă cu voalul, dar în așa fel, încît fața să-i rămînă descoperită. Nepoata trece în spatele trepiedului. În această pantomimă contele, leapădă ținuta lui poruncitoare; el se arată foarte curtenitor și amabil, chiar respectuos față de nepoată. Copiii cu cădelnițe vin lîngă trepied. Contele stă la început lîngă nepoată, ceilalți se grupează în mod firesc. Tinerii stau în față. Nepoata privește sfera, grupul o privește pe ea cu cea mai mare atenție. Ea pare să spună cîteva cuvinte, privește din nou sfera și se dă înapoi, ca cineva care vede ceva neașteptat, rămînînd în această poziție. Muzica încetează.

CONTELE: Ce vezi, scumpă copilă? Nu te speria, concentrează-te! Sîntem lîngă tine, copilă!

CAVALERUL: Ce-o fi văzînd? Ce-o să spună?

REVERENDUL: Liniște, vorbește!

Nepoata spune cîteva cuvinte, însă încet, așa că nu poate fi auzită.

CONTELE: Tare, copila mea, mai tare, ca să auzim cu toții!

NEPOATA: Văd lumînări, lumînări aprinse, într-o cameră splendidă. Acum disting tapete chinezești, ornamente aurite, un candelabru, lumini multe care mă orbesc.

CONTELE: Obișnuiește-ți ochii, uită-te drept într-acolo. Ce mai vezi? Nu-i nimeni în cameră?

NEPOATA: Iată!... Stați puțin!... Aci, în raza lumînărilor, stînd la masă... văd o doamnă; scrie, citește.

REVERENDUL: Spune, o poți recunoaște? Cum arată? Cine-i? Nu ne ascunde nimic!

NEPOATA: Nu-i pot vedea fața; întreaga figură se clatină în fața ochilor ca un chip pe-o apă curgătoare.

MARCHIZA *aparte:* Ce bine-și joacă fata rolul!

MARCHIZUL *aparte:* Admir cum simulează. De cîte nu ești tu în stare, scumpă natură!

NEPOATA: Acum! Acum! Îi pot vedea mai lămurit rochia; cade albastră ca cerul în jurul fotoliului și tot ca cerul e presărată cu stele.

REVERENDUL *către marchiză:* O, cît sînt de fericit! E mult iubita prințesă! Mi s-a vorbit de rochia asta, albastră cu paiete argintii, care fetei îi apar ca niște stele. Ascultă!

NEPOATA: Ce văd! Mare maestru, venerabile Cophta, scutește-mă! Văd lucruri înfiorătoare.

CONTELE: Ai curaj și spune! Ce vezi?

NEPOATA: Văd în dosul fotoliului două spirite; amîndouă șoptesc doamnei ceva.

CONTELE: Sînt urîte?

NEPOATA: Nu-s urîte, dar mă cutremur.

CONTELE *către reverend:* Aceste spirite vorbesc în favoarea unui prieten. Poți recunoaște doamna? Cunoști pe prieten?

REVERENDUL *sărutîndu-i mîna:* Te asigur de veșnica mea recunoștință.

NEPOATA: Doamna se neliniștește, șoaptele spiritelor o împiedică să citească și să scrie; se ridică nerăbdătoare, spiritele au plecat. *Își întoarce fața.* Lăsați-mă o clipă!

CONTELE: Liniștește-te, fata mea! De-ai ști sub a cui protecție te afli! *O sprijină.*

CAVALERUL *aparte:* O, cît e de drăgălașă! Cît e de fermecătoare în nevinovăția ei! Niciodată nu m-a impresionat vreo fată în asemenea măsură. Cum mă îngrijorează biata fată! Neîndoios, reverendul, mătușa... divina ființă nu bănuiește în ce primejdie se află! Cum aș vrea să-i atrag atenția, să o salvez, chiar de-aș uita cu totul de mine!

CONTELE: Concentrează-te, porumbițo, privește, desigur că mai ai lucruri de dezvăluit!

NEPOATA *privind sfera:* Se duce la cămin, privește în oglindă... Ah!

CONTELE: Ce e?

NEPOATA: Ah!

MARCHIZA: Ce-i cu tine?

NEPOATA: Ah, în oglindă apare reverendul.

REVERENDUL: Ce fericire! Maestre... eu... cum să-ți mulțumesc! Faci toate astea pentru mine!

NEPOATA: Ea priveşte în oglindă, zîmbeşte; Reverendul a dispărut, se vede pe ea însăşi.

CAVALERUL: Ce miracol! Ce dar minunat!

NEPOATA *cu o expresie plină de bucurie:* Acum! Acum văd cu totul clar, e foarte frumoasă, are o faţă delicată. Cît îi stă de bine tristeţea ce i se răspîndeşte peste toată faţa!

REVERENDUL: Cît de nespus, cît de neînchipuit de mult faci tu fericit pe servitorul tău!

NEPOATA: Se nelinişteşte, camera i se pare prea strîmtă, se duce spre verandă, vrea să iasă. Ah, Ah!

CONTELE: Curaj! Încă o clipă! Mai priveşte o dată!

NEPOATA *tulburată:* Spiritele o sprijină. Îi deschid uşa. Afară e întuneric.

CONTELE *către reverend:* Îţi iese în întîmpinare.

REVERENDUL: E posibil!

MARCHIZA: Vă dau eu amănunte.

NEPOATA: Ah! *Leşină.*

CAVALERUL: O, Doamne! Ajutaţi-o! Cruţaţi-o! E de neiertat că n-aţi încetat mai devreme!

MARCHIZA: Iată nişte săruri.

Persoanele principale se îngrămădesc în jurul nepoatei, tinerii trec din avanscenă pe scenă, copiii li se alătură înfricoşaţi. Totul formează o grupare frumoasă, dar în neorînduială.

CONTELE: Lăsaţi-o în grija mea! Numai un balsam ceresc o poate înviora.

Cortina cade.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA ÎNTÎI

Camera nepoatei

Nepoata. O cameristă

NEPOATA *își face toaleta. O cameristă o ajută să se îmbrace, după care se duce în garderobă, vine îndărăt cu un pachet și străbate scena:* Ce duci? Ce ai în pachet?

CAMERISTA: Rochia pe care mi-ați poruncit s-o duc la croitor.

NEPOATA: Bine. Spune-i că aș vrea s-o am, dacă e posibil, mîine sau poimîine. *Camerista pleacă.* M-am îmbrăcat așa cum mi-a poruncit mătușă-mea. Ce rost o fi avînd această nouă mascaradă? Dacă mă gîndesc la cele ce mi s-au întîmplat azi, nu pot decît să mă tem de orice. De-abia m-am refăcut după scena aceea îngrozitoare, și mi se pretinde să-mi schimb rochia, iar dacă mă privesc atent, e cam așa cum am descris-o pe prințesă. Reverendul o iubește, iar eu va trebui oare să o reprezint? Pe ale cui mîini am intrat? La ce trebuie să mă mai aștept? Cu cîtă cruzime folosește mătușă-mea secretul pe care i l-am încredințat fără să mă fi gîndit prea mult! Nu văd pe nimeni care m-ar putea ajuta. Acum mi-s și mai clare sentimentele marchizului. E un om vanitos, obraznic, ușuratic, care m-a nenorocit și care va consimți să mă piardă pentru a scăpa de mine. Reverendul e la fel de periculos. Contele e un șarlatan... O, numai cavalerul ar putea fi omul căruia să mă pot adresa. Ținuta, comportarea și convingerile lui mi l-au arătat din prima clipă drept un tînăr cinstit, de încredere și întreprinzător; și, dacă nu mă înșel, nu i-am fost indiferentă... Vai însă, așa înșelat cum e de mascarada din scena cu

spiritele, mă priveşte drept o ființă demnă de cea mai înaltă considerație. ...Ce să-i mărturisesc? Ce să-i dezvălui?... Fie ce-o fi, am să îndrăznesc! Ce am de pierdut? N-am ajuns oare în aceste puține ore la disperare? Întîmplă-se ce s-o întîmpla, trebuie să-i scriu. Îl voi vedea, îi voi destăinui totul; în noblețea lui poate să mă condamne, dar nu să mă respingă! Trebuie să-mi găsească un adăpost la vreo mînăstire sau într-o pensiune. *Vorbeşte şi scrie.* O fată nenorocită care are nevoie de ajutor și despre care nu trebuie să gîndiți de rău că are încredere în dumneavoastră, vă roagă să-i acordați mîine dimineață o convorbire de un sfert de oră. Fiți prin apropiere, vă voi anunța momentul cînd sînt singură. Trista situație în care mă aflu mă obligă să fac acest pas pe care nu trebuie să-l înțelegeți greșit. Fie ce-o fi! Micul Jäck e un curier de încredere. *Se duce la ușă și strigă.* Jäck!

SCENA A DOUA

Nepoata. Jäck

NEPOATA: Băiețaș! Cunoști locuința cavalerului Greville?
JÄCK: Am fost acolo adesea.
NEPOATA: Vrei să-i duci de-ndată un bilet? Să nu afle însă nimeni!
JÄCK: Cu plăcere! Care-i partea mea?
NEPOATA *dîndu-i bani:* Un taler!
JÄCK *rotindu-se pe un picior:* Am zburat!
NEPOATA: Iată!
JÄCK: Banii-s repede cîştigați. Probabil că e în apropiere. La ora asta obişnuieşte să vină la cafeneaua din colț.
NEPOATA: Bine-ar fi. Dar ia seama!
JÄCK: Dați-mi-l încoace. Aveți încredere în mine.
NEPOATA: Eşti un ştrengar şiret!
JÄCK: Mătuşa dumneavoastră ştie că-s bun la toate.

SCENA A TREIA

NEPOATA *singură:* Ce obraznic e băiatul ăsta și cît de priceput la toate! Așa ar fi trebuit să ajung și eu; și dacă mătuşă-mea ar fi lucrat mai pe îndelete, m-ar fi dus pas

cu pas la pieire. Din fericire mi-am dat seama și simt încă destulă putere pentru a mă salva. Ajută-mă, spirit al mamei mele! O greșeală m-a smuls din starea de apatie, în care dormitam între virtute și viciu. O, de-ar fi această greșeală primul pas spre virtute!

SCENA A PATRA

Nepoata. Marchiza

MARCHIZA: Ia să vedem, nepoată, cum te simți în rochia cea nouă?

NEPOATA: Nu așa de bine ca într-o rochie de-a mea.

MARCHIZA: Ba da, e destul de bine! Orice te prinde.

NEPOATA: Pînă și înșelătoria pe care ați văzut-o astăzi.

MARCHIZA: De ce-i nevoie de asemenea cuvinte! *Îndreptînd ceva la rochie.* Așa! Ar trebui să fie mai pe corp, iar faldul ăsta să cadă mai bogat. Curînd vine trăsura și plecăm chiar azi la țară.

NEPOATA: Chiar astăzi?

MARCHIZA: Da, și mai ai de jucat astăzi un rol.

NEPOATA: Încă unul? Sînteți nemiloasă, mătușă. Primul m-a costat atîta oboseală, încît ar trebui să mă scutiți de al doilea.

MARCHIZA: Ba tocmai de aceea, copila mea. Și ăsta, apoi al treilea și al patrulea, și nu te vei mai simți obosită.

NEPOATA: Mă tem că nu-s nici pe jumătate atît de capabilă pe cît credeți.

MARCHIZA: N-avem decît să încercăm. Noaptea asta vei avea de jucat un rol mărunt.

NEPOATA: În rochia asta splendidă?

MARCHIZA: E vorba de conținut. Ai de reprezentat pe o amantă pe jumătate mută.

NEPOATA: Cum adică?

MARCHIZA: Mergi cu mine într-un parc, te duc într-un boschet, îți dau un trandafir și aștepți cîteva clipe. Vine spre tine un cavaler, ți se aruncă la picioare, te roagă să-l ierți, pronunți un cuvînt nelămurit: Domnule! sau ce vrei; el continuă să-ți ceară iertare; îi spui apoi: Ridicați-vă! Plecați, am putea fi surprinși! El ezită, tu te ridici de pe scaun, spui stăruitor Plecați! și-i pui trandafirul în mînă. Dacă vrea să te oprească, îi șoptești: Vine

cineva! și pleci repede din boschet. Dacă la despărțire îndrăznește să-ți ceară o sărutare, îl împiedici, îi strîngi mîna, îi spui încet Ne vom revedea și te desparți de el.

NEPOATA: Dragă mătușă, iertați-mă, e o treabă grea și periculoasă. Cine-i bărbatul? Pe cine trebuie să reprezint? Oare noaptea și împrejurările nu-l vor face îndrăzneț? Puteți să mă expuneți în felul acesta?

MARCHIZA: Ești în siguranță, copila mea. Sînt în apropiere și intervin în clipa cînd aud ultimele cuvinte. Apar și-l îndepărtez.

NEPOATA: Cum pot să-mi joc bine rolul dacă nu știu pe cine reprezint?

MARCHIZA: Poartă-te cu noblețe, vorbește încet; restul îl va face noaptea.

NEPOATA: Ce bănuială-mi trezește rochia albastră cu paiete de argint!

MARCHIZA: Ei bine, pentru că bănuiești, sau chiar ghicești, află că o reprezinți pe prințesă, iar cavalerul e reverendul.

NEPOATA: Scumpă mătușă, cum puteți să încredințați unei nenorocite de fată părăsită o asemenea misiune primejdioasă! Nu-i înțeleg pe de-a-ntregul rostul și nu văd la ce vă poate folosi, însă gîndiți-vă că nu e glumă. Cît de aspru ar fi pedepsit cineva care ar imita o simplă semnătură a prințului sau și-ar permite să graveze chipul regelui într-un metal fals! Iar eu, cu bună știință, trebuie să dau biata mea ființă drept persoana sacră a prințesei, să imit înfățișarea acestei persoane sus-puse cu trăsături mincinoase și cu haine de împrumut. Profanez în acea clipă prin purtarea mea noblețea morală a acestei mari prințese. Îmi bat joc de mine, sînt culpabilă, sînt de condamnat. Aveți milă de mine! Căci, dacă voi fi condamnată, nu mă veți salva. Vreți să faceți din mine o criminală pentru că v-am destăinuit o greșeală?

MARCHIZA: Nu se poate schimba nimic!

NEPOATA *rugîndu-se:* Mătușă!

MARCHIZA *poruncitor:* Nepoată! Te anunț imediat ce vine trăsura; îți îmbraci mantia și mă urmezi.

NEPOATA: Aș dori...

MARCHIZA: Știi ce ai de făcut, nu se poate schimba nimic.

SCENA A CINCEA

Nepoata, *apoi* **Jäck**

NEPOATA: Așadar, bănuiala mea era îndreptățită! E sigur ceea ce mă temeam. Vrea să mă dea într-un fel sau altul pe mîna reverendului, și poate chiar marchizul e de acord cu acest lucru. Din partea unor asemenea oameni te poți aștepta la orice. Cu atît mai bine am făcut că m-am adresat cavalerului. Am să caut să mă descurc astăzi, iar mîine, dacă nu m-am înșelat în privința lui...

JÄCK *la ușă:* A plecat?

NEPOATA: Hai, intră!

JÄCK: Gata, am rezolvat!

NEPOATA: Aduci ceva?

JÄCK: Iată o foiță! *Îi dă un bilet și se întoarce sărind.* Și de la cavaler încă un taler pentru osteneala mea. Mai aveți nevoie să fac pe curierul?

NEPOATA: Unde l-ai găsit?

JÄCK: Așa cum am spus, la cafeneaua din colț.

NEPOATA: Ți-a zis ceva?

JÄCK: A întrebat dacă sînteți acasă, dacă sînteți singură... Trebuie să văd ce se întîmplă; aud că doamna marchiză iese în oraș.

SCENA A ȘASEA

Nepoata, *apoi* **cavalerul**

NEPOATA *citind biletul:* „Apreciez încrederea ce-mi arătați și mă bucur nesfîrșit de mult. V-am compătimit deja în tăcere. În cîteva minute sînt la dumneavoastră.“ O, Doamne, ce să însemne asta? „Nu-mi pot stăpîni nerăbdarea pînă mîine dimineață. Am locuit o vreme în apartamentul dumneavoastră și din întîmplare mai am încă o cheie de la ușa principală. Mă grăbesc să intru în garderobă. N-aveți grijă, nimeni nu mă va descoperi, aveți încredere în discreția mea.“ Ce situație jenantă! Mă va găsi în rochia asta! Ce să-i spun?

CAVALERUL *apărînd din garderobă:* Iertați-mă că m-am grăbit; cum aș fi putut dormi liniștit noaptea asta?

NEPOATA: Domnule...

CAVALERUL *privind-o cu atenție:* Vă găsesc atît de schimbată! Ce lux! Ce rochie neobișnuită! Ce pot să spun?

NEPOATA: O, domnule! Nu mi-aș fi putut închipui să vă văd acum. Plecați, repede! Mătușa mea mă așteaptă din clipă în clipă. Mîine dimineață...

CAVALERUL: Mîine dimineață vreți să aveți încredere în mine, și astăzi nu?

NEPOATA: Aud pe cineva venind, voi fi chemată...

CAVALERUL: Plec, spuneți-mi numai ce-i cu această rochie?

NEPOATA: O, doamne!

CAVALERUL: Despre ce fel de încredere poate fi vorba, dacă îmi ascundeți un lucru atît de mărunt?

NEPOATA: Am în dumneavoastră toată încrederea, numai că... acesta nu-i secretul meu. Rochia asta...

CAVALERUL: Rochia asta-i destul de ciudată. Am văzut-o de cîteva ori pe prințesă într-o astfel de rochie. Chiar astăzi spiritele v-au arătat-o pe prințesă într-o asemenea rochie, iar acum vă găsesc...

NEPOATA: Nu-mi atribuiți mie mascarada asta.

CAVALERUL: Ce presupuneri îngrozitoare!

NEPOATA: Sînt adevărate.

CAVALERUL: Scena cu spiritele?

NEPOATA: A fost o înșelătorie.

CAVALERUL: Aparițiile?

NEPOATA: Puse la cale.

CAVALERUL: Nenorocitul de mine! O, de ce a trebuit să vorbiți! De ce nu mi-ați lăsat această dulce eroare! Îmi distrugeți cea mai plăcută iluzie din viața mea!

NEPOATA: Nu v-am chemat să vă spun vorbe bune, ci să implor salvarea și ajutorul din partea unui om nobil. Grăbiți-vă, plecați! Ne revedem mîine. Nu disprețuiți o ființă nenorocită, care privește spre dumneavoastră ca spre o zeitate protectoare.

CAVALERUL: Sînt pierdut! Distrus pentru totdeauna! De-ați ști ce mi-ați răpit în această clipă v-ați cutremura, nu mi-ați implora compătimirea! Nu mai pot compătimi pe nimeni! Mi-ați răpit credința în mine însumi și în alții, în virtute, în orice măreție și bunăvoință. Nu mă mai interesează nimic, iar dumneavoastră îmi cereți să mă interesez de dumneavoastră? Mi-a fost batjocorită în cel mai nerușinat mod încrederea, iar dumneavoastră vreți să am încredere în dumneavoastră? În dumneavoastră, care nu

faceți decît să jucați un dublu, chiar un triplu rol? Ce noroc că am venit aici în seara aceasta și că nu v-am lăsat timp să vă pregătiți, să vă așezați masca cu care vă gîndeați să mă înșelați și pe mine!

NEPOATA: O, cît sînt de nenorocită! Grăbiți-vă! Îndepărtați-vă, vine cineva!

CAVALERUL: Mă duc, ca să nu vă mai văd niciodată!

SCENA A ȘAPTEA

Nepoata. Marchizul

MARCHIZUL *în ușa întredeschisă:* Ești singură, nepoată? Numai o vorbă!

NEPOATA *în timp ce marchizul se uită înapoi spre ușă, se privește repede în oglindă:* Arăt plînsă, tulburată! Ce-o să-i spun?

MARCHIZUL *îmbrățișînd-o și atrăgînd-o spre el:* Ființă dulce și drăgălașă!

NEPOATA *respingîndu-l:* Pentru dumnezeu, marchize!

MARCHIZUL: Sîntem singuri, nu te teme!

NEPOATA *îndepărtîndu-se de el:* Mă așteaptă marchiza. *Aparte.* De-ar fi încă aici cavalerul!

MARCHIZUL: Ce ai? Pari speriată de tot.

NEPOATA: O, doamne! Pretențiile mătușii mele...

MARCHIZUL: Mi-e milă de tine, dragă copilă; vreau însă să te salvez.

NEPOATA: Știți doar că în noaptea aceasta trebuie să joc rolul prințesei. E îngrozitor! Să mergem! *Se uită între timp cu teamă spre ușa garderobei.*

MARCHIZUL: Rămîi, rămîi, tocmai de aceea sînt aici. Joacă-ți bine rolul numai noaptea asta, nu trebuie să te temi de nimic.

NEPOATA: Să mergem atunci!

MARCHIZUL: Nu încă, voiam să-ți spun...

NEPOATA: Pentru asta este timp și mîine.

MARCHIZUL: Defel! Se pare că te temi mai puțin decît ar trebui de aventura aceasta.

NEPOATA *ca mai sus:* Sînt într-o situație penibilă!

MARCHIZUL: În noaptea asta te mai așteaptă ceva neobișnuit, la care nu te gîndești.

NEPOATA: Ce? Mă înspăimîntați!

MARCHIZUL: Pleci în călătorie cu mine!

NEPOATA: Cu dumneavoastră?!

MARCHIZUL: Și spui asta cu un fel de neplăcere?

NEPOATA: Nu știu ce să spun.

MARCHIZUL: Nu mi-i greu să te lămuresc. Mascarada pentru care te-ai îmbrăcat nu-i o simplă glumă. Soția mea a cerut reverendului în numele prințesei un important serviciu, iar tu trebuie să exprimi celui înșelat recunoștința prințesei.

NEPOATA *ca mai sus, jenată:* Trebuie să-i dau un trandafir.

MARCHIZUL: Ce grozavă răsplată pentru un asemenea serviciu! Pentru că în pasiunea lui oarbă reverendul s-a lăsat convins să facă o nimica toată: să cumpere de la giuvaiergiii curții colierul acela superb!

NEPOATA: Colierul?

MARCHIZUL: Pe care l-am admirat amîndoi ieri, cînd am cumpărat inelul ăsta.

NEPOATA: Nu-i posibil!

MARCHIZUL: E-atît de sigur, că și am în buzunar o parte din el.

NEPOATA: Dumneavoastră? Cum adică? Să nu asculte cineva...

MARCHIZUL: Vino mai aproape! *Se apropie de garderobă.* Da, copila mea! Reverendul nu l-a păstrat nici un sfert de ceas; a ajuns repede în mîinile soției mele, pentru a-l transmite prințesei încă în seara asta. Ce fericită era nevastă-mea în acea clipă, iar eu nu mai puțin! A rupt fără milă frumoasa lucrare în bucăți; mă durea în suflet să văd distrusă prețioasa podoabă, și nu m-am putut consola decît datorită minunatului pachet pe care mi l-a pregătit pentru călătoria mea. Am în buzunar pietre prețioase în valoare de cel puțin o sută de mii de livre. Încă în seara asta plec în Anglia, prefac acolo totul în bani, cumpăr argintărie și o sumedenie de lucruri prețioase.

NEPOATA *care pînă acum și-a ascuns marea-i perplexitate:* Ce afacere periculoasă!

MARCHIZUL: Acum trebuie nu să ne îngrijorăm, ci să îndrăznim.

NEPOATA: Vă urez succes!

MARCHIZUL: Nu, tu trebuie să mi-l aduci! Tu trebuie să-mi fii tovarășă de călătorie.

NEPOATA: Vreți să mă expuneți la acest pericol?

MARCHIZUL: Pericolul e mult mai mare dacă rămîi aici. Nevastă-mea e destul de îndrăzneață ca să continue povestea asta cîtă vreme va fi posibil. Ea e oarecum în siguranță pînă la prima scadență de plată, poate și mai mult. Pe tine însă nu te pot lăsa între timp aici.

NEPOATA: Gîndiți-vă...

MARCHIZUL: Nu știu cum să-mi explic comportarea ta. Oare inima ta nu-mi mai aparține? Nu, nu e posibil! Ești contrariată, nu însă schimbată. Nu te lăsa orbită de aparenta bogăție a reverendului; sîntem mai bogați ca el, pentru că în scurtă vreme se va trezi într-o mare încurcătură. Am calculat totul cu precizie. Noaptea asta o mai poți reprezenta pe prințesă. Intenția soției mele e să vă însoțesc și apoi să plec imediat mai departe. Iau de aceea o altă trăsură. Cînd scena s-a terminat, declar scurt și cuprinzător marchizei că mă însoțești. Poți să te împotrivești puțin, te iau cu forța. Ea nu va face scandal de frică să nu iasă totul la iveală. Nu mă asculți, ce-i cu tine?

NEPOATA: Iertați-mă... propunerea asta... sînt dezorientată ...îmi piere glasul! Gîndiți-vă în ce situație rămîne aici mătușă-mea!

MARCHIZUL: Se va descurca ea, e destul de deșteaptă. Dînsa e aceea care s-a ocupat pînă acum de întreaga afacere, iar noi nu-i încurcăm cu nimic planurile. Destul, nu vreau și nu pot să mă lipsesc de tine, iar dacă vreodată te-ai îndoit de dragostea mea, vezi acum cît e de aprinsă. Nu te voi lăsa aici, pradă ușoară, expusă la atîtea pericole. Pasiunea nesăbuită a reverendului pentru prințesă nu-l împiedică să aibă și alte legături de dragoste. Cu sau fără vălul adoratei lui vei ajunge în cîteva zile să-i fii cea mai supusă amantă. Vino cu mine! Așa am hotărît și nu renunț cu nici un chip. *O îmbrățișează.* Ești a mea, și nimeni n-o să mi te răpească! Nevastă-mea nu mi-a pus niciodată piedici, și dacă izbutește să capete diamantele, nu-i va fi greu să ne ierte... Ce-i cu tine? Ești distrată!

NEPOATA: Sînt pierdută! Duceți-mă unde vreți!

MARCHIZUL: Să știi numai că totul e în ordine. I-am poruncit cameristei tale, sub un pretext oarecare, să-ți împacheteze lucrurile strict necesare. E vorba de puține zile, apoi ne vom cumpăra îmbrăcăminte nouă, mai aleasă.

Nu vreau să ne încărcăm cu toate vechiturile. *O conduce pe nepoată în afara scenei; ea îl urmează tristă, aruncîndu-și din nou privirea spre ușa garderobei.*

SCENA A OPTA

CAVALERUL *ieșind din garderobă:* Ce-am auzit și în ce abis de trădare și nemernicie am privit! Niciodată n-am putut stima pe oamenii aceștia, cu care sînt nevoit să trăiesc. Îmi păreau adesea dubioși; dar dacă cineva i-ar fi acuzat de o asemenea treabă mișelească, le-aș fi luat apărarea. Acum înțeleg, frumoasă seducătoare, de ce voiai să mă vezi abia mîine dimineață! Știa desigur că marchizul trebuia să plece în noaptea asta, nu se gîndea însă că o va sili să plece cu el. Ea credea că simpatia lui pentru dînsa se epuizase, ca și aceea a ei pentru dînsul. O, nerușinata! Să simuleze atîta nevinovăție! Sta în fața noastră ca un spirit celest, iar prin gura ei se părea că vorbesc cele mai pure ființe, cînd de fapt, sătulă de un amant, căuta un altul și privea cu coada ochiului pe de asupra sferei magice spre bărbații trași pe sfoară, care o adorau ca pe o ființă cerească!... Cum pot să zădărnicesc cele ce se pun la cale? Ce să fac? Contele și marchiza țes o nemaipomenită escrocherie. Pentru a-și realiza diabolicul lor plan îndrăznesc să abuzeze de numele prințesei, ba chiar să-i maimuțărească chipul într-o nerușinată comedie. Mai devreme sau mai tîrziu lucrurile vor ieși la iveală și, oricum s-ar termina, vor fi foarte neplăcute pentru prinț și pentru prințesă. Nu e timp de pierdut!... Să mă duc oare și să deschid ochii reverendului? Ar mai fi posibil să fie salvat! Colierul a fot rupt în bucăți, dar marchizul mai este încă aici, ei pot fi arestați, li se poate lua bijuteria, escrocii pot fi blamați și goniți în tăcere... Bine, plec!... Dar stai!... Să fac asta pentru un om de lume rece și egoist? Îmi va mulțumi și-mi va promite drept răsplată pentru salvarea din acest imens pericol protecția sa, îmi va asigura un post important de îndată ce-și va recîștiga favoarea. Experiența asta însă nu-l va cuminți; va cădea din nou în mrejele primului escroc ce-i va ieși în cale, se va comporta mereu pasional, fără minte, fără rațiune și statornicie. Mă va tolera ca pe un

trîntor în casa sa, va recunoaşte că-mi este îndatorat, dar voi aştepta în zadar un sprijin real, căci n-are bani, deşi are venituri frumoase. *Se plimbă pe gînduri.* Ce om prost şi mărginit eşti! Nu vezi că acum ţi se deschide pentru cariera ta drumul pe care îl căutai pînă acum fără să-l găseşti? Pe bună dreptate a rîs azi de ucenicia ta reverendul, pe bună dreptate a abuzat într-un mod atît de diabolic Contele de naivitatea ta! Ţi-ai meritat lecţia, pentru că nici măcar cu ajutorul lor nu te-ai deşteptat...! Ei nu-şi dau însă seama că poveţele se vor întoarce împotriva lor... Ei bine, fie! Mă duc la ministru. El se află tocmai în vila unde aceşti escroci cad împreună în cursă. Nu merită nici un fel de cruţare! Pentru neamul omenesc e o binefacere dacă vor fi pedepsiţi după merit şi dacă sînt puşi în imposibilitate să-şi continue uneltirile. Să mă grăbesc; momentul e hotărîtor! Dacă sînt prinşi asupra faptei, totul este dovedit. Pietrele preţioase pe care marchizul le are în buzunar sînt mărturie împotriva lui. De prinţ depinde felul în care vor fi trataţi vinovaţii, el trebuie să aprecieze, iar eu nu voi fi purtat cu promisiuni deşarte. Văd cum îmi apare norocul odată cu ivirea zorilor! Nu trebuie să zăbovesc nici o clipă! Repede! Repede!

ACTUL AL CINCILEA

SCENA ÎNTÎI

Un parc. În dreapta actorilor un boschet
Contele. La Fleur

LA FLEUR: N-aud pe nimeni. Nu se mişcă nimic în întregul parc. Nu ştiu ce să mai spun. Am auzit doar destul de bine.

CONTELE *dîndu-şi multă importanţă:* Ai auzit bine.

LA FLEUR: Ei, dacă ştiţi şi dumneavoastră, cu atît mai bine; căci puteţi fi sigur că spun totdeauna adevărul. Stăpînii mei hotărîseră ca la ora aceasta să fie aici, în parcul ăsta. Nu ştiu ce aveau de gînd. Au plecat înaintea noastră cu patru cai, iar trăsura trebuia să oprească la poarta mică. De aceea v-am rugat să opriţi pe partea cealaltă. Bănuiesc că şi reverendul a fost invitat aici.

CONTELE *ca mai sus:* Aşteaptă! *Duce la ureche degetul mic.* Acest inel îmi spune că întrucîtva spui adevărul.

LA FLEUR: Întrucîtva?

CONTELE: Da. Asta înseamnă: în măsura în care tu însuţi eşti în stare să ştii. Eu nu sînt atotştiutor; însă inelul ăsta îmi spune totdeauna dacă oamenii mint sau dacă se înşală.

LA FLEUR: Dac-ar fi să vă dau un sfat... însă dumneavoastră ştiţi totdeauna ce-i mai bine.

CONTELE: Hai, spune! Vreau totuşi să văd dacă dai sfatul cel mai bun.

LA FLEUR: V-aş propune să mergem încet pe aleea aceasta întunecată şi să ascultăm dacă nu auzim pe cineva vorbind sau şoptind.

CONTELE: Foarte bine. Ia-o înainte şi fii atent ca drumul să fie sigur.

SCENA A DOUA

CONTELE *singur:* Nu înțeleg, dar după spusele omului ăsta e foarte probabil. Marchiza invită aici pe reverend; să fi izbutit oare să o convingă pe prințesă? Și eu care am considerat totdeauna că intențiile ei sînt o idioție, o minciună sfruntată... Dacă reușește să facă așa ceva, ce-i mai rămîne omului să nu reușească? *Iese prin stînga în fund.*

SCENA A TREIA

Cavalerul. Comandantul gărzii helvetice. Șase soldați *vin din partea stîngă a culiselor din față*

COMANDANTUL *care vine ultimul, spre culise:* Stați ascunși acolo și nu vă mișcați, orice s-ar întîmpla, pînă cînd auziți cornurile sunînd. În momentul în care ele încetează, repeziți-vă și arestați pe oricine găsiți în parc. *Către soldații care stau pe scenă.* Fiți atenți la același semnal. Patru din voi stau ascunși la poarta cea mare, lăsați înăuntru pe oricine, dar nimeni n-are voie să iasă afară.

UN SOLDAT: Înăuntru pot intra, afară n-are voie nimeni.

COMANDANTUL: Și dacă cineva vrea să iasă, arestați-l.

SOLDATUL: Îl înhățăm noi, n-aveți grijă.

COMANDANTUL: Și cînd încetează să sune cornurile, aduceți încoace pe cei pe care i-ați arestat. Doi însă să păzească poarta.

SOLDATUL: Am înțeles, domnule comandant. Eu cu camaradul meu vă aducem prizonierii, Michel și Dusle rămîn la poartă, ca nu cumva să se strecoare vreun altul.

COMANDANTUL: Hai băieți, plecați, așa-i bine!

Cei patru soldați pleacă.

COMANDANTUL: Voi doi intrați vreo zece pași în tufiș; restul îl cunoașteți.

SOLDAȚII: Am înțeles.

COMANDANTUL: Așa, cavalere, toate posturile noastre-s puse la punct. Mă îndoiesc să ne scape vreunul. Ca să fiu sincer, cred că în locul acesta o să facem cea mai bună captură.

CAVALERUL: De ce, domnule comandant?

COMANDANTUL: Fiind vorba de chestiuni de dragoste, vor alege în mod sigur locşorul ăsta. În restul parcului aleele sînt drepte, iar rotondele prea luminate; tufişul ăsta şi boschetele sînt suficient de dese pentru hîrjoanele dragostei.

CAVALERUL: Sînt destul de îngrijorat, pînă trece totul.

COMANDANTUL: Un soldat se simte bine în asemenea împrejurări.

CAVALERUL: Ca soldat aş sta mai bucuros într-un post periculos. Nu-mi luaţi în nume de rău că mă îngrijorează soarta acestor oameni, chiar dacă sînt suficient de nedemni şi că intenţia mea a fost întru totul lăudabilă.

COMANDANTUL: Fiţi fără grijă! Am ordin de la prinţ şi de la ministru să termin treaba repede; au încredere în mine. Iar prinţul are foarte mare dreptate. Căci dacă iese scandal, dacă afacerea provoacă senzaţie, atunci oamenii gîndesc despre ea ce vor, şi de aceea e totdeauna mai bine dacă se încheie pe tăcute. Cu atît mai mare e meritul dumitale, scumpe tinere, şi cu siguranţă că nu va rămîne nerăsplătit. Mi se pare că aud ceva; să ne ascundem.

SCENA A PATRA

Marchiza. Marchizul. Nepoata

MARCHIZA *către marchiz, care tocmai apare:* Rămîi în tufişul acesta şi stai liniştit. Vin şi eu imediat.

Marchizul se retrage.

MARCHIZA: Acesta, dragă copilă, e boschetul, iată trandafirul; restul îl cunoşti.

NEPOATA: O, dragă mătuşă, nu mă părăsiţi! Purtaţi-vă cu mine omeneşte; gîndiţi-vă ce fac de dragul dumneavoastră şi ce îndrăznesc pentru a vă fi pe plac!

MARCHIZA: Sînt lîngă tine, dragă copilă, ai curaj! Nu-i nici o primejdie, în cinci minute totul s-a sfîrşit. *Marchiza se retrage.*

NEPOATA *singură:* O, doamne, ce folos că o noapte adîncă acoperă o faptă vinovată! Ziua întîmpină salutînd orice faptă bună petrecută în tăcere, dar criminalului îi arată o faţă severă şi neînduplecată.

SCENA A CINCEA

Nepoata. Reverendul

NEPOATA *se așază în boschet ținînd trandafirul în mînă.*

REVERENDUL *apare din partea opusă a scenei:* O liniște adîncă prevestește apropiata mea fericire. N-aud nici un sunet în tot parcul. De obicei, prin bunăvoința prințului, parcul e deschis tuturor celor ce se plimbă, iar în serile senine este vizitat de cîte un nefericit amant singuratic, sau, mai adesea, de vesele perechi fericite. O, îți mulțumesc, lumină cerească: în seara aceasta te-ai acoperit într-un văl de liniște! Cîtă bucurie îmi aduci tu, vînt rece, și tu, nor tulbure și amenințător de ploaie! Voi alungați grupurile de tineri ușuratici, care mișună adesea fără rost pe aceste alei, umplînd boschetele cu rîsetele lor. Fără să simtă vreo bucurie, ei stînjenesc pe alții în plăcerile cele mai dulci! O, voi, arbori frumoși, cît de mult v-ați înălțat în puținele veri de cînd dureroșul exil m-a îndepărtat de voi! Vă revăd, vă văd din nou, însuflețit de cele mai frumoase speranțe. Visurile mele, care mă înnegurau sub umbrele voastre tinere, sînt acum împlinite. Sînt cel mai fericit dintre muritori!

MARCHIZA *care vine încet lîngă el:* Dumneavoastră sînteți, domnule reverend? Apropiați-vă, apropiați-vă de fericirea dumneavoastră. Vedeți ceva în boschet?

REVERENDUL: O! Sînt în culmea fericirii!

Marchiza se retrage.

REVERENDUL *intră în boschet și se aruncă la picioarele nepoatei:* Ființă adorată, cea mai aleasă dintre femei! Lăsați-mă să vă stau mut la picioare, să depun pe această mînă recunoștința mea, întreaga mea viață!

NEPOATA: Domnule...

REVERENDUL: Nici un cuvînt, ființă divină! Prezența voastră mi-e de ajuns. Cînd veți dispărea din nou, amintirea acestei fericite clipe mă va delecta ani întregi. Lumea întreagă vă cunoaște perfecțiunea, toți oamenii sînt entuziasmați de frumusețea, inteligența și virtutea voastră. Sînteți ca o zeitate, nimeni nu se apropie de ea decît ca să o adore, să-i solicite imposibilul. La fel mă aflu și eu aici, prințesa mea...

NEPOATA *ridicîndu-se:* De ajuns!

REVERENDUL *în genunchi, reținînd-o:* Aveți dreptate, de-ajuns de multe cuvinte, chiar prea multe! Vă cer iertare! Înșiși zeii ne iartă cînd îi rugăm cu multe cuvinte, chiar dacă ne cunosc de multă vreme nevoile și dorințele. Iertați-mi cuvintele! Bietul om nu are nimic mai bun decît cuvinte atunci cînd vine să-și aducă drept sacrificiu propria lui ființă. Faceți mult pentru oameni, venerată prințesă, binefacerile voastre dau o înaltă distincție fiecăreia dintre zile. Dar în momentul acesta sublim am dreptul să spun că sînt singurul căruia felul în care îi arătați că l-ați iertat îl înalță mai sus decît putea crede vreodată că poate ajunge. Mi-ați anunțat grația într-un mod care este un gaj etern al sentimentelor voastre. De la voi îmi primesc fericirea, și în aceeași clipă mi-o amplificați și o eternizați.

NEPOATA *face un pas înainte, obligîndu-l pe reverend să se ridice:* Îndepărtați-vă, vine cineva! Ne vom revedea. *În timp ce el se ridică îi întinde mîna și, retrăgîndu-se, îi lasă în mîini trandafirul.*

REVERENDUL: Da, acum plec, mă îndepărtez, rezist arzătoarei dorinți care mă îndeamnă să cutez mai mult. *Se apropie repede de ea, dar se retrage imediat.* Plec, dar lăsați-mă să vorbesc, pentru că de atitudinea voastră depinde de-acum înainte viața mea. Vreau să vă mărturisesc totul, pentru că sînt îndeajuns de stăpîn pe mine ca să înfrunt această clipă de beatitudine. Dacă-mi luați speranța de a mă reface o dată în aceste brațe de toate chinurile meritate și nemeritate, atunci îndepărtați-mă pe vecie de chipul vostru. Spuneți-mi un cuvînt! *Îi ia mîna.*

NEPOATA *strîngîndu-i mîna:* Totul, totul, dar acum plecați!

REVERENDUL *zăbovind asupra mîinii ei:* Mă faceți cel mai fericit dintre oameni! Sînt cu totul la dispoziția voastră!

Se aud din depărtare două sunete de corn, armonios cadențate. Reverendul întîrzie în acest timp asupra mîinilor nepoatei.

SCENA A ȘASEA

Aceiași. Marchiza. Marchizul, *apoi* **comandantul. Soldați.**

MARCHIZA *intervenind între cei doi:* Grăbiți-vă, prietene, îndepărtați-vă, nu mai sînteți sigur nici o clipă. S-ar

putea să se fi observat lipsa din palat a prinţesei. Grăbiţi-vă, trebuie să plecăm.

REVERENDUL *îndepărtîndu-se:* Trebuie să plec. Adio, nu mă lăsaţi prea mult să vă duc dorul! *Se îndepărtează în fund la stînga.*

MARCHIZA: Urmează-mă, nepoată. Rămîi cu bine, marchize, îţi urez succes, curînd îţi vei revedea soţia şi prietena. Îmbrăţişează-l de rămas bun, nepoată!

MARCHIZUL *îmbrăţişează nepoata şi o trage de partea lui:* Vino încoace, scumpă copilă, vino cu mine! Trăsura mea aşteaptă la poartă.

NEPOATA *ezitînd:* Vai, doamne, ce-o să se întîmple acum!

MARCHIZA *punînd mîna pe nepoată:* Ce înseamnă asta, marchize? Ai înnebunit?

MARCHIZUL: Nu fă zgomot; fata îmi aparţine. Lasă-mi fiinţa asta, de care-s nebun de îndrăgostit; în schimb îţi făgăduiesc să îndeplinesc tot ce mi-ai cerut. Plec în Anglia, îţi fac treburile, te aşteptăm acolo şi te primim cu toată cinstea; lasă-mi însă fata!

MARCHIZA: Nu-i posibil! Urmează-mă, nepoată! Ce spui de îndrăzneala soţului meu? Vorbeşte! Nu cumva eşti înţeleasă cu el?

NEPOATA *ezitînd:* Mătuşă...

MARCHIZUL *atrăgînd-o:* Mărturiseşte-i, nu te preface! Aşa am convenit! Vino! Nu te împotrivi, altfel fac scandal, în această clipă de disperare sînt gata să dau la iveală totul!

MARCHIZA: Îngrozitor! Îngrozitor! Sînt distrusă!

Cornurile încetează, după ce au suflat o melodie vioaie.

COMANDANTUL *care îl readuce pe reverend, urmat de doi soldaţi:* Pe aici, domnule, pe aici!

REVERENDUL: Cum vă permiteţi aşa ceva! Oricine are voie să se plimbe pe aici!

COMANDANTUL: Oricine se plimbă, nu însă răufăcătorii! Nu puteţi scăpa, predaţi-vă de bunăvoie!

REVERENDUL: Credeţi că nu sînt înarmat? *Scoate un pistol din buzunar.*

COMANDANTUL: Puneţi-vă pistolul în buzunar. Puteţi să trageţi în mine, dar din grădină tot nu ieşiţi. Toate porţile sînt păzite. Nimeni nu poate ieşi. Acceptaţi-vă soarta, pe care cu atîta uşurinţă aţi provocat-o.

MARCHIZA *care între timp a devenit atentă şi a ascultat:* Ce apariţie nouă şi neaşteptată! Veniţi pe aici! Dacă nu sîntem uniţi, o păţim cu toţii. *Marchiza, marchizul, nepoata vor să se retragă lateral, pe unde au venit; le ies în întîmpinare doi soldaţi.*

MARCHIZA: Sîntem distruşi!

MARCHIZUL: Sîntem trădaţi!

NEPOATA: Sînt pierdută!

REVERENDUL *care în această clipă ajunge lîngă nepoată:* O, doamne!

COMANDANTUL: Staţi pe loc! Sînteţi cu toţii prizonierii mei!

REVERENDUL *arătînd pe nepoată:* Şi ea?

COMANDANTUL: Fără îndoială!

REVERENDUL: Sînt atît de nenorocit, încît în această clipă nici nu mai pot gîndi.

COMANDANTUL: Nenorocirea nu vă e aşa de mare ca uşurinţa dumneavoastră.

REVERENDUL: Suport orice repros şi toate pedepsele pe care le merit pentru încălcarea legii. Vă urmez, aruncaţi-mă în închisoare, dacă aşa vi s-a ordonat, dar respectaţi această fiinţă supraomenească! Ascundeţi tot ce-aţi văzut, negaţi, inventaţi ceva. Îi faceţi prinţului un serviciu mai mare decît descoperindu-i adevărul trist, îngrozitor, că fiica lui, singura lui fiică iubită...

COMANDANTUL: Îmi cunosc datoria. Nu văd aici decît prizonierii mei. Ştiu ce ordine am şi le voi executa.

MARCHIZA: Vai de noi!

MARCHIZUL: Vai, cine m-a pus să vin încoace!

NEPOATA: Cîtă dreptate am avut să-mi fie frică!

REVERENDUL: Sînt cel mai nefericit dintre oameni! Ce intenţii aveţi? E posibil? Să întreprindă ceva prinţul împotriva fiinţei celei mai dragi pe care o are pe lume? Stăpîna mea, prietenii mei... eu v-am nenorocit! O, de ce a trebuit să trăiesc? De ce să iubesc în felul acesta? De ce nu mi-am pus în aplicare gîndul ce nu o dată a stăruit în mine de a-mi alina dragostea şi ambiţia în vreo ţară îndepărtată? De ce n-am fugit? De ce m-am simţit atras întotdeauna de aceste locuri? Aş vrea să vă fac reproşuri, aş vrea să mă cert pe mine însumi, să mă urăsc, şi totuşi, dacă mă gîndesc la această clipă, n-aş putea dori să fie altfel. Sînt cel mai fericit în nefericirea mea!

COMANDANTUL: Terminați, domnule, e timpul să mă ascultați.

REVERENDUL: Da, termin, mai întîi însă lăsați liberă pe stăpîna noastră. Cum?! Să stea aici, în întuneric și umezeală și să asculte verdictul asupra unui nefericit pe care-l compătimește? Nu, să se întoarcă în apartamentul ei, să nu fie expusă ochilor acestor subordonați, care se bucură de umilirea ei! Grăbiți-vă, grăbiți-vă, prințesă! Cine vă poate împiedica? Doar omul care mă ține prizonier și acești coloși[8] care ridică halebardele împotriva mea sînt servitorii voștri! Plecați, adio! Cine să vă oprească? Nu uitați însă pe bărbatul care a putut în sfîrșit să vă stea la picioare și să vă încredințeze că-i sînteți totul pe lume. Mai priviți o dată la chinul său, la durerea sa, apoi lăsați-l pradă soartei crude care s-a înverșunat împotriva lui. *Se aruncă la picioarele nepoatei, care se sprijină de marchiză. Marchizul stă alături, cu toții formează pe partea dreaptă a scenei o grupă frumoasă, din care nu trebuie să fie uitați cei doi soldați. Comandantul și doi soldați stau în partea stîngă.*

SCENA A ȘAPTEA

Aceiași. Contele

CONTELE *adus de doi soldați cu halebardele întoarse în jos:* Vă spun că veți regreta întreaga viață grosolănia voastră! Să vă purtați așa cu mine, cel mai mare dintre muritori! Să știți că eu sînt contele di Rostro, di Rostro impudente[9], un străin nobil, pretutindeni venerat, maestru al tuturor științelor oculte, stăpîn pe spirite...

UN SOLDAT: Spune asta comandantului nostru, el pricepe pe italienește, ai să vezi! Și de nu mergi drept înainte, te înghesuim în coaste, din dreapta și din stînga, și-ți arătăm drumul, cum ni s-a poruncit.

CONTELE: N-aveți minte defel!

UN SOLDAT: Asta are cel ce ne comandă. Îți spun să mergi înainte, drept înainte, acolo-i comandantul nostru.

CONTELE *poruncitor:* Să nu îndrăzniți să mă atingeți!

REVERENDUL: Iată-te, te așteptam, Mare Cophta, înalte maestre, cel mai venerabil dintre muritori! Ai lăsat pe fiul tău să cadă pentru ca printr-un miracol să-l ridici

din nou. Cu toții îți sîntem pe veci îndatorați. Nu-i nevoie să-ți destăinuiesc că am întreprins această aventură fără știrea ta. Știi ce s-a întîmplat, știi cît de nefericit s-a desfășurat, că altfel n-ai fi venit. În fața ta, Mare Cophta, sînt adunate mai multe suflete nobile decît ai văzut probabil vreodată în lungul tău pelerinaj pe pămînt. Aicea-i un prieten al tău, care înainte cu cîteva clipe era cel mai fericit dintre oameni, acum e cel mai nefericit. Aicea-s prietenii care au încercat cu o vie compasiune să realizeze tot ce-i posibil și imposibil. S-a petrecut ceva de necrezut. Sîntem împreună aici și suferim numai din cauza neîncrederii în tine. De-ai fi pus tu la cale întîlnirea și-ai fi rînduit lucrurile...*Se gîndește o clipă și continuă hotărît.* Nu, nu vreau să spun nimic, nu vreau să doresc nimic; atunci toate s-ar fi desfășurat cum se cuvine, dar n-ai fi avut ocazia să te arăți în întreaga ta strălucire, să cobori ca un zeu din mașinărie[10] pentru a ne salva din impas. *Se apropie de el cu încredere, zîmbind.* Ce hotărăști, prietene? Privește, paznicii noștri au și amorțit. Numai un cuvînt de-al tău, și ei cad într-o letargie în care uită tot ce s-a întîmplat, iar noi ne îndepărtăm senini. Repede, prietene, strînge-mă la pieptul tău, iartă-mă și salvează-mă!

CONTELE *îl îmbrățișează cu gravitate:* Te iert! *Către comandant.* Plecăm imediat cu toții de aici.

COMANDANTUL *zîmbind:* O, cum să nu! Cu plăcere!

REVERENDUL: Ce miracol!

MARCHIZA *către marchiz:* Ce înseamnă asta? El să ne salveze?

MARCHIZUL: Încep să cred că e vrăjitor.

COMANDANTUL: Nu-i nevoie să mai ascult discursuri de-acestea, știu eu bine cu cine am a face. *Întors spre culise.* Poți intra, tinere. Ne-ai lăsat destulă vreme singuri.

SCENA A OPTA

Aceiași. Cavalerul

CAVALERUL: Da, sînt aici, pentru a face de rușine pe nemernici și a compătimi pe naivi!

CU TOȚII *cu excepția comandantului:* Ce înseamnă aceasta? Cavalerul? Îngrozitor! Nu-i posibil!

CAVALERUL: Da, sînt aici, pentru a depune mărturie împotriva voastră, a tuturor.

NEPOATA: De asta numai eu sînt vinovată!

REVERENDUL: Cum adică? Înnebunesc!

COMANDANTUL: Cunoașteți, așadar, pe omul acesta? Aici toate se petrec în mod natural, afară de faptul că el e singurul care a rămas onest într-un asemenea anturaj. El a observat șarlataniile voastre, le-a dezvăluit prințului, iar eu am misiunea să cercetez și să pedepsesc. *Reverendului.* Înainte de toate, pentru a vă da seama pe ce căi ați fost atras și de cine, recunoașteți în sfîrșit fantoma care astă-seară a calomniat-o pe prințesa noastră. *Ridică vălul de pe fața nepoatei.*

REVERENDUL *o recunoaște și-și exprimă pantomimic uluirea.*

CAVALERUL: Cum e prințesa, așa-s și spiritele... Iată la ce fel de oameni le-ați acordat încrederea!

REVERENDUL: Și în dumneata am avut încredere și, după cît văd, m-ai nenorocit.

COMANDANTUL: Acești nemernici s-au servit de slăbiciunea dumneavoastră și v-au încurajat la niște fapte pasibile de pedeapsă. Ce puteți aștepta?

REVERENDUL: Domnule comandant...

COMANDANTUL: Liniștiți-vă! Aflați înainte de toate că prințul gîndește cu noblețea de totdeauna, astfel că și de astădată vrea să vă pedepsească cu blîndețe ușurința și nesăbuința. Ce spun, să pedepsească? Mai degrabă vrea să încerce pentru a doua oară să vă îndrepte, pentru a deveni demn de marii înaintași din care descindeți. Îndepărtarea de la curte, care durează acum de doi ani, n-a fost de prea mare folos. Vă anunț că sînteți liber, însă cu condiția ca în interval de opt zile să părăsiți țara, motivînd că vreți să faceți o lungă călătorie. Totul va fi discutat și pus la punct cu unchiul dumneavoastră, pe care prințul îl prețuiește în mod deosebit. Sînteți liber să vă înapoiați în trăsura dumneavoastră, după ce mai întîi veți afla ce s-a întîmplat cu dubioasa afacere a colierului, în care v-ați lăsat antrenat.

REVERENDUL: Ce trebuie să aflu! Cîte mi se întîmplă!

COMANDANTUL *către marchiz:* Scoateți mai întîi bijuteriile pe care le aveți în buzunar.

MARCHIZUL: Ce bijuterii? Nu știu nimic!

UN SOLDAT: A aruncat mai înainte ceva în tufiş. Cred că nu-i prea departe.

Se caută şi se aduce caseta, care e înmînată comandantului.

COMANDANTUL: Nu mai minţiţi! Totul a fost descoperit. *Către marchiză.* Unde-s celelalte diamante? Mărturisiţi! Acasă nu vă mai înapoiaţi, acolo totu-i în acest moment sigilat. Căutaţi să meritaţi clemenţa cu care se intenţionează să fiţi tratată.

MARCHIZA: Iată-le. *Scoate caseta de bijuterii.* Nu mi-am imaginat că mă voi despărţi astfel de ele.

COMANDANTUL *către reverend;* Aceste bijuterii vor fi înapoiate giuvaiergiilor, care vă vor restitui contractul. Semnătura falsă a prinţesei rămîne însă aici. Nu vă mai reţin, puteţi pleca.

REVERENDUL: Da, plec. M-aţi văzut ruşinat, să nu credeţi însă că sînt umilit. Prin naştere am dreptul la cele mai înalte servicii în stat. Aceste privilegii nu mi le poate lua nimeni, şi cu atît mai puţin mi se poate smulge din piept dragostea ce-o nutresc pentru prinţesă. Spuneţi-i cît de fericit m-a făcut această fantomă. Spuneţi-i că toate umilirile nu înseamnă nimic faţă de durerea de a trebui să mă îndepărtez în continuare de dînsa, să plec într-o ţară în care să nu pot s-o văd măcar în treacăt. Imaginea ei însă şi speranţa nu-mi vor părăsi inima cît voi trăi. Pe voi vă dispreţuiesc. V-aţi servit de pasiunea mea ca nişte insecte de un arbore în floare. Aţi putut să-mi consumaţi frunzele, astfel că în mijlocul verii sînt ca o mlădiţă uscată. A trebuit să lăsaţi însă neatinse ramurile şi rădăcinile. Duceţi-vă spre locuri unde găsiţi altă hrană!

Reverendul pleacă.

COMANDANTUL: Ceilalţi vor fi conduşi în secret la un fort de graniţă, pînă cînd se va fi cercetat cu de-amănuntul dacă isprăvile lor n-au avut o mai mare extindere. Dacă se constată că nu sînt implicaţi şi în alte afaceri, vor fi îndepărtaţi în secret din ţară, pentru a scăpa de asemenea escroci. Sînt patru, tocmai o trăsură plină. Să plece! Să fie conduşi la poarta principală, unde se află un furgon şi să fie predaţi acolo dragonilor.

NEPOATA: Dacă permiteţi unei fete nenorocite să ceară îndurare faţă de o asemenea sentinţă aspră, ascultaţi-mă!

Mă supun la orice pedeapsă, numai despărțiți-mă de oamenii aceştia care-mi sînt rude sau spuneau că-mi sînt prieteni, dar care m-au aruncat în cea mai adîncă mizerie. Arestați-mă, îndepărtați-mă, milostiviți-vă însă şi trimiteți-mă la o mînăstire!

CAVALERUL: Ce aud?

COMANDANTUL: Vorbiți serios?

NEPOATA: O, dacă acest bărbat ar fi crezut în sinceritatea sentimentelor mele, nici unul din noi n-ar fi fost aici. Cavalere, n-ați procedat în mod nobil! Ați aflat secretul din neatenția mea şi printr-o întîmplare. Dacă ați fi fost aşa cum credeam, nu l-ați fi folosit în felul acesta. L-ați fi putut anunța pe reverend, ați fi obținut bijuteriile şi ați fi salvat o fată care acum e iremediabil pierdută. E adevărat că veți fi răsplătit pentru acest serviciu, astfel că nenorocirea noastră devine pentru dumneavoastră un capital din care veți obține însemnate foloase. Acum vă bucurați de favoarea principelui, curînd veți primi unele posturi mănoase. Eu nu pretind să vă gîndiți la lacrimile unei biete fete, a cărei încredere v-a dat posibilitatea să trageți cu urechea. Dar cel puțin folosiți-vă influența de om important la curte pentru a obține ceea ce v-am rugat atunci cînd n-aveați nimic şi cînd afişați convingeri în care am crezut. Rugați pe acest ofițer integru şi demn să nu fiu transportată împreună cu grupul pentru ca tinerețea mea să nu fie expusă într-o țară străină la înjosiri şi mai mari decît acelea pe care, din păcate, a trebuit să le îndur aici. *Către comandant.* Vă rog, vă implor, domnule, dacă aveți o fiică de la care doriți să aveți bucurii, îndepărtați-mă, dar singură. Arestați-mă, dar nu mă exilați.

COMANDANTUL: Mă impresionează.

CAVALERUL: Vorbiți serios?

NEPOATA: O, dacă m-ați fi crezut mai demult!

COMANDANTUL: Pot să vă îndeplinesc dorința, pentru că nu mă îndepărtez cu nimic de la instrucțiunile mele.

NEPOATA: În adevăr, vă îndepliniți instrucțiunile dacă, cum se pare, intenția este de a aplana în secret această temerară afacere. Nu mă surghiuniți, nu mă trimiteți în vreo țară străină, pentru că oamenii sînt curioşi. Cele întîmplate vor fi povestite şi repovestite. Oamenii se vor întreba: Cum arată oare aventuriera asta? Se pare că

seamănă cu prințesa, altfel nu s-ar fi putut inventa și înfăptui o asemenea scenă. Unde e? Să o vedem, să o cunoaștem! O, Cavalere, dacă aș fi fost o ființă așa cum credeați, cazul de față ar fi fost suficient de bine venit și n-aș fi avut nevoie de nici o zestre ca să fac carieră în lume.

COMANDANTUL: De ajuns! Cei trei să fie conduși la furgon, ofițerul care-i ia în primire știe ce are de făcut

MARCHIZUL *încet către marchiză:* E vorba numai de exil. Să plecăm prefăcîndu-ne umiliți pentru a nu ne agrava situația.

MARCHIZA: Fierb de furie și de necaz; numai frica de ceva și mai rău mă oprește să izbucnesc.

COMANDANTUL: Plecați!

MARCHIZA: Gîndiți-vă, domnule comandant și rugați-l pe prinț să se gîndească la sîngele care-mi curge în vine, la faptul că-i sînt rudă și că, înjosindu-mă, își rănește propria lui onoare.

COMANDANTUL: La asta ar fi trebuit să vă gîndiți dumneavoastră! Plecați! A fost luată în considerare în avantajul dumneavoastră și această înrudire, care nici pe departe nu e dovedită.

CONTELE: Domnule, amestecați cu această pleavă pe un om care e obișnuit să fie tratat cu cinste pretutindeni.

COMANDANTUL: Supuneți-vă!

CONTELE: Nici nu mă gîndesc!

COMANDANTUL: Atunci vi se va arăta cum să vă supuneți!

CONTELE: Un călător care răspîndește oriunde ajunge numai binefaceri...

COMANDANTUL: Lucrul ăsta se va vedea.

CONTELE: Căruia ar trebui să i se ridice temple ca unui geniu protector...

COMANDANTUL: S-o așteptăm și pe asta.

CONTELE: Care s-a legitimat ca Marele Cophta.

COMANDANTUL: Prin ce?

CONTELE: Prin miracole.

COMANDANTUL: Repetați unul din ele, chemați-vă spiritele, ordonați-le să vă elibereze!

CONTELE: Nu vă acord suficientă considerație pentru a vă arăta ce pot.

COMANDANTUL: Cît orgoliu! Atunci supuneți-vă ordinelor!

CONTELE: O fac, pentru a vă arăta cîtă răbdare am; curînd însă voi face revelații. Voi comunica prințului vostru

asemenea secrete, încît mă va rechema în triumf, iar dumneavoastră veți merge călare în fața trăsurii în care Marele Cophta se va reîntoarce cu alai.

COMANDANTUL: Asta vom vedea-o atunci; azi însă mi-e imposibil să vă însoțesc. Duceți-i!

UN SOLDAT: Haideți, spune comandantul, iar de nu mergeți veți simți halebardele noastre.

CONTELE: Nenorociților, în curînd veți prezenta armele în fața mea.

SOLDAȚII *lovindu-l:* Vrei să ai ultimul cuvînt?

Soldații ies cu cele trei persoane.

COMANDANTUL *către nepoată:* Iar dumneavoastră veți fi dusă încă în noaptea asta la o mînăstire de călugărițe care e la un sfert de ceas de aici. Dacă în mod serios vreți să vă despărțiți de lume, veți avea această posibilitate.

NEPOATA: Cu totul serios. Nu mai am nici o speranță pe lumea aceasta. *Către cavaler.* Trebuie însă să mai spun că duc cu mine în singurătate prima mea simpatie adevărată, simpatia pentru dumneavoastră.

CAVALERUL: Nu spuneți aceasta, mă pedepsiți prea aspru. Fiecare cuvînt al dumneavoastră mă rănește adînc. Situația dumneavoastră este de invidiat în comparație cu a mea. Dumneavoastră puteți spune: Am fost nenorocită de alții, pe cînd eu, ce durere de nesuportat voi simți cînd îmi voi spune: Și pe tine te numără printre cei care au contribuit la nenorocirea ei. O, iertați-mă! Iertați pasiunea care, nesigură de ea însăși, a lovit în ceea ce cu cîteva clipe mai înainte îi era ce-i mai drag, mai prețios pe lume! Trebuie să ne dspărțim! De nedescris este chinul pe care-l simt în această situație. Acceptați-mi iubirea și compătimiți-mă! De ce nu mi-am ascultat pornirea și nu m-am dus la Reverend după acea întîmplătoare descoperire! Mi-aș fi cîștigat un prieten și o iubită și m-aș fi putut bucura de șansa mea. Totul e pierdut!

COMANDANTUL: Reveniți-vă!

NEPOATA: Rămîneți cu bine! Îmi vor reaminti mereu aceste ultime cuvinte de consolare. *Către comandant.* Văd din privirea dumneavoastră că trebuie să plec. Să vă fie răsplătită omenia! *Iese cu soldatul de pază.*

COMANDANTUL: Îmi pare rău de biata fată! Să mergem! Totul s-a terminat cu bine. Răsplata dumneavoastră nu va întîrzia.

CAVALERUL: Oricare va fi această răsplată, pe atît de princiară pe cît o pot aştepta, n-am să mă bucur de ea, pentru că nu m-am comportat cum trebuia. Singura dorinţă şi singura speranţă care-mi rămîne este că voi putea sprijini fata să-şi refacă moralul, pentru a căpăta astfel încrederea în sine şi în lume.

1 Denumirea *Reverendul* (în sensul de titlu onorific pentru un cleric) redă în românește pe cea mai puțin obișnuită de canonic (germ. *Domherr.)*.

2 Trupa de mercenari originari din Elveția, utilizați altădată la unele curți domnitoare (în Franța, de ex.).

3 Aluzie la faptul că soțul lui Jeanne de la Motte era căpitan de jandarmi.

4 Jeanne de la Motte își inventase o genealogie, declarîndu-se descendentă din familia de Valois.

5 În dreptul feudal, descendența cu toate atributele de titlu și avere revenea primogenitului.

6 *Nu-l anunță nimeni...* Aici și în alte pasaje referitoare la conte, Goethe folosește expresii atribuite lui Cagliostro în izvoare istorice sau autobiografice.

7 Alt nume pe care și-l atribuie Cagliostro.

8 Referire la statura înaltă a soldaților din garda helvetică.

9 *Impudente*, nerușinat.

10 *Ca un zeu din mașinărie* (lat. *deus ex machina):* Procedeu tehnic folosit în teatrul antic și în epoca barocului: o zeitate era coborîtă pe scenă cu mijloace mecanice pentru a rezolva o situație ce părea fără ieșire.

PANDORA

Piesă festivă

În românește de GRETE TARTLER

FUNCŢIA de poet de curte pe care, între numeroase alte atribuţii, o îndeplinea Goethe la Weimar, îi solicita, după o veche tradiţie renascentistă a curţilor nobiliare, şi marcarea prin lucrări literare a evenimentelor şi aniversărilor de seamă, periodice sau ocazionale.[1] În categoria celor periodice intrau balurile din perioada carnavalului, care, la Weimar, depăşeau cadrul curţii şi ocazionau „cortegii mascate“ *(Maskenzüge)*, cu participarea burgheziei locale. Pentru asemenea momente Goethe a elaborat, de exemplu, *Poezia romantică (Die romantische Poesie*, 1810), care evocă personaje poetice din literatura medievală germană, descoperită şi cultivată de scriitorii romantici, sau *Cortegiul mascat din 1818 (Maskenzug von 1818*, o prezentare alegorică a personajelor literare din operele scriitorilor weimarieni, inclusiv din cele ale lui Goethe însuşi. Ca tip, acest gen de operă literară este strălucit ilustrat în actul I din *Faust II*, în scena balului mascat de la curtea imperială. Tot ocazional, pentru a marca momente de început ale unor activităţi teatrale, Goethe a compus cîteva prologuri, în formă dramatică sau de recitativ; un asemenea prolog este *Ce reprezentăm (Was wir bringen*, 1802), pentru inaugurarea teatrului de vară din localitatea balneară Lauchstädt, în apropiere de Weimar. Valoarea poetică a textului e secundară, el cuprinde însă, aşa cum se întîmplă mai des la Goethe, un mic poem liric, sonetul *Natura şi arta (Natur und Kunst)*.

Mult mai importante ca dimensiune şi semnificaţie poetică sînt, în contextul acestor lucrări ocazionale, piesele festive *(Festspiele)*. Ca şi în cazul cortegiilor mascate, efectul lor era conceput ca rezultat al interacţiunii dintre cuvînt şi limbajul muzical; de aceea piesele festive pot fi socotite librete de operă, cu care se aseamănă prin varietatea de forme poetice ale textului. Mai potrivit ar fi, după opinia

---

[1] Ilse-Maria Barth, *Literarisches Weimar*, Stuttgart 1971, pp. 105—120; Wolfgang Hecht, *Goethes Maskenzüge*, În *idem*, *Studien zur Goethezeit*... Weimar 1968; Karin Seiffert, *Die Entwicklung von Goethes Kunstauffassung an Hand der Festspiele und Maskenzüge von 1781—1818*, Diss, Berlin 1973; Christoph Siegrist, *Dramatische Gelegenheitsdichtungen. Maskenzüge, Prologe, Festspiele.* În *Goethes Dramen. Neue Interpretationen*, Stuttgart 1980, pp. 226—243.

noastră, o apropiere de libretul de oratoriu, cu care piesele festive, în cazul lui Goethe, se înrudesc prin compoziție și prin caracterul lor solemn. Fondul lor de gîndire este însă mult mai profund. Festivitatea este pentru Goethe o ocazie pentru a-și exprima poziția asupra problemelor timpului, acea perioadă zbuciumată marcată de personalitatea contradictorie a lui Napoleon, aducător, prin armatele sale, a ideilor eliberatoare ale Revoluției franceze, provocînd însă imense suferințe și distrugeri prin opresiunea popoarelor și prin acțiunile de război, resimțite direct de Goethe în zilele luptelor de la Jena (1806). Altă piesă, cum ar fi *Paläophron și Neoterpe*, improvizată și înscenată de Goethe într-un interval de numai două zile pentru a sărbători aniversarea zilei de naștere a ducesei-mame Anna Amalia, este o alegorie simbolică a împletirii dintre trecut și viitor, în momentul festiv al anului 1800, la cumpăna dintre două secole. Dar *Deșteptarea lui Epimenide / Epimenides Erwachen* a fost elaborată la solicitarea actorului Iffland, pe atunci director al teatrului din Berlin, pentru a sărbători reinstalarea din 1814, după încheierea războaielor de eliberare, a regelui Friedrich al III-lea al Prusiei, în prezența țarului Alexandru I al Rusiei. Și în cazul acestei piese problematica depășește simpla evocare a evenimentului sărbătorit, opunînd, în forma alegorică a demonilor și geniilor, dezastrul războiului și binefacerile pe care le aduce pacea. Din cauza antipatiei regelui Prusiei pentru Goethe, piesa nu s-a reprezentat decît în 1815, pentru a aniversa încheierea păcii de la Paris și abdicarea lui Napoleon.

Un loc aparte în cadrul pieselor festive îl ocupă *Pandora**, a cărei traducere o prezentăm în continuare împreună cu schema *Întoarcerea Pandorei partea a doua / Pandorens Wiederkunft zweiter Teil.* Goethe

---

* **Bibliografie**: Wilhelm Emrich: *Goethes Festspiel Pandora.* În „Goethe" 24 (1962), pp. 33—43; Hans Jürgen Geerdts; *Zu Goethes Festspiel Pandora.* În *ibidem*, pp. 44—57; Ursula Dustmann: *Wesen und Form des Goetheschen Festspiels.* Diss., Köln 1963; Paul Böckmann: *Die Humanisierung des Mythos in Goethes Pandora.* În *idem*, *Formensprache. Studien zur Literaturästhetik und Dichtungsinterpretation*, Hamburg 1966, pp. 147—166; Gottfried Diener: *Pandora. Zu Goethes Metaphorik. Entstehung, Epoche, Interpretation des Festspiels*, Bad Homburg 1968; Gerhard Vogel: *Der Mythos von Pandora. Die Rezeption eines griechischen Sinnbilds in der deutschen Literatur*, Hamburg 1972; Karl A. Wipf: *Elpis. Betrachtungen zum Begriff der Hoffnung in Goethes Spätwerk*, Bern 1974; Christoph Siegrist: *Dramatische Gelegenheitsdichtungen. Maskenzüge, Prologe, Festspiele.* În Walter Hinderer (ed.). *Goethes Dramen. Neue Interpretationen*, Stuttgart 1980, pp. 234—238.

Textul originar în WA I, vol. 50, pp. 295—344 (ed. Erich Schmidt); *Pandorens Wiederkunft zweiter Teil* în *ibidem*, pp. 456—460. Alte ediții critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch), *HA* (ed. J. Kunz).

o denumește piesă festivă, deși geneza ei nu e legată de vreun eveniment de felul acelor anterioare. Cum singur arată, tema piesei i-a fost sugerată de titlul „Prometheus" al unui periodic pe care doi tineri scriitori din Viena intenționau să-l publice și pentru care i s-au adresat lui Goethe solicitîndu-i o colaborare. Figura titanului mitic, în care tînărul Goethe pusese întreaga sa revoltă socială și artistică[2] îi rămăsese, după cum spune el, „mereu prezentă", „o idee fixă însuflețită"[3], capabilă să poarte și să exprime probleme ale destinului uman care-l preocupau.

Munca de elaborare a dramei *Pandora* s-a concentrat în cîteva luni, între noiembrie 1807 și iunie 1808. Parțial textul a apărut în 1808, în periodicul vienez menționat, sub titlul *Întoarcerea Pandorei (Pandoras Wiederkunft)*, apoi, în întregime, în 1810, într-un almanah, sub titlul actual. La publicarea în ediția Cotta (vol. II, apărut în 1817), Goethe a adăugat precizarea „Actul întîi". Incertitudinea privind titlul și indicația de act trimit la piesa gîndită în întregul ei, deși ea a rămas fragment și a fost acceptată ca atare de Goethe în ediția definitivă, în care ocupă locul final, sugerînd prin aceasta încoronarea operei sale literare. Motivele incertitudinii arătate sînt multiple. Se știe că Goethe a început imediat după redactarea fragmentului să lucreze la romanul *Afinități elective;* în plus, se pare că Goethe însuși a considerat o continuare a dramei drept inutilă sau mult prea dificilă. În adevăr, Eckermann relatează în 1823 următoarele asupra acestei chestiuni: „[Goethe] mi-a spus că nu mai există nimic și că n-a vrut s-o continue, din pricină că, partea întîi fiind de dimensiuni prea mari, n-a mai fost în stare să-i mai adauge și o a doua parte." Și mai departe: „Poemul poate fi foarte bine considerat și în starea actuală ca un întreg."[4]

Caracteristic pentru dramă este faptul că personajul care i-a dat numele, Pandora, nu apare în desfășurarea dramatică; ea este numai un permanent obiect de referință, într-o concepție opusă aceleia cunoscute din mitologie. În mitologie cutia pe care Pandora o deschide cuprinde toate relele menite să aducă oamenilor suferințe, pentru a contrabalansa imensa binefacere a darului adus de Prometeu care a furat focul din cer. Goethe e însă departe de o asemenea viziune pesimistă. Pentru el răul nu e trimis de zei, răul și-l fac oamenii, pentru că oamenii sînt aceia care-și făuresc bunurile și le folosesc.

---

[2] Cf. Goethe, *Opere I. Poezia, op. cit.*, p. 63/64 (trad. N. Argintescu-Amza). Fragmentul dramatic *Prometheus* (trad. M. Isbășescu), apare în vol. II din *Opere*.

[3] *WA* I, vol. 36, p. 27.

[4] Eckermann, *Convorbiri cu Goethe op. cit.*, p. 64 (21 octombrie 1823).

Pandora („cea atotdăruită") a fost respinsă la venirea ei pe pămînt de bănuitorul Prometeu, dar din conviețuirea cu fratele acestuia, Epimeteu, s-au născut două luminoase ființe, cu destin diferit. Pe eterica Elpore („speranța") Pandora o ia cu dînsa, ea apare tatălui ei numai în vis, dîndu-i curaj și speranțe. A doua fiică, Epimeleia („cea care poartă grijile"), rămîne cu tatăl ei. Darurile pe care Pandora le indică nu sînt bunuri în sine, ci sensuri și forme ale lor, menite să le îmbogățească și să le înfrumusețeze existența: „al dragostei noroc", „pofta de podoabe", „icoana dominării"[5]. Ele semnifică idealuri, promisiuni, pe care oamenii încă nu le înțeleg, dar care vor căpăta ființă atunci cînd ei vor realiza o existență de plenitudine, cînd își vor echilibra faptele cu dorințele și năzuințele. Pentru că cele două seminții din stirpa iapetizilor, aceea a lui Prometeu și aceea a lui Epimeteu, s-au dezvoltat în timp în sens antagonic, Prometeu, cel activ, făuritorul de bunuri materiale, a încetat să mai viseze, să se întrebe asupra rostului moral al muncii, activitatea sa productivă concentrîndu-se pragmatic asupra prezentului, asupra faptei care, lipsită de suportul spiritual, poate amenința însăși existența omului. Epimeteu, pe de altă parte, trăiește în lumea imaginară a fanteziei, visînd numai la Pandora, cu nostalgia reîntoarcerii acesteia, rupt astfel de realitate, de orice spirit și voință de creație. Existența umană s-a specificat pe două tipuri opuse, chiar legătura dintre cei doi frați, cînd există, este de suprafață, lipsită de înțelegerea mai adîncă a unei alte modalități de ființare.

Într-o notiță din *Jurnalul intim* pe anul 1808 Goethe corelează semnificația acordată piesei *Pandora* cu preocupările sale științifice. Este perioada cînd, lucrînd la *Cromatică (Die Farbenlehre)*, Goethe își formulează concepția sa privind caracterul antiutilitarist pe care trebuie să-l păstreze știința pentru a nu violenta natura. Și tot pe atunci era preocupat să găsească pentru înțelegerea fenomenelor din natură și din societate o metodă unitară, valabilă atît pentru demersul artistic, cît și pentru cel științific, pe baza celor trei concepte formulate de el: fenomenul originar, polaritatea, potențarea. „La *Întoarcerea Pandorei...*", notează el la 17 mai 1808: „Despre metamorfoză și sensul ei; sistola și diastola spiritului universal, din prima se naște specificarea, din cea de a doua progresul spre infinit."[6] Disproporția dintre Prometeu și Epimeteu, dintre *vita activa* și *vita contemplativa*, ar exprima, în polaritatea enunțată, momentul de specificare, urmat, în perspectiva timpului, de progresul spre o nouă formă de muncă și,

---

[5] Emil Staiger, *Goethe*, Vol. 2, Zürich 1956, interpretează (p. 459) aceste daruri ale Pandorei ca reprezentînd atributele celor trei genuri poetice: liric, epic, dramatic.

[6] *WA*, III, vol. 3, p. 336

prin ea, de conviețuire umană. „Diastola" va fi astfel noua generație, născută din unirea dintre Phileros, fiul lui Prometeu, cu Epimeleia, fiica lui Epimeteu. Această unire apare în piesă ca o apoteoză, odată cu Eos, aurora, și realizează sinteza superioară a umanității. Pentru aceasta însă, în drumul lor spre împlinire, Phileros și Epimeleia trebuie să treacă prin focul purificator al chinului, îndoielii și disperării, al apropierii morții, pentru că în actele lor de pînă atunci fuseseră conduși de pasiune oarbă. Finalul textului exprimă această perspectivă în scena sărbătorii dionisiace, un motiv cu totul neașteptat la „apolinicul" Goethe. În acel moment, Pandora va putea reveni pe pămînt. Atunci darurile ei se vor putea lega cu faptele și bunurile oamenilor într-un tot armonios, organic, dînd oamenilor puterea de-a domina materia și spiritul.

Această alegorie simbolică a drumului prin istorie al umanității, care prin amploarea viziunii poate sta alături de *Faust II*, este o succesiune închegată de numeroase forme poetice, cele mai multe de proveniență antică[7], adaptate la desfășurarea piesei și la situațiile dramatice, cu interludii lirice de o puternică expresivitate artistică. Ritmuri descendente alternează cu cele ascendente pentru a exprima durerea nostalgică sau bucuria, cîntece corale de grup (fierari, păstori, războinici) aduc nuanțate diferențieri de tonalitate și cadență, în funcție de conținutul afectiv exprimat. Ca și în *Faust II*, găsim și aci un compendiu de forme poetice. Ele nu sînt spontane, expresie nemijlocită a afectului, ca în poezia de tinerețe a lui Goethe, ci rezultat al unei căutări conștiente a efectului artistic (se știe de altfel că pentru elaborarea unora din formele metrice, mai ales antice, Goethe a apelat la concursul cunoscătorilor din preajma sa).

Problema modului în care Goethe a conceput continuarea piesei i-a preocupat mult pe istoricii literari.[8] Schema transmisă include în adevăr unele indicații, dat fiind însă caracterul lor general discuțiile n-au putut depăși stadiul de supoziții. Mai valabil ni se pare a fi punctul de vedere al acelora care, concentrîndu-se asupra fragmentului, caută să-i pună în valoare virtuțile dramatice în spiritul tipului de operă deschisă, atît de caracteristic esteticii contemporane. Să cităm pe cunoscutul dramaturg Peter Hacks. Plecînd de la textul goethean, Hacks a elaborat o „dramă" proprie".[9] În studiul însoțitor Hacks

---

[7] Robert Petsch, *Die Kunstform von Goethes Pandora*. În „Die Antike" 6 (1930), pp. 15—40; W. Benett, *German Verse in Classical Meters*, Haga 1963 (în special pp. 75 și urm.).

[8] Cf. Werner Kohlschmidt, *Pandora. Zweiter Teil. Zur Deutung des Entwurfs*, În *idem*, *Form und Innerlichkeit*, Bern 1955.

[9] *Pandora. Drama nach Goethe.* În „Neue Deutsche Literatur. Monatsschrift für Literatur und Kritik" 28 (1980), 9, pp. 19—76.

subliniază aspectele sociale și umane ale ideilor lui Goethe, văzînd în ele o critică acerbă a societății capitaliste, în care, prin alienare, se ajunge la disjuncția accentuată dintre activitatea de producție și cea de contemplare. Hacks își conturează drama în limitele fragmentului goethean, pentru că, argumentează el, „De ce nu s-a realizat o continuare a *Pandorei?* Pentru că ea era terminată. Pandora se încheie acolo unde se încheie toate piesele, la sfîrșit. Nu-i necesar să adaugi nici un cuvînt, și din cauza aceasta nici Goethe n-a adăugat vreunul."[10]

---

[10] Peter Hacks, *Saure Feste. Zu Peter Hacks' Pandora...* În *ibidem* pp. 77–101.

PANDORA

PERSONAJELE

PROMETHEUS }
EPIMETHEUS } iapetizi[1]
PHILEROS, fiul lui Prometheus
ELPORE }
EPIMELEIA } fiicele lui Epimetheus
EOS
PANDORA, soţia lui Epimetheus
DEMONI
HELIOS
FIERARI
PĂSTORI
ŢĂRANI
RĂZBOINICI
MEŞTEŞUGARI
PODGORENI
PESCARI

Locul acţiunii este gîndit în stil mare, în genul picturilor lui Poussin.[2]

PARTEA LUI PROMETHEUS

La stînga spectatorului, stînci și munți, din ale căror mărețe masive s-au format caverne naturale și artificiale, alăturate și suprapuse, legate între ele prin numeroase cărări. Unele caverne au fost din nou astupate cu bolovani, altele sînt închise cu porți și gratii, totul grosolan, din topor. Ici-colo se văd începuturi de zidiri, gîndite mai ales ca sprijin și legătură artificială între masive, sugerînd și unele locuințe mai comode, dar totul fără simetrie. Plante agățătoare; tufișuri singuratice pe cîte-o ieșitură de stîncă; mai sus, desișul sporește și totul culminează într-un pisc împădurit.

PARTEA LUI EPIMETHEUS

De partea cealaltă, în dreapta, o casă sobră de lemn construită în stil arhaic, cu stîlpi din trunchiuri de copac, grinzi și stinghii abia netezite. În pridvor se zărește un culcuș din blănuri și cergi. Către fundal, lîngă clădirea principală, alte clădiri mai mici asemănătoare, cu numeroase acareturi, ziduri, garduri vii și de scînduri, indicînd împrejmuiri ale diferitelor proprietăți; în spate coroane de pomi fructiferi, semnul unor bine cultivate grădini. Mai departe case în același gen. În fundal cîmpii, dealuri, tufișuri, crînguri, un fluviu cu meandre și cascade curgînd spre golful înconjurat de stînci semețe; peste toate, orizontul mării, cu insule.

Noapte.

EPIMETHEUS *ivindu-se din mijlocul peisajului:*

Pruncie și junie, vă laud deopotrivă!
Că după furtunos, din plin gustata zi,
Îndată somnu-atotputernic vă cuprinde
Și, orice urmă de prezent stingînd,
Trecut și viitor în vis amestecă.
Bătrîn fiind, lipsit de-asemeni leac sînt.
Ziua-mi de noapte nu se mai alege
Și-mi duc a numelui nefericire:

Căci Epimètheus m-au numit zămislitorii,
„Cel ce gîndeşte-apoi", cel ce-ntîmplarea
Grăbită-o retrăieşte,-n gînd trudind
Pentru-al posibilului tulbure imperiu.
Atîta trudă i-a fost tînărului dată
Încît, nerăbdător, pornit în viaţă,
Necugetat, am înhăţat prezent doar,
Noilor griji adăugînd noi chinuri.
Aşa te-ai dus, timp plin de vlagă al juniei,
Schimbînd întruna, ca să mă împaci,
Belşugu-n lipsuri şi-n necaz, extazul.
Fugea durerea de-ncîntări părelnice,
Noroc şi jale, somnul greu la fel topea;
Acuma însă, veşnic treaz în noapte stînd,
Pe doar vremelnic fericiţii-n somn îi plîng.
Mă tem de strigăt de cocoş, de clipătul
De stele-n zori. Mai bine-ntruna noapte-ar fi!
Năvalnic Helios[3] reverse bucle-jar:
Cărările-omeneşti tot sumbre au rămas.
Dar ce aud? Troznesc aşa devreme iar
Porţile fratelui. La fapte s-a trezit?
Nerăbdător să făurească-a şi aprins
Pojarul în boltit cuptor, stîrnind la muncă?
La aprig lucru cheamă-ncenuşaţii săi
Ortaci, să bată fierul, minereu topind?
Nu-i asta! Se aude-un pas grăbit, uşor,
Şi-un cîntec inima voioasă înălţînd.

PHILEROS *dinspre partea lui Prometheus:*
Spre aerul proaspăt afară! Afară!
Ce strîns sînt de ziduri! Şi casa-nfioară!
De-ajuns cum să-mi fie sălaş, blăni întinse?
I-ajunge văpăii s-o legeni cu vise?
Nici somn şi nici stare
Amantul nu are.
La ce folos capul se-nclină trudit
Şi corpul se-aruncă-n ţărînă zdrobit,
Cînd inima-i teafără, arde-n trezie,
Şi-n noapte trăieşte o zi, cea mai vie!

Toate stelele razele-n tremur clipind,
Toate cheamă-a iubirii plăcere, alint,
Să le caut, să merg pe-acel drum miresmat
Unde ieri draga mea a trecut şi-a cîntat,

Unde-a stat, unde arcuri de ceruri ușor
S-au întins peste noi, înflorind mii de flori,
Și-mprejuru-ne, strîns, izbucneau din pămînt:
Un izvor de-alte flori, tot din frunți clătinînd.
Doar acolo-aș afla
Biată liniștea mea!

EPIMETHEUS:
Ce imn aud copleșitor sunînd în noapte?

PHILEROS: Pe cine întîlnesc, de-acum, ca mine treaz?

EPIMETHEUS:
Ești chiar, tu Phileros? Îmi pare vocea ta!

PHILEROS: Eu, unchiule, da-n loc să nu mă ții!

EPIMETHEUS:
Dar încotro grăbești, înziorat fecior?

PHILEROS: Spre locul unde senectutea nu-i soț bun.

EPIMETHEUS:
Cărarea junilor ușor e de ghicit.

PHILEROS: Deci lasă-mă să trec și nu-ntreba.

EPIMETHEUS:
Te-ncrede-n mine! Cînd iubești, bun sfatul e.

PHILEROS: De sfaturi nu am loc, de-ncredere nu-i loc!

EPIMETHEUS:
Al fericirii tale nume spune-l, dar.

PHILEROS: Nici nume, nici părinții nu i-i știu.

EPIMETHEUS:
Te doare și cînd faci rău la necunoscuți.

PHILEROS: Preabunule, nu-mi tulbura voioșii pași.

EPIMETHEUS:
Mi-e teamă doar că spre nefericire-alergi.

PHILEROS: Phileros, grăbește spre dalbe grădini!
Acolo te-așteaptă-al iubirii preaplin,
Cînd Eos[4], sfioasa, cu sclipăt de jar
Roșește chiar prapurii casei-altar
Iubita de după perdele se-arată
Cătînd către Helios, îmbujorată,
Grădini și cîmpii privind, visător,
Așteptînd să mă vadă în zare, cu dor.
Cum eu către tine
Alergi tu spre mine!

Iese prin partea dreaptă față de spectatori.

EPIMETHEUS:

Grăbește, binecuvîntat preafericit!
De-ai fi ferice numai scurtul drum spre ea,
Tot ești de pizmuit. Nu bate-asupra ta
Al omenirii leac, doritul ceas? Chiar scurt!

Așa-mi sălta și mie inima în piept
Cînd coborî Pandora mîndră din Olimp.
Atotfrumoasa, atothărăzita
Cu dulci priviri spre mine-nmărmuritul vrînd
Să vadă de, ca aspru-mi frate, o resping,
Dar prea năvalnic inima-mi ardea-n vîrtej,
Mireasa mi-o întîmpinam cu simțul beat.
Apoi spre tăinuita zestre am pășit,
Spre bine-alcătuitul vas de lut, înalt,
Ce sta închis. Frumoasa blînd se-apropie
Peceți de zei sfărîmînd, capacul ridicînd.
Atunci un abur s-a umflat din el spre cer
Precum tămîia mulțumind pe-Uranieni[5]
Și-un vesel fulger ca o stea țîșni prin fum,
Un altul, și-apoi, aprige, destule iar.
Privind în sus am și văzut pe-un nor plutind
Divine chipuri, zei pestriț-înghesuiți;
Pandora plutitorii mi-i numi pe rînd:
Vezi colo strălucind al dragostei noroc?
Nu colo sus, i-am zis, ci-n tine l-am găsit!
Și-acolo, zice, pofta de podoabe-a stat,
Trăgînd de văluri trenă, straiul preabogat.
Cu mult mai sus, privind sever-stăpînitor,
Icoana dominării ce mereu se va-nălța,
În schimb, tînjind bunăvoința, amical,
Plăcîndu-și sieși, cu viu văz, duios-presant,
Un chip cuminte ochii-ți vezi c-ar căuta.
Destule cercuri unu-n altul se topesc
Supuse fumului ce zboară-ncolo-ncoa':
Li-e hărăzit a-ți fi plăceri cît vei trăi.

Dar eu strigat-am: în zadar sînt stele-n cer,
Alcătuiri de fum dorite,-nșelăciuni!
Tu nu mă-nșeli, Pandora, mie unica,
Un alt noroc nu cer, nici de-i adevărat,
Nici oglindit în aer de-i. Rămîi a mea!

Dar între timp mulțime mare se-adună
Cu noi-veniți alături să-mi petreacă vrînd.
Voioși holbîndu-se la cei născuți-din-vînt
Ei mîna întindeau și înhățau. Dar mai
Fugare și de neatins de mîini de om
Erau făpturile, urcînd și coborînd,
Mulțimea ce le urmărea-nșelînd mereu.
Eu însă-ncrezător m-am dus spre soața mea
Și chipu-ncîntător, trimis de zei, l-am strîns
Cu brațe tari la pieptul de iubire plin.
Pe veci schimbă atunci al dragostei extaz
Acea clipită-n chiar povestea vieții-mi.

Merge spre culcușul din pridvor și se urcă în el.

Buclele Pandorei, strînse
Chiar de zei într-o cunună
Ce umbrea înalta-i frunte
Potolind jarul privirii,
Încă-mi mai plutesc în suflet
Deși ea de mult trecut-a
Ca o zodie deasupra-mi.

Dar coroana nu se-ncheagă:
Se topește, se desface
Răspîndind peste cîmpie
Din belșug a sale-odoare.

Ațipind

O, cum aș lega-o iarăși!
O, ce drag mi-ar fi s-adun
Iar mănunchiuri și buchete,
Darurile-ți, Flora-Cypris[6]!

Însă mie, nici coroană
Nici mănunchi nu-mi stau. Se rup:
Una cîte una florile
Trec prin verdele cîmpiei.
Eu le-adun dar tot ce-adun
Pierd. Pe dată se topește.
Roză,-abia-ți culeg frumusețea,
Crinule, că te-ai și dus! *Adoarme.*

PROMETHEUS *cu o făclie în mînă:*
Tu, flacără-a făcliei care-n zori pornești

-Naintea stelelor, în mîna tatălui,
Zi înaintea zilei dai, divin slăvito!
Că-i orice muncă omului cu-adevărat
De preț în zori: doar ea întregii zile dă
Îmbelșugare, hrană,-a trudei tihnă.
Deci din cenușa zilei eu comoara iar
Am dezgolit-o-n zori, spre nou, de jar, avînt,
Preluminîndu-mi harnici credincioși ortaci;
Pe voi, stăpîni de minereu, acum vă strig.
Ușor, tari brațe ridicați, încît în tact
Un dans, un cîntec de ciocane răsunînd
Să făurească-ndată fieru-ncins.

Încep să se deschidă caverne, să se aprindă focuri.

FIERARI: Focul aprindeți, dar!
Foc e pe cerul clar.
Cel ce-l răpi, 'nalt dar
Lumii i-a dus.
Focul, cel ce-a aprins,
Frate cu el s-a prins,
Frunții rotunde-a-ncins
Cununi de sus.

Apele curgă, deci!
De la natură-n veci
Din stînci spre vale, reci,
Trăgînd pe-a lor poteci
Vite și om.
Peștii-n ea se-ncîlcesc,
Păsări, cer-oglindesc,
Valu-i al lor.
Pe necumintele
-N furtuni fierbintele
Cînd om cu minte le
Mai prinde, sprintene.
E mai ușor.

Ce strîns pămîntu-l țin!
Ce se mai lasă-n chin!
Ce-l mai scobesc, strujesc!
Ce-l scurmă și-l zdrelesc!
Să dea ceva.
Răni, brazde i-au săpat

Spatele-n lung și-n lat,
Trudă, sudori de-argat;
Unde nu-s flori, îl bat
Și-l vor certa.
Aer, lumină,-alei!
Din fața mea să piei!
Foc de nu-ncingi, scîntei,
Nici un preț n-ai.
Însă cînd în cuptor
Îmi gîlgîi, te-nconjor
Bineți, alai!
Intră deci fără greș,
Că, dacă vrei să ieși,
Nu mai ai trai.

Iute la fapte, dar!
Focul se-nfoaie-n jar,
Foc spre cer vadă, clar,
Cel ce-l răpi și-n dar
Lumii l-a dus.
Cel ce foc a aprins,
Frate cu el s-a prins,
Frunții, rotund, a-ncins
Cununi de sus.

PROMETHEUS:

E părtinirea-n firea omului activ.
Mă bucur că, disprețuind alt element.
Doar focul, peste alte toate, lăudați.
Privind lăuntric, peste nicovală stînd
Și fierul după firea voastră siluind
Voi v-ați salvat, atunci cînd neamul meu pierdut
Făpturilor de fum, cu ochi holbați și beți
Pe urme li se năpustea, cu brațu-ntins
S-atingă ce-i de neatins – iar dac-ar fi
De-atins, n-ar folosi. Dar voi folos aveți.
Sălbatic-aspre stînci nicicum nu vi se-opun,
Lopata voastră surpă munți de minereu
Ce-apoi topit și în unelte făurit
E un al doilea pumn, puterea însutind.
Ciocanele-nmulțesc avîntul, cleștii strîng;
A voastră vlagă și a fraților astfel
O creșteți, harnic și-nțelept, la infinit.

Ce-a născocit mărirea şi fineţea, e
Prin fapta voastră peste margini împlinit.
Rămîneţi deci de bună voie şi voioşi
La lucrul zilei: că urmaşii-n cete vin
Cerînd ce-i lucru-ntreg, slăvind ce-i lucru rar.

PĂSTORI: Treceţi pe munţi, urcînd,
Mergeţi pe-al apei rînd,
Pe stînci ce se înflor,
Peste păşuni, uşor,
Cu turme, mii.

Oriunde e ceva
Ierbi, rouă, s-or afla,
Turme să-şi ia răgaz,
Să guste, fără glas,
Tot ce-ar pofti.

PRIMUL PĂSTOR *către fierari:*
Măriţi şi vajnici fraţi,
O zestre-am vrea!
Dintre tăişuri, daţi
Ce-i mai sadea.
Pe Syrinx[7] s-o jertfim,
Trestia s-o cioplim,
Daţi cel mai fin cuţit!
De sonuri moi.
Slăvindu-vă-nmiit
Ne-om duce-apoi.

AL DOILEA PĂSTOR *către un fierar:*
Dacă şi celor slabi
Frăţeşte-ai dat
— Nu lucru dăruit
Ci-mprumutat —
Dă-ne şi-un tare fier,
Tăios, da-n spate lat,
Să-l înnodăm cu sfori
De bîte, la mîner.

Lupul des întîlnim,
Destui răuvoitori;
Nici darnicii nu vor
Pe cei ce lipsă-aduc
Să-i vadă cu ochi buni;

Și pe orice poteci
Te-nfrunți adeseori;
Cine-a lupta nu-i bun
Nu-i bun nici de păstor.

AL TREILEA PĂSTOR *către un fierar:*

Cine păstor se vrea,
Mult timp pe gînd e;
Să-nșire stea cu stea,
Frunza s-o cînte.
Frunze din pom luăm,
Trestii din bălți, de nai;
Meștere făurar,
Altceva să ne dai!
Un flaut să ne dai,
La capăt strîns puțin,
Ca frunza,-n gură fin:
Cît glasul, mai plăcut,
Mai tare sună;
Fetele din ținut
L-aud, se-adună.

Păstorii se risipesc cîntînd.

PROMETHEUS:

Plecați în pace! Pace-n drum nu veți afla,
Fiindcă aceeași soartă om și fiare au –
Deși eu ce am modelat era mai bun –
Dar oameni, fiare, singuri ori în grup,
La fel se-mpotrivesc și se urăsc cumplit
Pînă ce unul biruie pe celălalt.
Deci fiți viteji! Voi fii ai unui singur tată
Nepăsător de cine a învins sau cade.

Acasă are un neam mult mai cumplit-măreț
Ce și-a propus să umble lumea-n lung și-n lat;
Cum locuiesc, sînt toți prea mulți
și-ngrămădiți –
Deci ies în lume, oamenii înghesuind.
Slăvită fie clipa cruntei despărțiri!

De-aceea, făurari! Prieteni! Arme dați,
Lăsînd de-o-parte ceea ce, gîndind, țărani
Pescari, vin de la voi să ceară-n ajutor.
Doar arme dați! Și astfel totu-ați făurit:

Şi pentru cei mai aspri fii, plăceri din plin.
De-abia acum, noptatec-harnici truditori,
Vi se cuvine tihna! Cine-n nopţi munci
Să se-odihnească-n zori cînd alţii ostenesc.

Apropiindu-se de adormitul Epimetheus.

Tu însă, unicul cu mine-odat' născut,
Aicea dormi, lunatecule plin de giji?.
Mă-ngrijorezi şi totuşi soarta-ţi laud
Ea-i de răbdat! Prin faptă sau prin suferinţi.
Pleacă.

FIERARI: Focul, cel ce-a aprins
Frate cu el s-a prins,
Frunţii, rotund, a-ncins
Cununi de sus.

Se pierd pe sub portaluri care se închid.

EPIMETHEUS *adormit în pridvor.*
ELPORE *cu luceafărul de zi pe frunte, urcă în vestmînt aerian prin spatele colinei.*
EPIMETHEUS *visînd:*
Văd stele care-n cete dese vin!
Şi una pentru toate strălucind!
Cine-i minunea care urcă-n urma ei?
Ce creştet luminează ea şi-i e coroană?
Nu mi-e necunoscută în mişcări
Frumoasa sveltă, boiu-i graţios –
Eşti tu, Elpore?
ELPORE *din depărtare:* Scump părinte, da!
Răcoare să-ţi dau frunţii, adiind!
EPIMETHEUS: Te-apropie!
ELPORE: Dar nu mi-e-ngăduit.
EPIMETHEUS:
Ba vino!
ELPORE *apropiindu-se:* Cît?
EPIMETHEUS:
Aşa, aproape!
ELPORE *foarte aproape:* – Aşa?
EPIMETHEUS:
Nu te mai recunosc!
ELPORE: Ştiam c-aşa-i.
Depărtîndu-se. Acuma însă?

EPIMETHEUS:
Da, copila mea!
Cum mama ta, plecînd, mi te-a luat
Pe unde-ai fost? Vin' spre bătrînu-ți tată!.
ELPORE *apropiindu-se:*
Apropierea-mi, tată, nu dă rod.
EPIMETHEUS:
Ce dulce chip de prunc e-n preajma mea?
ELPORE: E fiica ta ce-o știi și nu o știi.
EPIMETHEUS:
Ci-n brațe-mi vino!
ELPORE: Sînt de necuprins.
EPIMETHEUS:
Sărută-mă măcar!
ELPORE *spre creștetul său:* Abia-ți ating
Cu buze line fruntea.
Depărtîndu-se. Și m-am dus!
EPIMETHEUS:
Dar încotro?
ELPORE: Să aflu-ndrăgostiți.
EPIMETHEUS:
De ce pe ei? Că n-au nevoie, doar!
ELPORE: Ba ei ca nimeni altul au mai mult.
EPIMETHEUS:
Măcar să-mi spui!
ELPORE: Ce-anume vrei să știi?
EPIMETHEUS:
De dragoste, de-ntoarcerea Pandorei.
ELPORE: Ce-i imposibil să promit mi-e dat.
EPIMETHEUS:
Deci va veni din nou?
ELPORE: O, da! O, da!

Către spectatori:

Oameni buni! Atît de caldă
Inimă și simțitoare
Zeii-au pus în pieptu-mi tînăr,
Încît tot ce vreți din suflet
Nu vă pot nicicînd respinge –
De la mine,-ndurătoarea,
Auzi-veți numai da!

Ah! Dar neprietenoşii,
Ceilalţi demoni, cei potrivnici,
Bucuroşi de rău scrîşnesc
Ne-ntrerupt un aspru nu!
Dar îndat' respiră zorii,
Strigăt de cocoş se-aude:
Să grăbească-nziorata,
Să grăbească spre cei trezi.
Nu vă pot lăsa eu astfel.
Cine vrea o vorbă bună?
Cine-ar vrea s-audă Da?

Ce mai vuiet! Ce mai zbucium!
Oare-i val de zori la ţărmuri?
Fornăie, la porţi de aur,
Ai lui Helios armăsari?
Nu! E murmurul mulţimii,
Rugi sălbatice se-aruncă
Din prea strînse-n chingă inimi.
Către mine-n zvîrcoliri.

De la blînda-mi fiinţă ce vreţi?
Încrezuţi, neliniştiţi?
Bogăţii, măriri, putere,
Poleială, strălucire?
Ea nu dă aşa ceva;
Daru-i, sunetele-i, numai
Fecioreinice sînt toate.

Vreţi mărire? – O au stăpînii.
Bogăţia? S-a-mpărţit!
Luciu? Faimă? Trecătoare-s.
Nimeni să nu spere-acestea;
Cine vrea, să le înşface,

Însă-i linişte! Şi-aud
Clar, cu fin auz, o şoaptă!
Linişte! E un oftat –
O. e al iubirii sunet!
Biet îndrăgostit, hai vino
Să-ţi revezi iubita-n chipu-mi:
Credincioasa, -ncîntătoarea;
Să mă-ntrebi ce-ai întreba-o

De ţi-ar sta zîmbind în faţă,
Ceea ce o ferecată
Gură,-acuma recunoaşte.
„Va iubi?“ Da! „Chiar pe mine?“
Da! „Va fi a mea?“ Da! „Veşnic?“
Da! „Ne vom reîntîlni?“
Da, desigur! „Cu credinţă?“
Şi nedespărţiţi?“ Da, da!

Se înfăşoară în văluri şi dispare: repetînd ca Ecoul

Da! Da!

EPIMETHEUS *trezindu-se:*
Ce dulce, lume-a visului, te-ai şi desprins!

Din grădină se aude un ţipăt pătrunzător, speriat, de femeie.

EPIMETHEUS *sărind în picioare:*
Ce groaznic se aruncă jalea spre cel treaz!

Strigătul se repetă.

Strigă-o femeie! Fuge! -I mai aproape-acum!

EPIMELEIA *în grădină, foarte aproape de gard:*
Ai! Ai! Vai mie, vai! Vai mie, vai! Vai! Vai!

EPIMETHEUS:
E în grădină! Al Epimeleiei glas!

EPIMELEIA *sărind repede peste gard:*
Vai! Moarte! Crimă! Ucigaşul! Ajutor!

PHILEROS *sărind după ea:*
E în zadar! Te-ajung eu să-ţi bag mîna-n cozi!

EPIMELEIA: Suflarea ucigaşului în ceafă-o simt!

PHILEROS: Ba-n ceafă, blestemato, ai să simţi tăiş!

EPIMETHEUS:
Încoace, fiica mea! Chiar vină de-ai, te scap!

EPIMELEIA *lăsîndu-se la pămînt în stînga lui:*
O, tată! Cu adevărat i-un tată, zeu!

EPIMETHEUS:
Cine-ndrăzneşte-ncoace a te urmări?

PHILEROS *la dreapta lui Epimetheus:*
Ci păcătoasei nu îi fi ocrotitor!

EPIMETHEUS *acoperind-o cu mantia:*
O apăr, ucigaşule, oricine-ai fi!

PHILEROS *trecînd prin spatele lui Epimetheus spre stînga lui:*
Şi-n bezna astei mantii, tot o nimeresc!

EPIMELEIA *aruncîndu-se prin fața tatălui spre dreapta:*
O, tată, sînt pierdută! Se repede!
PHILEROS *îndreptîndu-se prin spatele lui Epimetheus spre dreapta:*
Chiar de-o greși tăișul, dreaptă-i fapta sa!

O rănește pe Epimeleia la gît.

EPIMELEIA: Ai, ai! Vai, mie!
EPIMETHEUS *ferind-o:* Ajutor, vai nouă, ajutor!
PHILEROS: Doar zgîriată! Sap eu sufletului porți!
EPIMELEIA: O, jale! jale!
EPIMETHEUS *apărînd-o:* Ajutor, vai! Ajutor!
PROMETHEUS *intră grăbit:*
Ce-i strigătul de moarte-n pașnicul ținut?
EPIMETHEUS:
O, frate, tu, cu brațe tari, grăbește-ncoa'!
EPIMELEIA: Înaripează-ți pașii, salvatorule!
PHILEROS: Zdrobește, pumn! Și-apoi, orice salvare,-n van!
PROMETHEUS *intervenind între cei doi:*
Nefericitule, nebune, înapoi!
Phileros, tu? Te țin, nesăbuite,-n frîu!

Îl reține.

PHILEROS: Dă-mi, tată, drumul! Eu cinstesc prezența ta.
PROMETHEUS:
Și-absența tatălui respectă un fiu bun.
Te țin! Și-n acest pumn puternic ai să simți
Cum îl înhață-ntîi o faptă rea pe om
Și-apoi înțelepciunea-nvinge fapta rea.
O neajutorată-ucizi? Mergi la război!
Mergi unde-i forța lege! Fiindcă unde
E lege voia tatălui, nevrednic ești.
Au n-ai văzut acele lanțuri de fier greu?
De pus în coarne de sălbatec taur –
Și-n neamul oamenilor, pentru ne-nfrînați.
Și ție o să-ți sune la încheieturi,
Îngreunîndu-le, bătîndu-ți ritmu-n mers!
Dar ce-i de lanț nevoie? Tu, stigmatizat
Și judecat! Iată acolo 'nalte stînci
Spre mare și uscat, de-acolo-l azvîrlim

Pe furibundul, fiara, cel elementar,
Care-ngîmfat se-aruncă spre nemărginit.

Îi dă drumul.

Acum te-ngădui. Pleacă-n lumea largă!
Să te căiești sau singur să te osîndești.

PHILEROS: Cu asta crezi, tată, că totul e spus?
Cu legi împietrite mă-nvolburi de sus,
Dar seama nu ții de-acel flux necuprins
Ce pe mine, fericele,-n jale m-a-mpins.

Aici, la pămînt, cine sîngeră-n chin?
Stăpîna e, căreia-am vrut să mă-nchin.
Şi mîinile, brațele care se zbat
Aceleași sînt care m-au îmbrățișat.

De ce tremuri, gură? Tu, piept ce tresare!
Voi martori tăcuți la plăceri trădătoare!
O, da, trădătoare! Că tainicu-i dar
L-a dat și la-al treilea, la-al doilea măcar!

O, tată, cum crezi că i-a fost hărăzită
Această unică putere cumplită?
Şi cine pe drum tăinuit o a dus
În jos din Olimp? Din Hades în sus?
Mai repede scapi de destinul de fier
Decît de-al privirii hulpave jungher;
Mai mică-a lui Keren[8] primejdie-i, poate,
Decît împletitele-i bucle pe spate,
Ori răul de praf mișcător în pustiu,
Decît acest strai ce se-nvolbură, viu!

Epimetheus a ridicat-o pe Epimeleia; o conduce alinător cîțiva pași, astfel încît cuvintele lui Phileros se potrivesc cu felul în care ea își arată grația.

E oare Pandora? O știi doar puțin —
Pieire părinților, fiilor chin —
Hephaistos[9] zidi al sclipirilor lut
În care distrugere zeii-au țesut.
Ce amforă sveltă! Cum scinteie toată!
Astfel îți dă cerul licoarea ce-mbată.
Sfiala,ce-as cunde? -Ndrăzneală în faptă!
Surîsu,-nclinarea? Trădarea ce-așteaptă.

Privirile sfinte? Ironică piază;
În pieptu-i divin cîinesc suflet se-aşază.
O, spune-mi că-i pură! Că vorba mea minte!
Mai bine nezdravăn ca zdravăn la minte
M-aş vrea: din nebun către bun, ce mai pas!
Din bun, spre nebun – cine-astfél a mai ars!
De-aceea porunca-ți, blestemul, mi-e drept –
Grăbesc despărțirea și moartea-mi aştept.
Ea-n viața ei, viața mea toată a tras –
Nimic, să fiu viu, de-acum nu mi-a rămas.
Pleacă.

PROMETHEUS *către Epimeleia:*
Te rușinezi? Și recunoști ce vină ai?

EPIMETHEUS:
De ce-ntîmplări ne-ntîmpină sînt uluit.

EPIMELEIA *pășind între cei doi:*
Nesmintite și-n cărări unite
Veșnice lucesc spre lume stele,
Luna peste culmi înalță nimburi,
Evantai de vînt foșnește-n frunze
Și prin el respiră Philomele[10],
Veseli tinerii ei sîni tresaltă
Deșteptați din vis de primăvară.
O, de ce, voi zei, e totul veșnic,
Numai fericirea noastră nu e!

Luciul stelei, luna-n supra-sclipăt,
Umbră-adîncă, foșnet și cascadă,
Totu-i veșnic, fericirea nu e.

Parcă drept a doua gură,-ascultă!
Frunza și-o alcătui păstorul,
Și de cum dau zorii răspîndește
Cînd voios, vestind amiezii tihna.
Dar profana dulce strună-a lirei
Inimii dă ghes, urechea-ntreabă
Cine-i, de cu noaptea-n cap, drumețul?
Cine cîntă pe-aurite strune?
Fata vrea să știe, fata ușa
-Ntredeschide, și în prag ascultă.
Iar băiatul simte o mișcare –
Cine e? Pîndește, vrea să afle,

Astfel se zăresc unul pe altul
În lumina-abia pe jumătate.
Și ce vede,-ndată să cunoască,
Și ce-a cunoscut să stăpînească
Inimii i-e dor: și-ndată brațe
Se întind, se strîng, sfînt legămîntul,
Inima exultă, încheiat e.

O, de ce, voi zei, e totul veșnic,
Numai fericirea noastră nu e!
Luciul stelei, grija iubitoare,
Luna-n sclipăt, iubitoare-ncrederi,
Umbra-adîncă, doru-adevăratul,
Veșnice-s; doar fericirea nu e.
Las' să-mi sîngere gîtlejul, tată!
Pîn' la urmă sîngele se-oprește,
Rana singură cicatrizează:
Însă sîngele-nghețat în pieptu-mi
Va mai curge oare, viu, vreodată?
Inimă-mpietrită, vei mai bate?

El fugi! De voi, cei cruzi, gonit
Părăsită, vai! nu-l pot eu ține,
Cum striga, cum mă certa-n blesteme.
Dar binevenit vîrtejul certei este:
Că pe cît mustra, iubea mai tare
Și cu flăcări străbăteam mustrarea-i.
O, de ce nu și-a-nțeles iubita!
Va trăi de-ajuns s-o recunoască?

Sprijinită i-am lăsat portița
Din grădină: n-o să neg aceasta!
Nenorocul ia cu-asalt rușinea.
Un păstor împinge poarta, intră
Cercetînd grădina, pe tăcute,
Mă găsește așteptînd, mă-nșfacă —
Și-n aceeași clipă îl înhață
Cel care-l urma. Primu-mi dă drumul
Apărîndu-se și apoi fuge —
Nimerit sau nu, cine mai știe?
Iar apoi asupră-mi spumegînd
Se repede Phileros; o iau la goană
Peste flori și tufe, gardul încă

Mă reține, dar pe sus ia teama.
Sînt în libertate — dar pe dată-n
Urmă el se-aruncă; restul știți voi.

Tată scump! Epimeleia grijă
Ți-a purtat adesea; astăzi însă
Din păcate singură-i la grijă;
Și-ntre griji căința se strecoară.
Eos îmi va înroși obrazul
Însă nu lipit de-al lui; va da lumină
Helios pe-un drum ce el nu-l calcă.
O, lăsați-mă să fug, sărmanei
Pică nu-i purtați, lăsați-i plînsul!
O, cum simt durerea fără margini
De a pierde-o dragoste-mplinită! *Pleacă.*

PROMETHEUS:
Cine e divinul chip, copila mîndră?
Seamănă Pandorei, însă mult mai dulce-i,
Frumusețea celeilalte înspăimîntă.

EPIMETHEUS:
A Pandorei fiică și a mea o laud.
Simțitoarei noi i-am spus Epimeleia.

PROMETHEUS:
Cum mi-ai tăinuit norocul de-a fi tată?

EPIMETHEUS:
Prea cinstite, prea-ndepărtat mi-erai!

PROMETHEUS:
Dintr-acelei vină pe care-o alungasem?

EPIMETHEUS:
Ce-ai gonit tu, află, eu în brațe strîns-am.

PROMETHEUS:
Ai adăpostit-o pe primejdioasă?

EPIMETHEUS:
Pe cea divină! Cearta ocolind, frățeasca.

PROMETHEUS:
Dar nu prea multă vreme ți-a purtat credință?

EPIMETHEUS:
Chipu-i, credincios, și-acum îmi stă-nainte.

PROMETHEUS:
Și prin fiică azi lovește-a doua oară?

EPIMETHEUS:
De la astfel de comoară-i bun și chinul.

PROMETHEUS:
Omul singur o comoară-și făurește.
EPIMETHEUS:
Dar nedemnă-i fără-averea cea mai 'naltă.
PROMETHEUS:
Cea mai 'naltă? -Asemeni văd oricare-avere.
EPIMETHEUS:
Nu și eu! Le-ntrece una, ce-am avut-o.
PROMETHEUS:
Pe ce drum te-ncumeți, rătăcind, ghicit-am.
EPIMETHEUS:
Rătăcire nu-i! Drum drept frumusețea-n
seamnă.
PROMETHEUS:
Ba,-ntrupată-n fată, lesne rătăcește.
EPIMETHEUS:
Ai zidit și tu femei — n-au fost ispite.
PROMETHEUS:
Și pe cele aspre din lut fin format.
EPIMETHEUS:
Soților gîndul ghicind, să fie roabe.
PROMETHEUS:
Fii tu rob, de nu pui preț pe-a lor credință.
EPIMETHEUS:
Eu evit disputa. Ce în gînd și-n suflet
Mi-a pătruns, repet eu singur pe tăcute.
O, divină-avere-a mea, o amintire!
Chipul mîndru, proaspăt mi-l închipui iarăși.
PROMETHEUS:
Pe semeață-o văd și eu ieșind din bezna:
Nici Hephaistos n-ar mai izbuti a doua.
EPIMETHEUS:
De obîrșia-i, și tu repeți minciuna?
Ea-i din neam zeiesc în totul, din Uranici,
Herei-asemenea, lui Zeus soră bună.
PROMETHEUS:
Dar Hephaistos preabogat a-mpodobit-o:
Cu o mînă iscusită, aurie
Plasă ia-mpletit în păr, din fine fire.
EPIMETHEUS:
Dar zeiescul laț cosița nu-i înfrînse,
Păru-ntunecat, preaplin, zbucnind în bucle;
Flacără, țîșnea șuvița peste creștet.

PROMETHEUS:
Cu migală, lanțuri i-a-mpletit, alături.
EPIMETHEUS:
Și în cozi, lucind, supus-au plete care
Libere-ar fi șerpuit pîn' la călcîie.
PROMETHEUS:
Diademă ca a ei, doar Afroditei
Strălucea, de nedescris, piropic[11], straniu.
EPIMETHEUS:
Către mine a privit doar din cununi de
Flori; sprîncene, frunte-nvăluiau geloase;
Precum scutierul, la război, cu scutul
Îi fereau săgeata ochilor, cumplita.
PROMETHEUS:
Eu vedeam doar lanțuri ce legau coroana
Scînteind, lipite unduind de umăr.
EPIMETHEUS:
Pe sub ochi îmi joacă încă, legănată,
Perla-i din ureche,-n clătinări suave.
PROMETHEUS:
Darul Amfitritei[12] în șiraguri poartă
Pe-al ei gît, vestmînt pestriț din flori de
cîmpuri
Îi încinge pieptul ca o primăvară.
EPIMETHEUS:
Piept la care strîns am fost, preafericitul!
PROMETHEUS:
A centurii artă-i mai presus de toate.
EPIMETHEUS:
O, centura ce, iubind, am desfăcut-o!
PROMETHEUS:
De la strîns pe brațul ei balaur prins-am
Cum să-ntind metalul, să-l sucesc șerpește.
EPIMETHEUS:
Brațu-acela care iubitor mă-ncinse!
PROMETHEUS:
Mîna mică, suplă, o-ntăreau inele.
EPIMETHEUS:
Mîna care, înviindu-mă, -mi întinse!
PROMETHEUS:
Se compară-n artă cu-a Atenei mînă?
EPIMETHEUS:
Nu știu; cunoscută mi-e în mîngîieri, doar.

PROMETHEUS:
La războiu-Atenei își țesuse straiul.
EPIMETHEUS:
Cum se-nvolbura în urma-i, valuri-valuri!
PROMETHEUS:
Fermeca brodatul tiv orice privire!
EPIMETHEUS:
Lumea-ntreagă pe-al său drum trăgea cu sine.
PROMETHEUS:
Uriașe flori cît cornul abundenței.
EPIMETHEUS:
Din potire ample curg viteze fiare.
PROMETHEUS:
Căprioru-n fugă, leul urmărindu-l.
EPIMETHEUS:
Cine tivu-l mai privea, zărind piciorul
Răspunzînd cu apăsări iubirii, ca o mînă?
PROMETHEUS:
Nici aici artistul nu-și cruțase truda:
Talpa de flexibil aur duce pașii.
EPIMETHEUS:
Parcă-naripate-abia ating pămîntul!
PROMETHEUS:
Aurii șireturi le închid cu fundă.
EPIMETHEUS:
Nu-mi vorbi atîta de-nvelișul falnic!
Atotdăruitei n-aveam ce să-i dărui:
Cea mai minunată-n lume e iubita-mi.
Ei m-am dăruit: deci mie,-ntîia oară.
PROMETHEUS:
Dar pe veci pe tine ea te-a smuls din tine!
EPIMETHEUS:
Dar pe veci a mea e ea, cea minunată!

Fericirii gustat-am preaplinul bogat!
Stăpînind frumusețea, de ea m-am legat:
S-a ivit cum alai primăverile-și scot.
Cunoscînd-o, am prins-o, și asta-a fost tot!
Precum negura ceții, sminteala s-a dus:
M-a atras spre pămînt — și spre ceruri, în sus.

Tu cuvinte s-o lauzi să cauți ai vrea,
S-o înalți; ea demult în înalturi umbla.

De-i asemui ce-i bun, lîngă ea pare prost;
De vorbește, dreptatea a ei vezi c-a fost.
Împotrivă de-i stai, vezi că-ndată te-a-nfrînt-
De eziți să-i slujești, îi cazi rob, la pămînt.

Pentru bun și frumos are-ndată răspuns.
Să nu te fălești: te-mblînzește de-ajuns.
Dacă ea îți e ținta, porți aripi la pas.
Dacă-ți iese în cale, pe loc ai rămas.
De-ai în față opreliști, te-nalță cu ea:
Și averea și mintea-nțeleaptă ți-ai da!

Se pogoară în lume cu chipuri o mie —
Peste ape plutește, mergînd pe cîmpie;
După sacre măsuri strălucește, vibrează.
Conținutul dă formei noblețe de rază —
Îi dă ei și-și dă sieși supremă putere.
Astfel fost-a în cale-mi: copil și muiere.

PROMETHEUS:

Norocul din junie rudă-i e frumseții.
Pe culmi nici una îndelung n-a zăbovit.

EPIMETHEUS:

Dar amîndouă minunate-s și-n schimbări:
Aleșii, veșnic de noroc au parte.
Așa cu nouă strălucire se ivi
Pandora-n vălul care-acum i-acoperea
Divin-alcătuitul trup, ferindu-l tot.
Doar chipul singur e acum mult mai frumos
Decît la-ntrecere cu trupul se vădea:
Ci era tot oglinda sufletului pur.
Iar ea, iubita, blînda, mai duios-grăind,
Mai tainică, încrezător-plăcută.

PROMETHEUS:

Noi bucurii vădesc asemenea schimbări.

EPIMETHEUS:

Noi bucurii, ce suferințe-aduc, mi-a dat.

PROMETHEUS:

S-aud! Din bucurie suferinți se-aleg.

EPIMETHEUS:

În minunata zi cînd lumea-nmugurea
Mă-ntîmpină-n grădină, încă văl purtînd;
Nu era singură: pe fiecare braț

O dulce pruncă legăna, geamăn vlăstar.
Se-apropié, încît uimit să le privesc
Şi după voia inimii să le alint.

PROMETHEUS:

Erau deosebite, sau în tot, la fel?

EPIMETHEUS:

La fel şi totuşi altfel, bine-semănau.

PROMETHEUS:

Cu tatăl una şi cu mama alta, cred.

EPIMETHEUS:

De viață ştiutor cum eşti, ai nimerit.
Ea-mi spuse: — Alege! Una va rămîne-a ta,
Cealaltă-n grija mea va creşte. — Alege deci!
Epimeleia şi Elpore nume au.
Atunci le-am cercetat: una clipea şăgalnic
Din văl; îndată ce privirile mi-a prins
Spre sînul mamei, adăpost căttînd, s-a-ntors.
Cealaltă, liniştită, cu durere chiar,
Văzînd că întîia sora-i ochiul mi-a furat,
Pe mine mă ţintea, privirea într-a ei
Păstrînd, şi inima mi-a dobîndit de tot.
Spre mine-ntoarsă, mîinile-ntindea, tînjind
Cu ochi adînci, cerînd iubire, ajutor.
Cum m-aş fi-mpotrivit! Aleasă ea mi-a fost —
Simţindu-mă părinte,-n braţu-mi s-o feresc
De prea devremea-i gravitate-a frunţii.
Nici n-am văzut Pandora că plecase iar;
Strigînd-o am pornit voios în urma ei;
Dar ea, spre cel grăbind în urmă-ntoarsă-abia,
Din mînă îmi făcea semn clar de bun-rămas.
Ce împietrit priveam cum pleacă: înc-o văd!

Trei cypri cu bogate creştete spre cer
Răscrucea mărgineau. Ea, cu grăbitu-i mers
Îmi ridică din nou copilul ce-ntindea
Mînuţele de neatins, să-l mai zăresc;
Şi într-o clipă după trunchiuri dispărînd
S-a dus! Nicicînd de-atunci n-am mai văzut-o iar.

PROMETHEUS:

Nu-i pară straniu ce se-ntîmplă nimănui
Cînd demoni cu de-zei-trimisul se unesc.
Şi jarul jalei, văduvitule, nu-ţi cert!
Că fericirea prin durere o repeţi.

EPIMETHEUS:

Desigur, astfel o repet! Sub cyprii-acei
Rămas-a drumul meu și într-acolo doar
Priveam, unde la urmă-n pleoape-o am păstrat.
S-o mai întoarce tot pe-aici, nădăjduiam
Plîngînd șuvoi de lacrimi și la piept strîngînd
Copila,-n locul mamei. Ea la fel plîngea
Mirat, cu milă parcă, neînțelegînd.
Așa trăiesc de-atunci un timp în veci orfan,
De a suavei fiice grijă întărit.
Ea ce la rîndul ei de grijea mea acum
Nevoie are, arsă de-al iubirii chin.

PROMETHEUS:

De cealaltă-ntre timp n-ai auzit nimic?

EPIMETHEUS:

Ades cu-o crudă duioșie-n vis de zori
Împodobită cu Phosphorus[13] vine-ncoa';
I-e gura-nrourată de promisiuni,
Alină și dispare. Cu schimbări mereu
Înșală jalea-mi, spune-ntruna da și da,
Chiar de-a Pandorei revenire dacă-ntreb.

PROMETHEUS:

Știu de Elpore, frate, de aceea-s blînd
Cu jalea-ți – pentru pămînteni îți mulțumesc.
Tu și zeița le-ați născut un dulce chip –
Deși în totul seamănă cu-acel de fum –
Însă duios și-nșală mai nevinovat,
La pămînteni de nelipsit. E pentru orbi
Al doilea ochi; o, fie hărăzit oricui!
Dar tu, puteri prinzînd, putere fiicei dă-i...
Cum? Nu auzi? În vremi trecute te scufunzi?

EPIMETHEUS:

Cine, de draga-i, damnat, drumu-și taie,
Fugă, în urmă-ntorcînd ochii goi!
Cum el, văzînd-o, -n adînc e văpaie,
Ea îl va trage, ah! veșnic-napoi.

Nu te-ntreba cînd o ai, iubitoare:
Pleacă? Sau eu voi pleca? Crîncen chin
Aprig te-nhață, îi cazi la picioare
Și disperarea ți-e-n inimă spin.

Pot să tot plîngi și prin lacrima norului
Pare departe, de parc-ar pleca:
Rămîi? Se mai poate! Dar dragostei, dorului
Noaptea își dă neclintita ei stea.

Iar s-o cuprinzi! Să simțiți laolaltă
Cum e să ai și să pierzi într-o zi!
De nu v-ar smulge o rază înaltă,
Pieptul de pieptu-i mai mult s-ar lipi.

Cine de draga-i, damnat, drumu-și taie,
Fugă, în urmă-ntorcînd ochii goi!
Cum el, văzînd-o,-n adînc e văpaie,
Ea îl va trage, ah! veșnic-napoi!

PROMETHEUS:

E oare fericire ceea ce, prezent,
Alungă totu-n jur, ademenind divin,
Dar în absență chinuie, nemîngîind?

EPIMETHEUS:

Nemîngîierea-i mîngîiere pentru-amanți;
Să caute ce au pierdut li-e mai de preț
Decît după ce-i nou s-alerge. Însă, vai!
Zadarnic vrei să faci prezent ce-i depărtat,
Trecut, de nealcătuit. Chin găunos!

Gînd temător nopții-n adînc
Trudnic se dă, caută-n van
Stàtua ei. Ah! cît de clar
În plină zi chipu-și vădea!

Tremur i-acum, clătinător;
Numai așa pașii-i apar!
Se-apropié? Nu m-a cuprins?
Trupu-i de fum trece plutind.

Parcă s-a-ntors, parcă i-e dor,
Însă-i doar val, clatin e doar;
Seamănă ei și tuturor;
Cu ager ochi, iată,-a pierit.

Însă din nou iese din hău!
Cît mi-e acum limpede-n văz!
Ca din penel, ca din gravuri!
Cît ai clipi s-a speriat.

Chin e mai van? Sigur că nu-i
Altul mai trist, mai temător!
Minos[14], sever judecător.
Umbră-i acum ce-am mai de preț.

Iarăși ar vrea soața spre ea
Să te înclini! Oare-am s-o prind?
Ferice, iar? Părere, doar!
Fuge plutind; pulbere,-a curs.

PROMETHEUS:
Să nu te spulberi și tu, frate, în dureri!
De stirpea-aleasă, anii-ți mulți aminte-adu-ți!
În ochi de tînăr lacrimi încă pot să văd,
Dar vîrstnicu-i desfigurat. Nu plînge deci!

EPIMETHEUS:
Cu darul lacrimii stingi orice suferinți;
Ferice-s, de-i topit lăuntrul, vindecat.

PROMETHEUS:
Ridică-ți ochii din durerea ta! Vezi ce pojar!
Greșit-a oare Eos drumul tocmai azi?
Chiar de la prînz de-acolo crește roșu jar!
Incendiu-n codrii tăi, în case,-mi pare că
A izbucnit. Grăbește! Un stăpîn prezent
Mărește binele și paguba o înfrînează.

EPIMETHEUS:
Ce să mai pierd, Pandora de m-a părăsit!
Să ardă tot! Mai mîndre ziduri s-or ivi.

PROMETHEUS:
Să sfarmi ce-i construit, cînd nu e bun, dau sfat;
Cu voie, da; dar întîmplarea i-un blestem.
Grăbește deci să strîngi din muritori pe-acei
Ce-ți sînt supuși, la flăcări să vă-mpotriviți!
Pe mine-o să m-asculte-ndată-acele oști
Ce-s gata și la rele ca și la apărare.

EPIMELEIA: Al meu glas nu
Pentru mine –
Nu-s la greu eu;
Dar ascultă-i!
Ajutați pe
Cei ce-acum pier;
Căci demult eu
Sînt pierită.

Cu păstorul
Fericirea-mi
Fu ucisă;
Se răzbună
Neamu-i, totul
Să distrugă.

Garduri cad și
Din pădure
Flăcări urcă.
Printre fumuri
Fierb tămîie-n
Trunchiuri, cedrii.

Flăcări prind și
Podul casei:
Bîrne crapă!
Ah, se sfarmă
Peste frunte-mi!
Chiar departe
Tot mă surpă!
Vina crește!
Ochi se-ncruntă
Și-mi fac semn spre
Judecată!

Nu-ntr-acolo
Mă duc pașii
Unde-n valul
Crunt se-aruncă
Phileros, nu!
Ci iubita-i
Pe potrivă:
Dor, căință-n
Foc mă-ndeamnă —
În, de-amor,
Nebun stîrnitul. *Pleacă.*

EPIMETHEUS:

De-aș putea pe
Ea s-o apăr!
Cu ceilalți, ai
Casei luptă,

Vin şi-oştenii
Prometeici.
Cruntă fi-va
Înfruntarea.
Liberi fi-vom!
Fug duşmanii –
Jar se stinge. *Pleacă.*

PROMETHEUS:

Haideţi iute!
Voi ce-n stol pe
Hău de stîncă-n
Burg noptatec
Din tufişuri
Ce-adăpost vi-s,
Zumzet creşteţi.

Depărtarea
Nu vă-nghită
Pînă nu daţi
Ajutoare.
Pe vecin, de-al
Răzbunării
Pumn, salvaţi-l!

RĂZBOINICI:

Părinte, domn,
Iată-a chemat –
Să-l ascultăm
Mereu ni-e dat.
Născuţi luptînd
Spre ceartă-am fost;
Ca sunet, vînt,
Ni-e drumul rost.

La drum, la drum –
Nimic n-am spus;
Spre unde? Cum?
Nu-ntrebi la dus;
Săbii de-oţel,
Lănci către larg;
Orice-ndrăzneli
Plinim cu drag.
Cu gînd viteaz

Prin lumi, poteci –
Ce-am străpuns azi
I-al nostru-n veci.
Ce alții iau,
De ei ferim;
Ce alții au,
Noi mistuim.

Oricît ar fi,
Mai vrem apoi!
Hăuri pustii
Lasă-un convoi.
Totul să iei!
Și casa, scrum;
Totul, pe șei!
Și-apoi la drum.

Pas hotărît,
Unul de-avea-r,
L-a și tîrît
Pe-al doilea-n jar;
De-a rupt cel brav
Prag și zăgaz,
L-urmează-n prav
Și-un neviteaz.

PROMETHEUS:

Nu doar necaz,
Ci și folos!
Spre-ajutor azi
Drept scut v-am scos.
Chef vă-mpliniți!
Cu iute pas!
Cei ce-i zdrobiți
Aibă de tras.

Cu prospețime fo.ța aprigă aici
Slujească înțelept. Pojarul s-a și stins,
Frățește ceata-mi dat-a ajutor de preț.
Acuma însă Eos e de neoprit;
Săltînd copilărește-mprăștie din mîini
Flori purpurii! Și cum, într-acel tiv de nori,
Bogate, se desfac, se-nfoaie, schimbător!
Astfel apare blîndă-nveselind pe toți,

Obişnuieşte ochiul slab de muritor
De-a soarelui săgeți ferindu-mi neamul cel
Sortit să vadă nu lumini: ce-i luminat.

EOS *urcînd din mare:*

Rodul vieții, floarea zilei
Splendite le-aduc spre voi din
Mari și neștiute-adîncuri
Din Okeanós[15] încoace.
Azi mai iute somnu-mi scutur,
Voi ce stați în golful mării,
Cel de stînci înconjuratul,
Voi, pescari! Voioși, la muncă
Plasele luați în mînă.

Grabnic le întindeți iarăși,
Valul cel știut prinzîndu-l:
Vrednică recoltă astăzi,
Veste vă aduc, avea-veți.
Iute-notul! Jos, spre-afunduri!
Ochii-n zare! sus, pe stîncă!
Maluri, valuri, clocot viu de
Harnic zvon îndată fie!

PROMETHEUS:

De ce-ți reții piciorul, trecătoareo, tu?
Privirea-n acest golf ce ți-a înlănțuit?
Pe cine chemi, negrăitoareo, dînd porunci?
Tu, care nu vorbești nicicui, vorbește-mí azi!

EOS: Pe-acel tînăr, grabnic, grabnic!
Să-l scăpați pe disperatul
Beat de-amor, de răzbunare,
Greu certatul, care-n noapte
De pe stînci sări în valuri.

PROMETHEUS:

Ce-aud? Și-a dat pedeapsa singur Phileros?.
Și-a judecat el însuși moartea-n rece val?
Degrabă, să pornim! Vreau vieții să-l întorc.

EOS: Tată,-așteaptă! Dacă morții
— A ta mustrare pradă-l dete,
Nici strădania-ți, nici mintea
Înapoi n-o să-l învie;
Ci de data asta voia

Zeilor și necurmata,
Pura străduință-a vieții
Renăscut ni-l dă-napoi.

PROMETHEUS:
Salvat e deci? E ce-ai văzut cu ochii tăi?

EOS:
Iată-n chiar vîltorii miezul
Se ivi înotătorul;
Dorul de-a trăi nu-l lasă
Pe flăcău să se scufunde.

Valurile-n juru-i joacă
Blînd mișcate,-nziorate;
Dar și el acum se joacă-n
Val — o chipeșă povară.
Toți pescarii,-notătorii
Se adună plini de viață
Nu să îl salveze-n juru-i,
Ci la scaldă lîngă el.
Ba mai vin și lunecoșii
De delfini lîngă zglobia
Ceată, ies să ducă-n spate
Chipeșul, reînviatul.
Și grămada cea voioasă
Către țărm acum grăbește:

Nici pămîntu-n prospețime
Întrecut nu vrea să fie;
Orice dealuri, povîrnișuri
Poartă-a vieții strălucire!

Podgorenii toți din crame
Și din pivnițe de stîncă
Ies să-nchine cupe, cruguri
Către marea-nsuflețită.
Ca un zeu de pe spinarea
De minune-a mării-n spume,
Se pogoară el, cu pasul
De-ale mele roze-ncins,
El, un Anadyomen[16],
Către stînci. Cea mai frumoasă
Cupă un bătrîn i-o-ntinde

Zîmbitor în barba-i, către
Cel cu Bacchus semănînd.

Răsunați țimbal, chimvale[17]!
Pizmuindu-mă că mîndrul
Corp de sus i-l pot vedea
Toți se-nghesuie în juru-i.
Cade blana de panteră
De pe umeri pîn' la coapse
Și cu tyrsu[18]-n mînă trece
Înainte ca un zeu.
N-auzi chiote? Chimvale?
Marea zilei sărbătoare,
Cea a tuturor, începe.

PROMETHEUS:

De ce serbări vorbești? Serbările nu-mi plac:
Destulă tihnă noaptea dă la osteniți.
Bărbatu-adevărat în faptă-are serbări.

EOS: Multor ceasuri binele comun e:
Dar ales de zei, serbare,-acesta-i!
Eos ochii-naltă în spre ceruri:
Soarta zilei, ei i se arată.
Ce-i frumos, ales, întîi coboară
Să se-ascundă pînă se vădește,
Iar apoi, vădit, din nou se-ascunde.
Astfel Phileros ieși din valuri
Și din miez de foc Epimeleia:
Se-ntîlnesc — și unul simte-n altul
Și pe el, întreg, dar și pe cellalt.
Astfel, în amor uniți, în dublă
Strălucire lumea-nfruntă. Ceru-i
Binecuvîntează-n vorbă,-n faptă,
Și un dar nebănuit coboară.

PROMETHEUS:

Nu mă-ncîntă noul — zestre are
Neamul omenesc destulă-n lume.
Sigur că îi pasă doar de astăzi,
Rareori de ieri și-aduce-aminte.
Bucurii, dureri trecute, pierde.
Numai clipa grosolan o-nhață,
Ia ce-i iese-n cale, stăpînește,
Dar și -aceea o aruncă fără-a
Socoti mai 'nalt folos să tragă.

Asta mustru; dar şi vorba, sfatul,
Chiar şi pilda mari foloase n-aduc.
Astfel, cu de prunc uşurătate,
Astfel pipăind prin paşi trec ziua.
Oamenii de-ar şti trecut să-nvie
Şi mai mult prezent să modeleze
Stăpînind, mai bine-ar fi; doresc aceasta.

EOS: Mult nu stau; mă-mpinge înainte
Helios sclipind – şi nu-i potrivă.
Tremurînd sub ochii-mi se şi duce
Roua perlelor de pe cununa-mi.
Bun-rămas, părinte-al omenirii!
Voi, de jos, simţiţi ce de dorit e;
Cei de sus ştiu însă ce să-mpartă.
Fapte mari pornit-aţi voi titani; dar
drum spre veşnicul frumos şi bine-i
Fapta zeilor; lor vă supuneţi.

REVENIREA PANDOREI, PARTEA A DOUA CB[19] 18 MAI 1808

Phileros însoţit de pescari şi podgoreni. Dionisiac. Totală uitare.

Kypséle[20]

Este văzută de departe.
Soseşte. Acoperă carul lui Helios care tocmai răsare.
Binevenită pentru Phileros.
Răuvenită pentru Prometh[eus]

Descrisă în general

Războinici înainte de expediţie
Păstori ca prizonieri.
Prom.[etheus] îi eliberează.

Prom.[etheus] vrea să îngroape şi să răstoarne Kypséle.
Războinicii vor să o sfărîme şi să-i fure conţinutul.
Prom.[etheus] insistă să fie înlăturată necondiţionat.

Turba[21]

Retardatoare
admirînd
holbîndu-se
dînd sfaturi
NB dar divin
O poate refuza individul, nu mulţimea

Fierarii

Vor să ocrotească scrinul şi cel puţin să-l desfacă în bucăţi pentru a învăţa cum e lucrat

Epimeleia

Profeţie
Interpretarea lui Kypséle
A transforma trecutul într-o imagine.
Căinţă poetică, dreptate.

Epimetheus
Distrugere, îmbucătățire, nenorocire *da capo.*

Apare Pandora
Paralizează pe cei violenți
Are de partea ei pe podgoreni, pescari, plugari, păstori.
Fericirea și satisfacțiile pe care le aduce.
Plinătate simbolică
Fiecare își însușește.

Frumusețe.
Odihnă, evlavie, Sabbat[22]. Moria[23]

Phileros, Epimeleia, Epimetheus pentru ea

Prometheus împotrivă.

Fierarii oferă araci
Podgorenii replantare
Negustori iarmaroc (Eris Golden V φ)
Războinicii escortă.

Pandora
Către zei
Către pămînteni
Conținutul înălțător al kypsélei

Kypséle se deschide
Templu
Demoni șezînd
Știință artă.
Perdea.

Phileros Epimeleia
Preoțimea
Dialog al celor prezenți
Duet
La început pentru Pandora

Helios
Întinerirea lui Epimetheus
Pandora se înalță cu el
Binecuvîntarea preoților
Coruri

Elpore thraseia[24]
Apare din dosul cortinei
către spectatori.

În românește de JEAN LIVESCU

1 Fii ai lui Iapet, unul dintre titani, aruncat în infern de Zeus.

2 *Nicolas Poussin*, pictor francez (1583—1665), renumit pentru peisagiile sale eroice, simbolizate prin forme armonice și monumentale ale naturii.

3 *Helios*, zeul soarelui (Hyperion).

4 *Eos*, zeița aurorei, care în fiecare dimineață se înalță din mare pentru a aduce oamenilor lumina.

5 Descendenți din Uranos.

6 *Flora-Cypris*, apelativ al zeiței Afrodita, originară din Cipru, cu referire la atributele ei de zeiță a florilor și a fertilității.

7 *Syrinx*, trestie (Pan a transformat pe nimfa Syrinx într-o trestie din care-și făurește flautul).

8 *Keren*, zeițe ale răzbunării, aducătoare de moarte.

9 *Hephaistos*, zeul focului și al artei forjatului, fiu al lui Zeus și al Herei.

10 *Philomele*, privighetoarea.

11 Adică „cu ochi focoși".

12 *Amphitrite*, soția lui Poseidon, regina mării.

13 *Phosphorus* („aducătorul de lumină"), luceafărul de dimineață.

14 *Minos*, (sensul expresiei:) bunurile pe care le posedă Epimetheus sînt ca umbrele morților pe care Minos le conduce și le judecă în Hades (infern).

15 *Okeanos*, fluviul care înconjoară pămîntul.

16 *Anadyomen* („născut din spuma mării"), asemenea Afroditei.

17 *Chimvale*, cimbale.

18 Toiagul bacantelor, preotese ale lui Dionysos, împodobit cu iederă și frunze de viță-de-vie.

19 *CB*, prescurtare pentru Karlsbad, localitatea balneară unde se afla Goethe la acea dată.

20 *Kypséle*, scrin (ref. la scrinul dăruit templului Herei de regele Kypselos al Corintului).

21 *turba* (lat.), mulțimea.

22 *Sabbat* (ebr.), ziua de odihnă, după săptămîna de muncă.

23 *moria* (gr.), prostia.

24 *Elpore thraseia*, speranța plină de avînt (care însuflețește pe oameni, dîndu-le curaj și putere).

CUPRINS

Coperta și supracoperta de:
VAL MUNTEANU

Lector : ONDINE-CRISTINA DASCĂLIȚA
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU

Bun de tipar : 21 mai 1986
Coli de tipar : 28

Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

Idealul de umanitate... aşază pe om la locul cuvenit în şirul tuturor celorlalte fiinţe din natură şi nu-i acordă o altă menire decît aceea de a acţiona, a se dezvolta şi a-şi împlini în întregime cercul de viaţă.

HERMANN AUG. KORFF

Proslăvirea seninătăţii antice este, în operele neoumaniştilor germani, o compensaţie oferită neliniştilor prezentului.

TUDOR VIANU

Lei 38

GOETHE

TEATRU II

Dacă în tinerețe Goethe era preocupat de personalități excepționale sau de situații interumane de limită, în opoziție cu formele de conviețuire sau cu normele morale dominante, în dramele clasice el caută figuri reprezentative, exemplare, modele susceptibile să fie purtătoare ale marilor valori spirituale ale crezului său umanist, care, singure, în concepția sa, corespund demnității omului ca ființă eliberată de constrîngerile instinctualității și responsabilă față de sine și de colectivitatea în care trăiește.

JEAN LIVESCU